

9—10 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 9 december

	Sid.
Meddelande ang. frågestunden onsdagen den 17 december.....	3
Svar på interpellationer av:	
herr Eliasson i Moholm (m) ang. beskattningen av skog som försålts men ej avverkats före den 1 januari 1970.....	3
herr Hermansson (vpk) ang. lättnader i den kommunala beskatt- ningen.....	5
herr Mundebo (fp) ang. åtgärder för att minska boendekostnaderna	9
herr Wikner (s) ang. lokaliseringsstödet till främjande av turistnä- ringen inom de fyra nordligaste länen.....	12
herr Sundkvist (cp) ang. skyldighet för tillverkare av konstgödnings- medel att på förpackning deklarerera giftighet.....	15
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Hörnlund (s) ang. lokaliseringsverksamheten i Boråsregionen...	19
fru Nettelbrandt (fp) ang. åtgärder mot trafikolyckor vintertid....	19

Onsdagen den 10 december fm.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.	20
Interpellation av herr Bergman (s) ang. reglerna för statsbidrag till kommunala bostadstillägg.....	105

Onsdagen den 10 december em.

Statligt förvaltningsbolag, m. m. (forts.), tillika svar på interpellation av fru Marklund (vpk) ang. sysselsättningskapande åtgärder i Norr- landslänen.....	107
---	-----

	Sid.
Förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB.....	152
Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB.....	153
Förstatligande av läkemedelsindustrin.....	154
Rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag.....	155
Ändring i stadgan för Nordiska rådet.....	156
Ändringar i kommunallagen, m. m.	156
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Persson i Heden (cp) ang. nedläggning av industrier i Boråsregionen	181
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. tidpunkten för framläggande av förslag inom konkurslagstiftningens område.....	181

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 10 december em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 168, ang. ett statligt förvaltningsbolag m. m.	107
— nr 169, ang. förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB.....	152
— nr 170, ang. förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB.....	153
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 52, om förstatligande av läkemedelsindustrin	154
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 43, om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag.....	155
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 21, om förbättrad samordning av de nordiska ländernas utlandsrepresentation.....	156
— nr 22, om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika	156
— nr 23, ang. ändring i stadgan för Nordiska rådet.....	156
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 57, ang. utgifter på tilläggsstat I (jordbruksärenden).....	156
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 44, ang. ändringar i kommunallagen	156
— nr 45, ang. ändringar i kommunallagen för Stockholm.....	156
— nr 46, ang. vilande grundlagsförslag om riksdagens krigsdelegation	180
— memorial nr 47, ang. ett vilande förslag till ändring i grundlagarna avseende riksdagens krigsdelegation.....	180
— nr 48, ang. uppskov med behandlingen av visst ärende.....	180

Tisdagen den 9 december

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 28 nästlidne november.

§ 2

Meddelande ang. frågestunden onsdagen den 17 december

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom framgår av den preliminära planen för andra kammarens sammanträden under höstsessionen 1969 kommer frågestund att äga rum onsdagen den 17 december kl. 10.00.

Frågor till denna frågestund skall inlämnas senast kl. 14.00 torsdagen den 11 december.

§ 3

Svar på interpellation ang. beskattningen av skog som försålts men ej avverkats före den 1 januari 1970

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm har frågat mig angående beskattningen av skog som sålts men inte avverkats före den 1 januari 1970.

Skogsfastighet skall vid fastighetstaxering tas upp till det värde som den kan antas ha vid uthålligt skogsbruk. Värderingen skall göras med hänsyn till bl. a. markens produktionsförmåga och det tillstånd den växande skogen befinner sig i. Taxeringsvärdet är sålunda för skogsfastighet ett avkastningsvärde och inte såsom för fastighet i övrigt

ett saluvärde. Vid värderingen tas hänsyn till förhållandena vid taxeringsårets ingång.

Taxeringsreglerna för skogsfastighet innebär att hänsyn inte tas till att en avverkningsrätt upplåtits men inte tagits i anspråk vid taxeringsårets ingång. Taxeringsvärdet är av praktiska skäl avsett att i princip gälla under en femårsperiod. Värderingen är avpassad så att normala variationer i skogens värde kan ske utan att taxeringsvärdet blir för högt. Jag vill erinra om att vårriksdagen i fråga om 1970 års allmänna fastighetstaxering beslutat om en särskild nedsättning av de skogsbruksvärden som skulle bli resultatet om de värderingsprinciper som annars gäller tillämpades fullt ut. Om fastighetens värde, exempelvis genom en större avverkning, minskar så mycket att det föranleder nedsättning av taxeringsvärdet med minst en femtedel skall nytt taxeringsvärde åsättas under löpande taxeringsperiod.

Om ett skogsuttag inte är av den omfattningen att det föranleder nytaxering, torde uttaget böra hänföras till de normala variationer i skogstillgången som beaktas då taxeringsvärdet fastställs. Sådana uttag kan inte få återverka på taxeringsvärdena om man vill hålla fast vid den allmänt godtagna principen att taxeringsvärdena som regel bör gälla under en femårsperiod.

Vidare anförde:

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Finansministern redogör i sitt svar för de principer som gäl-

Svar på interpellation ang. beskattningen av skog som försålts men ej avverkats före den 1 januari 1970

ler för taxering av skogsfastighet, och dem känner jag till. Jag har redan i min interpellation kommenterat de principerna. Men jag ställde där också två preciserade frågor. Den första var huruvida finansministern anser att den skogstaxering som nu sker är rättvis. Den andra var formulerad så: »Om inte, är finansministern beredd att medverka till att denna orättvisa elimineras?» På den första frågan har finansministern inte lämnat något svar, och av svaret på den andra frågan drar jag den slutsatsen att finansministern inte ämnar vidta några åtgärder.

En skogsägare kan ha sålt en rotpost och då haft uppfattningen att avverkning av skogen skulle ske under hösten, men av någon anledning har så inte blivit fallet. Därför kommer han att i sin förmögenhetsbeskattning bli upptagen för dels denna rotpost, som han inte längre äger, dels den likvid han erhållit för skogen. Här är det sålunda fråga om en dubbelbeskattning, och den kommer att bestå under fem år — det vill säga till nästa fastighetstaxering — om inte försäljningen är av den storleksordningen att den täcker minst en femtedel av hela taxeringsvärdet. I så fall kan han få en ny taxering verkställd.

Denna fråga har aktualiserats av stormfällningarna i höst. I de områden där stormarna gått fram har man från köparsidan — och även i stor utsträckning från säljarna — varit angelägen om att i första hand ta vara på den stormfällda skogen. Detta har inneburit att den rotpost som tidigare sålts har fått stå kvar, och därmed uppstår det en dubbelbeskattning. Jag kan inte finna att detta är rättvist.

Jag ber emellertid att få tacka finansministern för svaret.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tror inte att herr Eliasson i Moholm behöver tveka i fråga om min uppfattning, även om den inte så explicit kom fram i mitt svar. Jag anser att taxeringsvärdena för skogsfastigheter är så rättvisa som man över huvud taget kan begära. Eftersom principen är den att man skall utgå från avkastningsvärdet, kan mindre variationer i detta näppeligen föranleda någon förändring i taxeringsvärdet. Om däremot större uttag förekommer så att man, såsom jag framhållit i mitt svar, verkligen får en variation i avkastningsvärdet av större omfattning, görs enligt nuvarande regler en korrigering.

Jag vill för att inga missförstånd skall kvarstå göra den ytterligare preciseringen, att jag anser taxeringsvärdena vara så pass hyggligt satta och principerna för taxeringsvärden så generösa som man kan begära. I det sista avseendet har herr Eliasson följaktligen fattat mig rätt. Det finns ingen anledning att gå i författning om några ändringar på denna punkt.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Jag har ju redan exemplifierat det förhållande jag avser, men jag vill ändå säga att man inte bara skall ta hänsyn till avkastningsvärdet vid taxeringen av en fastighet utan också till förhållandena vid taxeringsårets ingång, såsom finansministern framhållit i sitt svar. I det fall jag nämnde känner man vid början av taxeringsåret till att skogsägaren i realiteten icke är ägare till rotposten i fråga. Den är försäld och har blivit betald. Ändå får skogsägaren skatta för rotposten liksom för den köpeskilling han fått. Finansministern och jag har antagligen delade meningar om huruvida detta är rättvist.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. lättnader i den kommunala beskattningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig om jag överväger att framlägga förslag innebärande lättnader i den kommunala beskattningen i sådan tid att de kan få effekt redan vid fastställandet av utdebiteringen för år 1971.

Herr Hermansson anvisar två olika utvägar för att begränsa höjningarna av kommunernas utdebiteringar. Den ena är att höja de extra skatteutjämningsbidragen, den andra att höja statsbidragen till vissa kommunala verksamheter.

Jag anser inte någon av dessa utvägar framkomlig.

Frågan om fördelningen av kostnaderna för olika samhällseliga aktiviteter mellan staten och kommunerna botten ytterst i frågan om kompetensfördelningen mellan staten och kommunerna. Denna fråga har bl. a. behandlats av länsdemokratiutredningen. Den fortsatta handläggningen av denna utrednings förslag prövas för närvarande av regeringen. Det är inte realistiskt att tro att något förslag skulle kunna läggas fram i sådan tid att kommunernas utdebiteringsbeslut redan för år 1971 skulle kunna påverkas härav.

Herr Hermansson berör också frågan om ändringar i nuvarande regler för skatteutjämningsbidragen till kommunerna och erinrar om att riksdagen i våras begärde en utredning om denna fråga.

De statliga bidragen till kommunal skatteutjämnings har nu utgått under några år, och erfarenheterna därav kan nu sammanfattas. Som exempel kan jag anföra att statistiken över den kommunala utdebiteringen visar att skattehöjningarna i Norrlandslänet varit mindre än i övriga län sedan skatteutjämningsbidragen infördes. Den av riksdagen

begärda översynen rörande skatteutjämnings kommer att verkställas.

Vidare anförde:

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Bakgrunden till min interpellation är givetvis den oavbrutna stegringen av kommunalskatterna. Jag noterade att årets värriksdag intog en positiv ställning bl. a. till kravet i en vpk-motion om en skyndsamt utredning i syfte att åstadkomma en ur kommunernas synvinkel gynnsammare kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Det borde vara möjligt att i linje med denna motions krav åstadkomma en lättnad för kommunerna på sådant sätt att effekt kan uppnås redan vid fastställandet av utdebiteringen för år 1971.

Samtidigt som jag tackar finansministern för svaret på min interpellation, måste jag tyvärr notera, att det var mycket negativt. Han har icke för avsikt att föreslå någon sådan åtgärd som jag begärt. Detta är beklagligt. Det uttrycker en ståndpunkt som jag tycker starkt måste kritiseras.

Låt mig erinra om hur den kommunala utdebiteringen klättrat i höjden. År 1960 var medelutdebiteringen 14:63, för innevarande år har den stigit till 20:24 och enligt uppgifter som riksdagens upplysningstjänst erhållit är den preliminärt beräknade medelutdebiteringen efter senaste kommunala statbehandling uppe i jämnt 21 kr.

Det är bekant hur kommunalskatten verkar: det blir samma skatt per intjänt hundralapp för låginkomsttagaren som för höginkomsttagaren. För de vanliga löntagarna är det kommunalskatten som är den största delposten i skattebördan — det är den som tynger mest.

Fortfarande råder stora skillnader i utdebiteringen i olika kommuner. Den generella ökningen i landet har — framhålls det av finansministern — i viss mån minskat olikheterna. Men det är

Svar på interpellation ang. lättnader i den kommunala beskattningen

ju en dålig tröst när det kommunala skattetrycket som helhet taget bara ökar. Det är också en klen tröst att ett par utredare i Kommunal Skoltidning, nr 8 för i år, kunnat redovisa att skolväsendets andel av de kommunala netokostnaderna sjunkit från 27,3 till 22,1 procent under åren 1962—1967, när skolkostnaderna samtidigt totalt steg med 57 procent under enbart denna femårsperiod. Det är i kraft av beslut som har fattats här i riksdagen om utbyggande av skolväsendet som en sådan kraftig stegring äger rum. Mot detta finns det inget i sak att invända — visst är det riktigt att satsa mer på utbildningen, på skolväsendet. Men vad jag tagit upp är ju frågan om det inte vore förnuftigare att staten på sin lott tog en större andel av kostnaderna än vad fallet nu är. Det skulle betyda att en större del av skatten togs ut efter en progressiv skala, d. v. s. gynna de lägre inkomsttagarna.

Den stegring av landstingsskatten som skett är praktiskt taget till övervägande del en fråga om ökning av sjukvårdskostnaderna. Allmänt hävdas att eftersläpningen beträffande mental-sjukhusvården aktualiserar frågan om en kraftig utbyggnad av denna del av sjukvården men att detta i motsvarande grad ökar belastningen på våra landsting. Det bidrar på sitt sätt till stegringen av kommunalskatten. Det är inte i och för sig skatteutjämningen — att minska skillnaderna i utdebiteringen mellan olika kommuner — som är det centrala problemet; det är kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Riksdagen har i sak uttalat sig för åtgärder i syfte att uppnå en annan kostnadsfördelning genom det beslut som fattades av årets vårriksdag.

I min interpellation hänvisade jag till olika tänkbara möjligheter att lätta den kommunala beskattningen. Jag tror att finansministern, om han ställt sig positiv i själva sakfrågan, också kunnat finna ytterligare utvägar härvid-

lag. Men beredvilligheten därtill saknas tydligen, och då är det också begripeligt att finansministern underkänner de vägar som jag visat på.

I det av riksdagen antagna utskottsutlåtandet — statsutskottets utlåtande nr 36 — talas om att man utöver översyn av det nuvarande skatteutjämnings-systemet i syfte att nå en ytterligare utjämning kommunalskatt också skall ta upp till övervägande »frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun». Jag tycker att detta är ett mycket klart uttalande. Ländemokratiutredningen, som finansministern hänvisar till, anser för sin del också »att en översyn av den kommunala verksamhetens finansiering under alla omständigheter kommer att bli aktuell inom en nära framtid».

Utredningar tar som bekant tid; den här av riksdagen förordade utredningen har såvitt jag kunnat finna inte blivit tillsatt ännu. Herr Sträng kan kanske lämna upplysning om den saken. Någon åtgärd i den riktning som riksdagen åsyftade borde väl kunna åstadkommas, så att effekten därav kunde påräknas redan för det kommunala budgetåret 1971. Jag kan inte finna att de skäl som finansministern anfört i interpellationssvaret står i vägen för sådana åtgärder. En dylik uppbromsning av kommunalskatterna är enligt min mening nödvändig, särskilt med tanke på de lägre inkomsttagarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har väl i och för sig inte så mycket att erinra mot herr Hermanssons historieskrivning. Hans redovisning av hur kommunalskatten har stigit genom de successivt höjda utdebiteringarna i landsting och primärkommuner, hans påpekande om att kommunalskatten är proportionell och att den för lägre inkomsttagarna är den

Svar på interpellation ang. lättnader i den kommunala beskattningen

stora skatten är allt för mig utomordentlig väl kända omständigheter. Jag kan säga att jag i icke få föredrag har använt dessa argument för belysandet av utvecklingen på kommunalskatteområdet. Jag har nog gjort detta med sikte på en annan slutsats än den herr Hermansson dragit; jag har närmast gjort det för att sätta upp ett varningens finger för beslutande församlingar i primärkommuner och landsting. Om man fortsätter med kommunal expansion i den här utsträckningen, som gått väsentligt snabbare än skatteunderlaget hunnit öka och snabbare än den ekonomiska tillväxten i vårt samhälle, då kommer man att hamna i ett läge där den totala skattebördan naturligtvis blivit ganska omöjlig. Herr Hermansson menar att detta enklast bör klaras genom att staten tar hand om mera av de kommunala utgifterna. Det kan så tyckas, om man ser bort ifrån vilka vägar som är möjliga för staten att skaffa sig pengar för sin kostnadstäckning.

Om jag ser på kommunernas totala utgifter har under både 1950- och 1960-talen staten påtagit sig en relativt större del av de kommunala utgifterna. Statens bidrag i procent räknat har följaktligen stigit inom ramen för den kommunala hushållningen.

Detta problem är naturligtvis inte så enkelt som jag tyckte att herr Hermansson ville göra det till när han hänvisade till att man skulle kunna skaffa pengar via den progressiva statsskatten och flytta över dessa pengar till kommunerna.

Jag har nog vid flera tillfällen sagt att jag inte tror på den metoden. I dag har vi en progressiv skatt som resulterat i en marginalsatt på 50 procent vid en inkomst på 26 000 kronor för en ensamstående, d. v. s. han får lämna ifrån sig hälften i skatt på det han tjänar över 26 000 kronor. Om man vill skärpa marginalsatten och därigenom få in några pengar, är man följaktligen tvingad att ge sig ned i inkomstlägen,

där det sannerligen inte finns något nämnvärt att ta.

Att skaffa pengar genom att bara ge sig på de exklusiva inkomsterna räcker tyvärr inte till för att nämnvärt förändra förhållandena i fråga om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Rätt talat kan man säga att läget är sådant att Sveriges medborgare står i den situationen att antingen får vi finansiera våra utgifter via en kommunal beskattning eller också får man finansiera dem genom en höjd indirekt beskattning. Det kan vara en smakfråga om det är kommunalskatten eller en höjd omsättningsskatt som drabbar hårdast när det gäller de lägre inkomstgrupperna.

Vi har emellertid i de åtaganden som staten gjort en inbyggd acceleration av statsbidragen till kommunerna. Enbart i fråga om den kommunala skatteutjämningen stiger statsbidraget varje år med omkring 150 miljoner kronor. Det kommer det att göra även i den budget som jag om några veckor kommer att servera denna kammare och medkammaren. Min slutsats är följaktligen att det inte finns några praktiska möjligheter eftersom det är samma människor som skall betala både vad staten och kommunerna behöver. Att åstadkomma någon skattelindring genom en enkel operation, något som tydligen föresvävat interpellanten — ett överflyttande av kostnaderna från kommunerna till staten — föreligger inte. Men på en punkt — och därvidlag har vi inga delade uppfattningar — är det väl riktigt att göra ett påpekande, nämligen att kommunalskatten drabbar så mycket hårdare i de lägre inkomstlägena. I samband med den skattereform som vi för närvarande arbetar med i kanslihuset är det min avsikt att söka åstadkomma en skattelindring för individen icke enbart i fråga om statsbeskattningen utan även i fråga om kommunalbeskattningen. Detta är emellertid en fråga om konfrontationen mellan skattebetalaren och

Svar på interpellation ang. lättnader i den kommunala beskattningen

stat respektive kommun, och det har ingenting med kostnadsfördelningen mellan stat och kommun att göra.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Sträng har säkerligen alldeles rätt i att man inte klarar dessa problem om fördelningen av skatteinbetalningar bara genom en enkel operation. Jag ser en ändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommun som ett led i en skattereform, men jag tror att den är ett mycket viktigt led, som man inte kommer ifrån. Allmänt väntas ju en fortsatt ökning av kommunalskatten. Det finns olika beräkningar; man har talat om att skatten snart skulle komma upp till 25 eller 26 kr. Ingen vet liksom var taket kommer att ligga.

Nu höjde herr Sträng återigen sitt varnande pekfinger mot kommunalmännen, men de brukar med skäl erinra om — och jag tycker att de har rätt i det — att en mycket stor del av de kommunala utgifterna beror på statliga beslut som har träffats här i riksdagen, ofta efter förslag av den regering som herr Sträng sitter med i. Man kan alltså inte bara vifta med pekfingeret mot kommunalmännen, utan man får nog också tänka litet grand på själva kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Att kostnadsfördelningen är ett problem framgår också av vad länsdemokratiutredningen har skrivit just om den. Jag vill citera ytterligare ett avsnitt ur dess betänkande: »Den kommunala skattens nuvarande konstruktion innebär emellertid i detta sammanhang en sådan begränsande faktor att antingen en reform med hänsyn till dess konstruktion eller väsentligt ökade statsbidrag blir nödvändiga inom en nära framtid.» Jag tror att det är en riktig slutsats, ty man kommer inte ifrån dessa frågor om kommunalskattens konstruktion respektive om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Herr Sträng menar nu att man inte kan ta ut mera i direkt statsskatt än

man gör för närvarande, eftersom marginalskatten redan är så hög. Jag delar inte helt hans ståndpunkt i det avseendet; jag tror att man när det gäller högre inkomster kan och bör genomföra en ytterligare skärpning av uttaget. Det förhåller sig nämligen just så — vilket vi bägge är överens om, eftersom det handlar om fakta — att kommunalskatterna drabbar de små inkomsttagarna oerhört hårt.

Om man som exempel tar en vanlig familj med 20 000 kr. i deklarerad inkomst, visar det sig att den vid genomsnittlig utdebitering i år får betala 3 015 kr. i kommunalskatt. I statlig inkomstskatt betalar den 1 040 kr., i folkpensionsavgift 520 kr. och i sjukförsäkringsavgift 625 kr. Man kan vidare beräkna att den i mervärdesskatt får betala 1 295 kr. Den kommunala inkomstskatten väger alltså ytterst tungt för en genomsnittlig inkomsttagare, och det är därför jag anser att man måste söka metoder för att snabbt lätta den.

På längre sikt tror jag — jag kan på den punkten ansluta mig till länsdemokratiutredningens resonemang — att man måste pröva själva formerna för den kommunala beskattningen. Vad man kan göra är att diskutera införande av en progressiv kommunalskatt. Man kan också diskutera införande av en riksskatt, d. v. s. en enda inkomstskatt där de influtna medlen fördelas mellan stat och kommun på visst sätt.

Men det är kanske åtgärder som ligger längre fram i tiden. Vad man omedelbart kan och måste göra är att få till stånd en bättre kostnadsfördelning. De konkreta förslag som vi har på den punkten är att kommunernas skolutgifter i väsentlig grad bör övertas av staten, att staten skall betala lönekostnaderna vid barnstugorna och ge ett grundbidrag till pensionärernas bostadskostnader. Jag tror att detta går att genomföra och att det är krav som röner en allt starkare uppslutning.

Riksdagen har beslutat att en över-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att minska boendekostnaderna

syn skall göras i syfte att åstadkomma en bättre kostnadsfördelning, och jag hoppas att finansministern snart tillsätter den utredning som där är förutsedd. Det material som då kommer fram tror jag skall visa att en ändrad kostnadsfördelning är nödvändig och går att genomföra.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Hermanssons andra inlägg ger mig bara anledning att göra en enda kommentar.

Det är riktigt att de kommunala utgifternas expansion till stor del är beroende av beslut i denna riksdag, och det finns naturligtvis anledning för oss alla att allvarligt begrunda just den konsekvensen — kanske vi i vårt reformnit inte alltid har den klar för oss. Jag har den emellertid ganska klar för mig, och efter herr Hermanssons senaste inlägg hälsar jag honom välkommen som en god supporter när det är fråga om att göra dessa allvarliga överväganden.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag noterar en ny och mycket vänlig sida hos herr Sträng i dag; han vill börja räkna in supporters för sin politik, och det är kanske nödvändigt att göra det. Men om han menar att vi skulle ha gemensamma intressen av att bromsa sådana reformer som jag här har talat om måste jag göra honom besviken. De reformer som jag nämnde i mitt senaste inlägg, där staten borde ta hand om en större del av kostnaderna för viss verksamhet, är jag mycket varm anhängare av och jag kommer att fortsätta att ställa krav i den riktningen här i riksdagen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. åtgärder för att minska boendekostnaderna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

1* — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 41*

Herr talman! Herr Mundebo har frågat om jag är beredd att föreslå dels effektivare konkurrens genom öppen anbudsgivning som generellt villkor för bostadslån till flerfamiljshus och gruppbyggda småhus, dels reducering av kapitalkostnaderna genom höjning av låneunderlaget för statliga bostadslån så att det sammanfaller med pantvärdet.

Kommunerna har som interpellanten påpekar ett stort ansvar när det gäller att skapa förutsättningar för effektiv konkurrens inom bostadsproduktionen. Härvid har en aktiv kommunal markförvärvspolitik som ger kommunen ett dominerande inflytande över de marktillgångar som krävs för samhällsbyggandet avgörande betydelse. Genom sitt markinnehav får kommunen möjlighet att vid planeringen av bostadsbyggandet främja ett kontinuerligt byggande, där serieeffekten tas till vara, och att se till att konkurrensen blir effektiv vid byggherrarnas upphandling.

Inom inrikesdepartementet har vi undersökt hur stor del av bostäderna i flerfamiljshus som byggs på kommunal mark respektive icke kommunal mark och hur upphandlingen genomförts i dessa olika fall. Undersökningen avser hus för vilka beslut om bostadslån meddelats under år 1968. Andelen bostäder på rent kommunal mark var 84 procent inom nybyggnadsområdena och 24 procent inom saneringsområdena. Till detta kommer att 6 respektive 21 procent byggdes på mark som kommunen ägde till större eller mindre del. I fråga om upphandlingen förelåg väsentlig skillnad mellan byggandet på kommunal och icke kommunal mark. Byggande i egen regi var vanligare på icke kommunal mark och förhandlingar ersatte anbuds konkurrens i stor utsträckning. Även i fråga om den kommunala marken var förhandlingsentreprenad vanlig. För nära hälften av de bostäder som byggdes på entreprenad skedde prisbestämningen genom förhandlingar med ett enda byggföretag

Svar på interpellation ang. åtgärder för att minska boendekostnaderna

utan att anbud infordrats från ytterligare byggföretag, d. v. s. genom förhandlingsentreprenad.

Det finns otvivelaktigt situationer när förhandlingar med en enda entreprenör är ett lämpligt handlingsalternativ, t. ex. förhandlingar med den redan anlitade entreprenören vid upphandling av senare etapper i ett etappbygge. Den successivt förbättrade kostnadsstatistiken ger också ökade möjligheter att bedöma kostnadsresultatet vid sådana förhandlingar även i andra fall. En strävan bör emellertid vara att ge flera anbudsgivare tillfälle att konkurrera om projekten. Inom departementet undersöks för närvarande olika vägar att angripa frågorna om konkurrensen inom det statligt belånade bostadsbyggandet. Frågan om bestämmelserna i bostadslånekungörelsen är lämpligt utformade med hänsyn till konkurrensaspekterna kommer här också in i bilden.

Beträffande frågan om en höjning av låneunderlaget till att också innefatta s. k. pantvärdetillägg vill jag säga följande.

Inom nybyggnadsområden omfattar pantvärdetilläggen anordningar som representerar en högre material- och utrustningsstandard än normalt och till en mindre del särskilda yttre anordningar, t. ex. extra kommunikationsanläggningar. Tanken har varit att en överstandard bör få slå igenom i hyran på ett marknadsmässigt sätt.

För de bostadsprojekt för vilka lånebeslut meddelades första halvåret 1968 utgör pantvärdetilläggen för bostäderna 1,2 procent av det totala låneunderlaget. Med räntesatsen 7,5 procent för pantvärdetillägg, som helt eller till större delen omfattas av det långfristiga fastighetslånet, och 5,1 procent för låneunderlaget är hyran endast några promille högre än om pantvärdetilläggen ingått i låneunderlaget.

Inom saneringsområden representerar pantvärdetilläggen något större del av produktionskostnaderna eller ca 5

procent av det totala låneunderlaget för bostäder. Detta hänger samman med att de högre tomtkostnaderna, s. k. läges-tillägg, inom saneringsområden och vissa kostnader för rivning, evakuering m. m. inte räknas in i låneunderlaget utan beaktas i form av pantvärdetillägg. Jag utgår från att frågan om pantvärdetillägg i saneringsområden kommer att uppmärksammas av saneringsutredningen som har i uppdrag att utreda bl. a. frågor rörande finansieringen av modernisering och förnyelse av äldre bostadsområden.

Vidare anförde:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag vill tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till mina frågor är att hyrorna och avgifterna i nyproduktionen är alltför höga för många bostads-sökande. Alla bostadsförmedlingar har erfarenhet av att bostadssökande som väntat i många år tvingats avstå från en erbjuden bostad och att familjer måste avstå från att flytta till nya och större bostäder därför att de inte anser sig ha råd att betala vad det kostar.

Vi har också — trots bostadsbristen — kunnat notera att det i flera orter förekommit svårigheter att hyra ut nya lägenheter, som blev färdiga under 1968. Av dessa lägenheter var cirka 5 procent outhyrda tre månader efter färdigställandet. Byggnadskostnaderna har visserligen varit i stort sett oförändrade under de senaste två åren. Detta framgår bl. a. av siffror rörande kostnaderna inom flerfamiljshusbyggandet vilka redovisas i dag. De kraftiga kostnadsökningarna hänför sig till 1960-talets första del. Men mycket talar för att kostnaderna kommer att stiga under detta år.

Inrikesministern har själv i ett interpellationssvar i första kammaren

Svar på interpellation ang. åtgärder för att minska boendekostnaderna

härmedagen meddelat, att materialkostnaderna under de tre första kvartalen år 1969 har stigit med cirka 5 procent och lönekostnaderna också med närmare 5 procent. Detta jämte konjunkturuppgången och det höga ränteläget kommer att medföra att årets siffror — när de så småningom redovisas — blir mer ogynnsamma än 1968 års siffror.

Detta är oroande. Det är nödvändigt att vi prövar olika åtgärder för att söka komma till rätta med den höga boendekostnadsnivån. Olika undersökningar har visat att nämnvärda sänkningar av hyrorna eller avgifterna inte kan uppnås genom en enda åtgärd. Det fordras en serie av åtgärder för att nå resultat. Dessa åtgärder bör beröra alla led i processen från planering fram till förvaltning av en färdig bostad. I min interpellation har jag velat peka på två saker, nämligen dels en effektivare konkurrens genom öppen anbudsgivning, dels reducering av kapitalkostnaderna genom höjning av låneunderlaget.

Jag vill gärna säga att jag finner inrikesministerns svar på min första fråga vara i flera avseenden tillfredsställande. Inrikesministern redogjorde för läget 1968 och konstaterade bl. a. att prisbestämningen för nära hälften av de bostäder som byggs på entreprenad skett genom förhandlingar med ett enda byggföretag utan att anbud infordrats från ytterligare företag. Han konstaterade vidare — det är detta uttalande jag finner tillfredsställande — att »en strävan bör — — — vara att ge flera anbudsgivare tillfälle att konkurrera om projekten». Det är angeläget att på olika vägar söka stimulera konkurrensen och därmed öka möjligheterna att få billigare bostäder genom öppen anbudsgivning. Inrikesministern sade att detta frågekomplex övervägs inom departementet. Detta är enligt min mening en så viktig fråga att övervägandena bör ske inom en vidare ram än departementet. Vi borde nu få en parlamentariskt förankrad utredning om

konkurrensen inom byggnadsproduktionen.

Jag är inte lika tillfredsställd med vad inrikesministern sade i senare delen av sitt svar. Vad det här gäller är ju att höja låneunderlaget så att det skulle innefatta pantvärdetillägg, en ändring som skulle leda till att kapitalkostnaderna i nyproducerade hus reducerades. Inrikesministern är uppenbarligen mindre intresserad av detta, trots att bostadspolitiska kommittén förordat den linjen och trots att förslaget fick stöd av flertalet remissinstanser. Jag skall inte gå in på någon teknisk diskussion men vill sätta ett par frågetecken för slutsatserna i svaret. Inrikesministern sade att pantvärdetillägget för bostäder i nyexploaterade områden första halvåret 1968 skulle vara 1,2 procent. Jag har inte sett den siffran redovisad tidigare. Om den vill jag bara säga att den förefaller låg. Om vi ändå utgår från den bör vi dock i fortsättningen tala om kapitalkostnad i stället för räntekostnad, då vi vill få en bild av effekterna på hyran. Räntesatsen är 7,5 procent, och kapitalkostnaden 8,5 procent. Effekten på hyrorna blir då inte bara några få promille utan ungefärligen $\frac{3}{4}$ procent. Om vi tar en genomsnittssiffra — d. v. s. om vi räknar med både nyexploaterade områden och saneringsområden — bör hyreseffekten bli åtminstone 1 procent. Det kan sägas att inte heller detta är mycket, men summan av olika åtgärder kan bli av icke oväsentlig betydelse. Denna fråga skulle inrikesministern inte behöva föra över till saneringsutredningen, utan han kunde *nu* ta ett konkret initiativ av betydelse för de många människor som har svårt att betala de höga boendekostnaderna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Vi tycks vara överens när det gäller den första frågan som herr Mundebo ställde. Jag har funnit

Svar på interpellation ang. lokaliseringsstödet till främjande av turistnäringen inom de fyra nordligaste länen

anledning i några sammanhang att anföra just dessa synpunkter att vi har behov av verklig konkurrens, att den bör befrämjas och att det är ett vitalt intresse att vi kan pressa byggnadskostnaderna.

Däremot tycker jag att den andra frågan är alltför bagatellartad för att kunna tas upp som någon mera väsentlig faktor i sammanhanget. Herr Mundebo försökte göra en konstruktion som skulle ge till resultat någon procent på hyran, men då måste han ifrågasätta riktigheten av de siffror jag har redovisat. Jag skall gärna se till att mina medarbetare som har gjort dessa beräkningar företer dem för herr Mundebo. Siffrorna är kontrollerade också av bostadsstyrelsen, och jag har inte anledning att utgå från att de skulle vara felaktiga. Det måste ju ändå röra sig om relativt små belopp i sammanhanget.

Om vissa personer har förmånen att kunna kosta på sig en lägenhetsstandard som ligger över den gängse, är det väl rimligt att de får ta på sig en viss merkostnad för det. Jag tycker att den frågan inte alls är av samma valör som den första fråga herr Mundebo ställde. Saken är föremål för uppmärksamhet, och bostadsstyrelsen arbetar med standardnormer, som kanske får en annan utformning än de normer vi har i dag. Det finns kanske anledning att i det sammanhanget också se över dessa förhållanden och anpassa normerna efter dem, men det gäller dock saker som i stort sett är ganska betydelselösa för boendekostnaden.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Ja, vi är helt ense om att den första punkten är den väsentliga, men jag anser inte att vi kan avfärda den andra såsom bagatellartad. Som jag framhöll kan vi icke uppnå nämnvärda resultat genom en enda åtgärd, utan det måste till en serie av åtgärder, och en justering av lånebestämme-

lerna kan vara en sådan åtgärd. Vi får icke avvisa någon möjlighet att sänka boendekostnaderna genom att påstå att den är bagatellartad — även de små sakerna bör prövas. Det sägs ju att många bäckar små blir en stor å, och jag tror att flera justeringar av lånebestämmelserna tillsammans kan ge resultat.

Jag vill dessutom understryka att jag visserligen ifrågasatte siffrans riktighet men ändå accepterade den. I mitt inlägg utgick jag nämligen från siffran 1,2 procent, som redovisas i svaret. Jag anser det däremot riktigt att man, såsom görs i gällande kungörelse, räknar med kapitalkostnaderna och icke bara räntekostnaderna. När materialet så småningom är fullt klart får vi väl se, om siffran 1,2 procent håller. Om den gör det, blir det likväl en hyreseffekt på hela beståndet av ungefär 1 procent. Det må vara att den är liten, men icke heller de små tingen bör avvisas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. lokaliseringsstödet till främjande av turistnäringen inom de fyra nordligaste länen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Wikner har frågat mig, om jag ämnar vidta åtgärder under pågående försök med lokaliseringsstöd i syfte att jämställa stöd till turistnäringen i de fyra nordligaste länen med stöd till industrilokalisering.

Under perioden den 1 juli 1965—30 juni 1969 har lokaliseringsstöd utgått till 23 turistanläggningar inom stödområdet. I samtliga fall har stödet utgått i form av lokaliseringslån. I flertalet fall har dessutom räntebefrielse medde-

Svar på interpellation ang. lokaliseringsstödet till främjande av turistnäringen inom de fyra nordligaste länen

lats för viss tid. Jämfört med stödverksamheten till industriföretag föreligger sålunda den olikheten, att lokaliseringsbidrag inte använts som stödform till turistnäringen. Antalet projekt som erhållit stöd är också relativt begränsat.

Beträffande den praxis som utformats vill jag först erinra om att lokaliseringsberedningen, som bl. a. har att medverka vid utformningen av riktlinjerna för lokaliseringsverksamheten inom ramen för riksdagens beslut, under hösten 1966 behandlade frågan om lokaliseringsstöd till turistnäringen. Den mening, som därvid uttalades, innebär att man vid planeringen av turistanläggningar borde utgå från att endast ett mindre antal anläggningar i varje län borde komma i fråga för lokaliseringsstöd och att detta stöd i hudsak borde utgå i form av lokaliseringsslån.

Denna uppfattning ligger också väl i linje med de riktlinjer för lokaliseringsstödet, som fastställdes av 1964 års riksdag. För att lokaliseringsbidrag skall utgå till turistanläggning fordras enligt dessa riktlinjer särskilda skäl. Motivet härför är främst den uppenbara risken för att beviljande av lokaliseringsbidrag skulle kunna medföra inte önskvärda konkurrensförskjutande effekter.

Rådande praxis i fråga om lokaliseringsstöd till turistnäringen överensstämmer sålunda med de principer för sådant stöd som fastställts av riksdagen. Frågan om fortsatt stöd kommer att prövas i den proposition om lokaliseringspolitiken, som avses komma att föreläggas riksdagen våren 1970. Frågan har också ett samband med pågående utredning om planering av turistanläggningar och friluftsområden.

Vidare anförde:

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min inter-

pellation. Jag anser svaret vara positivt så till vida att statsrådet meddelar att frågan om fortsatt stöd kommer att prövas i den proposition om lokaliseringspolitiken, som avses komma att föreläggas riksdagen våren 1970. Jag hoppas att resultatet skall bli positivt.

Men statsrådet säger också: »Rådande praxis i fråga om lokaliseringsstöd till turistnäringen överensstämmer sålunda med de principer för sådant stöd som fastställts av riksdagen.» Jag är inte säker på att det förhåller sig på det viset. Det är nog mera en bedömingssak. Som skäl för denna uppfattning vill jag nämna att man lämnat ränteeftergift när det gäller turistlänen under några år. Mig förefaller det egendomligt att man inte tillämpar bidrag åt turistnäringen i lokaliseringsområdena då det står i Kongl. Maj:ts kungörelse om statligt lokaliseringsstöd av den 23 april 1965: »Lokaliseringsslån och, om särskilda skäl föreligga, lokaliseringsbidrag utgå till den, som utövar eller ämnar utöva verksamhet inom turistnäringen, vid ny-, till- eller ombyggnad av turistanläggning i de delar av landet som anges i 2 § första stycket, om lokaliseringsstödet kommer glesbygdsområdena där till godo.»

Som jag fattar det är det tydligt angivet att bidrag även kan utgå till turistanläggningar inom de fyra nordligaste länen. Man frågar sig, varför man varit så restriktiv när det gällt bidrag till turistanläggningar inom dessa områden. Jag vet att statsrådet vid ett tillfälle uttalat sig för en utbyggd, exploaterad turism och fortsatte med att säga att de ökade kraven på renare miljö, orörd natur och den ökade fritiden gör att en betydande när- och fjärrturism blir realistisk.

I Norrland utgör turistnäringen ett värdefullt komplement till industrilokaliseringen där. I områden där man inte kan påräkna någon större satsning på industrier — jag vill understryka att

Svar på interpellation ang. lokaliseringsstödet till främjande av turistnäringen inom de fyra nordligaste länen

det finns tyvärr sådana områden — men där turistnäringen är en värdefull näring borde både lån och bidrag kunna utgå. Det anser jag kan inrymmas under benämningen »särskilda skäl». Jag känner till en kommun i Jämtlands län som från turistnäringen får cirka 60 procent av hela kommunalskatten. En del uttalar sig skeptiskt om turistnäringen som inkomstkälla till stat och kommun. Om man skall sätta tilltro till de uppgifter jag kommit över, har man gjort undersökning angående turismens ekonomiska betydelse och enligt beräkningar kommit fram till att cirka 400 miljoner i inkomster tillföres årligen stat och kommuner genom turismen. I Jämtlands län har lokaliseringen i sin helhet gett begränsade effekter — detta säger jag inte som någon kritik — och därför skulle ökat stöd till turismen hjälpa upp förhållandena inom mitt eget hemlän.

Jag skall villigt erkänna, att de lån som lämnats till turistnäringen där har varit till stor nytta. Men trots detta har turisthotellen ekonomiska bekymmer. Jag fick för någon tid sedan ett brev från Härjedalens hotellförening. Av det framgår att man har bekymmer. Man säger bl. a. att omkostnaderna stiger mycket snabbare än inkomsterna.

Om man tillämpade 5 § i Kungl. Maj:ts kungörelse om statligt lokaliseringsstöd generösare, skulle det lätta bekymren för många inom norra stödområdet. Det var väl avsikten från början, och jag vet att även arbetsmarknadsstyrelsen var inne på den linjen, men vissa omständigheter gjorde, att endast lån och ränteeftergifter under några år skulle utgå till turistanläggningar.

Jag vill också framhålla att både lån och bidrag borde utgå för linbanor som är integrerade med turistanläggningar.

I min interpellation har jag framhållit att det måste bli en mera framåtriktad planering för att fylla det behov

av områden med turist- och fritidsanläggningar som följer av förkortad arbetstid, ökade inkomster och den större press på den enskilde som det moderna arbetslivet bidrar till. Staten måste hjälpa till med ännu kraftigare stödåtgärder för att stimulera den här näringsgrenen som turismen utgör. En ökad satsning på den svenska turismen kan även bidra till en bättre balans mellan turistströmmen från och till utlandet. Enligt de uppgifter jag fått har turistströmmen från utlandet ökat kraftigt under de senaste åren. I det brev jag tidigare återopade nämns att antalet turister från Danmark, Tyskland och Holland ökat starkt jämfört med föregående säsonger. En ännu kraftigare satsning krävs för att göra vårt land attraktivare för utlandsturisterna. Kraven blir allt större, vilket naturligtvis också medför stora kostnader. Jag tror att vi för att kunna möta turistströmmen även måste satsa på flera turistområden i Norrland och jag hoppas att myndigheterna inte ställer sig alltför restriktiva i framtiden.

Med detta ber jag, herr talman, att ännu en gång få tacka för svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag vill på inget sätt bestrida värdet av turismen. Staten stöder också turism och friluftsliv i olika former. Jag vill erinra om att utöver de lånemöjligheter som har förelegat i fråga om lokaliseringsslån har man också tillgång till statliga garantilån. Det senaste budgetåret rörde det sig om upp emot 10 miljoner kronor. Det finns vidare ett allmänt stöd åt turismen på 5 miljoner kronor för de olika åtgärder som organisationer vidtar. Dessutom utgår vissa anslag från friluftsfonden, vilka i viss mån kan komma anläggningar av detta slag till godo.

Jordbruksministern har, som jag antydde i mitt svar, tillkallat en utred-

Svar på interpellation ang. skyldighet för tillverkare av konstgödningsmedel att på förpackningen deklarerera giftighet

ning för att se över stödformerna till turismen. Tanken är i första hand att klarlägga vilka områden som passar sig för investeringar, av vilka man på lång sikt kan uppnå effekter. Därför tror jag inte det är någon skada skedd om vi väntar några månader. Vi kommer att göra överväganden om stöd till turismen i samband med att lokaliseringstudningens betänkande och dess remissvar föreligger. Därför kan jag inte lova att vi skall tillämpa en generösare bedömning än tidigare under de månader som återstår tills remissbehandlingen blir klar.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Det var heller inte min avsikt att jag skulle få ett löfte från statsrådet, utan jag ville bara framhålla vikten av att vi i samband med den kommande propositionen kan få bättre förhållanden vad gäller bidragsgivning och lån till turistnäringen. Samtidigt ville jag också fästa uppmärksamheten på den turistström från utlandet som vi nu har.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. skyldighet för tillverkare av konstgödningsmedel att på förpackning deklarerera giftighet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Sundkvist har frågat mig, om jag är beredd att ta initiativ till en sådan ändring av giftförordningen att tillverkare av konstgödningsmedel åläggs att på förpackningen deklarerera giftigheten eller vådligheten.

Herr Sundkvists fråga berör ett aktuellt problem, nämligen frågan om

samhällets kontroll över användningen av ämnen och produkter som kan vara skadliga från hälso- och miljösynpunkt. Nuvarande bestämmelser medger ofta inte en sådan kontroll. Det av herr Sundkvist nämnda kvävegödselmedlet är ett bland många exempel på produkter på vilka gällande lagstiftning inte är tillämplig. För att komma till rätta med nämnda problem har jag i maj i år tillkallat sakkunniga för att utreda kontrollen av miljöfarliga produkter. De sakkunniga — som antagit namnet miljökontrollutredningen — skall också undersöka behovet av en utvidgad uppgiftsskyldighet för bl. a. tillverkare av miljö- och hälsofarliga ämnen. Det problem herr Sundkvist tar upp är alltså redan föremål för utredning.

Vidare anförde:

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation, ett svar som givetvis kan betraktas som positivt, eftersom herr jordbruksministern ställer sig välvillig och hänvisar till pågående utredningsarbete på området.

Jag vill dock framföra några synpunkter, som kanske kommer att visa att jag inte är helt nöjd med svaret, även om det i viss utsträckning kan betraktas som positivt. Det jag i så fall skulle vara missnöjd med är att jag inte kunnat få ett litet halmstrå att gripa tag i — åtminstone ett halvt löfte om en snabbare lösning av frågan än utredningsvägen. Miljökontrollutredningen, som statsrådet hänvisar till, har mycket stora och viktiga frågor att behandla, och jag föreställer mig därför att det kommer att dra långt ut på tiden innan någon proposition framlägges i anledning av den utredningens resultat.

I min interpellation har jag framhållit att vi redan har kungl. förord-

Svar på interpellation ang. skyldighet för tillverkare av konstgödningsmedel att på förpackningen deklarerera giftighet

ningar på detta område. År 1962 utfärdades sålunda två sådana förordningar, SFS 1962: 702 och 703. Den förstnämnda reglerar just sådant som jag har aktualiserat, och såvitt jag kan finna bör den även tillämpas på konstgödselmedel, i den mån de kan antas vara vådliga. Jag skall litet senare visa att de kan vara det. Nämnda författning tillämpas nu på besprutnings- och bekämpningsmedel och jag menar att vi inte behöver någon ny författning utan att den vi redan har kan utvidgas till att avse även konstgödselmedel. Jag ställer mig därför litet frågande till den mening i statsrådets svar som lyder: »Det av herr Sundkvist nämnda kvävegödselmedlet är ett bland många exempel på produkter på vilka gällande lagstiftning inte är tillämplig.» Har vi inte redan en lagstiftning som är tillämplig, och gäller det här inte bara en utvidgning av sortimentet?

Låt mig gärna, eftersom detta kan betraktas som en kritik av statsrådets svar, i så fall även kritisera mig själv. Såsom min interpellation är ställd utmynnade den nämligen i en fråga, huruvida statsrådet var beredd att göra en ändring av den ifrågavarande förordningen. Det hade varit riktigare att fråga om statsrådet var beredd att tillämpa förordningen på ett sådant sätt att den även omfattade konstgödselmedel.

Jag har vid utarbetandet av min interpellation haft ett speciellt fall som bakgrund. Det gällde en lantbrukare i Sörmland, som använde det i handeln relativt nytukomna kvävegödselmedlet urea, vilket vi vet är mycket kväverikt och vars användande naturligtvis är förenat med vissa risker. Jordbrukaren var väl medveten om detta och använde medlet som övergödning. Han släppte inte in några djur på det behandlade området förrän efter sju dygn. Tyvärr dog ändå tre av hans mjölkkor av kväveförgiftning.

Det fall som jag relaterat är ingalunda enastående. Det har i ganska stor utsträckning förekommit liknande fall, många kända och alldeles säkert ännu fler okända därför att lantbrukarna kanske i viss mån känt sig delaktiga på grund av att de inte varit tillräckligt försiktiga. Vid undersökningen i det speciella fall som jag redogjort för visade representanter för tillverkarna, Svenska salpeterverken, mycket stort intresse och ville ha faktauppgifter om hur det hela gått till. De förklarade sitt intresse med att de inte visste hur urea verkar i fall som dessa. Det bevisar att tillverkarna i själva verket inte känner till hur farligt det medel som de tillverkar kan vara. De kunde emellertid inte gå med på några som helst skadeståndsanspråk; de hävdade att vederbörande jordbrukare borde ha haft reda på att medlet i fråga kunde vara farligt. De varningar som förekommer är de som finns att läsa i fackpressen — på förpackningarna ges inga som helst varningar. De allra flesta jordbrukare har nog ändå gjort klart för sig att om de väntar en vecka så är det inte någon fara längre.

Vad jag är ute efter är givetvis inte att få ett förbud mot användning av urea, ty det är ett alldeles utmärkt medel för att öka avkastningen inom jordbruksnäringen. Vad jag anser vara befogat är emellertid att tillverkarna åläggs att på förpackningen — i det här fallet säcken — tala om vilka varningar gödselmedlet kan ha och där utfärda en varning som klart säger hur pass farligt medlet är. Om tillverkarna inte vet hur farlig deras produkt är, blir det ännu mera befogat att ålägga dem att ta reda på det och också deklarerera det på säcken. Tyvärr tycks de inte vilja göra detta frivilligt, förmodligen beroende på rädsla för att försäljningen i så fall skulle gå ned.

Jag förstår av svaret att jordbruksministern ser positivt på det spörsmål

Svar på interpellation ang. skyldighet för tillverkare av konstgödningsmedel att på förpackningen deklarerera giftighet

Jag tagit upp, men jag skulle ändå gärna ha sett att han anvisat vägar som kan leda fram till ett snabbt beslut. Jag vill påstå att vi har de lagar och förordningar som erfordras; det gäller bara att tillämpa dem även på det här området. Därför vill jag fråga jordbruksministern, om han kan tänka sig att i det här sammanhanget tillämpa redan befintliga föreskrifter. Slutligen vill jag även ställa frågan hur pass länge det kan dröja innan miljökontrollutredningen blir färdig med sitt arbete.

Jag tackar än en gång för svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTSOON:

Herr talman! De lagar och förordningar som riksdagen har antagit gäller ju även för jordbruksministern, och han måste alltså leva efter dem. Eljest föreställer jag mig att konstitutionsutskottet vill ha ett ord med i laget.

När jag säger i mitt interpellations-svar att det nämnda kvävegödselmedlet är ett bland många exempel på produkter på vilka gällande lagstiftning inte är tillämplig är det inget skämt utan ett faktum. Varken giftförordningen eller bekämpningsmedelsförordningen är tillämplig på kvävegödselmedel, urea eller urinämnen. Under bekämpningsmedelsförordningen faller de ämnen som används i bekämpningssyfte, och ett sådant är det ju här inte fråga om. Giftförordningen avser sådana ämnen, vilkas användning kan göra dem farliga för människor. Det är alltså helt klart att detta ämne inte faller under vare sig giftförordningen eller bekämpningsmedelsförordningen. Man kan alltså inte göra det så lätt för sig att man låter dessa författningar gälla för detta ämne.

Nu säger herr Sundkvist att det av honom åberopade fallet inte är något enastående fall, utan han har många kända och okända fall att peka på. Att

somliga är okända skulle bero på att jordbrukarna av skamkänsla inte vill vidgå att de har handskats oförsiktigt med detta ämne. Det stämmer inte med den bild som vi har fått inom departementet, ty redan då det fall som herr Sundkvist åberopade blev bekant, tog vi självfallet kontakt med de ansvariga myndigheterna för att få klarhet i hur det låg till. Och några fler kända fall har vi inte fått vetskap om.

Vi har låtit lantbruksstyrelsen, vi har låtit giftnämnden och vi har låtit dem som vid lantbrukshögskolan sysslar med dessa frågor undersöka saken. De utesluter givetvis inte att olyckor kan inträffa, om man felaktigt använder urea. Men det är ju samma sak med handelsgödselmedel över huvud taget — vid normal hantering utgör de ingen fara, åstadkommer inga skadeverkningar. Fara uppstår när man använder gödselmedlen oförsiktigt och under ogynnsamma omständigheter.

Om vi kommer fram till den ordning som herr Sundkvist begär och som jag ställer mig mycket positiv till, så kan vi fördenskull inte sitta med armarna i kors, ty det är alldeles nödvändigt att vi också informerar dem som sysslar med detta. Och jag vågar påstå att inom jordbruket är man numera väl medveten om de faror som de medel kan åstadkomma som man handskas med.

Det finns alltså för dagen ingen annan väg att gå än att låta miljökontrollutredningen behandla frågan. Jag har inte ansett det vara erforderligt att begära av miljökontrollutredningen att den skall bryta ut detta speciella ämne, ty det finns så många ämnen som utredningen har att syssla med, att det skulle förrycka hela arbetet. Så allvarlig är inte frågan — den uppfattningen fotar jag på de uppgifter jag fått av representanter för de ansvariga myndigheterna — utan miljökontrollutredningen bör få fullfölja sitt arbete. Den kommer att skyndsamt slutföra detta,

Svar på interpellation ang. skyldighet för tillverkare av konstgödningsmedel att på förpackningen deklarerera giftighet

ty det gäller här en allvarlig brist i vår lagstiftning som det är vår avsikt att täppa till när utredningen är färdig. Vi avvaktar med iver resultatet av kommitténs arbete, och detta kan som sagt väntas ganska snart.

Herr **SUNDKVIST** (cp):

Herr talman! Jag tackar för den utförligare redogörelse som jag nu fick för frågans behandling. Jag glädde mig mycket över detta.

När det gäller frågan om huruvida bestämmelserna är tillämpliga även på detta område finns det inte någon anledning för mig att tvista om denna sak. Jag har fått en uppgift om att dessa båda författningar skulle vara tillämpliga även i fråga om konstgödningsmedel. Om så inte är fallet kan man tydligen inte gå den vägen.

På tal om kända och okända fall kan jag säga att jag givetvis inte kan peka på några okända fall. Jag skulle dock kunna åta mig att plocka fram flera lantbrukare som råkat ut för just denna sak. Det rör sig alls inte om bara ett enda fall. I de allra flesta fallen har man inte gått så långt som till att ställa skadeståndsanspråk på tillverkaren. Detta har, såvitt jag vet, bara inträffat några gånger, men då har det å andra sidan rört sig om rätt många skadade djur.

Jag är medveten om att man inte kan klara dessa problem enbart genom att förse emballagen med påskrift om hur pass farligt innehållet är, men det vore dock rätt angeläget att göra detta. Jag har själv under många år sysslat med besprutnings- och bekämpningsmedel, och i fråga om dessa lämnas en utförlig redovisning av hur pass farliga medlen är. Det sker även beträffande varor som ingalunda är farligare än detta kvävegödselmedel.

Jag är naturligtvis mycket tacksam för beskedet att miljökontrollutredningens arbete väntas vara slutfört

inom relativt kort tid. Därmed hoppas jag att denna fråga kommer att kunna regleras snabbt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 21—23, konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial nr 39 och 43—48, statsutskottets utlåtanden nr 168—178, bevillningsutskottets betänkanden nr 65, 66, 68, 69 och 73, bankoutskottets utlåtande nr 52, första lagutskottets utlåtanden nr 53, 54 och 58, andra lagutskottets utlåtanden nr 85—88, tredje lagutskottets utlåtande nr 59 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 40—57.

§ 9

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras dels statsutskottets utlåtanden nr 168—170, bankoutskottets utlåtande nr 52 och konstitutionsutskottets utlåtande nr 43 i nu nämnd ordning främst, dels konstitutionsutskottets utlåtande nr 39 närmast före jordbruksutskottets utlåtande nr 43, dels andra lagutskottets utlåtande nr 86 närmast före bevillningsutskottets betänkande nr 66, dels andra lagutskottets utlåtande nr 88 närmast efter statsutskottets utlåtande nr 174, dels jordbruksutskottets utlåtande nr 57 närmast efter utrikesutskottets utlåtande nr 23.

Vid bifall till denna hemställan skulle de vid morgondagens sammanträde föreliggande ärendena komma att företas till avgörande i den ordning som angivits på en till kammarens ledamöter utdelad stencil.

Ifrågaravande hemställan bifölls.

§ 10

Till bordläggning anmäldes
bevillningsutskottets betänkanden:

nr 70, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen (1956: 623), och

nr 71, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om insättning på skogskonto, m. m. jämte motion;

första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1929: 77) om trafikförsäkring å motorfordon, och

nr 59, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

tredje lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648), m. m. jämte motioner i ämnet,

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i övergångsbestämmelserna till lagen (1968: 346) angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om

nyttjanderätt till fast egendom jämte motion i ämnet,

nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motion om rätt för det allmänna att förvärva vissa trafikföretag, m. m., och

nr 64, angående uppskov med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till fastighetsbildningslag.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

fru *Hörnlund* (s), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående lokaliseringsverksamheten i Boråsregionen, och

fru *Nettelbrandt* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder mot trafikolyckor vintertid.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.17.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 10 december

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 2 in-
nevarande december.

§ 2

Föredrogs, men bordlades åter bevill-
ningsutskottets betänkanden nr 70 och
71, första lagutskottets utlåtande och
memorial nr 55 och 59 samt tredje
lagutskottets utlåtanden och memorial
nr 61—64.

§ 3

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr
168, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position angående ett statligt förvalt-
ningsbolag m. m. jämte motioner.

I propositionen nr 121 hade Kungl.
Maj:t under återopande av utdrag av
statsrådsprotokollet över industriären-
den för den 29 maj 1969 föreslagit riks-
dagen att

1) besluta att ett statligt förvaltnings-
bolag bildades i huvudsak enligt de
riktlinjer som angetts i statsrådsproto-
kollet och godkänna vad departements-
chefen därvid anfört om förfarandet
vid bildandet samt

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa
sådana tilläggsavtal till gällande konsor-
tialavtal mellan staten såsom aktieäga-
re i vissa bolag och andra aktieägare i
bolagen, som kunde erfordras i sam-
band med förvaltningsbolagets överta-
gande av de statliga aktierna i sådana
bolag.

I detta sammanhang hade utskottet
behandlat

dels de likalydande motionerna I: 51

av herr *Werner* och II: 9 av fru *Mark-
lund m. fl.*, vari hemställts att riksdag-
en måtte uttala sig för att LKAB och
övriga statliga bolag som nu tillhörde
SAF måtte utträda ur denna organisa-
tion,

dels de likalydande motionerna
I: 1068 av herr *Dahlén m. fl.* och II:
1236 av herr *Wedén m. fl.*, vari hem-
ställts

A. att riksdagen i skrivelse till Kungl.
Maj:t måtte hemställa

1. om en utredning med syfte att fö-
reslå ett system med statliga kreditga-
rantier för utveckling av stora och risk-
betonade projekt,

2. att ett system infördes enligt vil-
ket ej endast offentliga företag utan
även enskilda erbjödes lämna offert på
kostnaderna för fullgörandet av sådana
uppgifter som staten önskade få utförda
och som icke bedömdes kunna täckas
av produktionsavkastning enligt nor-
mala företagsekonomiska kalkyler men
för vilka företagen i fråga vore lämpa-
de,

3. att vad i motionerna anförts i frå-
ga om en utförlig och öppen redovis-
ning från förvaltningsbolaget och från
dess dotterföretag i syfte att möjliggöra
en klarare bedömning av utfallet av den
ekonomiska verksamheten beaktades,

4. att de riksdagsmän som så önska-
de skulle beredas tillfälle att närvara
vid vilket som helst statligt företags bo-
lagsstämma och att där ställa frågor
om verksamheten,

5. att de anställda i statliga företag
finge rätt att utse representanter i re-
spektive företags styrelse;

B. att riksdagen måtte uttala att den
i propositionen gjorda distinktionen

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

mellan ägaransvar och företagaransvar icke finge tolkas som en begränsning av riksdagens prövningsrätt när det gällde statliga företags skötsel,

dels de likalydande motionerna I: 1070 av herr *Virgin m. fl.* och II: 1234 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen måtte avslå propositionen nr 121 och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte låta utreda i vilka former de statliga företagen borde samordnas och drivas för att inom den statliga företagssektorn skapa ökad effektivitet och bättre lönsamhet med tillgodoseende tillika av kraven på konkurrens på lika villkor och behovet av vidgad insyn och kontroll,

dels motionen II: 1235 av herr *Stridsman m. fl.*

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1070 och II: 1234 besluta att ett statligt förvaltningsbolag skulle bildas i huvudsak enligt de riktlinjer som angivits i statsrådsprotokollet,

2. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om förfarandet vid bildandet av förvaltningsbolaget,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om målsättningen m. m. för statliga företag,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1068 och II: 1236 i vad de avsåge viss representation i statliga företags styrelser,

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats beträffande redogörelser för den statliga företagssektorn,

6. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna

I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført beträffande möjlighet för ledamot av riksdagen att närvara och ställa frågor vid bolagsstämma med förvaltningsbolaget,

7. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, godkänna i statsrådsprotokollet förordad ofertsystem,

8. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa sådana tilläggsavtal till gällande konsortialavtal mellan staten såsom aktieägare i vissa bolag och andra aktieägare i bolagen, som kunde erfordras i samband med förvaltningsbolagets övertagande av de statliga aktierna i sådana bolag,

9. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1235,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 51 och II: 9,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1068 och II: 1236 i vad de avsåge viss statlig kreditgaranti.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan om *bildande av ett statligt förvaltningsbolag* av herrar *Virgin, Ottosson, Bohman* och *Lothigius* (samtliga m), som ansett

dels att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1070 och II: 1234 avslå Kungl. Maj:ts förslag om bildande av ett statligt förvaltningsbolag och som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført beträffande utredning om de statliga företagen,

dels att utskottets hemställan under 2 t. o. m. 8 — vid bifall till yrkandet beträffande 1 — bort utmytna i avslag å Kungl. Maj:ts förslag;

2. beträffande *målsättningen m. m. för statliga företag* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Johan*

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Olsson (cp), Eliasson i Sundborn (cp), Enskog (fp), Nilsson i Tvärålund (cp), Sjönell (cp) och Eriksson i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande målsättningen m. m. för statliga företag;

3. beträffande frågan om *viss representation i statliga företags styrelser* av herrar Axel Andersson (fp), Ivar Johansson (cp), Per Jacobsson (fp), Nyman (fp), Johan Olsson (cp), Eliasson i Sundborn (cp), Enskog (fp), Nilsson i Tvärålund (cp), Sjönell (cp) och Eriksson i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående representanter för de anställda i de statliga företagens styrelser m. m.;

4. beträffande *redogörelser för den statliga företagssektorn* av herrar Axel Andersson, Per Jacobsson, Nyman, Enskog och Eriksson i Arvika (samtliga fp), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande redogörelser för den statliga företagssektorn;

5. beträffande frågan om *riksdagsledamots närvaro vid statliga bolags bolagsstämma* av herrar Axel Andersson, Per Jacobsson, Nyman, Enskog och Eriksson i Arvika (samtliga fp), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till

motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande riksdagsledamots närvaro vid och möjlighet att ställa frågor vid bolagsstämmorna i de statliga företagen;

6. beträffande frågan om *viss statlig kreditgaranti* av herrar Axel Andersson (fp), Virgin (m), Ivar Johansson (cp), Per Jacobsson (fp), Ottosson (m), Nyman (fp), Johan Olsson (cp), Bohman (m), Eliasson i Sundborn (cp), Enskog (fp), Nilsson i Tvärålund (cp), Sjönell (cp), Lothigius (m) och Eriksson i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1068 och II: 1236, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda om statlig kreditgaranti för utveckling av stora och riskbetonade projekt.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen beträffande detta utlåtande må omfatta jämväl statsutskottets utlåtanden nr 169 och 170, bankoutskottets utlåtande nr 52 samt konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, men yrkanden rörande sistnämnda fyra utlåtanden framställes först sedan desamma föredragits.

Statsutskottets hemställan i utlåtandet nr 168 föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Talarlistan till denna debatt visar att oppositionen har föredragit att i första hand låta sig företrädas av andra talare än sina representanter i statsutskottet, och det är givetvis oppositionens ensak att besluta om det. Själv tror jag, om jag här skall göra en personlig deklaration, att debatten inte

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

kommer att vinna på det arrangemanget. I det läge som nu har inträtt har jag velat utnyttja den möjlighet som konstitutionen ger mig till att redan på detta tidiga stadium ge mig in i debatten. Fördelen härmed är att oppositionen då får tillfälle att i sina huvudanföranden bemöta de synpunkter som jag kommer att lägga på denna fråga och kan göra det mera utförligt än med den begränsning som replikrätten annars föreskriver. Därmed tror jag att vi kan få en mera koncentrerad debatt här i kammaren i dag än med ett annat förfarande.

Moderata samlingspartiet är som vanligt att lita på. Namnbytet har inte brutit kontinuiteten med den gamla högern. Det finns, kort sagt, inom detta parti ingen entusiasm för statligt företagande, och man är hederlig nog att säga det öppet. Det är sannerligen inte något hymlande i det partiets uppfattning: man vill inte ha något förvaltningsbolag, och följaktligen yrkar man avslag på propositionen.

Det blir genast besvärligare när man studerar folkpartiets motion. Den är den ordrikaste av alla motionerna och, naturligtvis, den mest folkpartistiska. Det märkliga — eller kanske typiska — för folkpartimotionen är att man knappast på något enda ställe förmår framföra ett enda positivt argument för en aktiv statlig företagspolitik. Man säger i stället att inget tyder på att en större statlig företagssektor i det förgångna skulle ha medfört bättre förhållanden i dag när det gäller effektivitet och ekonomisk tillväxt, utan att tvärtom motsatsen kan bli fallet i framtiden.

Man anser inte heller att den statliga företagssektorn bör spela någon viktigare roll när det gäller att främja teknisk utveckling och industriell verksamhet inom produktionsområden som är speciellt krävande på grund av exempelvis satsningens storlek, risk eller långfristighet. Folkpartiet vill i stället främja privata konsortiebildningar genom statliga kreditgarantier. Detta visar

inte bara på en djup misstro mot statligt företagande — vilket i och för sig inte är särskilt uppseendeväckande. Men det visar tyvärr att folkpartiet, trots läpparnas bekännelser då man funnit det lämpligt, inte har förstått särskilt mycket av de senaste årens intensiva debatt om forsknings- och utvecklingspolitiken eller av motiven bakom tillkomsten av exempelvis Investeringsbanken, styrelsen för teknisk utveckling och utvecklingsbolaget.

Också den statliga företagssektorns framtida roll för att åstadkomma en mer rationell företagsstruktur i vissa branscher av näringslivet underkänns av folkpartiet med hänvisning till att staten har andra medel, som hellre bör komma till användning. Folkpartiet säger t. o. m., utan närmare motivering, att det blir svårare för staten att utöva sina kontrollerande och övervakande uppgifter om staten samtidigt i stor skala uppträder som producent och marknadsförare. Denna upptäckt har drag av nytänkande, och jag hoppas att herr Ohlin, som anmält sig på talarlistan, inte kommer att undanhålla kammaren den teori som ligger bakom denna tes.

Statligt företagande bör knappast heller enligt folkpartiet komma i fråga när konkurrensen behöver skärpas inom en bransch, där den av olika anledningar försvagats till men för samhälle och konsument. Ja, det står faktiskt så i motionen. Man hänvisar i stället till åtgärder inom utrikeshandelns område och till lagstiftningen mot skadliga monopol och konkurrensbegränsningar. Statligt företagande avvisas också — för säkerhets skull — om det skulle syfta till att trygga den ekonomiska försvarsberedskapen eller om det skulle gagna statens intresse av att påverka pris- och kostnadsutvecklingen på områden, där staten själv uppträder som betydande köpare.

Slutligen konstaterar man att statliga företagsinsatser tillsammans med enskild företagsamhet endast bör komma

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

i fråga i ett fåtal fall då det gäller hemmamarknadsindustrier och att statlig företagsamhet på tekniskt avancerade områden i snabb expansion inte är särskilt lämplig.

Efter denna för motionärerna avslöjande genomgång av folkpartiets motiv mot en aktivisering av den statliga företagspolitiken letar man på följande sidor i motionen för att där finna förklaringen till de ibland — särskilt under valrörelserna och då folkpartister talar i t. ex. Norrland — så positiva uttalandena om nödvändigheten av statliga företagsetableringar. Men därom sägs — om jag läst rätt — ingenting. För säkerhets skull vill jag emellertid be att åtminstone någon av folkpartiets talare under den kommande debatten visar oss var i partimotionen man kräver den aktiva statliga företagspolitik, som ju förvaltningsbolaget skall verkställa enligt förslagen i propositionen. Nämn i varje fall ett par ställen i motionen! Det är väl ändå det minsta man kan begära av ett parti som inte har det politiska modet att yrka avslag på propositionen och som alltså måste förväntas ställa sig bakom kraven på en aktivisering av denna politik.

Man har alltså inte yrkat avslag på propositionen. Trots att folkpartiet inte funnit några godtagbara argument för regeringens företagspolitik vågar man inte göra gemensam sak med moderata samlingspartiet — det vore antagligen enligt folkpartiledningen en taktisk felmanöver att skylta med samma åsikt som detta parti, vilket man betraktar som ett dåligt sällskap. Men i varje fall i denna fråga förefaller taktiken väl genomskinlig, för något i grunden konservativare än folkpartiet finns inte i denna fråga.

Det är mot denna bakgrund man med viss glädje kan konstatera att centerpartiet har en hälsosam effekt på folkpartiet. Centerpartiet har motionsvägen inte framfört någon annan synpunkt på propositionen om förvaltningsbolaget

än att Norrlandsfonden även efter utgången av 1970 skall garanteras minst det årliga belopp som hittills erhållits från LKAB:s vinstmedel. Låt mig bara konstatera att 1970 års riksdag kommer att få ta ställning till Norrlandsfondens framtida verksamhet och finansiering. Jag tror inte att det härvidlag går någon skiljelinje mellan centern och regeringen. Men när jag talar om centerns hälsosamma effekt på folkpartiet syftar jag naturligtvis på de gemensamma mittenreservationerna i statsutskottets utlåtande nr 168, där det faktiskt — uppenbarligen på initiativ av centerpartiet — har kommit in flera formuleringar i vilka man stöder propositionen och utskottets motiveringar.

Utskottets huvudtalesman kommer senare att mer i detalj ta upp dessa reservationer, och jag skall själv något längre fram gå in på några av dem. Men jag vill gärna notera att reservationen 2 t. ex. innehåller en formulering som över huvud taget inte har någon täckning i folkpartimotionen, nämligen att det föreligger »sakliga skäl att åstadkomma bättre samordning och effektivisering av statlig företagsamhet genom bildandet av ett statligt förvaltningsbolag». De folkpartistiska motionärerna får väl försöka grubbla över vilka dessa sakliga skäl kan vara.

Jag vill emellertid lyckönska till detta resultat. Om centerpartiet också på andra områden kan förmå folkpartiet att inse att det kanske kan finnas vissa skäl för att inte gå emot den socialdemokratiska politiken, så får vi hoppas på en fortsättning och en fördjupning av mittensamarbetet.

Men för att något knyta an till det förhållandet att det är riksdagsval om mindre än tio månader, då alltså de borgerliga partierna kommer att med en mun försäkra väljarna att de är redo att bilda regering, finns det anledning påminna om vad herr Hedlund har framhållit i många valrörelser: det som de borgerliga partierna inte är överens om

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

får man lägga åt sidan i en borgerlig regering. Är det någon, herr talman, som efter att ha tagit del av partimotionerna i denna fråga tvekar om vad som skulle ha hänt med den statliga företagspolitiken, om valet 1968 hade resulterat i en borgerlig valseger?

Jag hoppas fortfarande att bl. a. den studieras som den avdelning av statsutskottet gjort, som behandlat propositionen, skall ge resultat på sikt. Man besökte ju nyligen Japan och man har besökt Italien och bör ha fått klart för sig vilken industripolitisk roll regeringen spelar i Japan och vilken roll den statliga företagssektorn spelar i Italien. Denna insikt bör bidra till att få bort skyglapparna och i någon mån minska den konserverande inställningen. Annars vore det illa använda respengar.

Efter denna allmänna reflexion vill jag, herr talman, något gå in på de reservationer och uttalanden som gjorts från de borgerliga partiernas sida i denna fråga.

Jag vill först beröra kritiken från moderata samlingspartiets sida mot förvaltningsbolagets föreslagna organisation. Man anger, utan konkretisering, att tillkomsten av förvaltningsbolaget skulle leda till en byråkratisering med minskad effektivitet som följd och en oklar ansvarsfördelning. Förvaltningsbolaget skulle dessutom beskära de individuella statliga företagens ansvar och handlingsfrihet. Liknande tankegångar återfinnes i folkpartimotionen.

När man tar del av detta kan man inte frigöra sig från tanken att motionärerna har läst propositionen rätt slarvigt. Den organisation som föreslås i propositionen går just ut på att minska byråkratin och få en klar ansvarsfördelning samt skapa den frihet för hela företagsgruppen som är en förutsättning för att åstadkomma en effektiv verksamhet i enlighet med de näringspolitiska värderingarna.

All erfarenhet visar att en företagsgrupp med en och samma ägare uppnår

det bästa resultatet om man för det första samordnar ägaransvaret så mycket som möjligt och för det andra söker åstadkomma en klar åtskillnad mellan ägarfunktionen och företagarfunktionen. Det är denna linje vi har följt.

Förslaget går som bekant ut på att man på departementsnivån koncentrerar det nu på sju departement splittrade ägaransvaret till i princip två departement och att företagarsvaret principiellt läggs under departementsnivån. Detta är i god överensstämmelse med svensk förvaltningstradition, d. v. s. att man skall skilja på politiska beslut och verkställighetsbeslut. Det är förvånande att moderata samlingspartiet går emot detta. Partiet brukar ju i andra sammanhang vara starkt traditionsbundet. Men då det konservativa idealet kommer i konflikt med drömmen om ett helt privatägt och privatstyrt näringsliv, får tydligen det konservativa idealet vika.

Genom tillkomsten av förvaltningsbolaget kan Kungl. Maj:t koncentrera sitt ägaransvar till principiella ställningstaganden och låta förvaltningsbolaget och koncernföretagen översätta dessa ställningstaganden i aktivt handlande. Det understrykes med all kraft i propositionen att förvaltningsbolaget inte övertar ansvaret för den löpande operativa verksamheten i koncernföretagen och heller inte något annat ansvar som enligt aktiebolagslagen ligger hos dessa företags styrelse eller verkställande direktör.

Det bör i detta sammanhang understrykas, som ett svar på folkpartimotionen, att tillkomsten av förvaltningsbolaget på intet sätt innebär att Kungl. Maj:ts ansvar inför riksdagen när det gäller den totala statliga företagsverksamheten på något sätt ändras. Utskottet har ju också i sitt utlåtande understrukit det nämnda förhållandet.

I de nämnda motionerna berörs också insynen i de statliga företagen. Folkpartiet önskar att det åstadkommes en mer öppen redovisning från förvalt-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ningsbolaget och dess dotterföretag och att samtliga riksdagsmän som så önskar skall få närvara på alla statliga företags bolagsstämmor.

Insynen i de statliga företagen har tidigare inte varit tillfredsställande, men den har efter hand förbättrats i icke oväsentlig utsträckning. Bl. a. utkommer numera årligen publikationen Statliga företag med uppgift om både affärsverkens och de statliga bolagens verksamhet.

Denna information ger riksdagen och allmänheten en bättre insyn i de statliga företagen än vad som tidigare var fallet. Insynen och informationen kan emellertid förbättras, och det är därför som regeringen i propositionen om det statliga förvaltningsbolaget lagt fram ett antal förslag om ytterligare åtgärder.

Den statliga företagsgruppen skall ha skyldighet att på ett föredömligt öppet sätt redovisa och informera om sin verksamhet. Kungl. Maj:t bör därtill förelägga riksdagen en årlig redogörelse om den statliga företagskoncernen. På det sättet blir de statliga företagen varje år föremål för riksdagsbehandling. Såväl riksdagsledamöterna som allmänheten får på detta sätt en ökad information om den statliga företagsamheten. Jag förutsätter också att vederbörande utskott utnyttjar möjligheterna att kalla representanter för förvaltningsbolaget för att få önskad kompletterande information utöver den som publiceras i bolagets förvaltningsberättelse.

Riksdagen skall därtill genom riksgäldsfullmäktige utse två revisorer i förvaltningsbolaget. Revisorerna i förvaltningsbolaget har full insyns rätt i underlydande koncernföretag.

Vidare har utskottet föreslagit att 18 riksdagsledamöter får vara närvarande vid förvaltningsbolagets bolagsstämma. Denna utökning från de i propositionen föreslagna 12 ledamöter har jag självfallet inget att erinra

emot. Dessa riksdagsledamöter skall ha rätt att ställa frågor och få dessa besvarade. Dessa frågor kan och bör självfallet omfatta samtliga bolag inom koncernen.

Som framgår av denna redogörelse är det en väsentlig förbättring av insyns- och informationsmöjligheterna som skapas i samband med förvaltningsbolagets tillkomst.

Teoretiskt kan man naturligtvis tänka sig att samtliga riksdagsmän skulle ges tillfälle att närvara vid samtliga statliga företags bolagsstämmor. Men frågan är om detta på något effektivt sätt skulle öka informationen till riksdag och allmänhet eller förbättra insynen. Åtgärden att låta 18 riksdagsmän vara närvarande vid förvaltningsbolagets bolagsstämma, där de kan ställa frågor om hela företagskoncernen och få de ställda frågorna besvarade, är enligt min uppfattning en rationellare lösning på detta problem. Denna uppfattning delas också av utskottet. Härtill kommer givetvis möjligheter för dessa ombud för riksdagen att, bl. a. genom personliga besök på de olika företagen — dessa företag välkomnar sådana besök — och genom samtal eller skriftväxling med företagsledningarna etc., skaffa sig informationer löpande i en utsträckning som enbart en rätt att närvara på bolagsstämmor inte skulle ge. Naturligtvis utesluter detta inte att nya överväganden kan göras i framtiden, då erfarenhet vunnits med den nu föreslagna ordningen.

De åtgärder som således nu föreslås när det gäller informationer från förvaltningsbolaget och insynen i hela koncernen och det förhållandet att koncernen består av företag med egna styrelser, som var och en har ansvar för det individuella företaget, utesluter helt de farhågor som uttrycks bl. a. i moderata samlingspartiets motion, nämligen att transaktioner skulle ske inom koncernen, som inte skulle vara i över-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ensstämmelse med affärsmässiga principer.

Problem som för det socialdemokratiska partiet är av största betydelse är hur de anställdas inflytande i de statliga företagen skall kunna ökas och den delvis därmed sammanhängande frågan om de statliga företagens organisationstillhörighet. Fru Marklund har här i kammaren motionerat om att de statliga företagen skall utträda ur Svenska arbetsgivareföreningen. Detta är ett krav som redan tidigare framförts från den socialdemokratiska partikongressen. Jag vill på denna punkt erinra om att det bara är ett mindre antal av de bolag där staten har det dominerande inflytandet som i dag är anslutna till Svenska arbetsgivareföreningen. Det gäller här främst bolag som staten äger tillsammans med andra intressenter och företag som övertagits från privata ägare.

Jag kan meddela motionärerna att redan innan den socialdemokratiska partikongressen antog förslaget om de statliga företagens utträde hade undersökningar inletts i berörda departement om att bilda ett förhandlingsorgan gemensamt för samtliga statliga företag. Dessa undersökningar är ännu inte slutförda. Då förvaltningsbolaget väl bildats skall utredningen om utformningen av en sådan organisation påskyndas. De kommunistiska motionerna spelar alltså inte heller här någon som helst roll.

När det sedan gäller de anställdas inflytande i de statsägda företagen — jag erinrar om att folkpartiet kräver att de anställda skulle få representanter i de statliga företagens styrelser — kan det först finnas anledning att påpeka att företrädare för de anställdas organisationer har haft plats i flera statliga företagsstyrelser redan långt innan debatten om denna form för inflytande blev aktuell inom folkpartiet. Jag vill också tillfoga att det t. ex. var en självklarhet att då staten fick rätt att utse

styrelserepresentanter i Kabi den 1 oktober i år fick Fabriksarbetareförbundet och SIF insätta var sin representant i styrelsen. De anställda kommer, genom sina fackliga organisationer, att bli företrädare även i förvaltningsbolagets styrelse, om riksdagen i dag godkänner statsutskottets hemställan om bifall till propositionen. Direktrepresentation av de i företaget anställda kommer också inom kort att prövas i ett antal företag.

Det som emellertid bekymrar mig är att det är just denna »lösning» av frågan om de anställdas krav på medinflytande som kommit att inta en så central plats i folkpartiets föreställningsvärld. Vi skall ändå komma ihåg att det är hundratals olika typer av beslut som fattas inom ett företag och att alla, mer eller mindre, har direkt betydelse för de anställda. Det är en mycket liten del av alla dessa beslut som över huvud taget diskuteras i bolagsstyrelserna. I regel är diskussionen i en bolagsstyrelse en konfirmation och kontroll av i praktiken redan fattade beslut. Jag har därför den bestämda uppfattningen att vi — även om de anställda givetvis bör bli företrädare i företagens styrelser, vilket de i betydande omfattning är i de statliga företagen — under inga förhållanden får inbilla oss att vi därmed skulle ha tagit mer än ett litet steg på väg mot ett verkligt inflytande för de anställda. Skulle vi intala oss det, då skulle vi skada företagsdemokratins sak. Och det är väl ändå inte det som folkpartiet syftar till? Nej, jag skulle snarare tro att vad man vill åstadkomma är att debatten om företagsdemokrati koncentreras just till denna form för medinflytande, för att man därigenom inte skall behöva ta en debatt som säkerligen kan vara obehaglig för många folkpartiväljare, nämligen om hur man ger de anställda ett verkligt inflytande i företagen.

Vad vi behöver är i verkligheten att

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

få till stånd praktiska experiment med olika former för beslutsdelegering och medinflytande i de statliga företagen, i förhoppning om att denna verksamhet och de erfarenheter den ger skall sprida sig även utanför den statliga företagssektorns ram. Det var därför jag för ett år sedan tillkallade en särskild delegation för försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati i de statliga företagen. Denna åtgärd har redan fått spridningseffekter när det gäller de kommunala och privata arbetsgivarna.

Från fackligt håll har man hälsat detta med stor tillfredsställelse. Jag delar denna tillfredsställelse. Det bör finnas hopp om att företagsdemokratin kan utvecklas väsentligt snabbare under 1970-talet än hittills. Att så verkligen blir fallet är ett starkt och centralt krav från hela den fackliga och politiska löntagarrörelsen.

Jag skulle nu, herr talman, något vilja beröra de rätt komplicerade frågor som sammanhänger med värderingen av de statliga företagens aktier, en fråga som i första hand tycks intressera moderata samlingspartiet. I motionsparet från detta parti tar man upp frågan om värderingen av de aktier som nu skall överföras från fonden för statens aktier till förvaltningsbolaget. Motionärerna anser det vara anmärkningsvärt att förvaltningsbolaget skall få rimlig möjlighet att förränta sitt kapital.

Man kan bli förvånad över mycket här i livet, men att man från moderata samlingspartiet skall få höra att det är felaktigt att ställa det kravet på ett företag, att det skall förränta sitt kapital, torde höra till de mest egendomliga önskemål som vi hittills hört från det hållet. Vad är egentligen meningen med de yrkandena i moderata samlingspartiets motioner? Inte tror väl motionärerna att de privatägda förvaltningsbolagen skulle köpa företag som inte har rimlig möjlighet att ge tillfreds-

ställande avkastning? Varför skulle i så fall statliga företag tvingas till sådana transaktioner? Och om man skulle komma på den barocka idén att tvinga dem här till, hur tror då herr Holmberg och herr Bohman att man sedan skulle kunna kräva en effektiv verksamhet av statliga företagsledare?

Samtidigt som moderata samlingspartiet pläderar för att de samhällsägda aktiebolagen skall hörsintroduceras och sälja sina aktier till allmänheten försöker man således skapa sådana förhållanden för förvaltningsbolaget att det inte finns någon möjlighet att skaffa köpare till aktierna. Varför man vill skapa detta förhållande för de samhällsägda företagen behöver jag inte närmare gå in på — det kan, herr talman, kammarens ledamöter och svenska folket själva räkna ut.

Värderingsfrågan är emellertid så viktig att jag vill gå litet närmare in på den.

Vad som reellt sker då förvaltningsbolaget tillkommer är att detta bolag från fonden för statens aktier övertar aktierna i de företag som skall sortera under det som bottenföretag. Det bokförda värdet av dessa aktier — inom fonden för statens aktier alltså — uppgår till 1 663,4 miljoner kronor. Till det värdet skall sedan läggas Kabi och Uddcomb. Totalt kommer då det bokförda värdet på de aktier som skall överföras till förvaltningsbolaget att bli cirka 1 734 miljoner kronor.

Här hade i och för sig diskussionen kunnat sluta då det rör sig om en rent formell transaktion, men vi ville ändå mer i detalj undersöka det reella värdet av dessa aktier innan överföringsvärdet fastställdes.

Jag tillsatte därför en särskild värderingsman som tillsammans med auktoriserade revisorer gick igenom samtliga berörda företag och som kom fram till ett värde på totalt cirka 2 700 miljoner kronor. Värderingen är under-tecknad av auktoriserade revisorer, och

någon som helst justering har inte gjorts i industridepartementet.

På grundval av denna värdering bör överföringsvärdet enligt värderingsmannen bestämmas så att det dels innebär en rimlig grad av konsolidering av förvaltningsbolaget, dels står i rimlig proportion till den utdelning som förvaltningsbolaget kan förvänta från sina dotterföretag. För ett ganska nybildat privatägt förvaltningsbolag valde man vid bildandet en konsolideringsgrad på 40 procent.

Då man nu överför aktierna från statens fond för aktier till förvaltningsbolaget till det bokförda värdet utan några som helst justeringar; uppnår man inte en konsolideringsgrad på 40 utan endast på cirka 36 procent. Det kan vara värt att notera att detta i förhållande till de äldre privatägda förvaltningsbolagen är en låg konsolideringsgrad.

Man finner följande för räkenskapsåret 1968.

Promotion	51 %
Providentia	82 % för börsnoterade aktier
Investor	83 % för börsnoterade aktier
Industrivärden	67 %

De uppräknade siffrorna gäller i huvudsak endast börsnoterade aktier. Kravet på konsolidering bör vara ännu större för icke börsnoterade aktier. En konsolideringsgrad på cirka 36 procent för det statliga förvaltningsbolaget måste därför anses vara låg i förhållande till konsolideringsgraden för de privatägda förvaltningsbolagen.

En enkel beräkning av värdet av de aktier som nu överförs till förvaltningsbolaget kan man göra genom att undersöka den utdelning som staten erhåller på aktieinnehavet. I dagens läge erhåller staten 65 å 70 miljoner kronor per

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

år eller cirka 4 procent. Fyra procent på 1 700 miljoner kronor blir just 68 miljoner kronor.

Den undersökning som jag här redogjort för visar således att aktierna överförs till förvaltningsbolaget snarare till ett för högt än till ett för lågt värde, men trots detta är min uppfattning den att förvaltningsbolaget bör överta aktierna i företagen till det värde vartill dessa är bokförda i statens fond för aktier.

Moderata samlingspartiet och folkpartiet hyser betänkligheter mot att förvaltningsbolaget enligt propositionens förslag skall befrias från utdelningsplikt under åren 1970—1973. Jag anser det vara helt naturligt att aktieägaren-riksdagen ger företaget möjlighet till konsolidering och de ekonomiska resurser som behövs för att påbörja den expansion som ingår i företagets målsättning. Att krav på utdelning kommer att ställas på företaget efter inledningsskedet är självklart. Expansionen skall som bekant ske under krav på lönsamhet.

Jag går nu, herr talman, över till de andra propositioner som i detta sammanhang skall behandlas av kammaren, nämligen förslaget om förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB samt förslaget om förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum. Jag börjar med läkemedelsföretagen.

På avgörande punkter kan jag ställa mig bakom de synpunkter som framförs i motionen av herr Hellström m. fl. i denna kammare. Flera av de skäl, som motiverat en samhällsproduktion av hälso- och sjukvårdstjänster, kan åberopas även i fråga om läkemedelsförsörjningen. Konsumenterna saknar egentlig valfrihet och förmåga att värdera utnyttjade tjänster, och de har en underlägsen position gentemot läkare. En effektiv priskonkurrens kan också sägas saknas på läkemedelsområdet. Reklamen spelar i stället en framträdande roll för flera företag. Marknaden är väl-försedd med en rad likartade läkemedel med olika beteckningar och priser, me-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

dan resurserna kanske alltför litet inriktas på forskning om vissa viktiga mediciner. Herr Hellström och jag har följaktligen inga olika uppfattningar i principfrågan, och jag hoppas inte heller i de sakfrågor vi i dag skall diskutera.

Som vanligt, höll jag på att säga, är det herr Holmbergs parti som yrkar avslag medan folkpartiet gör vissa anteckningar i marginalen för att rädda sin själ. Herr Holmberg och hans medmotionärer klagar över tidschemat — att man inte gjort någon remissbehandling. Det är en helt verklighetsfrämmande föreställning och — det vet herr Holmberg och hans medmotionärer, och det är därför han föreslår det — att man skulle kunna föra förhandlingar med en part och sedan hålla förhandlingarna öppna tills mellan 20 och 30 myndigheter fått tillfälle yttra sig om det preliminära förhandlingsresultatet. Typiskt nog är denna orimliga tanke utgångspunkt för ett försök från herrar motionärers sida att framstå som väktare av den svenska konstitutionen. I själva verket hade inte ens »grundlagsfäderna» för 160 år sedan en så orealistisk attityd. Herr Holmberg är alltså mer än 160 år efter sin tid.

Men det är i grunden, som så ofta, socialiseringsspöket som herr Holmberg och hans partivänner försöker slåss emot. Pripp-koncernen har tydligen chockerat herr Holmberg. Detta företag erbjöd sig ju att förhandla med staten om överlåtelse av sin läkemedelsindustri, Kabi, och herr Holmberg måste väl i konsekvensens namn mena att detta företag därmed aktivt medverkat till att genomföra det socialdemokratiska parti-programmet. Och, vad värre är, Pripp-koncernen kommer enligt avtalet att medverka inom Kabi även i fortsättningen. Jag förstår upprördheten från moderata samlingspartiets sida; detta stämmer ju ganska dåligt med den bild av verkligheten som detta parti har. Jag vet inte om det gör herr Holmberg ännu mer upprörd om jag säger honom att

liknande förhandlingar sker med flera andra företag inom flera andra branscher. Jag tror, uppriktigt sagt, att man ser verkligheten och framtiden på ett annat sätt om man sitter ute i industrin än om man sitter bakom herr Holmbergs skrivbord på partikansliet.

Moderata samlingspartiet vill misstänkliggöra statens opartiskhet som kontrollant av läkemedelsproduktionen i framtiden. Detta visar knappast något annat än att partiet söker förtvivlat efter skenbart objektiva argument för att kamouflera sin allmänna, ideologiskt betingade motvilja mot förslaget. Reglering och kontroll av läkemedel sker av därtill förordnade myndigheter som utövar sin verksamhet under myndighetsansvar och där varje enskild medarbetare har ett klart definierat ämbetsmannaansvar. Vi har — det vill jag påpeka för den händelse detta verkligen är en nyhet för moderata samlingspartiet — självständiga myndigheter i vårt land som fungerar under offentlig insyn och i sista hand under insyn av Sveriges riksdag. Det är fullständigt otänkbart att dessa myndigheter i ett så grannliga värv som reglering av läkemedel på något sätt skulle kunna låta sig påverkas av om det är staten eller privatpersoner som äger ett producerande företag. Jag skulle vilja varna herr Holmberg och hans partivänner för att ge sig ut längre på den bräckliga isen.

Jag har, till sist, inte någon anmärkning att göra mot de svenska läkemedelsföretagens samarbetsvilja när det gäller beredskapsfrågor. En av de seriöst intresserade köparna till Kabi var emellertid en stor amerikansk koncern. Hade denna köpt Kabi kunde man ha riskerat att produktionen förlagts utanför landets gränser. Och det skulle bl. a. beredskapsmässigt ha erbjudit ganska allvarliga problem.

Jämfört med herr Holmbergs partis ställningstagande till förvärven av Vitrum och Kabi har folkpartiets, som sagt, mer karaktären av randanmärk-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ningar. Låt mig bara säga till fru Nettelbrandt att det inte finns någon grund att se ett statligt engagemang i läkemedelsindustrin som något försök att hindra den privata läkemedelsindustrin från att utnyttja de resurser av grundforskningskaraktär som finns i vårt land.

När det gäller Vitrums provisoriska inplacering under apoteksbolaget under åren 1971 och 1972, vill jag gärna säga att jag från början intog samma inställning som motionärerna. Det var emellertid Apotekarsocieteten, alltså vår förhandlingsmotpart, som särskilt önskade den ordningen. Denna lösning ger bolaget bl. a. den tid som behövs för att skilja de producerande delarna, som skall ingå i den statliga läkemedelskoncernen, från grossiströrelsen. Samtidigt får man tillfälle att granska formerna för ACO:s framtida verksamhet och undersöka i vad mån denna verksamhet kan samordnas med de statliga läkemedelsföretagens. Det vittnar för övrigt om okunghet om såväl Vitrum som apotekens inköpspolitik om man tror att åt Vitrum skulle ges en särställning upphandlingsmässigt därför att det provisoriskt drivs som ett dotterbolag till det senare föreslagna apoteksbolaget. Apoteksbolaget saknar varje motiv för en sådan särbehandling. Dessutom saknas en stor del av förutsättningarna för ett sådant agerande av den mycket enkla anledningen att Vitrums produktion i så hög grad som är fallet är hårt specialiserad.

I övrigt hör de frågor som fru Nettelbrandt tagit upp närmast hemma i den debatt som kan förutses i samband med förslaget att bilda ett samhällsägt apoteksbolag. Jag finner därför inte anledning att närmare kommentera dem i dag. Låt mig emellertid — för att lugna i första hand herr Bohman — säga att riksdagen genom dagens beslut på intet sätt föregriper den kommande riksdagsbehandlingen av förslaget om apoteksbolaget. Om riksdagen i dag avvisar förslaget om förvärv av aktierna i Vitrum

får nästa års riksdag oberoende härvta ställning till apoteksbolaget. Om riksdagen skulle bifalla förslaget men nästa år avvisar eller modifierar förslaget om apoteksbolaget, står beslutet om Vitrumförvärvet fast. Det betyder att riksdagens prövningsrätt, herr talman, är obegränsad.

Till sist en mer allmän reflexion vad gäller förvärven av Kabi och Vitrum. Jag vet inte hur många av kammarens ledamöter som minns eller känner till den privata läkemedelsindustrins reaktioner då Vitrum för tio år sedan förvärvades av Apotekarsocieteten. Jag har de senaste dagarna friskat upp mitt eget minne på denna punkt och vill utnyttja tillfället att även friska upp kammarmedamöternas minne. Vi skall komma ihåg att motivet — i varje fall huvudmotivet — för apotekarnas förvärv av Vitrum var att i det allmännas intresse försöka skapa en motvikt till vad man upplevde som den privata läkemedelsindustrins hotande dominans. Apotekarna hade redan året före förvärvet — alltså 1958 — i en tryckt målsättning deklarerat sin uppfattning, att det är det allmännas intressen som skall styra läkemedelsförsörjningen, och de — apotekarna — hade där förklarat sig vilja med anlitande av sina samlade resurser verka för att sätta de sjukas och sjukvårdens intressen i främsta rummet för sitt handlande. — Detta var alltså Apotekarsocietetens programmatiska deklARATION 1958.

Reaktionen på förvärvet av Vitrum året därpå uteblev inte. Enligt vad jag inhämtat från en av de direkt berörda personerna blev det omedelbara resultatet att hela den förut ganska splittrade läkemedelsindustrin enades och ställde hårda krav på återgång av köpet eller åtminstone på uppdelning av Vitrum. Man lär t. o. m. ha rest runt till Europas ledande läkemedelsindustrier för att informera om de svenska apotekarnas tilltag. Man lär ha gjort försök att strypa företagets bankkrediter. Och man lär ha

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

skärpt sina varukrediter. Känt och oomtvistligt är också att Vitrum uteslöts ur LIF, Svenska läkemedelsindustriföreningen. Vad kanske inte så många känner till är att allvarliga försök också gjordes för att få Vitrums dotterbolag Gallia uteslutet ur RUFIL, vilket är den gemensamma sammanslutningen för företaget som marknadsför utländska läkemedel på den svenska marknaden. — Till sist vill jag inte låta bli att påtala, att Vitrums droghandelsrörelse successivt håller på att avskärmas från Droghandlareföreningen. Detta sker på ett mer diskret sätt. Man har helt enkelt från den privata droghandels sida startat någon form av parallellorganisation i vilken alla de privata företagen, men alltså inte Vitrum, ingår. I denna behandlar man speciella branschfrågor, t. ex. kostnadsutvecklingen och den långsiktiga utvecklingen inom branschen, medan Droghandlareföreningens sammanträden blir allt innehållslösare.

Jag säger inte detta för att skapa dåliga relationer mellan den samhällsägda läkemedelssektorn och den privatägda. Tvärtom vill jag här gärna upprepa vad jag vid flera tillfällen framhållit, nämligen att vi inte bara är öppna för utan också angelägna om ett samarbete. Ett samarbete är en nödvändighet på detta område liksom på så många andra i det svenska näringslivet, om vi skall kunna möta den hårdnande internationella konkurrensen och om vi skall kunna samordna vår forskningsinriktning så, att vi får en så ändamålsenlig inriktning på våra satsningar som möjligt. Men jag tror att det kanske inte kan skada, om jag samtidigt framhåller att regeringen mycket noga kommer att följa, om den enskilda läkemedelsindustrin och droghandeln mot förmodan skulle vilja gripa till samma metoder nu som för tio år sedan.

Jag vill gärna hoppas att moderata samlingspartiets avslagsyrkande inte är att se som en förvarning om sådana aktioner.

Vad slutligen gäller propositionen om Uddcomb Sweden AB vill jag göra en kort kommentar till motionen från moderata samlingspartiet.

Det är möjligt, herr Bohman, att den utformning av samarbetet som man kommit fram till i Uddcomb inte är det enda alternativet. Men vilket realistiskt motalternativ i den situation som förelåg har herrar motionärer föreställt sig råda?

Det alternativ jag presenterat i propositionen kom, som framgår av propositionen, fram under stark tidspress. Det var för Asea-Atom avgörande att bolaget snabbt kunde få garantier för att det kunde placera ordena på tankarna till Barsebäck och Oskarshamnverket II inom landet och för att det skulle bli möjligt måste Uddcomb-företaget komma till i somras. Motionärernas anklagelse att riksdagen utestängts från sina konstitutionella rättigheter är helt obefogad. Avtalet är ingånget med den klara förutsättningen att staten kan ersättas av ett helägt statligt bolag. Staten har som bekant ersatts i detta avtal av Investeringsbanken, som enligt sin av Sveriges riksdag godkända bolagsordning även har rätt att äga aktier. Det skall då röra sig om projekt som är inriktade på strukturrationalisering, strukturanpassning eller utveckling, d. v. s. just projekt av den typ som Uddcomb representerar.

Det betyder att riksdagen har sin fulla frihet att i dag avslå förslaget om ett statligt engagemang i Uddcomb. Investeringsbanken kommer där att ligga kvar med aktierna och kan antingen behålla dem eller i övrigt förfoga över dem på lämpligt sätt.

När den konstitutionella aspekten drivs så långt som motionärerna har drivit den kommer jag att tänka på det gamla ordspråket »Må världen gå under, bara de juridiska kraven uppfylls!» — eller, för dem som tycker bättre om latin än om svenska »Fiat justitia, pereat mundus». Har motionärerna något

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

att invända mot den träffade preliminära överenskommelsen, bör de yrka avslag på propositionen. Jag måste uttala min förvåning över att herrar motionärer inte har framställt ett avslagsyrkande.

Jag skall därmed lämna motionerna åt deras öde och i stället avsluta detta anförande med några ord om målsättningen för det statliga företaget.

I både folkpartiets och moderata samlingspartiets motioner kritiseras den övergripande målsättning för det statliga förvaltningsbolaget som anges i propositionen. I propositionen sägs att de statliga företagen skall uppnå största möjliga expansion under krav på lönsamhet. En av de viktigaste grundpelarna i den borgerliga ideologin på detta område är normalt kravet på konkurrens på lika villkor, men se, detta krav tillämpas inte i det här fallet. Enligt vad som mycket utförligt motiveras i folkpartimotionen bör statligt företagande endast få komma i fråga när alldeles speciella skäl härför kan anföras. Detta är också den gamla högerlinjen. Det är glädjande att detta så klart dokumenterats i riksdagstrycket. Här går nämligen en skiljelinje i svensk politik — en skiljelinje som centern i sin motion inte velat överskrida, men i varje fall en tå har man fått offra på mittenaltaret i den gemensamma reservationen med folkpartiet.

Jag finner det mot denna bakgrund nödvändigt att slå fast regeringens och socialdemokratins position. Den socialdemokratiska näringspolitikens mål är att skapa förutsättningar för full sysselsättning och en snabb ekonomisk tillväxt. Vi vill göra detta genom att aktivt medverka i näringslivets strukturella omvandling och anpassning och i former som tillgodoser individernas krav på trygghet och ökad utjämning av inkomster, förmögenheter och inflytande i det svenska samhället.

Det är i detta sammanhang man skall se den statliga företagsamheten. För att

fylla sin näringspolitiska uppgift måste de samhällsägda företagen av egen kraft kunna bedriva en expansiv verksamhet, expandera under samma förutsättningar som de kooperativa och privatägda företagen. Det är framför allt genom nya projekt eller utvidgning av redan etablerad produktion som möjligheter skapas att nyetablera verksamhet och åstadkomma en lokalisering i enlighet med våra näringspolitiska värderingar. Detta förutsätter i sin tur en målmedveten utvecklings- och innovationsverksamhet och en effektiv marknadsföring inom de samhällsägda företagen.

Ett väsentligt skäl för expansion av dessa företag sammanhänger självfallet också med den betydelse en sådan expansion direkt har för de personer som arbetar inom dessa företag. En expansion av verksamheten skapar den långsiktiga tryggheten för de anställda som är en förutsättning för större arbetstillfredsställelse och som är en av grundvalarna för en målmedveten samverkan mellan alla anställda i produktions- och utvecklingsprocessen. Att vara med och arbeta i ett expansivt företag ger i och för sig också en större arbetstillfredsställelse än att arbeta i en verksamhet där framtidsutvecklingen saknas.

För ett företag som förvaltningsbolaget, som ju inte självt direkt sysslar med produktion utan som har till uppgift att samordna en bred verksamhet, kan man självfallet inte ge några detaljerade delmålsättningar. Ett sådant företag måste ha en övergripande målsättning grundad på de näringspolitiska värderingarna. Delmålen för de olika statliga företagens verksamhet skall fastställas av förvaltningsbolaget på grundval av de generella mål som har angivits för förvaltningsbolaget. Delmålen får inte fastlåsas. I en värld med dynamisk utveckling måste delmålen ständigt förnyas med hänsyn till samhällsutvecklingen och förändrade tekniska och ekonomiska förutsättningar.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Den generella målsättning som vi föreslår för förvaltningsbolaget, nämligen att expandera under krav på lönsamhet, är fullt tillräckligt, då detta mål samtidigt kopplas med att de statliga företagen skall vara inställda på att medverka i aktiviteter som ligger inom ramen för en samordnad näringspolitik och också lösa andra speciella uppgifter i de fall där ägaren särskilt begär detta av företaget.

Det är nämligen av stor vikt att målen och villkoren för de samhällsägda företagens verksamhet inte blir sådana att deras rörelsefrihet begränsas på ett sådant sätt att de kommer i underläge i förhållande till övriga företag. De samhällsägda företagen får inte, som framskymtar i motionerna från moderata samlingspartiet och folkpartiet, inriktas enbart på speciella områden, som av någon anledning är mindre attraktiva för andra kategorier av företag, eller åläggas företagsekonomiskt olönsamma uppgifter utan särskild ersättning. Om så sker, skulle deras ekonomiska styrka och därmed deras användbarhet i näringspolitiken minskas eller göras omöjlig.

Jag hoppas, herr talman, att det inte är detta som är syftet med de båda högerpartiernas aktioner i denna fråga, även om tyvärr allt tyder på att så är fallet. Men jag tillåter mig att i så fall ta detta ganska lugnt i den trygga förvisningen om att det kommer att råda allmän enighet om vår politik, sedan väljarna fått säga sitt ett par gånger. För varför skulle just detta område skilja sig från alla andra reformområden, där de borgerliga partiernas agerande motsvarat just denna beskrivning?

Jag skall sluta här, men jag har för avsikt att återkomma i debatten. Jag kommer också senare att besvara fru Marklunds interpellation angående selsättningssskapande åtgärder i Norrlandslänen.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! I detta hus är vi kända oerhört, ibland kanske t. o. m. litet för mycket bundna vid traditioner, Men vissa regler är dock bra. Jag måste säga att statsrådet Wickmans anförande var ganska förvånande. Enligt den praxis som här har utvecklat sig är vi inte vana vid att statsråd träder upp i början av en debatt och håller anföranden, som i stor utsträckning innebär direkta angrepp i stället för mera programmatiska uttalanden. Starten med angrepp på folkpartiet för de förslag som har framlagts om företagsdemokrati kunde jag inte tolka annat än som att statsrådet Wickman var oroad för att man inom folkpartiet tidigare än inom det socialdemokratiska partiet har drivit dessa frågor aktivt. Jag vill lugna statsrådet Wickman på en punkt: Det är ingalunda så, att vi skulle vara till freds med att bara få representanter i företagets styrelser. Därmed skulle ingen företagsdemokrati vara fullkomnad. Men det är ett av de många förslag som vi har lagt fram inom denna ram.

Sedan vill jag säga, herr talman, att jag egentligen begärde ordet för att säga något om läkemedelsfrågorna, som jag senare tänker återkomma till i debatten. Statsrådet Wickman sade att vad som från motionärernas sida sagts beträffande Vitrum vittnade om okunnighet. Låt mig säga att jag med mycket stor tillfredsställelse har läst i propositionen att det självfallet skall vara fullständig konkurrensneutralitet mellan olika företag även efter dessa genomgripande förändringar. Det föreligger alltså ingen okunnighet på den punkten. Däremot finns det vissa erfarenheter om hur det fungerar, när man kopplar samman monopolföretag i ett led med företag där det skall finnas konkurrens i andra led. Jag tror för min del att det är en olycklig väg, om man på det sättet gör kopplingar mel-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

lan de olika leden. Jag tror inte att det är möjligt att vara helt konkurrensneutral, om man får ett statligt monopol i distributionsledet kopplat med något statligt företag i grosshandelsledet.

För övrigt kan jag gärna hålla med om att denna fråga är litet för tidigt väckt eftersom det aviserats att det skall framläggas en proposition till vårriksdagen, men jag är lika övertygad om att frågan kan anses för sent väckt när vi kommer till behandlingen av propositionen. Vi har nämligen dess värre blivit vana vid, vilket också dagens ärendede vittnar om, att när vi i riksdagen ställs inför en frågas behandling är den redan avgjord i ett så sent skede att det inte kan göras några ändringar.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Statsrådet Wickman var mycket angelägen om att utnyttja de konstitutionella möjligheterna att bemöta den kritik som han väntar skall framföras och att i övrigt hålla ett långt valt. I dag talade han för övrigt mycket om konstitutionen, och det tycker jag är bra, eftersom han inte gjort det så ofta förut.

I den mån han gick in på konkreta frågor skall jag inte bemöta honom eftersom mina meningsfränder kommer att göra detta. För min del skall jag bara begränsa mig till några få synpunkter.

Jag vill först konstatera att regeringen i dag begär synnerligen långt gående befogenheter på många områden. Man ger intryck av att vara allvis och att kunna lösa alla problem, men man kan inte läsa innantill, vilket jag tycker hör till de mest primära krav man kan ställa på regeringsledamöter. Krister Wickman säger att det är typiskt för moderata samlingspartiet att inte vilja ha något statligt företagande och något förvaltningsbolag och att moderata samlingspartiet alltså yrkar avslag. Men läs i motionen och reservationen, herr

Wickman, ty då måste det stå klart att vi inte i och för sig avvisar tanken på ett förvaltningsbolag utan tvärtom talar om behovet av en samordning av de statliga företagen för att man skall kunna uppnå större effektivitet. Vi har emellertid avvisat den lösning Krister Wickman föreslagit liksom de allmänna målen för förvaltningsbolaget, för övrigt i överensstämmelse med ett stort antal remissinstanser. Vidare har vi begärt en mer förutsättningslös utredning, ty den undersökning som låg till grund för propositionen gick i stort sett raka vägen mot ett enda alternativ.

Vidare frågade statsrådet Wickman: Vad hade hänt om de borgerliga bildat regering — mot bakgrunden av det yttrande som herr Hedlund har fällt, nämligen att kontroversiella frågor får man lägga åt sidan? Ja, om vi hade fått en borgerlig regering, så är jag övertygad om att den regeringen hade lagt fram förslag om en samordning av de statliga företagen för att skapa effektivitet. Det hade blivit ett mera förutsättningslöst och bättre förslag, inte så doktrinärt som det förslag vi nu skall ta ställning till.

Sedan återopade statsrådet Wickman erfarenheter från Italien och Japan, och jag är övertygad om att de ledamöter av statsutskottets femte avdelning som deltagit i resorna dit har både fler och bättre synpunkter på den frågan än jag. Men jag vill ändå påminna om att det italienska företaget IRI, som Mussolini en gång byggde upp i det fascistiska Italien och som verkligen behövdes för att återupprätta det efter kriget ödelagda Italien, har blivit något slags helig ko för dagens socialdemokrater. Jag tror man skall vara mycket försiktig med att dra paralleller mellan vårt land och Italien och mellan svenska statliga företag och IRI. Jag tror mig också veta att man både i Italien och i Japan är betydligt mindre politiskt låst i sina debatter om statlig företagsamhet eller inte än vad man är här i Sverige,

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

och framför allt mindre låst än vad socialdemokraterna brukar vara.

Statsrådet Wickman gjorde också gällande att vi inom vårt parti bryter mot de konservativa värderingar, som vi annars brukar ansluta oss till, när vi har opponerat oss mot själva konstruktionen av detta statliga förvaltningsbolag. Enligt svensk förvaltningstradition, sade statsrådet Wickman, skulle man kunna komma fram till denna uppbyggnad av bolaget. Men man skall vara oerhört försiktig när man åberopar en svensk förvaltningstradition, som bygger på att de administrativa självständiga ämbetsverken inom de ramar statsmakterna drar upp skall utöva förvaltning och administration, som motiv för ett statligt förvaltningsbolag som skall arbeta affärsmässigt med nära nog obegränsade fullmakter. Det är mycket svårt att åberopa förvaltningsprinciper på ett affärsföretag. Den saken vill jag här understryka.

Herr Wickmans valtal innehöll också en mängd insinuationer mot våra och andra partiets bevekelsegrunder och även mot den svenska läkemedelsindustrin. Jag skall inte bemöta de insinuationerna. Den svenska läkemedelsindustrin är ju inte representerad här och kan heller inte bemöta dem. Det vore bättre om herr Wickman tog upp anklagelserna vad gäller Apoteksvarucentralen Vitrum i ett sammanhang då läkemedelsindustrin kan försvara sig, vilket den inte kan i denna kammar. Men är det för mycket begärt att kräva att statsrådet Wickman i varje fall skall kunna räkna med tanken att även meningsmotståndare kan ha ett visst omdöme och att de kan vara förnuftiga, att det inte bara är låga motiv och sattyg som ligger bakom deras handlande och deras aktivitet? En litet mer generös attityd skulle nog inte vara ur vägen i en debatt av detta slag!

Vidare talade statsrådet Wickman i sitt anförande om att det i dag inte föreligger några delade meningar inom

några partier om att samhället skall föra en aktiv näringspolitik. Så har inte alltid varit fallet, herr Wickman. Inte minst under 1950- och 1960-talen ställde framför allt det parti som jag representerar här i riksdagen krav på statsmakterna. Vi kritiserade regeringen för bristande intresse i näringspolitiska frågor. År efter år, remissdebatt efter remissdebatt debatterade vi just dessa frågor och begärde en större näringspolitisk medvetenhet från regeringens sida. Vi varnade för den låtgåpolitik som regeringen förde på den tiden. Men vi fick inte mycket gensvar. Det kan de av kammarens ledamöter som är lika gamla som jag här i riksdagen och alltså var med på den tiden säkert bekräfta.

I dag erkänner regeringspartiet sina underlåtenhetssynder. Omställningssvårigheterna i näringslivet i samband med konjunkturdämpningen 1966 och 1967 tillspetsades mer hos oss än i många andra länder till följd av den kostnadsupptrivande expansionspolitik som vi hade fört, och det är klart att de omställningssvårigheterna skakade och väckte det socialdemokratiska partiet. 1966 års valförlust uppfattades — som jag tror med rätta — som en bekräftelse på minskat förtroende, och det bristande intresset för näringspolitiska frågor förbyttes då plötsligt i sin motsats. Nu blev det, såsom en god vän till mig — en känd LO-man — sade, näringspolitik för hela slanten.

Men här liksom på många andra områden är den semantiska förvirringen stor. Enigheten om behovet av en aktiv näringspolitik utesluter ju inte att det finns motsättningar mellan regeringen och oppositionspartierna om innebörden av begreppet »aktiv». Hur mycket som skiljer oss vet vi inte säkert, eftersom regeringspartiet hittills inte givit oss någon tillfredsställande och klar definition av sin aktiva näringspolitik, och partiets näringspolitiska program ger verkligen ingen ledning. Man rör sig

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

och har rört sig i stort sett med allmänna fraser.

Vi skall ju i dag ta ställning till tre propositioner, som alla utgör led i den allmänna näringspolitiken, varav en — den som berör förvaltningsbolaget — redovisar intressanta principiella synpunkter som även om inte heller de är tillräckligt preciserade likväl ger en viss vägledning om regeringens intentioner på lång sikt. Det är därför som jag ansett mig böra ta upp mycket allmänna näringspolitiska reflexioner och inte gå in på de konkreta problemen. Jag skall först be att få peka på de motiv för utvidgad statlig företagsamhet, som industriministern själv redovisar i propositionen nr 121; han var för övrigt också inne på dem i sitt anförande för en stund sedan.

Den allmänna näringspolitiken går, framhåller departementschefen, fram efter olika huvudlinjer. Den skall bygga ut den näringspolitiska planeringen, förbättra förutsättningarna för företagens kapitalförsörjning, främja teknisk forskning och industriell utveckling och slutligen förstärka den statliga företagsamheten. Varför denna sistnämnda målsättning? Jo, skälen anges i propositionen vara följande: behoven för det första att stimulera sysselsättning och ekonomisk utveckling i vissa regioner, för det andra att främja teknisk utveckling och industriell verksamhet inom produktionsområden som är speciellt krävande på grund av satsningens storlek, risk eller långsiktighet och för det tredje att vidga möjligheterna till initiativ som kan åstadkomma en mer rationell företagsstruktur i en industribransch.

I och för sig kan ingen invändning riktas mot de två första av dessa motiv, d. v. s. om man till dem knyter den betingelsen, som av någon anledning glömts bort, att insatserna i fråga skall vara av den natur att det enskilda näringslivet inte rimligen kan förväntas

vara berett att göra dem. Sådana fall kan naturligtvis tänkas med hänsyn till de knappa resurser som står till enskilda företags förfogande och de lönsamhetskriterier, som de måste utgå från om de skall motsvara de krav samhället ställer på dem.

Framför allt i fråga om det tredje motivet, nämligen att åstadkomma en rationell företagsstruktur, är den nämnda reservationen betydelsefull. Visst är det tänkbart att den företagsstruktur inom en viss bransch som från strikta effektivitetssynpunkter bedöms vara mest ändamålsenlig inte kan åstadkommas utan statlig medverkan. Men bevisbördan i sådana fall måste åvila statsmakterna, och särskild hänsyn måste tas till riskerna för inte förutsedda biverkningar. Det är ingalunda givet, herr Wickman, att kanslihusets eller dess experters bedömningar av vad som med hänsyn till utvecklingen och konkurrensbetingelserna på sikt utgör en rationell företagsstruktur är de riktiga.

Men det motiv för vidgad statlig företagsamhet som är mest avslöjande eller från en annan utgångspunkt mest dimhöljt är det fjärde, vilket i propositionen beskrivs på ett sätt som knappast ens vittnar om en säker känsla för riktig svensk språkbehandling. Det heter om detta i propositionen följande: »Härtill kan läggas sådana motiv av mer allmän karaktär som att det är värdefullt för staten med ingående erfarenhet av företagandets villkor särskilt i perspektivet av ett mer aktivt samarbete mellan företag och samhälle.»

Kort uttryckt är innebörden av detta att staten skall bygga upp eller köpa in företag för att förskaffa sig sådana kunskaper om företagandets villkor att ett aktivt samarbete mellan företag och samhälle kan komma till stånd.

Ärade kammarkolleger! Är det inte en rätt praktfull beskrivning på den nya näringspolitiska aktivitet som skall

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

utövas av en regering som alltid vetat bäst hur våra samhällsproblem skall lösas?

Denna målsättning för statlig företagsamhet som jag citerat är av särskilt intresse då det gäller det nya förvaltningsbolaget och de tidigare bildade bolagen, utvecklingsbolaget och SVE-TAB, eftersom alla dessa bolag har fått vidsträckta fullmakter att självständigt expandera. Den utveckling som dessa företag skall verka för bör speciellt uppmärksammas här i riksdagen — jag har varit inne på det tidigare — då ju deras fullmakter berövar riksdagen en del, och en inte liten del, av de möjligheter som riksdagen i dag har att bära sitt konstitutionella ansvar för och utöva kontroll över den statliga medelsanvisningen.

Och visst kan man, herr talman, å ena sidan göra gällande att riksdagskontrollen är tungrodd och omständlig och att förfarandet i detta hus illa motsvarar de krav på snabbhet och effektivitet som reses och måste resas i ett dynamiskt näringsliv. Men man kan å andra sidan inte bortse från — vi har i varje fall inte rätt att göra det, och det underströk jag också i höstens remissdebatt — att det är andras pengar, pengar som hela svenska folket har varit med och jobbat ihop och som i varje fall tillhör oss alla, som man förfogar över då man bygger upp eller köper in nya företag. Man måste därför ha möjligheter att väga olika samhälleliga behov mot varandra. Skall beloppen läggas ned på att köpa ett eller annat nytt företag eller bör pengarna disponeras för att skaffa ytterligare ett antal konstgjorda njurar till våra sjukhus? Man kan inte bortse från sådana — här avsiktligt tillspetsade — avvägningsproblem. Och det är riksdagen som konstitutionellt givits befogenheter att i sista hand göra avvägningarna och svara för att de sker på det sätt som bäst motsvarar hela svenska folkets intressen.

Och vidare, herr talman — en växande statlig företagssektor kommer successivt att förändra den svenska blandekonomins struktur. Den får följder för många företagsenheter — stora och små — som till nytta för samhället utövar sin verksamhet inom de ramar blandekonomin drar upp. Den pågående utvidgningen av den statliga sektorn, med den diffusa målsättning som jag här återgivit, är näringspolitiskt och samhällsekonomiskt så betydelsefull att en avkoppling mer eller mindre av riksdagens konstitutionella befogenheter framstår som i varje fall betänklig.

Jag vet att den invändningen kommer att resas av statsrådet Wickman och andra socialdemokratiska talare, att frågor om företagsexpansion och om näringspolitiska satsningar inte lämpar sig för långsamma riksdagsbeslut. Det ligger något däri — det har jag redan medgivit. Det demokratiska förfarandet är, som jag sade, tungrott, och det är det inte bara ur den här berörda aspekten utan även med hänsyn till andra. Men vi har nu en gång parlamentarisk demokrati i vårt land, bl. a. för att garantera folkets inflytande, medborgerlig frihet och kontroll över regeringens handlande samt för att förhindra förhastade beslut. Demokratin är inte uppbyggd med tanke på effektivitetskriterier. Andra samhällsskick må gärna motiveras därmed, men dessa system har vi inte mycket till övers för. Och min slutsats av detta demokratins långsamma och tungrodda besluts- och kontrollförfarande är att en expansiv näringspolitisk verksamhet av det slag som redovisas i industriministerns propositioner i största möjliga utsträckning och i första hand bör anförtros och förbehållas enskilda och att staten blott bör ingripa i undantagsfall, då alldeles särskilda konkreta motiv kan åberopas härför.

Skillnaden mellan mig och mitt parti å ena sidan och statsrådet Wickman och det socialdemokratiska partiet å

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

andra sidan är alltså att vi ingalunda avvisar statlig företagsamhet men kräver att det skall kunna åberopas särskilda motiv för den, medan statsrådet Wickman och socialdemokraterna anser att en växande statlig företagssektor är ett mål i och för sig.

Regeringspartiet har nu dragit den *motsatta* slutsatsen, nämligen att i så stor utsträckning som möjligt koppla bort det tunga demokratiska beslutsförfarandet. Det skall överföras på ett stort centralt statligt bolag med mycket vittgående befogenheter i fråga om den översiktliga planeringen inom den växande företagssektorn och »rörande investeringar som har en sådan omfattning att de i väsentlig grad påverkar företagssektorns struktur eller som innebär att nya verksamheter tas upp».

Någon strävan efter att vitalisera eller stärka demokratin kan inte spåras i det här nya socialdemokratiska effektivitetstänkandet. Jag frågar mig, herr talman: Vad har hänt i det svenska samhället som motiverar det här om-tänkandet och den nya given över huvud taget? Jag frågar mig också och många med mig: Kommer ett förverkligande av planerna att förbättra förutsättningarna för det svenska näringslivet? Kommer välståndsökningen att gå snabbare, kommer våra internationella konkurrensbetingelser att bli gynnsammare och kommer generellt sett dynamiken i företagsamheten att förbättras? Kommer riskerna för felbedömning och misstag att kunna förebyggas bättre eller att elimineras genom en centralisering av besluts fattande och företagsamhet? Kommer inte tvärtom koncentrationen av resurser till en i sista hand direkt styrande politisk sektion inom kanslihuset att negativt påverka den balans mellan olika grupper i samhället som varje levande demokrati måste sträva efter att bibehålla? Kommer den enskildes rörelsefrihet, medansvar och medinflytande att bevaras? Medför inte utvecklingen mot stark ekonomisk och

politisk koncentration hos ett fåtal befattningshavare eller företagsledare stora risker för demokrati och enskild rörelsefrihet?

Herr talman! Från mina utgångspunkter — tron på värdet av ett decentraliserat, på individuellt initiativ, på risktagande, på personlig ansvarskänsla uppbyggt samhälle — är svaret rätt givet. Jag är oroad, herr Wickman, för konsekvenserna av den utveckling som nu börjar avteckna sig, och jag blir inte mindre oroad om jag skulle anlägga enbart effektivitetssynpunkter på min bedömning, tvärtom. Den utveckling som den socialdemokratiska regeringen nu skisserar kan komma att leda till ett sämre utnyttjande av våra samlade resurser än vad vi har haft under efterkrigstiden.

Herr talman! Jag har försökt bilda mig en uppfattning om de yttersta inte redovisade bakomliggande motiven, om hur regeringsledamöterna själva upplever vår nuvarande blandekonomi och de förändringar i den som man nu planlägger. Ibland har jag kunnat konstatera att regeringens ledamöter egentligen skulle vilja ha ett annat ekonomiskt system än blandekonomin men att de på grund av beroendet av de internationella marknaderna och vårt näringslivs exportinriktade struktur tyvärr inte för närvarande kan bryta sig ur blandekonomins nätverk. Man hoppas på att i framtiden få friare händer att omgestalta företaget och blandekonomin.

Herr Erlander underströk t. ex. nyligen i en intervju att man just nu tydligt ser hur konkurrensen utifrån hindrar oss ifrån allt vad vi vill göra för närvarande. Än så länge måste vi ta hänsyn till valutareserven och våra företags möjligheter att hävda sig på den internationella marknaden. Men det är möjligt att vår rörelsefrihet genom ett ökat kollektivt sparande, som inte kan flytta utomlands, blir större. Herr Wickman framhöll på Grossistförbundets års-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

möte i november att även om han ansåg att det fanns »mycket starka skäl för en stark expansion av det statliga och det kooperativa företaget», en realistisk syn på näringspolitiken likväl måste utgå ifrån att den helt dominerande delen av näringslivet inom överskådlig framtid måste komma att förbli privat.

Att, menade han, »föra en politik i syfte att krossa de privata företagen vore ungefär lika framsynt som när bonden i sagan slaktade hönan som värpte guldägg». Men marknadsekonomin — menade han — fungerar i praktiken inte så perfekt som man ofta förutsätter, och det innebär att vi inte får »tveka att göra inbrytningar i detta system när det finns samhällsliga skäl att göra det».

Och därmed, herr talman, är vi tillbaka till de inbrytningar som herr Wickman närmare, men fortfarande vagt, definierar i propositionen om förvaltningsbolaget. Och alltså återstår flera betydelsefulla konkreta frågor att besvara.

Kan man utgå ifrån att de samhällsproblem det här är fråga om, som alltså motiverar den ökande statliga sektorn, verkligen blir lösta, om den statliga sektorn byggs ut i den omfattning som föreslås? Blir företagen bättre och mera ägnade att på lång sikt öka våra tillgångar och höja vår levnadsstandard, därför att de förstärkas? Blir företagsledarna skickligare och mer framgångsrika i och med att de lockats över till statliga företag? Ökar vi allas vår gemensamma kaka genom att avdela en större bit åt den statliga, samhällsägda sektorn och en mindre bit åt den enskilda? Den socialdemokratiska politiken innebär ju en omfördelning av resurser, inte att nya skapas. Blir med andra ord de statliga företagen mera effektiva, mera räntabla och mera konkurrenskraftiga, nationellt och internationellt, än de enskilda? Ja, herr talman, man kan ju alltid hoppas. Hittills-

varande erfarenheter från den statliga företagssektorn ger i varje fall inte enbart positiva svar.

»Statens ansvar gentemot medborgarna kan infrias endast om staten får tillräckliga resurser och instrument», sade statsrådet Wickman på Grossistförbundet — statsrådet skall vara tacksam för att jag läser upp allt fint han har sagt. Och svaret, sade han vidare, kräver handlingsmöjligheter. För att öka handlingsmöjligheterna är det »nödvändigt med ett mer aktivt samarbete mellan samhälle och företag och i detta samarbete kommer staten att spela en *alltmer* aktiv roll». Han talade också mycket vackert om samarbete i sitt inledningsvis hållna valtal.

Men, herr talman, samarbete förutsätter förtroende. I detta fall förutsätter det tilltro till statsmakternas intresse för ett *verkligt* samarbete mellan *likvärdiga* parter. Men stat och enskilda blir i praktiken mycket sällan likvärdiga i en förhandling. Förhandlingar som bygger på diktat från den ena sidan — den sida som kan utnyttja den politiska maktens alla instrument för att övertyga och övertala — brukar inte kallas samarbete och skapar inte heller förtroende.

Förtroendet förutsätter bl. a. att statsmakterna helt och fullt accepterar den fria konkurrensens spelregler. En given utgångspunkt måste alltså vara att statliga företag inte ges ensamrätt eller andra öppna eller dolda fördelar. Hittillsvarande erfarenheter av statligt företagande inger ingalunda förtroende i det hänseendet. Jag behöver bara peka på fyra företag, med vilka kammarens ledamöter själva har nära kontakt: Kreditbanken, Vaktbolaget, Allmänna förlaget och statens järnvägars resebyrå.

Inte minst med nuvarande hårt ansträngda kreditmarknad har statliga förhandlare med tillgång till statens kassakista helt andra möjligheter att spela vid förhandlingsbordet än enskilda har. Och som företrädare för den politiska

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

makt, som i dagens parlamentariska majoritetsläge även kan bolla med inkomst-, förmögenhets- och arvsskatter, intar de naturligtvis en särställning.

Herr talman! Regeringspartiet — och vi andra också — torde i dag vara medvetet om att ett växande antal små och medelstora företagare anmäler intresse för att överlåta sina företag till den nya aktiva näringspolitikens uppköpare; statsrådet Wickman underströk också i sitt inledningsanförande att här var det flera företag som stod i tur. Lika medveten måste regeringen vara om de tilltagande tendenserna till utflyttning ur landet av kapital, inte bara vanligt ekonomiskt kapital utan också kapital i form av begåvning och kunskaper. Kapitalflykten var — sade Tage Erlander i den intervju som jag nyss åberopade — tidigare »en fruktansvärd realitet och är det naturligtvis ännu». Vi har nu under ett år förlorat 1 800 miljoner kronor, men ändå finns det ingen av regeringens ledamöter som är »direkt oroad», tillade han — ett präktigt understatement, skulle jag vilja säga. Och begåvningsflykten — the brain drain — tog herr Erlander inte alls upp.

Man må tycka och tänka vad man vill om sådana uttryck för en allmän olust inför dagens politiska utveckling, men inte vittnar de om det förtroende för statsmakterna och för svensk politik som skall utgöra grunden för det samarbete industriminister Krister Wickman anser sig kunna räkna med.

Då man studerar regeringens näringspolitiska uttalanden blir man också medveten om de meningsskiljaktigheter som föreligger mellan generationerna. Industriministern som företrädare för den unga, dynamiska, som det heter, generationen, tycks ha en nästan obegränsad, nymerkantilisk tilltro till statsmakternas förmåga att skåda in i framtiden och att vidta de rationella, förutseende åtgärder som krävs inte bara för att lösa våra regionala problem utan

även för att ge näringslivet den struktur som morgondagens internationella konkurrens fordrar — det är ju motiven för den statliga sektorns tillväxt. Finansminister Gunnar Sträng å andra sidan representerar en generation som under ett långt liv fått lära sig hur enskild företagsamhet fungerar och hur effektivt den förvaltat sina tillgångar.

Statens satsningar i vårt näringsliv är nödvändiga, säger herr Wickman, för att möta kraven på en rättvisare fördelning av arbetstillfällen i olika delar av vårt land, på ökade arbetsmöjligheter för de äldre samt på en mer mänsklig och riktigt miljö.

Ja, herr talman, det låter ju väldigt bra. Men var finns alla de dugliga specialister och experter som skall lösa dessa problem? Var skall industriministern hitta »de goda cigarrerna»? Några sitter på statssekreterarbänken. Men experter är inte mer än människor, de må befinna sig inom enskild eller statlig sektor och sitta på den ena eller andra bänken här i riksdagen. En företagare blir inte bättre — det har jag redan sagt — genom att han träder i statens tjänst eller blir chef för ett statligt företag. Och inte blir han bättre av vetenskapen att som statens representant kunna lättare förfoga över pengar. Varje satsning som kräver pengar fordrar också en hård bedömning av vilket av olika tänkbara alternativ som är det mest lönsamma och som ger bäst avkastning på lång sikt. Eftersom pengar inte växer på träd i det enskilda näringslivet, blir pressen på riktiga angelägenhetsbedömningar där utomordentligt hård. Kommer den att bli lika hård inom den statliga sektorn?

Och, herr talman, varje slant som statsmakterna spenderar tas från våra gemensamma tillgångar liksom också varje statlig expert hämtas från allas våra tillgångar på människomaterial. Det finns ingenting som talar för att utbytet blir bättre och lyckosammare för oss alla, om en växande del av våra

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

tillgångar — i denna vidsträckt bemärkelse — förs över till den statliga sektorn. Tvärtom ökar vid en utbyggd centralisering av resurser och beslut riskerna för ett felaktigt utnyttjande. På lång sikt begränsas också — vilket inte är mindre viktigt — den enskildes rörelsefrihet. En politisk och ekonomisk koncentration måste medföra sådana konsekvenser.

Det är därför jag med stark sympati på nytt citerar herr Tage Erlander: »Jag skulle betrakta en socialism som skulle minska genomsnittsmänniskans rörelsefrihet som en totalt misslyckad socialism. Då är blandekonomin, så som vi har den nu, mycket bättre.»

Men, tillade han, »om man är medveten om de risker för inskränkning av rörelsefriheten, av den personliga integriteten osv. som kan vara förenad med en centraliserad makt, så nog skall man kunna undvika den.»

Jag frågar: Är man verkligen medveten om riskerna? Den nya socialdemokratiska generationen förefaller inte vara det — i varje fall talar man väldigt litet om dessa risker när man resonerar om den näringspolitiken. Och hur tänker man förebygga riskerna för en inskränkning av rörelsefriheten? Att ge ett antal riksdagsmän möjlighet att vara med och lyssna på bolagsstämmor ökar inte den rörelsefrihet som jag nu talar om.

Finansminister Gunnar Sträng — representanten för den andra generationen — är mera observant på utvecklingens faror. Jag vet ju inte vad den gamle socialdemokraten innerst inne tänker, men jag kan inte undgå att dra vissa slutsatser då Gunnar Sträng exempelvis varnar för experiment och högtflygande visioner. »Se på Harold Wilson», sade han nyligen i den intervjuserie som jag hämtat en del material ur. »Vart ledde Harold Wilsons högt ställda förväntningar?» Jo, sade herr Sträng, det har blivit »ett oerhört trist, grått och besvärligt jobb att med ryg-

gen mot väggen ta den ena prövningen efter den andra». Att det finns de som börjar dra paralleller mellan Storbritannien och Sverige är herr Sträng tydligen medveten om. Och finansministern stryker under att det alltid kommer att vara så »att man är tvingad att stimulera investeringar, sparande och kapitalbildning». Det väsentliga för ett företag är, säger han, att det klarar sig i den hårda konkurrensen, att det expanderar, ger sysselsättningsmöjligheter och genom säg gärna vinsten skapar möjlighet för arbetstagarnas representanter att förhandla sig till sin del därav.

Vad man skall inrikta sig på, menar Gunnar Sträng, är att socialisera avkastningen — via skattepolitiken, via lönepolitiken och via den sociala reformpolitiken. Det avgörande är vad medborgarna får i utdelning vid resultatets fördelning.

Gunnar Sträng säger också att han inte har någonting till övers för en hård detaljreglering från toppen och ned till produktionsställena. Pyramidal ordgivning betraktar han »som grus och sand i maskineriet», och han påstår sig inte kunna finna något annat medel mot detta »än den relativt liberala ekonomi som vi tillämpar här hos oss».

Herr talman! Vi har ännu inte kommit så långt på den väg som den nya generationens socialdemokratiska aktiver stakar ut. Jag vill heller inte göra gällande att den — som herr Erlander kallar det — nya »idén att köpa in sig i företagen» behöver få de konsekvenser jag här skisserat. Men den nya politiken kan få det, om den fullföljs på det sätt som herr Wickman och hans teknokratiska medarbetare låter antyda.

Herr talman! Jag sade inledningsvis att jag skulle röra mig med allmänna termer. Jag har gjort det och har inte konkret berört de tre näringspolitiska komplex som vi i dag skall besluta om. Jag har bl. a. förbigått problemet om hur man skall skapa större effektivitet

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

och bättre lönsamhet i de företag som staten redan nu driver. Andra talare från mitt parti kommer att ta upp denna och liknande konkreta frågor och då på nytt bemöta statsrådet Wickmans beskyllning att vi inte kunde tänka oss någonting i stil med ett statligt förvaltningsbolag och därför har yrkat avslag på förslaget härom.

Jag utgår också från att de centrala frågorna om insyn, medinflytande och medansvar från de enskilda arbetstagarernas sida kommer att beröras i debatten. Trots den djupa tillfredsställelse herr Wickman själv gav uttryck åt i sitt anförande då det gällde frågan om medansvaret från de anställdas sida, tyder de hittillsvarande erfarenheterna av statliga företag inte på att intresset för insyn och information är större i statliga än i andra företag. De anställda skulle nu få verkligt inflytande, sade herr Wickman. Ja, det återstår att se! Jag faller lätt för frestelsen att erinra om Duroxtransaktionen. Och för att ta ett färskare exempel: Vad fick de nära 10 000 farmaceuterna och apoteksteknikerna inom apoteksväsendet för möjligheter att göra sina röster hörda, då apoteken i höstas tvingades — jag använder avsiktligt det ordet — jag acceptera uppgörelsen om ett statligt apoteksbolag? Det som då skedde är betecknande för de förhandlingar och det samarbete mellan stat och enskilda som herr Wickman så gärna talar om.

Herr talman! Även om jag vet att herr Wickman blir illa berörd om jag säger det, anser jag att det sätt på vilket transaktionerna i dessa tre frågor avgjorts och förts fram till beslut inte vittnar om någon stark inlevelse i våra konstitutionella, demokratiska spelregler. Jag har redan förut kritiserat regeringen för att den åsidosatt riksdagen och oppositionen. I flera motioner har förfaringsättet också starkt kritiserats.

När det gäller Uddcomb t. ex. säger herr Wickman: Varför inte yrka avslag

på Uddcomb då? Men, herr Wickman, hur skall någon med sitt sunda omdöme i behåll kunna yrka avslag på ett företag som det redan byggs för nere i södra Sverige? Våra faktiska och praktiska möjligheter att yrka avslag, om vi nu ville göra det, är i dag helt obefintliga. Det begriper statsrådet Wickman — jag har aldrig fränkänt honom begåvning — och det begriper alla. Därför var frågan i hög grad retorisk. Eller hur?

Det finns, herr talman, ingen anledning att nu efter utskottsbehandlingen modifiera det omdöme jag fällde här i kammaren för drygt en månad sedan: »Förfaringsättet vittnar om bristande respekt för demokratiska spelregler och om en självrådighet och maktfullkomlighet, som man inte borde ha kunnat vänta sig ens av en stark socialdemokratisk regering. Förfaringsättet rimmar illa med de stolta och högstämda deklARATIONER om demokratins ansvar och skyldigheter som statsminister Palme för några timmar sedan gjorde inför en andäktigt lyssnande andra kammare.»

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det är tydligt för envar som har lyssnat till statsrådet Wickman att han är orolig. Han är ängslig att han skall komma att få stå till svars för en hel del saker som på mycket goda grunder kan kritiseras; herr Bohman har redan framfört en del sådan kritik. Herr Wickman har då uppenbarligen tänkt att anfall är bästa försvar, och han drar sig inte för att kritisera det sätt på vilket oppositionspartierna väljer sina talesmän och ordningsföljden mellan olika talare. Det är en egendomlig mentalitet. Skall herrarna på regeringsbanken bestämma på vad sätt oppositionen skall föra fram sina argument.

Det är också en annan sak som är egendomlig. Det har brukat förekomma att en debatt inletts med vissa regeringsdeklARATIONER som varit upplysan-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

de och kunnat ge material för en bedömning av regeringens hållning. I stället för sådana deklARATIONER har vi här i dag fått lyssna till ett »valtal». Är det någon som menar att detta är en metod att underlätta en saklig debatt i en viktig fråga som chefen för industridepartementet onekligen borde vara angelägen att åstadkomma? Förklaringen kan bara vara att herr Wickman i det här läget på goda grunder känner sig något besvårad.

Jag skall litet längre fram återkomma med några repliker. Låt mig först inledningsvis säga något om den allmänna inställning som socialdemokratien och regeringen visat när det gäller det föreliggande problemet, d. v. s. den statliga företagsamhetens uppgifter och framtida utveckling.

Vad har då regeringen för inställning till detta problem? Svaret tycks vara att regeringen tänker sig en fortgående snabb ökning av den statliga företagsamheten. Läs proposition nr 121, och ni kommer att få intrycket att statsrådet vill öka den statliga företagsamheten så mycket man kan eller vågar. Det sägs att man i regel skall ha räntabilitet som målsättning när det inte finns speciella skäl som talar däremot, men de skäl som anförs är talrika ehuru så föga precisa att den begränsningen inte blir särskilt effektiv. Jag skulle vilja ställa en fråga till statsrådet Wickman. Nu såg jag emellertid att herr Wickman, som överöst folkpartiet med beskyllningar och som begärt svar av mig personligen på en hel del frågor, avlägsnade sig när jag i min tur skall svara. Är det också en nyhet när det gäller regeringens sätt att sköta en debatt?

Skall staten dra sig tillbaka från företagsamhet som inte tycks lyckas tillräckligt bra? Man skulle ju ha väntat att statsrådet Wickman i sin principförklaring i propositionen skulle ha givit sig in på detta problem, att han skulle ha diskuterat frågan huruvida

staten skall dra sig tillbaka om räntabiliteten är svag eller om andra omständigheter gör att man når bättre resultat genom enskild eller kooperativ företagsamhet. Har regeringen ingen mening om den saken? Är det inte ganska belysande att statsrådet inte säger någonting om detta? Vi kan dock peka på sådana fall som Durox. Är det så att herr Wickman av känsluskäl undertrycker varje tanke på och varje minnesbild av Durox därför att han inte vill tänka på problemet, om man bara bör öka den statliga företagsamheten eller om det också finns förutsättningar för att på några punkter minska den?

I många lägen har staten skäl att öka sin företagsamhet, anser statsrådet, och han konkretiserade detta i propositionen genom att säga att det när sysselsättningen inte är tillfredsställande finns anledning i och för sig att överväga ökad statlig företagsamhet. Men sysselsättningssvårigheterna kan ju vara tillfälliga. Här kommer jag till min andra fråga: Om en *tillfällig* sysselsättningssvårighet föranleder herr Wickman att grunda ett statlig företag, skall då detta företag vara permanent under årtionden framöver? Skall tillfälliga sysselsättningssvårigheter utgöra motivering för att man fortsätter att ständigt grunda nya statliga företag? I så fall är det klart att resultatet blir en fortgående expansion av den statliga företagsamheten, eftersom det av och till förekommer tillfälliga sysselsättningssvårigheter. Den tanken tycks inte i princip resonemangen ha runnit upp i herr Wickmans hjärna, att staten kan överlåta ett företag till andra, om förutsättningarna ändras, och det är som sagt ganska avslöjande.

Antag att regeringen misslyckas med sin ekonomiska politik — det har hänt åtskilliga gånger — så att vi 1970 får en krisartad situation i vissa avseenden, låt vara inte på samma sätt som under 1930-talet. Om regeringen miss-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

lyckas med sin ekonomiska politik, så att sysselsättningen blir otillfredsställande, blir inte sysselsättningssvårigheterna jämnt utbredda över hela landet, utan de framträder i regel punktvis. Är detta ett skäl för att grunda statliga företag, som sedan skall leva kvar årtionde efter årtionde? I så fall kan regeringen genom att dåligt sköta den ekonomiska politik, om vars principer vi väl alla har varit i stort sett eniga, skapa förutsättningar för en fortgående socialistisk utveckling.

Jag undrar alltså, kort sagt, om regeringen har dragit några slutsatser t. ex. av Duroxfallet och fallet med Statsgruvor och om regeringen vill deklarera, under vilka förutsättningar den anser att statlig företagsamhet, som har kommit till stånd av speciella skäl, bör överlätas till andra ägare när dessa ursprungliga skäl inte längre föreligger.

Ehuru herr Wickman varit tyst på denna punkt och bara talat om förutsättningar för tillväxt i den statliga företagsamheten, vet vi inte alls, om regeringen stannar vid detta. Herr Wickman, som onekligen i sitt anförande avslöjade taktiska intressen av ganska överraskande slag, kan inte bli förnärmat om jag svarar, att därest herr Wickman finner lämpligt att här bara tala om en del av regeringens framtidsprogram, är det inte något motiv för att vi skall kunna känna oss förvissade om att regeringen inte vill gå längre. Vi måste fråga oss vad andra ledamöter av regeringen — kanske mindre taktiska och mindre försiktiga än statsrådet Wickman — har sagt.

En känd ledamot av regeringen, statsrådet Alva Myrdal, har i Veckans affärer uttryckt åsikten, att det är naturligt att offentliga behov tillfredsställs genom offentlig produktion. Se, det är en princip som för långt! Det finns ju mångahanda och mångsidiga offentliga behov av varor, t. ex. för undervisningsväsendet, och mot bakgrund av de debatter som har förts om farorna av att

den offentliga produktionen av läromedel o. d. får en dominerande ställning är statsrådet Myrdals förklaring både intresseväckande och oroande. Här är det sannerligen inte tal om konkurrens på lika villkor!

Envar som tänker över saken inser att det kan röra sig om rätt begränsade kvantiteter av många varor. Jag vet inte hur många blyertspennor som staten eller kommunerna inköper, men jag har litet svårt att förstå att det skulle vara lämpligt att staten startar en egen fabrikation av blyertspennor. Det är uppenbart att det skulle bli fråga om fördyrad produktion i mycket liten skala, om offentliga behov skall tillgodoses genom offentlig produktion, alldeles bortsett från de risker som skulle uppkomma när det gäller t. ex. läromedel för skolorna.

Jag måste, herr talman, ehuru jag sällan gör det, använda ett ganska hårt uttryck och säga till statsrådet Wickman såsom företrädare för regeringen, att statsrådet Myrdals uttalande vittnar om en nästan otrolig okunnighet eller naivitet — sedan får statsrådet Wickman själv välja vilken förklaring han tror är den riktiga.

Jag måste här hänga på frågan, om statsrådet Wickman tar klart avstånd från statsrådet Myrdals uttalande. Inser regeringen att dess principer om konkurrens på lika villkor etc. står i strid med fru Myrdals uttalande. Det är nämligen inte likgiltigt, om olika statsråd gör olika uttalanden i centrala viktiga frågor av principiell natur. Jag brukar inte citera herr Hermansson, men jag är nästan frestad att göra det. Låt mig säga, att någon ordning får det väl ändå vara på de principiella uttalandena av regeringsledamöter!

För övrigt skulle jag, om jag går vidare, kunna hänvisa till att det nya statsrådet Carlsson för inte så länge sedan i den organisation, vars ordförande han då var, har medverkat till uttalanden som onekligen går mycket

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

längre när det gäller socialisering av delar av näringslivet än herr Wickmans uttalanden här gör. Har statsrådet Carlsson nu tagit avstånd från dessa principer och anslutit sig till regeringslinjen, eller finns det en spricka i regeringen även på den punkten?

Statsrådet Wickman är intresserad av samarbetet mellan folkpartiet och centerpartiet — jag skall återkomma till den saken senare. Nu vill jag emellertid säga till statsrådet Wickman, att det är mer väsentligt och mer berättigat att vi frågar var regeringen står; dess ledamöter tillhör ju inte olika partier, såvitt jag har mig bekant.

Beträffande de principiella spörsmål som andra talare återkommer till vill jag fråga: Vore det inte bättre, herr statsråd, om man uppställde principen, att staten skall medverka till att ordna det så, att vi får bästa möjliga försörjning för konsumenterna, bästa utveckling av näringsliv, nationalinkomst och levnadsstandard med beaktande av de sociala hänsynen och hänsyn till miljön m. m. som jag tror vi är överens om? Vore detta inte bättre som huvudprincip även för den statliga företagsamheten, som måste ingå som ett led i denna statliga politik? Det är många åtgärder som staten då måste vidta och som vi på vårt håll har både accepterat och själva tagit initiativ till.

Statsrådet och utskottet talar om konkurrens på lika villkor, och det tycker jag är mycket värdefullt. På den punkten tror jag, att vi skall kunna föra diskussionen vidare i positiv riktning. Frågan är bara, hur man åstadkommer konkurrens på lika villkor. Det är ju en sak som har varit och är litet oroande. Kan vi säga, att de statliga företagen vad beträffar finansiering under tider av hård kreditåstramning inte har fått någon privilegierad behandling alls? Nej, det kan vi inte. Vi vet att det i fråga om kreditförsörjningen har givits vissa förmåner åt statliga företag. Jag tolkar statsrådet

Wickman så, att han genom propositionen har avgivit en förklaring att regeringen kommer att se till att inga favörer lämnas i fråga om finansiering av de statliga företagen jämfört med andra företag. Skulle statsrådet inte vilja godkänna denna tolkning, anhåller jag om en klagörande deklaration, så att vi kan få diskutera den. Saken berörs i förbigående i propositionen, men jag tycker att här behövs ett ytterligare klagörande.

Att det inte råder konkurrens på lika villkor i vissa fall vad beträffar Statens kreditbank tror jag också man kan hävda. Det hävdas nämligen att en del offentliga kunder har skäl att välja Kreditbanken.

Men viktigt är, herr talman, inte bara detta att regeringen säger att vi skall eftersträva konkurrens på lika villkor, utan viktigt är också att man får ett sådant system, att de statliga företagen kan bevisa sin konkurrenskraft. Det förutsätter ju att de inte erhåller några favörer.

Om jag återgår till läromedelsförslaget, som staten driver tillsammans med kommunerna och KF, vill jag fråga: Hur bär man sig åt för att trygga att företaget kan bevisa sin konkurrenskraft? Om jag vore statsrådet Wickman skulle jag tillsätta en särskild utredning, som sysslade med den frågan, och säga till utredningen: Vi har lovat konkurrens på lika villkor. Det är verkligen ett invecklat problem att trygga att det i realiteten blir det. Låt oss undersöka, hur vi skall bära oss åt för att vi med säkerhet skall åstadkomma en konkurrens på lika villkor, så att de statliga företagen kan bevisa sin konkurrenskraft.

Med anledning av att statsrådet Wickman som skäl för statlig företagsamhet bl. a. anför, att det kanske inte finns tillräcklig konkurrens eller tillräckligt stor marknad, kommer jag in på en annan sak. Jag är, herr talman, ledsen över att proposition nr 121

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

verkligen är så ensidig till sitt innehåll, att det är en massa frågor som måste ställas.

Vill statsrådet uppmuntra konkurrens genom att stimulera till uppkomsten av enskilda eller kooperativa företag i en bransch, där man inte har ett naturligt monopol men i vilken bransch i alla fall av någon anledning ett statligt företag spelar en stor roll eller dominerar? Det verkar som om detta skulle vara någonting som herr Wickman aldrig kommit att tänka på, han har tänkt på behovet av konkurrens när vi kommit i ett sådant läge där han kunnat säga att det är motiverat med ökad *statlig* företagsamhet. Men det omvända fallet, då det är motiverat med ökad *enskild* företagsamhet, har jag inte hört herr Wickman tala om och inte heller diskuteras det i han proposition. Vi känner till förklaringen: han tänker hela tiden på vilka skäl som kan finnas för en utvidgning av den statliga företagsamhet som han företräder i regeringen. Något av Parkinsons lag gör sig gällande även i hans departement, och ibland undrar jag om man kanske borde kalla statsrådet för herr Parkinson-Wickman, i varje fall denna gång i hans egenskap av propositionsförfattare.

Vad beträffar insyn och redovisning i de statliga företagen är det väl uppenbart att de nuvarande förhållandena inte är tillfredsställande. Här måste man också fråga, om statsrådet är villig att medverka till en bättre redovisning på så sätt att varje statligt företag gör en fortlöpande femårsöversikt rörande det investerade kapitalet, även beträffande det som är nedskrivet och därmed borttrollat ur räkenskaperna, räntabiliteten, utdelningen etc., så att vi kan bedöma resultaten av dessa statliga företags rörelse. För observera herr talman, att det inte allena är fråga om Förvaltningsbolaget utan också om de företag där aktiekapitalet helt eller delvis ägs av detta bolag. Det skulle

verkligen vara intressant, om vi snart kunde få en tillbakablickande översikt över de statliga företagen härvidlag. Kan det finnas något skäl att inte lämna en sådan redovisning? Jag tycker inte det.

Herr talman! Utan att uppehålla kammarens ledamöter alltför längeskulle jag vilja framföra ytterligare en principiell synpunkt. Det gäller statens två roller som jag vid ett tidigare tillfälle i kammaren helt kort berört. Staten uppträder ju här i dag, representerad av herr Wickman, närmast såsom företagsägare, ägare till dels en industrikoncern och dels vissa s. k. public utilities som telefon, telegraf etc. Men staten uppträder i regel här i kammaren med en helt annan funktion, nämligen som ett serviceorgan för medborgarna med uppgift ordna mångahanda ting i det samhälle där vi lever. I fråga om den statliga lagstiftningen, åtgärder för ordningens upprätthållande, skolväsendet, ja, tusen och en saker, är staten ett serviceorgan för oss alla. Staten har t. ex. via den ekonomiska lagstiftningen relationer till enskilda, kommunala, kooperativa och statliga företag.

Jag menar att det är väsentligt att staten — såsom serviceorgan och en institution som hjälper oss och ordnar för oss samt i viss mån styr oss alla genom uppdragandet av regler för handlingsfriheten — beaktar att den skall ha samma relationer till de enskilda företagsgrupperna som till den statliga företagsgruppen. Det är detta jag tycker att statsrådet Wickman, och inte bara statsrådet Myrdal, ofta förbiser.

Man menar att eftersom staten i egenskap av allmänt serviceorgan och vår representant i alla avseenden har ett juridiskt samröre med staten som ägare av en industrikoncern, så finns det alldeles speciella relationer i ett sådant fall. Därför vill fru Myrdal och andra att staten och kommunerna skall köpa

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

av sina egna företag, som det heter. Men det är en mycket väsentlig sak att staten som stat — om jag får uttrycka det så — skall vara objektiv i förhållande till olika företagsformer. Talet om konkurrens på lika villkor blir bara tomt prat, om man inte respekterar att staten skall iaktta verklig neutralitet i sitt förhållande till olika företagsgrupper och företagsformer. Detta är ett problem som vi snuddat vid åtskilliga gånger, och om statsrådet Wickman här ville göra en deklaration om regeringens inställning, så är det först den saken det gäller.

Staten har som stat till uppgift att övervaka och kontrollera, att utöva prisövervakning o. s. v., och då är det väl klart att staten inte har så goda förutsättningar som önskvärt vore, om staten själv är part i målet. Att staten är kontrollant av de statliga företagen och skall sköta den sysslan från samma utgångspunkter som kontrollen av enskilda företag kan resa vissa problem. Vi vet att det inte bara bland socialdemokraterna utan även hos andra har funnits en tendens att anse, att om staten har infört en regleringsapparat eller något liknande, så behövs det sedan inte någon prisövervakning på det området; då har staten redan sett till att allt är ordnat på bästa sätt. Det är så lätt att säga, att om staten äger ett företag ser också staten till att det skötes på bästa sätt. Det är inte nödvändigt att kontrollorganen underkastar det företaget samma kontroll och övervakning som andra företag. Men, herr statsråd, vi kan väl ändå vara ense om att staten även i det fallet skall vara neutral, men att svårigheter som uppkommer för staten att vara verkligt neutral och utöva effektiv kontroll är ett motiv för att inte i onödan utvidga den statliga företagssektorn. Skall man göra det, så krävs det speciella skäl härför.

Sedan vill jag tillägga att när det gäller att skapa en rationell företags-

struktur inom vissa branscher gör sig statsrådet Wickman skyldig till ett förbiseende då han talar om att den svenska marknaden kanske inte är tillräckligt stor. Den svenska marknads omfattning är i de flesta fall av ringa betydelse i detta sammanhang, herr statsråd, ty vad gäller industrivaror har vi i stort sett en fri marknad inom EFTA-länderna. För många andra varor är tullarna också internationellt så låga, att det blir fråga om en mycket större marknad än bara den svenska. Och därför kan vi mycket väl ha ett fåtal företag av betydande storlek här i landet och ändå bevara konkurrensen. Det finns inga skäl för att säga att om vi bara har ett par svenska företag i en bransch, så måste staten träda till och ordna så att det inte blir något monopol. Det kan förekomma enorm konkurrens från företag i andra EFTA-länder eller från länder utanför EFTA.

Det finns emellertid en aspekt av detta problem som regeringen alltid är ganska obenägen att diskutera och vill skjuta åt sidan. Om vi fortsätter mycket långt i den riktning som herr Wickman utstakar, inte bara när det finns speciella förutsättningar på det sätt som här föreslås, kan vi komma i ett läge där staten får en betydande makt inom det ekonomiska livet genom sin kontroll över lagstiftningen och över bankväsendet via riksbank och bankinspektion, genom sina många kreditinstitut och genom sitt inflytande över pensionsfonderna, där socialdemokraterna med sina vänner ju har en i stort sett obestridd majoritet. Om man dessutom vidgar den statliga företagsamheten steg för steg till att få en allt större betydelse även på sådana avsnitt, där de enskilda företagen i och för sig sköter verksamheten väl men som berörs av de av herr Wickman angivna skälen, råkar man in i ett läge där staten blir oerhört mäktig i förhållande till alla individer och mer eller mindre löst sammanfogade smärre grupper i det svens-

ka samhället. I verkligheten kommer det att bli en utveckling där staten kontrollerar praktiskt taget hela kapitalmarknaden och kommer att göra allt större ingripanden, beträffande vilka man inte med herr Wickmans elastiska formulering som grund kan förutse vare sig tidpunkten eller målet. Härigenom kommer medborgarna nödvändigtvis att bli mindre självständiga och få minskad handlingsfrihet. Den starka stat som regeringen vill ha — även om man brukar kalla den det starka samhället, vilket låter bättre — kommer att bli en fara för den enskilda medborgarens handlingsfrihet och oberoende.

Är det inte så, herr statsråd, att man bör föredra att ordna verksamheten på näringslivets område genom åtgärder som icke medför en ständigt ökad statlig maktkoncentration? Bör man inte säga sig att enskild företagsamhet skall föredras om problemen kan lösas lika väl genom stimulans till enskilda företag som genom inrättande av ett statligt bolag? — och det finns sannerligen ingen grund att tro att det senare är mera effektivt. Eller vägrar regeringen att i sådana fall över huvud taget ta någon hänsyn till maktkoncentrationsargumentet? Detta är en ganska väsentlig fråga, som såvitt jag kunnat bedöma statsrådet Wickman aldrig velat gå in på i sina skrivelser.

Enligt min mening leder dessa synpunkter övervägande till att det inte räcker med att söka åstadkomma lönsamhet och största möjliga expansion för de statliga företagen. För detta talar flera skäl som jag tidigare nämnt, även det sistnämnda. I praktiken får de statliga företagen ofta en i någon mån privilegierad ställning, varför det inte blir en konkurrens på lika villkor. Risken härför framstår i dag inte som mindre utan snarare som större än vad den var i går. Det prov på statsrådet Wickmans känsloliv, som hans inledningsanförande innebar, pekar på att han är så engagerad för den statli-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ga expansionen på näringslivets område att han med våld och makt vill stämpla envar som inte i varje dokument anger skälen för statlig expansion inom företagsamheten — trots alla reservationer och tidigare uttalanden — såsom varande en motståndare.

Herr talman! Det är väl ändå så att staten har väldiga uppgifter när det gäller att främja näringslivet och därigenom nationalinkomstens utveckling. Det gäller penningvärdet, det gäller skattesystemets art, det gäller skapandet av förtroendefullt samarbete mellan stat och näringsliv, det gäller främjandet av företagsdemokratin och mycket, mycket annat. De statliga företagen ingår, som jag sagt, enligt vår mening som ett led härvidlag.

Men om det nu är en så svår och mångsidig uppgift — vi får nog nästa år anledning att diskutera svårigheter som sammanhänger med att staten inte klarat denna uppgift riktigt bra, exempelvis när det gäller det ganska oroande läget i fråga om vår betalningsbalans — så undrar man om det inte vore klokt att staten, som har dessa väldiga uppgifter, när det gäller de statliga företagen sade: Vi skall göra det som är nödvändigt och uppenbarligen lämpligt, men kan saken skötas lika bra eller bättre på annat sätt, så skall vi avstå.

Det är dessa indirekta skäl till att föredra det enskilda näringslivet, när man inte kan påvisa några direkta fördelar med den statliga verksamheten, som statsrådet Wickman tydligen inte vill beakta. Och det är också så att hans uttalanden om konkurrens på lika villkor i praktiken lätt kommer att bli, som jag sade, förord för ett system som innebär vissa favörer för de statliga företagen.

Herr talman! Slutligen vill jag ge en kort replik på herr Wickmans inledningsanförande. Fru Nettelbrandt har redan bemött herr Wickman när det gäller företagsdemokrati och medinfly-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

tande. Jag vill bara understryka att folkpartiet många gånger har lagt fram positiva förslag som syftat just till att öka de anställdas medinflytande — det har ingalunda bara gällt representation i styrelserna.

Men jag måste fråga herr Wickman: Vad beror det på att läget i de statliga företagen hittills varit och fortfarande är så pass otillfredsställande när det gäller företagsdemokrati? Om herr Wickman anser att detta är en väsentlig sak, varför har regeringen då inte handlat på ett mera effektivt sätt tidigare? Är herr Wickmans uttalande i verkligheten ett starkt kritiskt angrepp på regeringen för dess underlåtenhets-synder under hela efterkrigstiden? Så måste väl vara fallet, eftersom ingen kan påstå att läget i dag är tillfredsställande.

Se exempelvis på Norrbottens järnverk! Herr statsrådet vet vilka svårigheter ledningen där haft att vinna förståelse för företagsnämnden. I själva verket är det märkvärdigt att det har gått så trögt med de företagsekonomiska inslagen i de statliga företagen och att det har gått trögt med insynen därvidlag även för riksdagen — något som Duroxexemplet senast visade.

Statsrådet sade att det i folkpartiets motion bara anförts kritiska synpunkter och inga positiva synpunkter på att statlig företagsamhet kan behövas. Det är nu inte riktigt. Jag hänvisar bl. a. till följande uttalande på s. 12 i det häfte där motionen intagits: »Statliga företag kan självfallet spela en roll för den regionala sysselsättningspolitiken.» Vi vill betona detta mera än vad regeringen gör. Hur kan statsrådet stå här och säga att vi inte anförts några skäl för en statlig företagsamhet? Man kan också hänvisa till att det på ett ställe i motionen sägs: »Däremot bör statlig företagsamhet komma i fråga när speciella skäl härför kan anföras. Konkurrensen kan behöva skärpas inom en bransch, där denna av olika anledning-

ar försvagats till men för samhälle och konsumenter. Statlig företagsetablering är dock inte den första åtgärd man bör tänka på i det sammanhanget.»

Syftar herr statsrådet till att vi inte säger att statlig företagsamhet bör förekomma i första rummet? Han tänker kanske: Nej, de vill visst överväga införande av statlig företagsamhet men de säger inte att den skall komma i första rummet. Då tillhör vi alltså fienderna.

Men herr talman, det som är det märkvärdiga med statsrådets uttalande är att han alldeles glömmet bort att han skrivit en proposition som framstår som en enda lovsång till och motivering för en växande statlig företagsamhet. Då är det, enligt gammal praxis för övrigt, ganska naturligt om det kommer en motion som tar upp dessa synpunkter till bemötande och därigenom skapar ett material som ger möjlighet till en mera balanserad behandling i utskottet. Därför är det också naturligt att tyngdpunkten i motionen kommit att ligga på kritik mot den överdrivet expansiva tendensen i herr Wickmans proposition. Därigenom får utskottet ett mera balanserat material och kan göra sina uttalanden och reservationer mot den bakgrunden. Så enkelt är det, herr talman och herr statsråd, men det har herr Wickman inte kommit att tänka på. Han säger i stället: Folkpartiet har tydligen i motionen redovisat hela sin uppfattning och borde därför yrka avslag. Att reservationen är annorlunda och har vissa mera balanserade, positiva inslag beror på centerpartiet.

Jag har redan förut sagt att om herr Wickman började ägna uppmärksamhet åt olika grupper inom sitt eget parti och sin egen regering skulle han nog göra en större insats. Här har centerpartiets och folkpartiets representanter under mycket gott samarbete lagt denna reservation till rätta. Det har inte varit några slitningar och misshäl-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ligheter därvidlag — åtminstone såvitt jag har kunnat finna vid samtalen med ledamöterna i utskottet — och de kommer väl att återkomma till saken, om det anses behövt.

Men det är inte bara detta att vi givit uttryck åt vår uppfattning i en reservation och att herr Wickman sedan säger: Nej, det där kan inte vara er uppfattning och därför måste jag polemisera mot er motion. Herr Wickman vet dock mycket väl att folkpartiet i denna kammare många gånger framhållit att statlig företagsamhet i vissa avseenden har en viktig roll att spela. Folkpartiets ledare här i riksdagen, Sven Wedén, har å riksdagsgruppens vägnar flera gånger klart understrukt detta. Folkpartiet har röstat för en rad av de nya statliga företagsbildningarna. Vi har inte velat ge monopol för Investeringsbanken, men vi har röstat för Etableringsaktiebolaget och flera andra av dessa företag, Uddcomb m. fl.

Det är sant att vi har kritiserat förfaringsättet beträffande tillkomsten av såväl Uddcomb som andra företag, men därvidlag måste väl även statsrådet medge att kritiken varit berättigad.

Men när vi har reservationen, deklamationer av Sven Wedén och alla våra tidigare röstningar, vad är det då, herr talman, för mening att statsrådet uppträder här med ett inledningsanförande — en ovanlig åtgärd — för att säga: »Nej, nej, allt det där finns inte. Folkpartiets åsikt är uttryckt bara i en motion, och i motionen betonas vissa begränsade faktorer.» Men denna motion var i viss mån en kommentar till propositionen för att — jag upprepar det — utskottet skulle ha ett balanserat material till förfogande.

Jag är ledsen att jag måste uppehålla mig vid detta men det tyder på ett märkvärdigt tänkesätt att en regeringsrepresentant inte säger: »Folkpartiet har ju visat det och det i sin reservation och i uttalanden o. s. v., men jag måste ändå en passant fråga varför ni i er

motion är så kritiska mot min proposition.» Svaret hade blivit: »Jo, det är vi, herr statsråd, därför att Ni har skrivit en förfärligt ensidig proposition, och då har vi bl. a. velat ge en kritisk tillrättaläggande kommentar.» Sedan hade det hela blivit mera balanserat.

Herr Wickman vill emellertid börja ett storkrig mot folkpartiet på denna svaga, för att inte säga obefintliga grund. Naturligtvis finns det en skillnad: herr Wickman vill gå mycket längre när det gäller vidgad statlig företagsamhet, om man får tro honom, medan vi hävdar att viktiga uppgifter kan behöva lösas genom statliga företag men att man skall se till, att man inte använder denna metod i onödan.

Herr talman! Andra företrädare för folkpartiet kommer senare att kommentera reservationerna. Jag skulle verkligen vara tacksam, om statsrådet Wickman nu ville ge den kompletterande förklaring av regeringens riktlinjer för den statliga företagsamheten som lätt kan åstadkommas genom besvarande av de frågor och bemötande av den kritik som på vissa punkter har framförts av herr Bohman och nu senast av mig själv.

Jag vill bara göra det tillägget att det inte förhåller sig så, att sysselsättningspolitiken kan anföras som argument för statliga företag på det sätt som herr Wickman har påstått. Det är enbart av hänsyn till kammarens tid som jag inte har gått in på saken; jag nöjer mig med att till sist nämna att domänverket från år 1953 till år 1968 har minskat antalet arbetare från något över 12 000 till något över 5 500, och minskningen fortgår. Det beror på att samma krafter där gör sig gällande som i enskilda företag. Detta är ingen kritik mot domänverket, utan jag nämner det för att visa att man inte utan vidare får utgå från att det blir en mera tryggad sysselsättning i statliga företag än i andra. Det blir det nämligen inte.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Efter denna långa inledning är det kanske inte ur vägen om någon som har deltagit i avdelningens behandling av detta ärende tar till orda. Jag skulle vilja understryka att det i och för sig är värdefullt att näringspolitiken och debatten om de statliga företagens utveckling har stått i centrum under senare år. Utan tvivel är det viktigt att det förs en debatt om dessa frågor. Vår välförståelseutveckling är ju i hög grad beroende av hur vi lyckas på detta område.

De utskottsutlåtanden som vi i dag har att ta ställning till gäller främst vissa förändringar — också utökningar — av den företagsgrupp som staten själv äger, inrättandet av ett förvaltningsbolag för huvuddelen av de statliga aktiebolagen och förvärven av läkemedelsföretagen Kabi och Vitrum samt ett 50-procentigt intresse i det nya bolaget Uddcomb.

Att vi nu skall inrätta ett förvaltningsbolag och sammanföra huvuddelen av de statliga företag som drivs i aktiebolagsform till en koncern syftar i första hand till att åstadkomma en rationellare organisation för den delen av den statliga företagssektorn. Alla är säkerligen villiga att skriva under på att det syftet är vällovligt. Ett företag bör självfallet skötas så rationellt som möjligt, oberoende av om det ägs av staten eller av någon annan; det ligger inte bara i ägarens — i detta fall statens — utan också i de anställdas, kundernas och allmänhetens intresse.

Tyvärre har det förefallit som om de statliga företagen och deras organisation tidigare har ägnats ett alltför ringa, ja närmast förstrött intresse från regeringen. Kritiken har under flera år varit hård, kanske särskilt från grupper inom de egna leden på socialdemokratiskt håll. Den kritiken har inte varit obefogad men den har säkerligen bidragit till att statsföretagen kommit i sämre dager än de varit förtjänta av. Vad

som utspelades t. ex. vid förvärvandet och utvecklingen av Durox visade dock med all önskvärd tydlighet på stora brister. I debatten om Durox här i kammaren underströk jag starkt att både statlig och enskild företagsamhet kan råka ut för förluster, men en i många avseenden så oerhört bristfällig planering som Duroxaffären kännetecknades av får inte upprepas.

Jag vill dock i detta sammanhang säga att även om jag också har några kritiska synpunkter att framföra till herr Wickman vill jag ge honom ett erkännande för att han har tagit itu med dessa problem och visat aktivitet. Men jag vill tillägga: Jag hoppas att den aktiviteten utgår från sakliga grunder vid alla tillfällen och inte bara är en aktion inför stundande partikongresser, då det gäller att visa upp en katalog på nya företag.

Tillkomsten av förvaltningsbolaget löser naturligtvis inte alla problem — tyvärr har man det intrycket att regeringen försöker framställa det så. Jag hoppas emellertid att regeringen inte tror att det är så. I denna debatt om förvaltningsbolaget vill jag framhålla att även om man syftar till en 40-procentig konsolidering bör man inte underskatta de problem som kan möta i vissa företag och branscher. Man kan annars från början skapa en föreställning om att alla problem är lösta i och med att vi får ett förvaltningsbolag. Statsrådet Wickmans proposition andas väl litet av denna realistiska bedömning — jag har därmed inte sagt att en sådan inte ändå kulle kunna finnas.

Vi har säkerligen en lång väg att gå innan förvaltningsbolaget kan fungera någorlunda tillfredsställande, och det kan aldrig bli annat än ett hjälpmedel för att forma en organisation som ger bättre samordning och klarare ansvarsfördelning än den vi nu har. Men rätt använt kan det bli ett värdefullt hjälpmedel, och därför har vi inom centerpartiet biträtt huvudlinjerna i propositionen.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

På några punkter har vi dock velat anmäla en avvikande uppfattning och utvecklat våra synpunkter. Vi har gjort detta gemensamt med folkpartiet i vissa reservationer, exempelvis när det gäller förvaltningsbolagets målsättning. Jag skall något kommentera denna och samtidigt försöka sätta in den i ett något större näringspolitiskt sammanhang, även om jag inte skall ta upp alla de stora näringspolitiska perspektiven och målsättningarna: att vi skall trygga den fulla sysselsättningen, att vi skall utnyttja resurser, arbetskraft, råvarutillgångar och tekniskt kunnande, att vi skall ta hänsyn till sociala faktorer och miljöfaktorer och självfallet inte minst till de anställda. Jag skulle kunna tillägga många andra synpunkter som måste komma in i bilden. Vi måste eftersträva ett näringsliv som underordnas de sociala och miljömässiga värderingarna. När vi talar om en högre effektivitet i näringslivet måste vi vara på det klara med att denna effektivitet inte får begränsas till att man kan betala högre löner, utan vi måste ha en helhetssyn på människan. Om lönerna stiger med 10 procent och vi samtidigt har ett jäkt och en stress som i många fall är ödesdigra för de enskilda människorna, måste vi fråga oss huruvida vi inte är inne på fel väg. Som vi så många gånger tidigare sagt från centerhåll, måste vi ge standardbegreppet ett vidare och djupare innehåll.

Räknat efter sysselsättningen utgör statsföretagen för närvarande ungefär 6 à 7 procent av näringslivet. Inom den sektorn är trafikverken de största enheterna. De industri- och produktionsföretag som staten äger svarar därför bara för några få procent av hela näringslivet. Det betyder att vad som kan åstadkommas vid dessa företag i näringspolitiskt hänseende måste bli marginellt. Fördenskull behöver ju inte statliga företag vara något oviktigt näringspolitiskt instrument. På begränsade områ-

den kan man utan tvivel åstadkomma en hel del. Ett exempel härpå har vi i de propositioner som vi nu behandlar när det gäller atomindustrin och läkemedelsförsörjningen. Men allmänt sett måste enligt vår mening tyngdpunkten i näringspolitiken komma att ligga på vad man skulle kunna kalla generella åtgärder: modernisering av näringslagstiftningen, effektivisering av kreditmarknaden, stöd till forskning och utvecklingsarbete o. s. v., åtgärder som kan komma alla företag till del.

Jag vill understryka att jag ingalunda underskattar den betydelse statlig företagsamhet har och kan komma att få i lokaliseringspolitiskt syfte. Det stora inrikespolitiska problemet i vårt land är att skapa en bättre regional balans. Utan en sådan regional balans blir talet om jämlikhet bara prat och inte mycket mer. Vi kan aldrig åstadkomma en verklig jämlikhet mellan människorna i detta land, om koncentrationstendenserna får fortsätta. I detta avseende har de statliga företagen också ett särskilt stort ansvar, och det kan — som jag vid tidigare tillfällen sagt från denna talarstol — också komma att behövas statlig företagsetablering på orter där kooperativt och enskilt näringsliv inte står till buds för att lösa problemen på ett tillfredsställande sätt.

Vi har en blandekonomi i vårt land, där statsföretagen utgör en ganska liten del. En framgångsrik näringspolitik måste därför grundas på ett samarbete mellan staten och det privata näringslivet. För vår del är detta ingenting nytt; det är tankar sedan 1930-talet. Direkta statliga företagsinsatser kan dock, som jag sade, ha marginell betydelse, och då tvekar vi inom centern inte heller att förorda att man använder det instrumentet. Men jag understryker att tyngdpunkten måste ligga på generella åtgärder som skapar förutsättningar för en väl fungerande marknadsekonomi med konkurrens, en rätt-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

vis fördelning av produktionsresultaten och en dynamisk utveckling i samhället över huvud taget.

Från regeringsbänken har det ofta framhållits att det är angeläget att skapa, som man säger, ett starkt samhälle. Det är väl egentligen ingenting som man kan och bör bestrida. Jag har sagt tidigare här i kammaren och upprepar det: Lika litet som vi kan få ett starkt samhälle utan en väl fungerande marknadsekonomi, lika litet kommer vi att ha en väl fungerande marknadsekonomi utan ett starkt samhälle, som har förutsättningar att gripa in när konkurrensen sättes ur spel. Det är tankar från det första utkastet till partiprogram 1910. Men den tendens till koncentration som finns i vårt näringsliv har sannerligen inte gjort dessa Berglundska tankar inaktuella, snarare tvärtom.

För oss inom centerpartiet är det inte något mål i och för sig att göra den statliga företagssektorn så stor som möjligt — och inte så liten som möjligt heller. En väsentlig utvidgning av den offentliga företagssektorn — vissa uttalanden som herr Wickman har gjort tyder på att detta är hans dröm — skulle möjligen kunna motiveras, om man kunde bevisa att statlig företagsamhet generellt sett är effektivare och bättre än privat och kooperativ, men det har man hittills inte kunnat. En kraftig utbyggnad av den statliga företagsamheten av ideologiska skäl är inte enligt min mening en acceptabel målsättning. Man säger att vi skall ha ett starkt samhälle, att vi måste ha en väl fungerande statlig företagssektor. All right. Men förr eller senare kan det uppstå en konflikt mellan å ena sidan samhällets intresse att se till att principen om konkurrens på lika villkor upprätthålls och att tendenser till karteller och monopolbildningar med kraft bekämpas och å andra sidan intresset av en stor statlig företagsamhet i vissa branscher där de statsägda bolagen inte är särskilt

lönsamma. Det kan uppstå en målkonflikt som gör att viljan att verkligen gripa in med generella eller andra åtgärder för att befrämja konkurrens på lika villkor avsevärt försvagas. Detta problem kan man inte bortse från, även om herr Wickman försöker dölja det. Denna sak har jag mer än en gång tagit upp här i kammaren. Jag hoppas att statsrådet Wickman nu vill göra en kommentar till detta problem, som för mig och mitt parti är centralt.

Jag vill ta upp en annan synpunkt som herr Wickman anfört — den finns såvitt jag kan minnas inte med i propositionen men herr Wickman har framfört den offentligt i ett tal — nämligen att ett av motiven för en växande statlig verksamhet är att bryta eller i varje fall motverka enskild maktkoncentration. Jag undrar om det är rätt metod att på detta sätt försöka driva ut djävulen med Belsebub. Enligt centerterns uppfattning är både statlig och enskild maktkoncentration riskfylld, inte minst för de anställda som då kan komma att få bara en eller ett par arbetsgivare i detta land, för att spetsa till det. Men maktkoncentrationen har naturligtvis också många andra verkningar.

Vi ställer krav på ett starkt decentraliserat näringsliv med insyn och med inflytande också för de enskilda medborgarna och självfallet för de anställda. Från de utgångspunkterna kan det inte vara en acceptabel ideologi att vi skall bygga upp en statlig stark maktkoncentration i form av omfattande statliga företagskoncerner med ett dominerande inflytande på den ena sektorn efter den andra. Om vi vill bryta enskild maktkoncentration, får vi ta itu med den uppgiften på annat sätt. Jag vill dock säga att det kan uppstå fall där samhället måste träda in för att åstadkomma konkurrens och bryta en maktkoncentration, men detta gäller undantagsfall och är inte en generell regel.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Vi har framhållit i reservationen, att god lönsamhet och expansionskraft naturligtvis alltid måste vara villkor för att ett företag skall kunna fortleva och utvecklas. Om industriministern och utskottsmajoriteten inte menar att de företag, som herr Wickman nu svarar för, skulle generellt sett vara mer effektiva än privata och kooperativa, får en sådan målsättning inte något innehåll, om man inte samtidigt preciserar, inom vilken finansiell ram som förvaltningsbolaget och dess dotterbolag skall hålla sig. I varje fall utskottsmajoriteten har inte kostat på sig en närmare precisering av detta. Frågan är av speciellt intresse med hänsyn till att staten har en särställning när det gäller möjligheterna att skjuta till kapital. Även om herr Wickman någon gång skulle få nej här i riksdagen på en begäran om kapitaltillskott, lär ingen bank vägra kredit med hänvisning till att ägaren inte skulle vara kreditvärdig. De statliga företagen har alltså en särställning.

Statsrådet Wickman och utskottet tycks vara eniga om att de statliga företagen bör arbeta under samma villkor som andra företag. Om man mera konkret vill ange målsättningen för förvaltningsbolaget, är det viktigt att också slå fast de villkor på vilka kapitalanskaffningen skall ske, vilka utdelningskrav ägaren ställer o. s. v. Eftersom det här rör sig om ett företag som i många avseenden kan jämföras med de största privata här i landet, tycker vi det är rimligt att slå fast, att kraven på förräntning och utdelning bör ställas lika högt som om bolaget vore hänvisat till att gå ut på aktiemarknaden eller lånemarknaden för att skaffa kapital.

En sådan mätare kunde man få, om vissa aktieposter i dotterbolagen placerades på börsen. Statsrådet Wickman vet väl vilken ståndpunkt jag intar i denna fråga. Jag tillhör inte de största entusiasterna för motionskraven på för-

säljning av statens aktier, men detta är någonting man kan pröva, och jag har inte velat motsätta mig att den tanken förs fram. Det förefaller av vissa uttalanden som om inte heller statsrådet Wickman är främmande för sådana tankar, även om han hittills inte har bedömt tiden vara mogen.

Detta är ett system som framgångsrikt prövas av det statliga förvaltningsbolaget IRI, som jag har haft tillfälle att besöka under femte avdelningens resa till Italien. Om jag inte minns fel har dotterföretagen till IRI 450 000 aktieägare. IRI, som i hög grad har stått modell för detta förvaltningsbolag, begagnar sig av upplåning också i banker och i form av obligationslån. Jag förmodar att samma sak kan komma i fråga för vårt statliga förvaltningsbolag och dess dotterbolag. Eftersom IRI har tilldragit sig så stort intresse bland riksdagsledamöterna kan det vara av intresse att påpeka, att för varje lira som italienska staten har tillskjutit har IRI själv anskaffat 12 lire. Detta visar proportionen.

Jag vill i sammanhanget också säga, att IRI:s ledande män vid mer än ett tillfälle ställdes inför frågan, varför man har aktierna noterade på börsen. Svaret blev att det är viktigt för företagsledningen att ha denna kontakt med aktiemarknaden. Man får på detta sätt en mätare på allmänhetens förtroende. Man menade att det också var viktigt att aktieägarna ställde sådana krav, att företagsledningen ständigt fick vara på alerten, för att begagna ett numera ofta använt uttryck.

Eftersom IRI har använts som exempel och föredöme skulle jag också vilja peka på en annan sak. IRI:s ledande män underströk att man har en mycket odoktrinär inställning till relationerna mellan stat och näringsliv. Vad man eftersträvade var inte att ersätta det enskilda näringslivet utan att *komplettera* det.

Reservanterna, som jag här talar för,

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

är beredda att ge förvaltningsbolaget full expansionsfrihet inom den finansiella ram som koncernen kan skaffa sig och på samma villkor som andra företag. Det är ett konsekvent handlande för att åstadkomma konkurrensneutralitet. Vill man ge förvaltningsbolaget en extra expansionskraft, t. ex. för att det skall kunna göra nyetableringar någonstans, är det bara att för riksdagen redovisa skälen och även redovisa, om det finns privata offerter som syftar till att lösa samma problem, så får vi ta ställning till förslaget. Det är en klar ståndpunkt, och såvitt jag förstår strider den inte mot den linje som anges i propositionen — det vill jag notera med tillfredsställelse.

Vi har också ansett att riksdagen bör markera att de statliga företagen även i framtiden har ett särskilt ansvar för att uppfylla de krav som samhället och de anställda ställer på näringslivet. Detta står i samklang med principen att den statliga koncernen skall arbeta i fri konkurrens. Det behöver nämligen inte vara någon konflikt mellan dessa målsättningar. Det finns många exempel från den privata och den kooperativa sektorn på att god lönsamhet och expansionskraft inte står i strid med hänsynstagande till berättigade samhällsintressen — det må gälla val mellan olika lokaliseringalternativ, miljösynpunkter, hänsyn till de anställdas förhållanden, produktval, krav på insyn och redovisning o. s. v. Tyvärr lämnar i dagens läge otvivelaktigt de statliga företagen en hel del övrigt att önska t. ex. när det gäller information till allmänheten.

Inom den koncern som nu bildas finns det flera enheter som från företagsekonomiska synpunkter har svag lönsamhet, och i några fall går de med förlust. Jag tänker då främst på Norrbottens järnverk och Uddevallavarvet, som det ansetts nödvändigt att bibehålla av sysselsättningsskäl trots dålig lönsamhet. Där kan det naturligtvis bli

aktuellt med tillskott också i fortsättningen. Det bör då vara naturligt att det statliga förvaltningsbolaget påtar sig dessa uppgifter liksom vissa försvarspolitiska uppgifter. Företagen eller förvaltningsbolaget får lämna regering och riksdag s. k. offerter på vad det kostar att fullgöra dessa uppgifter, och med dem som underlag kan vi sedan i vanlig ordning träffa vårt beslut. Samtliga partier i utskottet har tillstyrkt, att man prövar ett sådant system, som naturligtvis lika bra kan användas visavi privata och kooperativa företag. Om man verkligen eftersträvar reell konkurrensneutralitet mellan olika företag, måste offertsystemet vara likvärdigt för alla företag och företagsformer. Det har understrukits av utskottet. Av formuleringarna framgår det också att statens företag skall vara *pliktiga* att avge offerter, medan alla andra företag skall ha *möjlighet* att lämna offerter.

Jag har redan berört synpunkterna på lokaliserings- och regionalpolitiken och den hänsyn som det statliga förvaltningsbolaget och dotterföretagen skall ta till denna. Jag behöver inte understryka den saken mera. Jag vill också med tillfredsställelse notera, att beträffande den motion som har väckts av herr Stridsman m. fl. angående finansieringen av Norrlandsfondens fortsatta verksamhet utskottet har understrukit, att fonden bör få årliga tillskott även i fortsättningen — underförstått ligger däri: oavsett om de skall utgå från LKAB:s vinst eller över budgeten.

Vi har från center- och folkpartihåll i en reservation velat betona det angelägna i att de anställda i statliga företag får insyn i sina företag och utökad medbestämmanderätt i fråga om företagens skötsel. Den viktiga frågan om vidgad företagsdemokrati i dessa företag har ju i propositionen berörts mycket kortfattat. Man har i stort sett hänvisat till pågående utredningar och utskottsmajoriteten har nöjt sig med det.

Det är naturligtvis riktigt att man ut-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

reder frågan vidare och fortsätter en försöksverksamhet som man redan har börjat. Men jag anser att det i detta sammanhang är på sin plats att riksdagen, som representerar ägarintresset, uttrycker en klar vilja att få med företrädare för de anställda i styrelserna i vart och ett av de företag där de är anställda och naturligtvis att man också prövar andra former av medinflytande.

Jag skulle också vilja understryka att 1970-talet måste bli det årtionde, då frågan om de anställdas insyn och medinflytande i företagen äntligen får en tillfredsställande lösning. Efter årtiondens tal om företagsdemokrati och ganska halvhjärtade insatser — låt oss erkänna det — måste vi nu ta itu med detta. Det är bra, om det kan finnas en bred enighet därom.

Vad beträffar riksdagens och allmänhetens insyn i förvaltningsbolaget och koncernen i övrigt har vi från centern godtagit den ordning som har föreslagits i propositionen. Det innebär att vi kan få en utåtriktad information från respektive företag och förvaltningsbolaget årligen, en redogörelse från regeringen om utvecklingen i hela den statliga företagssektorn, att vi kommer att få en insyn från riksdagen genom att riksgäldsfullmäktige skall tillsätta två av de fem revisorerna i förvaltningsbolaget och dessutom att ett antal riksdagsmän får närvara och ställa frågor vid förvaltningsbolagets stämma. Vi har funnit att det är praktiskt att se till att vi kan få med ett så stort antal som möjligt. Men det kan knappast vara praktiskt att 384 skulle ha den möjligheten. Vi tror inte att det verkligen fyller en större reell uppgift för informationen till allmänheten och till riksdagsgrupperna. Men vi har hävdats att det måste bli ett större antal än de 12. De 18 som nu föreslås tillgodoser inte helt centerns synpunkter, men jag vill understryka, att vi är tillfredsställda över att det här har yppats en möjlig-

het till en kompromiss, som ger större möjligheter till insyn än annars blivit fallet. Vi är glada över att utskottet så klart har understrukit och att även statsrådet Wickman i dag har sagt, att detta inte innebär någon reell begränsning av dessa 18 riksdagsledamöters rätt att få information, att åka ut till företagen, sammanträffa med de ledande och verkligen få klarhet i företagen och deras policy.

Det har också fogats en reservation till statsutskottets utlåtande nr 168 beträffande en utredning om statliga kreditgarantier. Utskottet har därvidlag hänvisat till Investeringsbanken och utvecklingsbolaget. Man kommer ju inte ifrån att Investeringsbanken har en viss monopolställning, och man frågar sig också om utvecklingsbolaget är det rätta organet att ge kreditgarantier för stora och riskabla projekt. Lägg märke till tanken bakom ståndpunktstagandet att man bör lämna kreditgarantier vid riskfyllda projekt. Om ett företag har ett stort och mycket riskabelt projekt skall det finnas en möjlighet att få garantier för investeringen, naturligtvis efter särskild prövning, så att om det blir ett misslyckande enbart projektet misslyckas och företaget inte behöver lägga ned övrig verksamhet och därmed skapa en måhända mycket svår arbetslöshet för kanske hundratals människor. Går projektet däremot med vinst får man genom royalties eller på annat sätt se till att samhället också får vara med och dela vinsten. På det sättet blir det en större riskspridning inom näringslivet.

När det gäller de aktuella förvärven — Uddcomb, Kabi och Vitrum — har centern inga invändningar i huvudfrågan. Beträffande den tillverkning Uddcomb kommer att ta upp är det väl mycket tveksamt, om det över huvudtaget finns något privat företag i detta land som skulle vara berett att ensamt satsa så stora belopp på en oviss produktion som det trots allt rör sig om i

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

det här aktuella fallet. Frågan har ju dessutom blivit direkt akut genom att Uddeholmsbolaget inte ansett sig kunna bygga ut sin hittillsvarande tillverkning. Den lösning man valt med såsom delägare staten, ett svenskt och ett utländskt bolag med erfarenheter på detta område får nog anses vara den bästa som stått till buds i detta läge. Uddcomb blir också något av ett komplement till ASEA-ATOM.

Det finns också speciella skäl för staten att engagera sig på läkemedelsområdet. Jag tänker inte uttala mig mera ingående om motiven men anser det ganska självklart med tanke på de kostnader som faller på samhället. Som landstingsman är jag inte okunnig om den roll som sjukvårdskostnaderna spelar direkt och indirekt. Det rör sig inte heller om någon jungfrulig mark för staten, ty det finns redan tidigare statlig läkemedelstillverkning.

Beträffande de nya förvärven bör man naturligtvis anlägga både företags-ekonomiska — här finns det vissa möjligheter till rationaliseringar — och allmänna samhällsynpunkter. Jag menar att den statliga läkemedelstillverkningen kan fungera som en viss kontroll och också bidra till att nya värdefulla preparat framställs. Departementschefen har uttryckligen framhållit, och det har jag velat understryka, att de statliga läkemedelsföretagen skall arbeta i konkurrens med de privatägda. Som vi framhållit i ett särskilt yttrande måste detta också gälla samarbetet mellan läkemedelsföretagen å den ena sidan och universitet, högskolor och andra offentliga forskningsinstitutioner å den andra. Det vore emellertid oriktigt om vi inte anmärkte på hur regeringen handlagt dessa ärenden, Uddcomb, Kabi och Vitrum, ty i realiteten har ju den nye ägaren redan börjat verksamheten. Man har utsett styrelseledamöter och projekterat en industri, men jag måste klart säga ifrån att regeringen i dessa frågor har agerat på ett sätt som gör

att riksdagen inte har några reella möjligheter att pröva dem. Även om man måste vara beredd att ge regeringen en viss handlingsfrihet kan man inte komma ifrån att dessa ärenden har handlagts på ett från konstitutionella synpunkter klart otillfredsställande sätt. Det får inte bli så att det än gång skall kunna sägas i detta land: »Vad göras skall är allaredan gjort. I herredagsmän, resen icke så fort!»

Självfallet måste ett preliminärt avtal kunna träffas av regeringen, men vad jag anmärker på är att verksamheten inte skall igångsättas förrän riksdagen har haft tillfälle att pröva frågan. Och det skall finnas möjligheter till en förutsättningslös prövning. Jag hoppas att det undantag som nu gjorts inte kommer att upprepas i framtiden. Jag säger inte detta för att till varje pris träta med statsrådet Wickman, men här i riksdagen skall vi inte vara berövade våra reella möjligheter att pröva olika alternativ.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 6 i statsutskottets utlåtande nr 168.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Det har i dagens debatt talats mycket om demokrati och grundlagar, och det är ju bra att vi diskuterar de sakerna. Samtidigt har emellertid både herr Bohman och herr Ohlin i sina formuleringar avslöjat en mycket egendomlig och nedlåtande inställning till demokratin. De sade att mitt inledningsanförande var ett valtal, och då vill jag fråga: Vad menar herr Bohman och herr Ohlin med valtalt? Är det fel att säga samma saker här i kammaren som man säger till väljarna under en valrörelse?

Självklart håller vi valtalt i denna kammare, i den meningen att vi vill informera väljarna. Jag vet inte hur herr Bohman och herr Ohlin uppträder

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

i det fallet, men när jag talar om statliga företag säger jag samma sak i kammaren som när jag talar på Grossistförbundet eller på vår partikongress. Herr Bohman — och ännu mera herr Ohlin — hade en avslöjande formulering av den innebörden att de hade hoppats på en saklig debatt men i stället hade fått lyssna till ett valtal. Jag tror att kammarens ledamöter måste dra slutsatsen att herr Ohlin med den försåtliga formuleringen avslöjar sin attityd till den demokratiska diskussionsformen och sitt bristande förtroende för väljarna.

Vidare sade herr Bohman att jag hade tillvitvat honom och hans parti låga motiv. Som beskrivning på vad jag anfört använde han också uttrycket att vi hade hittat »sattyg» och annat i moderata samlingspartiets agerande, när det gällde det statliga förvaltningsbolaget och de andra förslag som vi diskuterar i dag. Det beror dock helt på vad man menar med »låga motiv». I moderata samlingspartiets handlande i detta fall har jag funnit klara, både indirekt och direkt redovisade ideologiska motiv för handlandet. Jag tycker inte alls att detta är några låga motiv. Det är fullkomligt legitimt att moderata samlingspartiet har ideologiska motiv för sitt motstånd mot statligt företagande och mot en programmerad ökning av detta, på samma sätt som vi naturligtvis på vårt håll har ideologiska motiv för ett sådant handlande. Jag anser inte att vi har låga motiv när vi handlar på detta sätt och menar lika litet att herr Bohman har det när han handlar på motsatt sätt.

Herr Bohman säger vidare att hans parti i grunden inte avvisar tanken på ett statligt förvaltningsbolag. All right, det kan ligga något i det. Också herr Bohman tillhör ju landets skattebetalare och kan dessutom en del om företagandets villkor, och han är därför naturligtvis intresserad av att de företag, som staten dess värre råkar äga, sköts väl. Herr Bohman motsätter sig natur-

ligtvis inte principiellt tanken att söka finna former för en effektivare drift än vad som i dag förekommer. Vad herr Bohman och hans parti avvisar är emellertid just den form som vi angivit för lösandet av problemet i vårt förslag om ett statligt förvaltningsbolag och vänder sig ännu mera mot dess målsättning. Det är på samma sätt i detta fall som när det gällde Investeringsbanken. Också därvidlag sade man att det i och för sig fanns behov av åtgärder för de ändamål som Investeringsbankens tillkomst var avsedd att tillgodose, men man avvisade just den lösning som vi föreslog. Så kan man självfallet handla i fall efter fall. Men när man alltid kommer till den slutsatsen att man avvisar alla de konkreta förslag som vi för fram, kan jag emellertid inte tolka detta på annat sätt än att partiet är emot förslagen som sådana, icke bara mot den speciella form som de framförs i.

Herr Bohman kommer vidare, icke alls överraskande, tillbaka till frågan om riksdagens ställning och möjligheter att påverka den statliga företagssektorn. Han gick från frågan om riksdagens kontroll över medelsdispositionen vidare till ett längre perspektiv, där han såg en utveckling som hotade också individens frihet. Jag har redan under höstens remissdebatt diskuterat denna fråga med herr Bohman, och jag vill bara på nytt mycket bestämt framhålla beträffande de förslag som nu ligger på riksdagens bord — det gäller både förvaltningsbolaget som mera tar sikte på framtiden och de konkreta företagsförvärv som vi nu underställer riksdagen — att vi i intet fall vare sig formellt — självfallet inte — eller reellt har trätt riksdagens kontrollrätt och obundna ställning för när.

Jag har inte stor anledning att polemisera mot herr Eliassons i Sundborn anförande. Tvärtom hade han på många punkter formuleringar som jag gärna kommer att använda och som också är

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

så bra att jag inte ens behöver ange källan utan kan bruka dem för egen räkning, om herr Eliasson inte har något emot det. På den speciella punkt som gällde Uddcomb framförde herr Eliasson emellertid från konstitutionella synpunkter en stark principiell kritik mot vårt förfarande. Jag vill ta upp denna i samband med min kommentar av vad herr Bohman sade.

Låt mig först beträffande den formella sidan upprepa min uppfattning att det naturligtvis är fullt möjligt för riksdagen — och jag förstår inte varför ni inte låtsas om det — att avslå Kungl. Maj:ts proposition. Vad som icke är möjligt för riksdagen är att i dag besluta om att få företaget ogjort, eftersom företaget redan finns och är i verksamhet. Men om ni verkligen lägger sådan vikt vid denna fråga, varför tillvaratar ni inte den demonstrations-effekt som det skulle ha ifall riksdagen avslög Kungl. Maj:ts proposition? Och ni kan väl — om jag skall behöva hjälpa er i denna fråga — ge en anvisning till Investeringsbanken att snarast möjligt avveckla sitt aktieinnehav. Ni kan alltså ge Kungl. Maj:t som aktieägare i Investeringsbanken i uppdrag att på en bolagsstämma lämna Investeringsbankens styrelse det direktivet.

Visst finns det möjligheter härvidlag, så ni skall inte låtsas att ni är ställda inför en situation som ni av formella skäl icke kan påverka. Det finns både formella möjligheter och, i den mån ni vinner majoritet för yrkandet, också reella möjligheter att påverka utvecklingen härvidlag.

Nej, det är sannerligen inte likgiltigt för riksdagen att denna verksamhet kommit i gång. Verksamheten i Degerfors fanns ju redan före bildandet av företaget. Det som är en direkt följd av företagsbildningen i somras är förberedelsen till verkstadsbyggnaden på Verkö i Karlskrona. Att denna förberedelse gjordes beror verkligen inte på någon bristande respekt för demokrati

och för riksdagens rättigheter. Den är uteslutande — och jag undrar varför man inte låtsas om det — en följd av verkligheten.

Det är inte så att vi med demokratiska beslut här i riksdagen eller genom beslut av Kungl. Maj:ts regering kan föreskriva hela det upphandlingsförfarande som bestämde tidpunkten för Uddcombs bildande. Menar ni att företaget inte skulle ha varit i gång när riksdagen behandlade frågan, så skall ni väl säga det. Det är meningslöst att framställa saken som om vi valt en viss form för beslutet som är från konstitutionell synpunkt olämplig.

Och hur skulle ni själva ha handlat? Det är ytterst sannolikt för att inte säga säkert att en borgerlig regering inte skulle ha handlat alls, så frågan kan sägas vara något akademisk. Men gör tankeexperimentet att ni skulle med en känsla av ansvar för sysselsättningen i först Degerfors och sedan Karlskrona ha ställts inför ett avgörande. Anvisa ett alternativ! Det är ju dumt att uttala fromma förhoppningar om att verkligheten skulle anpassa sig och vara en annan än den är.

En viktig fråga, som herr Bohman och även de andra talarna tagit upp, gäller de anställdas medinflytande. Herr Bohman gick inte in på de avsnitt av frågan som jag anser det vara meningsfullt att diskutera, utan han tog upp saken i samband med att han talade om våra förhandlingar med Apotekarsocieteten om förvärvet av Vitrum och bildandet av ett nytt apoteksbolag. Herr Bohman frågade: Vilken medverkan förekom från farmaceuterna vid denna uppgörelses tillkomst? Ja, man kan också ställa frågan: Vilken medverkan förekom från ASEA:s anställda när vi diskuterade bildandet av ASEA-ATOM? Och vilket inflytande hade Kabis anställda när vi förhandlade med Pripp-koncernen om förvärv av aktiemajoriteten i Kabi?

Jag ser nu detta från statens synpunkt

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

som köpare. Det är klart att herr Bohman begriper att vi under pågående förhandlingar inte rimligen samtidigt kan föra en diskussion med de anställda i det företag, vars aktiemajoritet vi förhandlar om att förvärva. Den information som de anställda i ett sådant fall kan kräva kan man av lätt insedda skäl inte lämna till samtliga anställda i företaget, men det finns stora möjligheter att lämna dem till de anställdas representanter. Det vore av värde om så också skedde. I många fall föreligger nog alltför stor obenägenhet att informera de anställda. Men vi kan som potentiella köpare inte gärna under pågående förhandlingar gå in i ett företag, över vilket vi inte ännu har något inflytande, och informera de anställda, d. v. s. göra det bakom ryggen på den säljare vi förhandlar med. Jag kan möjligen tänka mig ett sådant förfarande såsom en metod att förhindra uppkomsten av förhandlingar om ett statligt övertagande, vilket i och för sig kan vara ett önskemål från herr Bohmans sida, eftersom han anser det vara bättre ju mindre antal statliga företag vi har. Det vore då ett sätt att bromsa den statliga företagsexpansionen.

Men om man inte har den inställningen är det rätt självklart att information i dessa fall till de anställda måste åvila vår motpart, säljaren. Men när förhandlingarna är slut, förvärvet genomfört och vi övertagit^{*} ansvaret för det nya företaget, då är det självklart att vi aktivt engagerar de anställda i företagets vidare utveckling, i planerna för dess framtid. Det är så vi gjort i Kabi, så har vi gjort i Uddcomb och så kommer vi självfallet att göra när det gäller reorganisationen av apoteksreölsen.

Om kritik skulle riktas mot mig och mot mitt departements handlande i denna fas av utvecklingen, skulle jag kunna uppfatta den som allvarligt menad, men jag uppfattar den inte som allvarligt menad om man vill göra gällande

att vår information till det säljande företagens personal borde ske medan förhandlingarna pågick och innan de var avslutade.

Om jag skulle ta upp de andra frågor som herr Bohman berörde och vilka i och för sig vore intressanta att diskutera, skulle denna diskussion förvandlas till en allmän debatt om vår näringspolitik och om vår ekonomis internationella läge. Jag skall avstå från detta, eftersom det rätta tillfället för en sådan diskussion kommer att bli remissdebatten i januari. Låt mig mycket kort och mera i deklaraform få säga några saker, eftersom staten i skötseln av sina företag i vissa fall involverar regeringen och departementen i mer direkta förhållanden till det privata näringslivet än vad som gäller andra element i vår politik. Liksom i de fall som ägt rum tidigare kommer i den politik som vi avser att föra i framtiden våra diskussioner med det privata näringslivet och med det kooperativa att ske under mycket bestämda förutsättningar: Vi är likvärdiga, varandra respekterande parter, som går in i ett samarbete. Några diktat har tidigare inte förekommit och kommer inte heller att förekomma i framtiden, helt enkelt därför att de är oss främmande. Dessutom utgör de en mycket dålig grundval för ett framtida produktivt arbete.

Nu undrar herr Bohman: »Hur är det för närvarande med förtroendefaktorn i den svenska ekonomin? Vi skall inte gå in på utvecklingen av vår valutaposition. Herr Bohman tror inte ett ögonblick — han erkände det för övrigt också — att vi betraktar vår betalningsbalans- och bytesbalanssituation som om den inte skulle ställa mycket stora krav på vår ekonomiska politik. Våra slutsatser av de krav som verkligheten ställer på oss kommer vi självfallet att få tillfälle att redovisa i samband med budgeten, och jag skall därför inte ta upp den saken i dag.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Om vi emellertid talar om förtroendefaktorn i meningen förtroendet mellan å ena sidan regeringen som sådan och som företrädare för de statliga företagen och å andra sidan företrädare för privata och kooperativa företag, vill jag påpeka att alla de kontakter vi har, icke bara med svenska företag utan också med utländska, inte minst — det kan vara värdefullt att nämna just i dag — med amerikanska företag, tyder på respekt och fullkomligt förtroende från båda parter. Det är med detta förtroende som utgångspunkt i den utvecklingsfas där vi befinner oss som vi bäst gagnar den framtida ekonomiska utvecklingen.

Skulle verkligen den svenska industrin tala och känna och tänka i de formuleringar och de attityder som herr Bohman och herr Ohlin har givit uttryck åt här i dag, då skulle jag se med betydande bekymmer på utvecklingen. Men dess bättre — om detta kan jag försäkra kammarens ledamöter — ter sig verkligheten helt annorlunda än den framställs, och måhända upplevs, av herrar Bohman och Ohlin.

Jag vet inte riktigt hur herr Ohlin menar att jag skall uppfatta hans anförande. Jag har inte fört någon statistik över hur många de frågor var som han något inkvisitoriskt ställde till mig och krävde svar på, men jag kan försäkra att frågornas mångfald och dessutom deras ledande karaktär var sådana att skulle jag svara på dem alla, tror jag att kammarens ledamöter med rätta skulle kunna anklaga mig för bristande respekt för kammarens tid. Jag hoppas därför att professor Ohlin ursäktar om jag fattar mig kort; jag säger faktiskt *professor* Ohlin, ty han gjorde sig skyldig till förfärligt många professorliga frågor och ett ytterst professorligt betygssättande av olika företeeser och personer — inte minst av en av mina kolleger i den svenska regeringen — som jag tycker att han ändå borde hålla sig litet för god för. Dess-

utom kunde kanske professor Ohlin citera herr Hermansson korrekt och inte, som kammarens ledamöter lade märke till, göra ett ofullständigt citat.

Herr Ohlin ställde t. ex. frågan: »Vilken slutsats drar regeringen, eller industriministern, av AB Statsgruvors utveckling?» Jag vet inte riktigt vad han syftade på med den frågan. Den kan emellertid vara rätt intressant, eftersom herr Ohlin som bakgrund till frågan framställer en mycket dogmatisk karikatyr av hur vi önskar bedriva statlig företagsamhet. Herr Ohlin känner väl de speciella orsaker som gjorde staten till ägare av vissa mellansvenska gruvor. Det visade sig på 1960-talet att dessa gruvors relativa exportnackdelar blev betydande. Vad vi då gjorde bör faktiskt komma fram i diskussionen, eftersom han påstår att vi aldrig vill avveckla ett företag utan sitter som andra ekorrar och håller på företagen när de en gång har blivit statliga. Vi sålde en gruva till Stora Kopparberg. Vi menade nämligen att gruvan i Stora Kopparbergs ägo och under de villkor som köpekontraktet innehöll kom till bättre och produktivare användning än om vi skulle ha behållit den i den statliga koncernen och drivit den som exportgruva. Detta är ett exempel på hur vi både skapar garanti för fortsatt sysselsättning och placerar gruvor på deras rätta plats i den svenska industrin. När gruvor blir slutbrutna minskar sysselsättningen — det är inte mycket att göra åt det. I det läget har AB Statsgruvors kompetens som bedömare och drivare av gruvföretag och de finansiella resurser som företaget disponerar över utnyttjats till att förvärva en ny gruva och ta upp brytning i en region med betydande sysselsättningsproblem — jag tänker på AB Statsgruvors förvärv av gruvan i Yxsjöberg. Jag vet inte vilka slutsatser herr Ohlin drar av AB Statsgruvors handlande i dessa frågor.

Vilka slutsatser har vi dragit av

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Durox? En slutsats, som jag för övrigt annonserade för nästan exakt ett år sedan, är att vi behöver det statliga förvaltningsbolag som vi i dag behandlar.

Sedan ställer herr Ohlin på nytt en fråga till mig om vad olika kolleger till mig i regeringen menar, och han säger att det är förskräckligt så mycket spricker det är i regeringen, vars ledamöter ändå tillhör samma parti. Ja, gudskelov har vi en enpartiregering — det är en stor fördel. Det är framför allt ett uttalande av Alva Myrdal som herr Ohlin syftar på. Han borde kanske haft tid att fråga fru Myrdal själv härom, men eftersom hon inte är närvarande kan jag å hennes vägnar tala om hur uttalandet skall tolkas. Hon har sagt ungefär så, att på vissa områden där stat, kommun och landsting är stora konsumenter finns det ett speciellt skäl att pröva möjligheten att det allmänna också går in som producent. Jag tycker att det är ett mycket rimligt resonemang; vi tillämpar det i dag på läkemedelsområdet med mittenpartibrodern herr Eliassons i Sundborn principiella sanktion. Det kan tillämpas på andra områden också. Det är inte något konstigt resonemang; det är ett inte bara från socialistisk synpunkt mycket naturligt resonemang.

Jag tror att grundtanken bakom fru Myrdals uttalande har sympatier långt utanför vårt eget parti. Det skall alltså vara fråga om en relativt avancerad produktion, där samhället är den dominerande konsumenten och det allmänna har ett betydande kostnadsintresse samt svarar i stor utsträckning för produkternas utvecklingskostnad. Det är då inte orimligt att möjligheterna för staten att direkt engagera sig i produktionen undersöks.

Jag vet inte om herr Ohlin avsåg att vara lustig när han sade att vi själva fick avgöra om fru Myrdal skulle betraktas som naiv eller okunnig — eller det kanske var andra nedlåtande adjektiv som han använde. Mot bakgrunden

av det problem som fru Myrdal i verkligheten tog upp överlåter jag åt kammarens ledamöter att själva välja adjektiv för att karakterisera herr Ohlins exempel om blyertspennorna.

Sedan kommer herr Ohlin gång på gång tillbaka till begreppet konkurrens på lika villkor och ställer också på den punkten flera frågor till mig om hur de lika konkurrensförutsättningarna skall garanteras. Det råder lika konkurrensförutsättningar när det gäller kreditförsörjningen. Det råder också lika konkurrensvillkor i fråga om statens upphandling och lika villkor i fråga om statens övervakning och kontroll av företagen — samma objektiva normer skall självfallet härvidlag tillämpas för såväl privata som statliga, kooperativa och blandägda företag.

Det står i propositionen och jag har sagt det flera gånger från denna talarstol men upprepar det gärna: Det är konkurrens på lika villkor som är principen för det statliga företagandets drivande och expansion. Jag vet inte hur herr Ohlin menar att man skall formalisera detta på annat sätt än att vi gör det i deklarationens form och dessutom skapar förutsättningar för stora och växande möjligheter till fortlöpande insyn i de statliga företagen. Herr Ohlin resonerar hela tiden, som om problemet konkurrens på lika villkor skulle vara en belastning för de statliga företagen jämförda med privatägda företag, när det i verkligheten förhåller sig så att det för de statliga företagen är ett stort, positivt framsteg att vi nu säger att vi skall se till att de verkligen får konkurrera på lika villkor. Det innebär sannerligen inte någon begränsning i förhållande till vad som gäller i dagsläget, herr Ohlin. Det är i stället en förmån, en favör, som vi därigenom ger de statliga företagen. Dessa har sannerligen hittills inte fått konkurrera på lika villkor. Framför allt skulle man, om man följde herr Bohmans och herr Ohlins allmänna riktlinjer för de stat-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

liga företagen, verkligen undergräva de statliga företagens förmåga att konkurrera på lika villkor. Genomgående kräver nämligen herr Ohlin av de statliga företagen, att om en aktivitet som ett statligt företag kan ta upp kan skötas av ett privat företag, så skall det statliga företaget avstå. Men översätt det till praktiken! Jag tycker att herr Ohlin någon gång borde sätta sig in i rollen som statlig företagare. Hur skall en statlig företagare reagera? Han hittar en produkt som han vill utveckla, och han får möjlighet att förvärva ett patent. Med herr Ohlins egendomliga uppfattning om hur ett statligt företag skall agera borde denne företagare egentligen gå runt och erbjuda detta patent till andra företag. När han till slut misslyckas med att placera patentet hos sina privata konkurrenter, skulle han ha herr Ohlins tillstånd att begagna det i sin egen produktion. Det är alltså herr Ohlin som på ett mycket effektivt sätt — förutsatt att herr Ohlins riktlinjer för det statliga företagandet någon gång skulle bli vägledande — undergräver möjligheten för de statliga företagen att konkurrera på lika villkor.

Herr Ohlin ställde en rad frågor om hur vi menar att de statliga företagens redovisning skall utformas. Vi har avgivit den allmänna deklARATIONEN, att de skall redovisa på ett föredömligt öppet sätt. Jag vill i dag inte i detalj binda mig för de anvisningar som förvaltningsbolaget bör lämna för att åstadkomma ett förenhetligande och för att successivt höja kvaliteten och öppenheten i redovisningarna. Jag kan mycket väl tänka mig att det för de statliga företagen kan vara lämpligt att införa den typ av femårsredovisningar — gärna återblickande — som herr Ohlin föreslagit. Men jag tycker att det vore fel av mig att binda företagen för detta; det må ankomma på dem att pröva vilka vägar som är de riktiga att gå. Resultatet av deras ansträngningar

får vi tillfälle att bedöma och diskutera här.

Herr Ohlin låtsas som om statliga företag skulle utmärkas av en alldeles speciell önskan om mörkläggnings. Det finns hos alla företag en tendens att framställa sig själv i något ljusare dager än en mer kritisk iakttagare skulle göra, vilket inte behöver innebära att de avsiktligt vilseleder. Detta är en mycket mänsklig tendens, och den finns naturligtvis bland statliga företag lika väl som i privata och kooperativa företag. I det fallet är det väl i och för sig ingenting som skiljer statliga företag från privata och kooperativa. Men när man vill göra gällande att statliga företag av princip och av ond vilja i sin offentliga redovisning skulle försöka försvåra insynen i företaget vill jag mycket bestämt opponera mig mot denna anklagelse.

Jag vill bara anföra ett exempel som bevis för anklagelsens orättfärdighet, om man nu vill ge den den generella innebörd som mycket ofta förekommer. Jag syftar på ett företag som har nämnts tidigare i debatten och som vi får tillfälle att diskutera under vårriksdagen, nämligen Uddevallavarvet. Jag vet icke något varv som ger en fullständigare och öppnare redovisning av läget. Materialet redovisades mycket utförligt i en proposition i våras. Jag skall inte själv fälla omdömet om den redovisningens öppenhet, utan jag nöjer mig med att hänvisa till den bedömning av redovisningen som gjordes av en person som onekligen är i eminent grad sakkunnig, nämligen Josef Anér, som i en översikt över den svenska varvsindustrin i en uppmärksammad tidskriftsuppsats i våras särskilt framhöll Uddevallavarvets föredömliga öppenhet i redovisningen av varvets situation.

Jag antar att en del av de frågor herr Ohlin ställde till mig var vad man kallar retoriska. Herr Ohlin vill avkräva

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

mig ett löfte om att ett statligt företag som tillkommit för att lösa ett sysselsättningsproblem skulle avvecklas, när sysselsättningsläget inte längre krävde företagets bestånd eller när man fann en privat ägare som var beredd att överta företaget — förutsättningen var att någon sådan inte fanns då företaget startade. Herr Ohlin vet naturligtvis att jag inte är beredd att avge en så kvalificerad deklaration. I vilken mån vi kommer att avveckla de engagemang vi har kommer icke att bestämmas av en önskan om att den statliga företagsamheten skall vara så liten som möjligt, vilket alltså är herr Ohlins kriterium, utan det kommer mer att vara beroende av vad som bäst gagnar den statliga företagsgruppens utveckling. Om ett engagemang från vår synpunkt är ointressant och vi finner att detta företag går bättre in i näringslivets struktur tillsammans med en privat eller kooperativ grupp är vi fullt beredda att avskilja den delen av verksamheten från den statliga företagssektorn. Det kommer vi att göra icke av folkpartistiska ideologiska motiv, utan vi kommer att göra det som ett självklart uttryck för vår näringspolitiska ambition att påverka den strukturella utvecklingen i den svenska industrin på bästa sätt. Sedan kan man naturligtvis göra felbedömningar, men detta kommer att vara vår målsättning. Den målsättningen kan mycket väl innebära att vi vid olika tillfällen kommer att avveckla eller överlåta statliga företag, på samma sätt som vi ju av samma skäl förvärvar icke-statliga företag.

Det verkade nästan som om herr Ohlin tyckte att jag hade ägnat för stor uppmärksamhet åt folkpartiets motion i detta ärende. Den motionen skulle man inte alls uppfatta som uttryck för folkpartiets verkliga åsikt om de statliga företagen, nej, den var närmast ett polemiskt inlägg för att få balans i debatten och icke alls uttryck för någon

genomtänkt och fullständig redovisning av folkpartiets ståndpunkt.

Man frågar sig verkligen, hur många sidor folkpartiet behöver använda för att ge en fullständig redovisning av sin ståndpunkt. Som jag sade i mitt inledningsanförande är nämligen motionen osedvanligt mångordig och ordrik.

Nu har vi alltså fått lära oss att folkpartiets motion i en fråga som vi tillmäter stor principiell betydelse och som herr Ohlin, att döma av den frågekanonad han utsatte mig för, tillmäter en viss betydelse icke skall uppfattas som ett uttryck för folkpartiets fullständiga och balanserade uppfattning, utan som ett polemiskt inlägg mot Kungl. Maj:ts proposition nr 121. Om herr Ohlin tror att vi skriver propositioner på samma sätt som folkpartiet skriver motioner, har han fel. Vår proposition om det statliga företagandet är ett uttryck för vår totala syn på det statliga företagandet.

Nej, vill man ha reda på vad folkpartiet verkligen menar i denna fråga skall man inte bry sig om vad som står i motionen, utan då skall man i stället läsa den reservation i utskottet som centerpartiet har producerat och som folkpartiet har anslutit sig till. Allright, jag tycker också att folkpartiet låter mycket förståndigare i centerpartitappning än i originaltappning i motionen, men vår politiska diskussion blir litet besvärlig om vi först måste fråga centerpartiet, vad folkpartiet *egentligen* menar i olika ärenden.

Jag har faktiskt ingen anledning att ta upp någon lång debatt med herr Eliasson i Sundborn, och allra minst någon polemisk debatt. Jag har redan berört vad han sade om Uddcomb. Jag vidhåller bestämt att han har gjort en felbedömning eller i varje fall har framställt vårt handlande på ett sätt som han inte gärna kan mena motsvarar verkligheten.

Herr Eliasson konstaterar, precis som

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

vi har gjort, att det har förelegat brister tidigare i de statliga företagens skötsel. Det är självfallet en angelägenhet inte bara för regeringspartiet, utan för Sveriges riksdag över huvud taget att åstadkomma en bättre tingens ordning, och det är till detta det förslag till ett statligt förvaltningsbolag syftar som vi nu diskuterar.

Om det herr Eliasson sade var menat som en halv polemik mot vad jag säger i propositionen, vill jag gärna understryka att jag icke ett ögonblick tror att ett beslut om inrättande av ett statligt förvaltningsbolag skulle över en natt lösa det statliga företagandets problem eller ens på kort sikt. Det är emellertid självklart att vi bedömer förvaltningsbolaget innebära en organisatorisk form som är överlägsen den ordning vi har för närvarande.

Men det kommer självfallet att ta tid innan de positiva verkningarna av denna förändring gör sig gällande. Vi understryker detta direkt i propositionen just för att möta orealistiska förväntningar om snabba förändringar. Herr Eliasson kan alltså vara övertygad om att han också på den punkten befinner sig i gott sällskap med regeringen.

Herr Eliasson ställde en fråga som han själv betecknade som viktig och som han dessutom sade att han hade framställt tidigare. Jag är därför litet generad över att inte riktigt förstå vad frågan egentligen syftade till. Herr Eliasson sade ungefär så här: Det kan uppstå en konflikt mellan å ena sidan samhällets önskan att kontrollera eller reglera företagens verksamhet, exempelvis när det gäller miljöhänsyn, påverka en viss bransch och å andra sidan samhällets intressen som dominerande företagare i samma bransch. Herr Eliasson frågade, hur man skall handla om det allmänna samhällsintresset inom en viss bransch står i motsättning till statens företagarintresse i samma bransch.

Jag tror inte det är något problem. Som jag tidigare har sagt kommer själv-

fallet statens myndighetsfunktion att ta överhanden. Om statens företagarintresse kommer i konflikt med exempelvis miljövärdsintresset, är det självklart att det statliga företaget får på samma sätt som privatägda företag foga sig i de föreskrifter som utfärdas. Att det kan uppstå en konflikt beror inte på att staten här har två funktioner. En sådan saklig konflikt kan också inträffa om det är ett privatägt eller kooperativt företag som drabbas. Konflikten beror på förekomsten av två olika samhällsintressen, t. ex. miljövärden och sysselsättningen. Det uppstår emellertid inte någon speciell konflikt därför att ett företag som utsätts för den statliga kontrollen är statsägt.

Herr Eliasson sade att han var emot maktkoncentration. Bra! Han sade också, att vi icke åstadkommer en bättre ordning om vi ersätter den privata maktkoncentrationen med en statlig — i stället bör vi decentralisera. Herr Hedlund har lovat att vi skall få större klarhet i decentraliseringsbudskapets innebörd. Decentralisering är någonting som vi alla tycker om. Detta är därför ett typiskt centerpartistiskt budskap.

Nu skall jag inte polemisera mot herr Eliasson, vars sunda instinkt mot privat maktkoncentration jag väl känner. Låt mig i stället mera allmänt rikta mig mot tankar som ofta förs fram av folkpartiet. Man säger att man är emot privat maktkoncentration och säger samtidigt, att man definitivt avvisar varje form av statlig maktkoncentration som balans eller kontroll av den privata. Man skall gå andra vägar i stället.

Jag tror att det är i mycket en liberal önskedröm. Menar man allvar med att man finner den privata maktkoncentrationen erbjuda ett problem, får man nog besvara sig med att som en motvikt acceptera en statlig men i demokratiska former kontrollerad maktkoncentration. Detta är egentligen den helt avgörande frågan i alla de frågor vi diskuterar. Det gäller i vilken mån vi verkligen

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

tror att det är möjligt att i demokratiska former styra samhället också på områden som tidigare har legat utanför samhälleligt och demokratiskt inflytande.

Det finns de som intar den mycket pessimistiska attityden, den liberala och konservativa attityden, och säger att här får demokratin göra halt, därför att en fortsättning av demokratin på områden som gäller ekonomi och maktfördelning skapar andra faror, ännu större än dem som vi eventuellt anser att vi har i dag, vilka jag inte tror att konservativa och liberaler i någon större omfattning upplever.

Den andra ståndpunkten, vilken jag finner vara den enda rimliga, är att demokratin icke gör halt, men det är självklart att vi alla måste vara angelägna om att den fortsatta utvecklingen av demokratin verkligen sker i former, som bevarar den demokratiska kontrollens effektivitet.

Med anledning av att man i detta fall spelar ut statliga företag mot individen och individens frihet och säger, att vi inte bör ha statliga företag, därför att en expansiv statlig företagssektor är farlig för friheten, vill jag framhålla, att vi icke ser statliga företags expansion som ett mål i sig självt. Vi ser statliga företags expansion som instrument för att kunna föra en näringspolitik baserad på våra demokratiska värderingar.

Låt mig bara ta ett mycket enkelt exempel! Det har nämnts tidigare i debatten, och det är naturligt att man gör det, därför att det berör en fråga som är av central betydelse i dagens ekonomiska utveckling i Sverige. Jag syftar självfallet på den bristande regionala jämlikheten i vårt land.

Det är väl ingen som tvivlar på att vi ifrån samhällets sida har helt andra möjligheter att lösa de lokaliseringspolitiska problemen, om vi vid sidan av andra medel i lokaliseringspolitiken också förfogar över en expansiv stat-

lig företagsgrupp. Det har talats om IRI här tidigare i dag och var och en som gör en resa lär sig någonting. Jag fick förnya mina kontakter genom att representanter för IRI för en tid sedan besökte Sverige. Det var värdefullt för mig. Jag fick deras erfarenheter från problem som jag mycket väl kände igen från min egen verksamhet. Jag möter en eller ett par gånger i veckan personer från olika delar av landet som begär av mig och regeringen att få en statlig industri. Jag säger naturligtvis, som sanningen är, att det dess värre inte är så lyckligt, att vi har ett lager av färdiga industriprojekt på hyllan. Men vi arbetar bl. a. genom de institutioner som har skapats genom riksdagens beslut nyligen. I vissa fall kommer vi att lyckas. Vi kommer att lyckas i flera fall i framtiden än hittills. Men det är alldeles självklart att man, om man har — vilket den italienska regeringen har varit i den lyckliga situationen att ha — en stor och expansiv statlig företagsgrupp, mycket lättare kan lösa lokaliseringsproblemen. Detta gäller inte bara de omedelbara effekterna som åstadkommes, ty man kan också genom de samhällsägda företagen påverka de privata.

Det exempel jag syftar på gäller etableringen av en bilindustri i Neapel. Under flera år hade den italienska regeringen försökt övertala Fiat att förlägga en fabrik till Neapel men misslyckats. Den italienska regeringen kunde i det läget via IRI vända sig till sin egen bilindustri Alfa-Romeo och fatta beslut om att bygga en ny bilfabrik för att göra andra modeller än dem Alfa-Romeo tillverkar i dag. Efter rätt långa parlamentariska diskussioner fattades beslut i det italienska parlamentet om att förlägga fabriken Alfa-Sud till Neapel. Den möjligheten har vi inte haft i vårt land hittills, men vi hoppas att få den. Det behöver inte gälla just bilindustrin utan kan avse andra områden.

Det intressanta är att resultatet av

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

den statliga bilindustrietableringen i Neapel blivit att Fiat, sedan staten väl etablerat sig, flyttat efter och jag tror att Neapel nu löst problemen. Precis samma resonemang kan tillämpas på bl. a. våra norrländska industrifrågor. Ge samhället resurser att använda för lösningen av medborgarnas vitala problem! Detta går inte ut över individens frihet, utan tvärtom skapas möjligheter att föra en politik som kommer att upplevas inte som ett hot mot demokratin utan som ett uttryck för en modern demokratisk effektivitet.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Wickman visste om att jag måste resa utrikes klockan 14 och har nu hållit ett en timme långt anförande. Nu har jag inte många minuter på mig att bemöta honom och det blir av det skälet ett mycket ytligt svar.

Herr Wickman var både ledsn och indignerad över att jag beskyllde honom för att hålla ett valtal. Han sade att man ju talar på samma sätt inför sina valmän som här i kammaren. Ja, somliga gör det, och låt oss säga att herr Wickman och jag tillhör dem. Men alla gör det inte, ty det används ibland mera svepande och mera förenklade argumenteringar inför en stor publik. Det förekommer också att motståndarnas motiv återges mera missvisande. Anledningen till att jag beskyllde herr Wickman för att hålla ett valtal var att hans anförande inte var så sakligt som brukligt är när det rör sig om en regeringsdeklaration. Det innehöll just insinuationer mot meningsmotståndarna, varvid åberopade motiv av dem ifrågasattes.

Jag kan inte plocka sönder herr Wickmans anförande ännu en gång men vill beröra två av de frågor han tog upp.

För det första sade han att vi är emot

all statlig företagsamhet. Det har vi inte varit och det är vi inte, vilket också redovisats.

För det andra framhöll han att vi yrkat avslag på förslaget om ett förvaltningsbolag därför att vi inte vill ha ett sådant. Det har vi inte heller gjort. Vi har inte yrkat avslag av det skälet och det har jag också påpekat för herr Wickman. Nu erkänner han att det inte står någonting med den av honom påstådda innebörden i vår reservation, men ändå fortsätter han att misstänkliggöra. Han sade att vi begär utredning i olika frågor men att vi egentligen inte önskar få någonting genomfört. Jag tycker att oppositionen har rätt att bli trodd på sina ord, herr Wickman. Det skulle vara lättare att debattera, om vi kunde utgå ifrån att vi alla talar sanning.

Beträffande handläggningen av dessa ärenden vidhåller jag att det sätt på vilket hela detta komplex behandlats har ställt riksdagen åt sidan och omöjliggjort för oppositionen att utöva sina konstitutionella möjligheter att bedriva opposition på det sätt den skall bedrivas. Ta t. ex. Kabifallet och insatserna på läkemedelsområdet samt apoteken. Det är ett led i ett noga genomtänkt program. Herr Wickman har själv talat om hur staten skall komma in på läkemedelsområdet, där olika led är inkuggade i varandra och där förvaltningsbolaget har en roll, det förvaltningsbolag till vilket kammaren i dag skall ta ställning. Här föregrips den utredning som diskuterar hur apoteken i framtiden skall organiseras. Innan man har redovisat hela problemet för riksdagen ställer man alltså riksdagen inför fait accompli.

Vad beträffar fallet Uddcomb träffades den 19 juni en överenskommelse mellan svenska staten — vad är nu svenska staten i det sammanhanget? — Uddeholms AB och Combustion om ett samarbete. Jag vet inte om ärendet då var draget i konselj. Det är möjligt att

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

det var det. Men överenskommelsen byggde på förutsättningen av Kungl. Maj:ts godkännande eller godkännande av styrelsen för något av de helstatliga bolagen. Därefter gav man helt enkelt Investeringsbanken direktiv om att hoppa in. Men hela tiden förutsatte man att förvaltningsbolaget — som då ännu inte fanns till — sedan skulle träda in, och man förutsatte att det krävdes stora statliga investeringar. Vad är staten och vad är Investeringsbanken i det fallet? Var går gränserna mellan dessa olika kinesiska askar som man använder sig av?

Visst hade vi kunnat yrka avslag på Uddcomb, men jag upprepar att det är tekniskt omöjligt att yrka avslag på någonting som redan är i gång. Man hade ju beslutat om lokaliseringen, och man byggde därnere. Då vore det en politisk dumhet och en politisk omöjlighet att nu yrka avslag. Ja, men man kan göra det »i demonstrationssyfte», säger herr Wickman. Är det de befogenheterna oppositionen nu skall ha, att agera »i demonstrationssyfte»? Då har man verkligen inte stora anspråk på oppositionen — och det har kanske inte heller herr Wickman.

I somras tillfrågades herr Wickman om denna sak. Man frågade då om det inte förelåg risk för att riksdagen skulle göra invändningar. Då svarade herr Wickman: Ja, man får ju vänja sig vid att ta risker. Och så tillade han att i fortsättningen skall riksdagen givetvis underställas transaktioner av detta slag, även om det inte behövts, »eftersom vi ju har Investeringsbanken och förvaltningsbolaget». Investeringsbanken hade man ju, men förvaltningsbolaget fanns inte då. Vidare sade herr Wickman att regeringen får själv avgöra från fall till fall när affärer av denna typ skall prövas av riksdagen. Jag vidhåller att detta inte står i överensstämmelse med de demokratiska spelregler som skall gälla i detta land!

Här föreligger ingen bristande re-

spekt för riksdagen, sade herr Wickman, utan här rör det sig om en följd av verkligheten. Ja, men det ena utesluter väl inte det andra. Konsekvenserna av verkligheten kan ju också bygga på bristande respekt för de konstitutionella arbetsformerna, och det gör jag gällande att det har varit fråga om i detta fall.

För att sedan komma tillbaka till mera essentiella frågor sade jag i mitt första anförande att den utveckling som man nu börjat med, alltså att köpa in sig i företag, inte *behöver* medföra risker men att det *kan* vara riskfyllt om utvecklingen fortsätter. Och det har hänt mycket under de senaste två tre åren. Jag skall här läsa upp en förteckning över de företag som staten har byggt upp eller där staten har ett avgörande inflytande. Det är en lång lista: Investeringsbanken, utvecklingsbolaget, Anatom Co. AB, Mecom Co. AB, SVETAB, Sonab AB, AB Carbox, Rationell Planering AB, Crownair Swedish Ltd AB, Svensk Avfallskonvertering AB, AB Industridestillation, Swedish Industrial Development Corp. Inc., Uddcomb Sweden AB, Kabi, AB Recip, Grummebolagen, ACO, Vitrum, ett statligt förvaltningsbolag, SMT Machine Company AB, ASEA-ATOM, Kalmar Verkstads AB, Auto-Lift Garage AB, Sandslätts Inrednings AB, AB Auto Car, AB Oljeprospektering, Postverkets distributionsbolag, ett statligt aktiebolag för konsultverksamhet på rationaliseringsområdet, AB Allmänna förlaget, Svenska Utbildningsförlaget Liber AB och Beijer Byggmaterial AB.

Detta bara på tre år. Hur många kommer företagen att vara om ytterligare tre år, herr Wickman?

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag hoppas att de andra anmälda talarna ursäktar att jag tar till orda igen; jag gör det därför att herr Bohman av skäl som han inte själv rå-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

der över inom kort måste lämna kammarens överläggning. Inan herr Bohman försvinner vill jag emellertid tacka honom för den reklam som han här gav aktiviteten i den statliga företagssektorn genom att till kammarens protokoll inläsa denna långa rad av företag.

Anklagelser för bristande respekt för konstitutionen tar jag verkligen på allvar, herr Bohman. Och jag insisterar på och upprepar att vi inte med Kabi- och Vitrumförvärven föregriper läkemedelsförsörjningsutredningens förslag och den proposition som regeringen kommer att lägga fram i vår.

Riksdagen har full handlingsfrihet när det gäller Kabi- och Vitrumförvärven. När det gäller Uddcomb är det ju egendomligt att vi aldrig skall kunna föra diskussionen med utgångspunkt i de verkliga förhållandena. Vad herr Bohman hela tiden i verkligheten säger är — om det skall vara någon mening i det han säger — att vi borde ha avstått från att använda de i fullt grundlagsenlig ordning tillkomna befogenheter som vi har att klara det enligt min bedömning väsentliga problem, vilket vi nu som jag hoppas löst med bildandet av Uddcomb.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller att herr Wickman när han behandlar frågan om Uddcomb uteslutande anlägger effektivitetssynpunkter i sin bedömning. Det må också vara honom tillåtet, men då skall han erkänna att det sätt varpå Uddcombfrågan behandlats gjort att oppositionen saknar möjligheter att ingå på den sakliga bedömning av hela problemet som det är oppositionens skyldighet och rättighet att göra.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Wickman inte är riktigt glad över handläggningen av Uddcomb-, Kabi- och Vitrumärendena. Herr Wickman före-

faller mig resonera som den gubbe, som för många år sedan kom in i köket till en gård i en dalaby och såg med törstiga och lystna ögon på ölkruset på skänken. Gubben gick fram till kruset och tömde det till botten, varpå han sade: »Jag drack, jag — fick jag?» Det är väl ungefär på detta sätt som herr Wickman handlat i denna affär. Man kan väl ändå inte påstå att riksdagens ställningstagande inte föregriper, när man exempelvis tillsätter ledamöter i bolagets styrelse, bestämmer lokaliseringsplats och sätter i gång projekteringen för en fabrik.

Herr Wickman säger vidare att det inte finns några alternativ. Jo alternativet är att sådana affärer görs upp med förbehåll för riksdagens godkännande och att ikraftträdandet av uppgörelsen sker efter riksdagens godkännande. Om det gäller en särskilt viktig och brådskande fråga, där det önskvärda ikraftträdandet inte passar riksdagssessionen, kan man överväga att sammankalla riksdagen. Jag hoppas att departementen inte är okunniga om att det finns dessa möjligheter. Man kan emellertid inte bestrida att detta är ett problem från konstitutionell synpunkt.

Jag framhöll tidigare att herr Wickmans resonemang om att man skall motverka enskild maktkoncentration med att bygga upp en mycket omfattande statlig verksamhet var detsamma som att driva ut djävulen med Belsebub. Jag tror inte det är den rätta metoden. Jag tror inte det är den rätta metoden. Vill man komma till rätta med de starka tendenserna till maktkoncentration i vårt samhälle, kan det inte vara riktigt att vi satsar på en stark statlig maktkoncentration utan vi skall i stället söka *decentralisera*. Herr Wickman kan få ytterligare besked om vår uppfattning, inte minst när vårt programutkast om några dagar publiceras. Där behandlas denna sida av frågan något utförligare. Centern vill slå fast att hela vår miljöpolitik, vår lokaliseringspolitik och vår inställning till företagsde-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

mokrati och många andra områden av det politiska livet måste bygga på en så långt möjligt driven decentralisering av beslutanderätt, av insyn, av näringsliv och av bebyggelse.

Herr Wickman viftade också bort problemställningen om en risk för kollision mellan statligt företagarintresse och statligt agerande från samhällsintressets synpunkt för att tillse att konkurrensen upprätthålls och stimuleras med åtgärder som är konkurrensneutrala i förhållande till olika företagsformer.

Herr Wickman och jag har olika meningar på den punkten. Jag tror inte att det väsentliga är att bygga upp en mycket omfattande statlig verksamhet härför, utan vad det gäller är att samhället skall vara starkt nog att kunna gripa in och se till att konkurrensen och framstegsviljan upprätthålls och att monopol och truster motverkas. Jag tror inte att en regering, som har bakom sig en mycket stor statlig koncern — långt större än den som nu finns — och som har problem att få denna koncern lönsam kommer att visa samma lidelse, samma intresse för att gripa in och gripa in på ett opartiskt sätt som regeringen har vid en statlig verksamhet av mera måttliga dimensioner. Därvidlag skiljer sig våra meningar.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi kunde inte lägga oss i det säljande företagets skyldigheter att upplysa de anställda och allmänheten, säger statsrådet Wickman på tal om läkemedelsföretaget. Men, herr statsråd, hur gjorde ni när staten var säljare och ville avyttra Durox? Varför hemlighöll ni saken så länge då, även för riksdagen? Låt vara att någon uppriktig själ sade att man var glad över att inte behöva tala om saken förrän efter valet — men ingår det också i näringspolitiken att säljaren får lov att dröja till efter ett val?

Herr Wickman är ledsn över att jag

frågade hur andra ledamöter av regeringen uttalade sig och om han stod bakom deras ståndpunkter. Han tyckte att det var någonting alldeles felaktigt. Jag tänker inte undervisa herr Wickman på vare sig det ena eller andra sättet när det gäller exempelvis demokrati, men det är verkligen en helt naturlig sak att oppositionen frågar regeringen vad den har för åsikt, när olika ledamöter talar olika språk.

Herr Wickman säger att statsrådet Myrdal uttalade att om det allmänna var en stor köpare, så var det naturligt att man också producerade själv. Nu tror jag inte att statsrådet Myrdal betonade »stor». Men à la bonne heure — herr Wickman lägger till detta med »stor köpare» och säger att det är en naturlig grundtanke. Det gäller alltså inte huruvida staten kan tillverka dessa varor bättre och billigare, utan det är en naturlig grundtanke, ett slags tendens till statlig självhushållning, som herr Wickman till min stora överraskning företräder. Annars är det ingen naturlig grundtanke. Är principen att det skall vara ordnat så att man får det så bra och så billigt som möjligt, då faller statsrådet Myrdals tanke. Och jag tror att herr Wickman kommer ut på ett starkt sluttande plan i sitt chevalereska försök att rädda statsrådet Myrdals helt ohållbara uttalande.

Herr Wickman gjorde gällande att jag hävdade, att så snart ett enskilt företag kan göra någonting skall det statliga företaget lämna över patent etc. till det enskilda företaget. Nej, herr Wickman, det är en karikatyr av vad jag sade. Vad jag begärde var, att när man talar så mycket om under vilka förutsättningar staten skall utvidga sina företag o. s. v., så skulle man också, t. ex. i proposition nr 121, ha något redogjort för under vilka förutsättningar staten skall inskränka sin företagsamhet. Jag har pekat på Durox och AB Statsgruvor, och statsrådet tar fasta på det. Men det kan väl även tänkas andra fall där det

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

är rimligt att staten inskränker sin företagsamhet, och den saken rekommenderar jag Er att låta utreda.

Herr Wickman säger att jag låtsas som om statliga företag hade någon speciell lust och önskan till mörkläggning. Det är fria fantasier. Det finns ingenting av denna art i mitt uttalande. Men bör inte enligt Er mening statliga företag gå i spetsen när det gäller att lämna en ordentlig redovisning, bl. a. inför riksdagen och Sveriges folk, som i sista hand är ägare av detta företag? Vi har tydligen ägnat för stor uppmärksamhet åt folkpartiets motion, säger herr Wickman nu. Den ger tydligen inte uttryck för Er inställning.

Jo, det gör den visst! Men herr Wickman finner sedan att den tydligen inte utgör en fullständig redovisning för allt vad vi tycker i denna fråga. Nej, naturligtvis inte. På samma grund som Er proposition inte heller gör det. Flera regeringspropositioner har förelegat. Om det om dessa hade sagts att de innehåller allt vad regeringen principiellt tycker, skulle man ha skrottat åt påståendet och svarat: Nej, naturligtvis är det inte allt. Men vi har genom partiledaruttalanden, genom landsmötesuttalanden, genom motioner, reservationer och genom att rösta för en hel rad av statliga företag på olika sätt uttalat oss i saken. Varför säger herr statsrådet då: Herr Ohlin vill ha så litet som möjligt av statlig företagsamhet!?

Nej, om jag skall försöka göra en kort formulering, så vill folkpartiet främja bästa möjliga försörjning för konsumtionen. Som jag tidigare har sagt vill vi ha bästa möjliga utveckling av näringsliv och nationalinkomst. Detta bör ske med beaktande av sociala hänsyn, miljöhänsyn och många andra ting. Den statliga företagsamheten ingår som ett led i detta. Frågan är vilken roll den skall spela.

Vad beträffar maktkoncentrationen uttryckte herr Eliasson i Sundborn en uppfattning som jag tror delas av hela

oppositionen: Man är emot både statlig och privat maktkoncentration. Att ett minskande av den privata maktkoncentrationen — i den mån nu en sådan finns — nödvändigtvis skulle betyda att man i stället ökar den statliga maktkoncentrationen är naturligtvis inte riktigt. Man kan använda många andra metoder, men statsrådets yttrande visar att det finns en ständig tendens att öka statens insatser i stället för att försöka finna andra metoder som motverkar både statlig och enskild maktkoncentration.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag har en känsla av att luften håller på att gå ur denna debatt, och jag skall därför fatta mig rätt kort.

Jag tror inte, käre herr Eliasson, att det ligger någon riktigt allvarlig rekommendation bakom herr Eliassons förslag att vi — om vi hade handlat korrekt — borde ha inkallat Sveriges riksdag i början av juli månad 1969 för att då ge riksdagen tillfälle att ta ställning till bildandet av företaget Uddcomb. Om herr Eliasson tänker sig in i vad detta förslag skulle ha inneburit, tror jag att han tar det tillbaka. Han framkastade det förmodligen inte på fullt allvar.

Låt mig i detta sammanhang få säga ytterligare några ord om Uddcomb. Genom inrättandet av Investeringsbanken har riksdagen skapat en möjlighet för bl. a. transaktioner av den typ som bildandet av företaget Uddcomb utgör. Om riksdagen menar att detta var en felaktig användning av den befogenheten, har riksdagen alla möjligheter att ge uttryck åt en sådan uppfattning. Ett sätt att ge uttryck häråt är, som jag sade, att avstå från att överta de aktier som Investeringsbanken nu kommer att överlåta på förvaltningsbolaget. Om riksdagen tycker att detta var en mindre lämplig affär kan den på ett påtagligt sätt nu visa detta.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

I fortsättningen kommer vi många gånger att ställas inför sådana här frågor. Det är därför vi bildar förvaltningsbolaget för att skapa utrymme för ett handlande som är så snabbt och effektivt som vår dynamiska verklighet gör nödvändigt, för att citera herr Bohman. Det ger nämligen möjlighet att nå vissa angelägna mål — som jag hoppas att inte bara den socialdemokratiska gruppen i kammaren utan även centerpartiet och folkpartiet anser viktiga — beträffande sysselsättning och export. Förvaltningsbolagspropositionen anger ramar och riktlinjer för förvaltningsbolagets verksamhet. Att de enskilda företagsärendena under en lång tid så att säga skulle hållas öppna i avvaktan på ett godkännande av riksdagen kan aldrig vara en hållbar regel.

När det gäller Kabi och Vitrum händer ingenting ifall riksdagen avslår Kungl. Maj:ts proposition. Företagen finns där, och de gamla ägarna får söka driva verksamheten vidare. Därvidlag ger alltså verkligheten en fullt obegränsad valfrihet. Vad Uddcomb beträffar finns inte den valfriheten i fråga om den reella verksamheten. Vi kommer alltså tillbaka till frågan: Anser vi att denna verksamhet är så angelägen att den bör komma till stånd och att regeringen därför handlade rätt när den i somras — under former som ingen lär kunna påstå icke var formellt helt grundlagsenliga — fattade beslut om att bilda detta företag?

Jag skall inte förlänga diskussionen om maktkoncentration. Det är alltid intressant att höra att ni inom oppositionen är intresserade av den privata maktkoncentrationen; det är som bekant ett litet sent påkommet intresse. Jag har för övrigt av den ursprunglige motionären från 1960, herr Haglund, blivit påmind om att inte bara folkpartiet — vilket jag väl kom ihåg — utan också centerpartiet motsatte sig även kravet på utredning av den faktiskt föreliggande privata maktkon-

centrationen, den utredning vars betänkande under senare år successivt har offentliggjorts.

Självfallet ser varken regeringen eller jag personligen en statlig företagsexpansion som det enda sättet att motverka privat maktkoncentration. Jag kan alltså ge herr Ohlin rätt i att det finns många andra vägar. Men tillgången till en ordentlig, expansiv statlig företagsgrupp är ett av medlen — och den är ett värdefullt och i vissa fall, om man vill nå resultat, ett ofrånkomligt medel — att lösa problem oberoende av de begränsningar som den i dag existerande privata maktkoncentrationen ställer samhället inför i många konkreta fall.

Det gläder mig att herr Ohlin uppenbarligen har gått ifrån det orimliga kravet att vi som köpare skulle hoppa in i säljarens företag och informera hans anställda. Jag förstår emellertid herr Ohlins lycka över att få nämna namnet Durox en gång till; jag tror att han kommer att unna sig den glädjen flera gånger. Jag måste dock definitivt konstatera inte bara att luften har gått ur debatten utan också att dennas nivå har sjunkit väl djupt, om herr Ohlin vill anklaga företaget Durox för att av hänsyn till pågående valrörelse ha styrt informationen. Vi har diskuterat den saken för ett år sedan, och jag protesterar lika bestämt nu som då. Men förekom då ingen information till de anställda? Jo, det gavs information till de anställda om pågående överläggningar mellan Durox ägare och Gullhögenkoncernen.

Jag har redan tidigare sagt att informationerna till de anställda i Durox och framför allt till företagsnämnden — jag tror att man i ett känsligt förhandlingsläge får inskränka sig till att ge denna typ av information till företagsnämnden — kunde ha varit utförligare. Jag har ingen anledning att på nytt analysera orsakerna till att informationsflödet i detta fall inte funge-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

De senaste inläggen av herr Ohlin och herr Eliasson i Sundborn föranleder mig inte — i varje fall inte vid denna tidpunkt i debatten — att förlänga detta mitt genmäle.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Wickmans anförande uttryckte en förhoppning som ger mig anledning att säga några ord.

När bankoutsiktet tog ställning till förslaget om utredning av maktkoncentrationen tillhörde jag bankoutsiktet och fanns bland reservanterna. Jag har ångrat detta efteråt, eftersom man i agitationen har utnyttjat vårt ställningstagande på ett sätt som inte stämmer med våra verkliga intentioner. Jag ber att än en gång få till kammarens protokoll notera att vårt ställningstagande inte berodde på någon önskan att fortsätta med att mörklägga storfinansens härjningar i vårt land och maktkoncentrationen. Anledningen var endast att vi i likhet med ett par remissinstanser — LO och KF talade i sina remissyttranden om svårigheten eller omöjligheten att på den vägen komma någon vart — kände oss tveksamma om metoden. Däremot kände vi oss inte tveksamma beträffande önskvärdheten av att få en kartläggning av maktkoncentrationen inom näringslivet.

Jag trodde att den sagostund som socialdemokraterna påbörjade redan 1903 var avslutad vid detta laget, men den pågår tydligen ännu. När jag nu två gånger här i kammaren har redogjort för det rätta förhållandet hoppas jag emellertid att sagoberättandet upphör.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är verkligen intressant att statsrådet Wickman, som själv valde att gå ut i debatten med slängar hit och dit på grundval av karikatyrer, sedan beklagar sig över debattnivån.

Statsrådet Wickman vill nog ändå inte försvara den grad av upplysning som

lämnades de anställda och allmänheten i Duroxfallet. Det har vidare stått ganska mycket i pressen om en suck som utstöttes från socialdemokratiskt håll att »det var skönt att detta inte behövde komma ut förrän efter valet». Vill statsrådet hävda att man inte kan få referera ett sådant allmänt diskuterat yttrande, ställer han helt andra krav på andra än på sig själv.

Från vårt håll var vi skeptiska mot en utredning om maktkoncentrationen inom näringslivet, upplagd på det sätt som föreslogs. Däremot har vi inte haft något att invända mot en allsidig utredning om maktkoncentrationen. På socialdemokratiskt håll har man emellertid ännu inte velat intressera sig för frågan om den statliga maktkoncentrationen och dess tillväxt. Får jag tolka herr Wickmans uttalande i dag så, att Ni såsom vän av upplysning är villig att sätta i gång en utredning om den växande statliga maktkoncentrationen på det ekonomiska området, en pendang alltså till den som snart är avslutad? Den frågan bör väl kunna besvaras med ett enkelt ja, herr statsråd.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag behöver, herr Ohlin, inte upprepa att informationen i Duroxaffären borde ha varit bättre än vad den var. Det har jag sagt tidigare, och jag har också gjort det förut i dag. Låt mig bara tillägga att på ägaren av ett företag ankommer att bl. a. ange riktlinjerna för företagets verksamhet och att tillsätta dess styrelse. Att vi centralt i kanslihuset i detalj skall driva de statliga företagen har aldrig varit meningen och kommer än mindre att bli det i fortsättningen. Vi har naturligtvis förtroende för de styrelser vi tillsätter. Det ankommer på dessa och de verkställande ledningarna att svara för att informationen till de anställda i de statliga företagen fungerar. Det är bl. a. just för att bevaka de anställdas intressen som

vi har varit angelägna om att det i våra företags styrelser skall ingå också representanter för de fackliga organisationerna.

Herr Ohlin sade — han var litet tvekan och glidande på den här punkten — att man väl ändå får citera vad som allmänt sägs om att socialdemokratiska valarbetare och ombudsmän låtit undslippa sig en »suck av lättnad» över att Duroxaffären inte behövde komma upp i valrörelsen. Ja, det tror jag säkerligen att de var glada för. Men det är en väldig skillnad, herr Ohlin, mellan att å ena sidan uttrycka glädje över detta faktiska förhållande och att å andra sidan insinuera att informationen kring företaget styrts i sådant syfte. Att det registreras som en fördel att någonting blir känt eller icke känt vid en viss tidpunkt är rimligt ur ett partis synpunkt. Ibland har man tur och ibland otur — ofta är det dessutom så att turen och oturen ackumuleras. På samma sätt kan det sägas att det var en väldig otur för mitt parti att år 1966 lösningen av frågan om bostadsfinansieringen kom efter och inte före valet. Jag kan försäkra att oerhört många valarbetare och ombudsmän i vårt parti reagerade på ett betydligt kraftigare sätt än med motsatsen till en suck av lättnad när det gäller den saken.

Herr Ohlin ställde vidare den direkta frågan till mig, om jag var beredd att tillsätta en utredning om statlig maktkoncentration. Jag har tidigare ibland litet grand raljerat med herr Ohlins uppträdande när det gäller den s.k. koncentrationsutredningen. Jag vet inte om herr Eliasson i Sundborn när han år 1960 diskuterade frågan om en sådan utredning hade sådana valtalsformuleringar, eller vad vi nu skall kalla det, om »storfinansens härjningar» som han använde i dag — det måtte vara skönt att få höra ett sådant uttryck från herr Eliasson, mittenbrodern! Men herr Ohlin talade den gången inte precis om storfinansens härjningar. Nej, vad som

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

bekymrade herr Ohlin var den bristande vidden i utredningen, vilken inte omfattade det som herr Ohlin ansåg vara det verkligt stora maktkoncentrationsproblemet i svenskt näringsliv, nämligen bl. a. Tobaksbolagets dåvarande monopolställning. När denna utredning om den privata maktkoncentrationen nu har genomförts, anser herr Ohlin att vi borde få en utredning om den statliga maktkoncentrationen.

Jag tror inte att det behövs någon särskild utredning om graden av statens inflytande eller bristande inflytande över näringslivet, ty det är frågor som riksdagen kontinuerligt diskuterar. Under nästan varje debatt i denna kammare berör man problem som sammanhänger med det statliga inflytandet. Utan att herr Ohlin betydligt utförligare redovisar hur en utredning skulle läggas upp för att ge ett meningsfullt resultat, har jag därför svårt att ta ställning till herr Ohlins förslag.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det har varit en utomordentligt intressant debatt vi i dag fått avnjuta. Man har från moderata samlingspartiets och folkpartiets sida tagit fram all gammal skåpmat man disponerat över då det gällt att försöka misskreditera statlig verksamhet.

Man har också givit uttryck för missnöje med uppläggningsen av dagens debatt. Såväl herr Bohman som herr Ohlin har tydligen ogillat att industriministern inledde den. Jag hyser en viss förståelse för deras ogillande. Industriministerns inledning har utan tvivel varit synnerligen verkningsfull och kanske också i betydande utsträckning verkat hämmande; vi har nog sluppit höra en del överord som vi eljest inte skulle ha undgått.

Fru Nettelbrandt frågade varför man inte följer den ordning som brukar gälla. Jag tycker det ligger närmare till hands för fru Nettelbrandt att rikta den

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

frågan till sitt eget parti. Visserligen har herr Ohlin en gång i tiden varit suppleant i statsutskottet, men den vanliga ordning som fru Nettelbrandt åberopade innebär ju att några av partiets representanter inom ifrågavarande avdelning i statsutskottet uppträder som partiets talesman. Personligen har jag ingenting emot att herr Ohlin övertar den rollen, och jag har inte heller någonting emot att herr Bohman remplacerar dem som för moderata samlingspartiets räkning sitter i statsutskottets femte avdelning. Ur den synpunkten har jag ingen erinran att göra; jag bara konstaterar att man från respektive partiets sida gjort det som nu skett till något större än det i verkligheten är. Man har på det sättet mobiliserat sin olust mot statligt företagande.

Vad är det egentligen som här föreslås? Jo, en organisation för den statliga företagsamheten; man vill bygga upp ett förvaltningsbolag som till sin konstruktion är ganska likt de förvaltningsbolag som förekommer på den enskilda sektorn. Det är förvånansvärt att såväl herr Bohman som herr Ohlin är upprörd över en sådan åtgärd. Herrarna brukar eljest i betydande utsträckning åberopa det enskilda näringslivets företrädare ur företagarsynpunkt. Om man nu på den statliga sektorn kopierar det som enligt herrarnas mening är så föredömligt, borde ni då inte hälsa det med tillfredsställelse i stället för att bedriva den exercis vi har fått bevittna i dag? I verkligheten är det bara fråga om att genomföra en mer rationell organisation för den statliga företagsamhetens bedrivande.

Det tycks vara en punkt i propositionen som särskilt har stört herrarnas ro, nämligen det avsnitt där man talar om att de statliga företagen också skall kunna expandera. Kan det vara ett fel, om ett företag i sig självt bär fröet till en utveckling som kan göra företaget större och konkurrenskraftigare och sätta företaget i stånd att på ett bättre sätt full-

följa sin uppgift? Man har väl tvärtom alltid lovprisat de enskilda företagen när de har expanderat. De har utmålats som föredömen när de har lyckats synnerligen väl. Varför är herrarna så rädda för att en liknande expansion skall kunna förekomma på den statliga sektorn? Jag tycker att denna opposition rimmar illa med lovprisandet av den privata företagsamheten.

Det finns anledning till ytterligare en kommentar i detta sammanhang. Såväl herr Ohlin som herr Bohman har vid åtskilliga tillfällen talat om socialdemokratins regleringslusta, d. v. s. lust att i detalj reglera saker och ting. Trots att vi har bemött detta påstående, har det kommit igen lika säkert som amen i kyrkan.

Men hur är det nu? I propositionen föreslås att förvaltningsbolaget skall få en vidgad frihet att driva verksamheten på ett så rationellt och ekonomiskt sätt som möjligt. Vad vill då folkpartiet och högern i det avseendet? Jo, de vill begränsa rörelsefriheten och på olika områden föra in detaljregleringar som omöjliggör den expansion som de i andra avseenden eftersträvar. De vill alltså låsa utvecklingen för de statliga företagen. Kan detta vara en ur företagsynpunkt klok politik? Det förvånar mig att herrarna, som vid skilda tillfällen har gjort anspråk på att i högre grad än vi andra företräda näringslivet, kan föra slikt tal i dag.

I debatten har det också anförts konstitutionella synpunkter på handläggningen av vissa frågor. Industriministern har på ett enligt min mening fullt övertygande sätt motiverat förslaget. Det märkliga är att det endast är konstitutionella invändningar som har rikts exempelvis mot Uddcomb; i sakfrågan har man såvitt jag hört inte gjort någon erinran mot konstruktionen av detta bolag. När det föreligger en situation som kräver handling bör väl ändå demokratin äga den handlingskraft som erfordras. Man får inte förlama demo-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

kratin genom att låsa dess möjligheter till handling i alltför snäva former.

Herr Bohman förklarade att det var en felbedömning att moderata samlingspartiet skulle vara motståndare till ett förvaltningsbolag. Partiet skulle vara positivt inställt till tanken på ett förvaltningsbolag, men man ville inte medverka till den föreslagna konstruktionen och har därför begärt ytterligare utredning. Nu har emellertid ärendet varit föremål för utredning i åtskilliga år och i en mängd olika sammanhang. Jag menar att vi inte bara kan hålla på att utreda en fråga, som kräver en snar lösning, utan att vi också måste handla. Jag tror inte att en ny utredning skulle komma på bättre lösningar än vad de under flera år bedrivna utredningarna redan har presenterat.

Jag tror att högerens attityd i denna fråga egentligen är ett slags kamouflage. Man döljer sig bakom kravet på en utredning för att inte klart dokumentera sin bristande vilja till positiv handling på detta avsnitt. Man har också svårt att argumentera mot den organisation som har föreslagits, alldenstund den i andra sammanhang har prövats och befunnits lämplig.

Herr Bohman sade här att en fortsatt statlig företagsexpansion kommer att förändra strukturen hos det svenska näringslivet. Hur stor är då den statliga andelen av det svenska näringslivet? Enligt de uppgifter som vi har fått rör det sig totalt om 5 å 6 procent. Är det nu så farligt om den statliga sektorn skulle expandera något, och skulle en statlig expansion medföra ett stillastående i det privata näringslivet? Kommer inte dynamiken att verka även där? Fråga är, om en betydande satsning från förvaltningsbolagets sida kommer att leda till någon större procentuell förskjutning mellan statligt och enskilt ägande.

Å andra sidan är det uppenbart att förvaltningsbolaget kan påverka strukturen i det svenska näringslivet. Det

finns områden i vårt land som är industrifattiga. Det enskilda näringslivet har visserligen stimulerats att medverka till nylokalisering i dessa områden, och jag vet att det planeras ytterligare åtgärder i det avseendet, men det behövs ändå kraftfulla insatser för att tillgodose behovet.

Herr Ohlin nämnde som ett exempel att domänverket hade minskat arbetsstyrkan från — om jag minns rätt — omkring 12 000 till 5 000 personer. Detta är ett problem som hela den svenska skogsindustrin har mött. En betydande rationalisering har friställt tusentals och åter tusentals skogsarbetare. Det förekommer också strukturförändringar på andra områden inom näringslivet där den enskilda företagsamheten icke har kompenserat den minskning av antalet arbetstillfällen som rationaliseringen har medfört. Detta har lett till allvarliga problem för de människor som har drabbats av denna.

I sitt första inlägg hade herr Ohlin som ett huvudtema att sysselsättnings-svårigheterna var tillfälliga, och han frågade, om vi nu skall bygga upp företag som sedan fortsätter att verka på dessa orter under årtionden framåt. Herr Ohlin vet lika väl som jag att sysselsättnings-svårigheterna exempelvis i Norrbotten ingalunda är tillfälliga — de utgör ett bestående problem, som måste angripas, och enligt min mening har samhället skyldighet att aktivt medverka därvid.

Herr Bohman menade att IRI hade blivit en helig ko för oss socialdemokrater. Det vill jag inte hålla med om, men jag vill påstå att det för oppositionen tycks vara en helig ko att man så långt förmågan räcker måste försöka begränsa möjligheterna till statlig aktivitet inom näringslivet.

Herr Bohman menade vidare, att vi inte bör dra alltför långt gående paralleller på detta område. Enligt min mening gör han sig emellertid skyldig till en betydande felbedömning. Så långt

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

har han rätt som att vi inte hade samma förhållanden här efter kriget som man hade i Italien och att vi därvidlag inte kan dra en parallell mellan Sverige och Italien, men på ett annat avsnitt kan vi göra det.

Om vi jämför förhållandena i södra Italien innan IRI började sin verksamhet där nere och de förhållanden som nu råder, kan vi konstatera att det har gjorts stora insatser. Det stora järnverket i Taranto, den kemisk-tekniska industrin på Sicilien, Alfa-Romeos anläggningar i Neapel och betydande satsningar inom andra områden av näringslivet har givit människorna nya möjligheter till arbete och utkomst. Det problem som man brottas med i södra Italien är i väsentlig grad identiskt med det problem som vi har i norra Sverige. Vi bör därför dra lärdom av erfarenheterna i Italien av IRI:s verksamhet.

Det råder inget tvivel om att den har varit av utomordentligt stor betydelse för expansionen i de industrifattiga områdena.

Det är också inom det avsnittet som jag tror, att förvaltningsbolaget skall ha möjlighet att göra en insats i vårt land, även om den kanske inte får samma dimensioner som IRI:s, åtminstone inte till en början. Men jag tror att de principer som IRI arbetar efter är riktiga.

Jag tillät mig, när jag besökte Italien och IRI, säga, att IRI:s konstruktion har varit en lyckad syntes av den brytning som diskussionen om samhällets och näringslivets utveckling uppvisar och att vi har mycket att lära av IRI:s verksamhet. Italien är i dag inte bara ett museum med fornminnen utan också en industristat i stark expansion.

När oppositionen här söker konstruera ett motsatsförhållande mellan näringslivet och samhället, kan det vara intressant att ta del av de erfarenheter som har gjorts i Japan. Där är man överens om att det är tack vare de samhälleliga insatserna som den ja-

panska industrin har haft förmåga att expandera på det sätt som skett. Det har ju allmänt, även i borgerlig press, uttalats beundran för den expansion som det japanska näringslivet har undergått. Det finns även andra exempel på hur en viss samverkan mellan näringslivet och samhället leder till betydande resultat och det är därför som den argumentering herrar Ohlin och Bohman här rör sig med tillhör de förlegade åsikternas skräckkammare och saknar samhörighet med den verklighet som vi i dag lever i.

Jag skulle kanske ha gått in litet ytterligare på den argumentering som anförts, men jag måste bekänna att jag har mycket svårt att förstå var någonstans folkpartiet står. Jag har försökt att lyssna mig till en uppfattning hos herr Ohlin, men han har i dagens diskussion fladdrat från den ena till den andra ståndpunkten. När han i debatten har varit litet trängd av industriministern, har han försökt skapa bilden av att det inom socialdemokratin skulle finnas en serie av olika uppfattningar. Herr Ohlin bör väl ändock notera, att det i denna fråga råder samstämmighet, liksom även i övriga väsentliga frågor, inom socialdemokratin.

Men jag förstår att herr Ohlin har litet svårare att presentera en enighet från sitt eget partis sida, och det är väl mot den bakgrunden som man får se utformningen av folkpartiets motion; den fladdrade nämligen också ganska betänkligt i olika avseenden. Men herr Ohlin skall ju tillfredsställa inte bara Per Garthon utan även de direktörer som finns inom folkpartiet, och det är ett så pass brett register, att det kan utgöra en förklaringsgrund till det fladdrande som präglade hans argumentering i denna fråga. Herr Ohlin har inte på något sätt kunnat prestera en bevisföring om att just det föreliggande förslaget till organisation av förvaltningsbolaget skulle vara olämpligt i något avseende. Han har endast sökt bibringa

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

lyssnarna en känsla av att han är orolig för expansionen, och det är ju ganska märkligt att han är oroad av att produktiviteten hos de statliga företagen kan ökas. Det är denna strävan att sätta en hämsko på företagens utveckling som jag tycker att nationalekonomen Ohlin skulle opponera sig mot, om nu politikern kan svälja det.

När herr Ohlin vill göra gällande att vi från vårt håll börjat ett storkrig mot folkpartiet måste jag säga att han även i det stycket använt kraftiga överord. Vi har endast helt lugnt påpekat det ohållbara i folkpartiets argumentering.

Herr Eliasson i Sundborn förklarade att han i stort sett var nöjd med propositionen men att han på vissa punkter hade en avvikande uppfattning. Särskilt betonade han behovet av att kreditmarknaden förbättrades och att näringslivet expansionsmöjligheter ökades. Det är ganska intressant att studera den gemensamma borgerliga reservationen på denna punkt. När vi behandlade frågan om inrättandet av Investeringsbanken, som har till uppgift att underlätta kreditmöjligheterna för vissa företag, förekom en betydande opposition från vissa håll i det borgerliga lägre. Centerpartiet anslöt sig till förslaget men folkpartiet hade som vanligt något delade meningar. Men det var ju här frågan om ett sätt att förbättra kreditmarknaden. Utvecklingsbolaget är ett annat organ som kan medverka till industriell expansion.

Det har alltså redan vidtagits en serie av åtgärder för att stimulera utvecklingen inom det svenska näringslivet, och styrelsen för teknisk utveckling är ett annat exempel på aktivt handlande på detta område. Därför menar jag att reservationen egentligen hänger i luften, det som man begär har redan genomförts.

Det var rätt intressant att höra herr Eliassons uttalande att han var motståndare till såväl enskild som statlig maktkoncentration. Men han hade inga

synpunkter på vem som skall bryta den enskilda maktkoncentrationen, som det enligt hans mening är nödvändigt att bryta. Såvitt jag förstår har endast staten tillräckliga resurser att göra en insats på detta område.

Herr talman! Debatten har varit lång och de flesta av de synpunkter som bör anföras på detta spörsmål har väl redan ventilerats i betydande utsträckning, varför jag för min del för närvarande begränsar mig till att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Anhopningen av en mängd frågor till en enda stor, gemensam diskussion skall inte föranleda mig att gå in på de många problem som nu debatteras. Jag skall begränsa mig till att kort beröra den fråga som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 52, i vilket utlåtande motioner om läkemedelsindustrin har upptagits till behandling. Jag hänvisar där till vårt motionspar I: 740 och II: 446. Den frågan kan utan tvivel upptas i samband med dagens huvudfråga, alltså det statliga utvecklingsbolaget. Den har beröring med det problemkomplex som vår riksdagsgrupp och det parti som jag företräder har aktualiserat i olika sammanhang under årens lopp, och den har även samband med frågan om utvecklande och utvidgning av den statliga sektorn i näringslivet. De frågorna kommer emellertid herr Hermansson från vår grupp senare att utveckla partiets synpunkter på.

Läkemedelsindustrin anknyter också till hälso- och sjukvårdsområdet, ett område där de privatkapitalistiska intressena bör vara helt uteslutna. Vinstintresset för nämligen med sig en överdimensionerad och konkurrensbetingad reklam, som i sig själv är fördyrande, en faktor som även påverkar forskningen. Jag tänker här inte ingå på alla de frågeställningar som jag så många gånger under årens lopp har tagit upp i

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

dessa sammanhang, men jag kan inte underlåta att göra en anmärkning till statsrådet Wickmans första anförande. Statsrådet Wickman sade då mycket klart ifrån att hans synpunkter vad gäller läkemedelsindustrin helt överensstämmer med dem som framförts i motionen av herr Hellström, Det var ju i och för sig intressant att få veta detta, men ett sådant enögt talesätt — om jag får använda det uttrycket — anser jag vara rent löjligt. Bankoutskottet skriver nämligen i förevarande utlåtande: »De föreliggande motionerna överensstämmer däri att i båda fallen begärs dels en utredning på kort sikt om en ökad statlig produktionsinsats inom läkemedelsbranschen, dels en utredning på längre sikt om överförande av den privata läkemedelsindustrin i allmän ågo.» Det är alltså herr Hellströms och min motion det där gäller. Om herr statsrådet hade läst det skrivna, så hade han kanske fått litet hjälp med att övervinna sin oförklarliga rädsla för att också nämna vår motion när det gällde det som han var överens med oss om.

I vår motion har vi uppställt dels ett långsiktigt, dels ett kortsiktigt perspektiv. Det sistnämnda perspektivet anser man vara tillgodosett med förvärvet av de aktuella läkemedelsföretagen. Därmed vill man säga att en vidgad statlig läkemedelsproduktion kommit till stånd, vilket i och för sig innebär ett tillmötesgående av yrkandet i vår motion. Jag säger »i och för sig» eftersom det här rör sig om en »blandekonomisk» lösning, inte en rent statlig produktion. Denna fråga har emellertid enligt mitt sätt att se mycket stor principiell räckvidd. Jag skall nu inte gå närmare in på den, eftersom den kommer att tas upp av vår grupp i annat sammanhang. Vi har också i en särskild motion givit uttryck åt våra synpunkter i det fallet. Jag vill emellertid passa på tillfället att uttrycka den förhoppningen att den utvidgning av den stat-

liga produktionen av läkemedel som alltså inletts måtte fortgå i skyndsammast möjliga takt.

Vad sedan gäller den långsiktiga delen i vår motion är jag tyvärr inte överens med utskottet, som skriver att en utredning är obehövlig. Det beror givetvis på vilka avsikterna är. Har man den avsikten att den privatkapitalistiska dominansen på området skall bestå för lång tid framöver, så är utskottets argumentering helt förståelig. Men har man den uppfattningen — som vi har — att läkemedelsindustrin är en av de industrier som bör stå i förtur för att komma under samhällelig ledning, så är det nödvändigt med en planering och en prövning av alla de frågor som är förbundna med genomförandet av en sådan linje.

Så länge regeringen emellertid intar sin avvisande, kanske ibland likgiltiga attityd till denna princip — man har visserligen gjort till intet förpliktande deklarerationer — anser jag, herr talman, att skäl föreligger för ett yrkande om bifall till den del av hemställan i vårt motionspar I: 740 och II: 446, som avser utredning av frågan om läkemedelsindustrins överförande i allmän ågo.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Debatten har nu nått det stadium där man kan ta upp detaljfrågor i det större sammanhang som har avhandlats av statsråd och företrädare för statsutskottet.

Vi har här stött på den vanliga svårigheten att dra gränsen mellan vad som skall handläggas inom statsutskottet och inom bankoutskottet. Bankoutskottet brukar handlägga frågor rörande den allmänna näringspolitiken, och dit hör förvisso strukturen av läkemedelsindustrin och läkemedelsdistributionen. Vi har haft att behandla två motionspar på det området, ett med socialdemokratiska och ett med kommunistiska motionärer. Fru Ryding har nu talat för det sistnämnda motionspa-

ret och menat att skäl föreligger för att dess hemställan i viss utsträckning bifalles.

Jag har en aning svårt att förstå att man fortfarande lyckas tala med så pass stor entusiasm för ett motionsyrkande som luften i stort sett har gått ur. Sedan motionerna i fråga väcktes under vårriksdagens allmänna motions-tid har mycket hänt, såsom redovisats i bankoutskottets utlåtande. Koncentrationsutredningens branschstudie Läke-medelsindustrin lades fram i september och läkemedelsförsäkringsutredningens betänkande, som har kommenterats tidigare i dag, föreligger också men är ännu inte remissbehandlat.

Regeringen har agerat på ett sätt som bör tillfredsställa både de socialdemokratiska och, som man tycker, de kommunistiska motionärerna. Motionärerna visste väl i stort sett vad som skulle komma att hända när de i våras väckte sina motioner. Detta har också hänt. Man har ridit på en surfingbräda på en våg som man såg rulla fram. Denna våg har nu rullat förbi och motionernas styrfart är kanske inte längre så stor.

Inom bankoutskottet har vi också sett frågan på det sättet och därför hemställt att riksdagen måtte avslå motionerna om ytterligare utredningar av läkemedelsbranschen. Jag kommer senare att yrka bifall till denna hemställan.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Detta är, såsom herr Regnéll mycket väl vet, inte första året som han och jag talar om läkemedel i denna kammare. Min entusiasm för hela denna fråga om att läkemedelsindustrin bör gå in under samhällelig kontroll kommer att upphöra först när denna angelägenhet tillfredsställande lösts. Vi anser att så inte skett, även om en del har hänt. Det gäller alltså att se till att målsättningen verkligen blir realiserad. Det är den inte i dag.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Den fråga som från folkpartihåll tagits upp i motion I: 414, väckt vid riksdagens början, och i motion I: 1069, väckt i anledning av proposition nr 121 om ett statligt förvaltningsbolag m. m., gäller rätten för riksdagens revisorer att granska statliga företag. Den första motionen behandlar — som naturligt är — frågan helt allmänt, medan den andra behandlar just det statliga förvaltningsbolag som föreslås i propositionen.

Det torde vara allmänt erkänt att i samma mån som den statliga verksamheten vidgas till att omfatta allt flera och allt större områden bör riksdagens möjligheter till insyn och kontroll genom sina egna revisorer ökas. Frågan om riksdagsrevisorernas rätt att granska statliga bolag är inte ny; den har varit aktuell åtminstone sedan år 1922. En ökad insyn i sådana bolag fick riksdagen — men inte revisorerna — år 1930. Vid tre senare tillfällen har riksdagen själv hos regeringen hemställt om rätt för statsrevisorerna att granska statliga företag — det var 1939, 1944 och 1947. Statsutskottet, som var enig, tillstyrkte i samtliga fall, men de två utredningsmän som granskade frågan år 1948 stannade för olika förslag.

1953 års utredning om de statliga företagsformerna avvisade i sitt år 1960 avgivna betänkande tanken på att ge statsrevisorerna granskningsrätt. Den föreslog i stället att den för monopolföretagen gällande ordningen skulle införas för alla statliga företag, d. v. s. att riksgäldsfullmäktige skulle få rätt att utse tre av fem revisorer. Förslaget har emellertid aldrig blivit genomfört.

I årets proposition om förvaltningsbolaget ansluter sig regeringen till tidigare förslag, att en årlig redogörelse skulle lämnas riksdagen, men avvisar tanken på ett särskilt revisionsorgan. I stället föreslås att möjlighet öppnas för ett begränsat antal riksdagsmän att

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

deltaga i förvaltningsbolagets bolagsstämma.

Ett av motargumenten har varit att systemet skulle innebära en onödig dubbelkontroll. Enligt min mening är sådant tal obefogat. Eljest skulle man ju kunna argumentera på liknande sätt över hela fältet — det sker nu revision genom riksdagens revisorer men dessutom genom riksrevisionsverket och statskontoret. Det är heller inte fråga om en revision i vanlig bemärkelse med siffergranskning o. d. som företas på samma sätt varje år. Nej, här är det ett av riksdagen tillsatt organ, revisionen, som skulle få insyn också på detta område och i sin allmänna översyn kunna spela även över detta fält.

Man har sagt — också i utskottet har detta framhållits — att statsrevisorer-
nas kansli inte är tillräckligt bemannat. För endast två veckor sedan fattade emellertid riksdagen beslut om flera nya befattningar inom detta kansli. Och för övrigt: sådana argument är väl i alla fall inte gångbara när det gäller en fråga av denna art.

När nu krav på insyn och kontroll-
möjligheter framförts av riksdagen själv tycker man att både regering och utskottsmajoritet borde villfara en sådan begäran. Det är som vi har framhållit i reservationen till konstitutionsutskottets utlåtande nr 43: »Det har med tiden kommit att framstå som alltmer onaturligt, att den statliga verksamhet, som bedrivs i privaträttsliga former, inte är i vanlig ordning föremål för revisorer-
nas granskning.» Jag kommer, herr talman, att yrka bifall till denna reservation sedan utskottsutlåtandet föredragits.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag kan icke underlåta att uttala min förvåning över den hetta, med vilken herr Nelander framförde sina önskemål. Jag kan förstå om lust tidigare funnits att lägga fram motion i detta ärende, men efter de deklara-

tioner som givits här i dag tycker jag att även herr Nelander skulle kunna vara nöjd med den möjlighet till insyn för riksdagen, som kommer att öppnas. Det har klart deklarerats att riksdagen får tillfälle att utse 18 ledamöter att deltaga i förvaltningsbolagets bolagsstämmor, varigenom de också får möjlighet att inhämta upplysningar om dotterbolagen.

Att under sådana förhållanden säga att man i alla fall vill låta också riksdagens revisorer granska verksamheten tyder enligt min uppfattning på att man inte riktigt tänkt igenom saken. Man måste väl ändå ha klart för sig att det här i vissa stycken rör sig om affärsverksamhet och att statlig affärsverksamhet liksom privat sådan kan ha behov av sekretess i vissa avseenden. Det är väl ändå, herr Nelander, bekant att riksdagens revisorer agerande alltid omfattas med mycket stort intresse från pressens sida. Riksdagen får helt tillräckliga möjligheter till information genom det sätt som här föreslagits. Konstitutionsutskottets majoritet har därför avstyrkt motionerna och jag kommer att yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 43 sedan detsamma föredragits.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Herr Lindholm har framlagt viss kritik mot själva uppläggnings-
dagen debatt, och i viss mån instämmer jag med honom. Men jag anser att det kanske hade varit riktigt att ordföranden i statsutskottets femte avdelning också hade inordnat sig vedertagen princip och talat efter reservationerna såsom vi brukar göra när vi samlas för att diskutera våra frågor.

Efter de olika inledningsanförandena står det ganska klart var skiljelinjen går på det ideologiska planet mellan oppositionens och regeringspartiets uppfattning. De ganska stora nyanser som finns

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

inom oppositionspartierna visade sig också tydligt.

Ur den argumentering som departementschefen gjort här i dag kan man utläsa minst två olika bevekelsegrunder för startandet av ett förvaltningsbolag. Den välvillige ser framför sig en industriminister som kan liknas vid den mest dynamiske storföretagare — en kraftfull gestalt vars enda syfte är att göra nationalföretaget Aktiebolaget Sverige så effektivt, så konkurrenskraftigt och så starkt som möjligt och som försöker att fånga upp det bästa privat företagsamhet kan ge och knyta neutrala och respektfulla förbindelser med privatindustrin. Med »Svärd» i höger hand hugger han av den besvärliga gordiska knuten som binder det privata näringslivets utvecklingsmöjligheter.

Den kritiske å andra sidan utläser ur propositionens allmänna inledning en industriminister som drar till storms mot svenskt näringsliv med en Olhede i vänster hand och som nu är beredd att utnyttja det övertag en statsmakt alltid har att på olika vägar skapa sig ett inflytande i näringslivet — ett inflytande genom ett arbetsorgan som har möjlighet att dölja, enligt min mening, en rad transaktioner, i fråga om vilka det på vanliga vägar icke går att få insyn eller kontroll från allmänhetens sida, där man använder lokaliseringssmässiga målsättningar för att ibland sätta konkurrensen ur spel och vidga ett företagande som icke bär den fria ekonomins signum »konkurrens på lika villkor».

Även om industriministern inte avsett det, så kommer trycket utifrån, från vänstergrupper och en mängd okunniga, att kräva en styrning som i början långsamt men senare snabbare sätter hjulen i rörelse på socialiseringens väg.

Herr talman! Jag tillhör egentligen inte någon av dessa grupper. Jag tror nämligen på statsrådet Wickman när han säger: Vad man vill behålla är en blandekonomi, i huvudsak byggd på fri

företagsamhet. Jag tror att han menar att den rätta vägen utpekas i de fyra huvudprinciper som är presenterade i propositionen: för det första att genom staten bygga ut näringslivets planering, för det andra att med skattebetalarnas och pensionärernas pengar förbättra företagens kapitalförsörjning, för det tredje att genom statsanknytning främja forskning och industriell utveckling och för det fjärde att förstärka den statliga företagsamheten.

Jag är inte övertygad om att han har rätt. Däremot är jag övertygad om att det finns andra vägar, som, om vi slår in på dem, leder oss till ett mera vidgat perspektiv och öppnar utsikter som kan bli mera tilltalande och omväxlande för oss och ge oss ett bättre underlag för nya synvinklar. Jag hoppas att femte avdelningens ordförande, herr Lindholm, inte skall påstå att dessa tankar är gammal skåpmat.

Dessa andra vägar är att bättre lyssna till industrins folk, att inte låta sig styras av dem men väl vägledas, ty dessa människor kan näringsfrågor. Det är också att låta det arbetande kapitalet röra sig friare här hemma och över gränserna i stället för att i varje stund hota med regleringar och dirigeringar och låta pekpinnen dansa framför näsan på dem som har både viljan och kraften att förbättra vår produktion. Det är, med industrins egna ord, att staten i stället för att inrikta sig på alltmer omfattande affärsmässig verksamhet i första hand påverkar de allmänna spelregler som gäller på en marknad, i vilken vi har ett starkt internationellt engagemang. Det är inte statens huvuduppgift att ägna tid åt småföretagsamhet, vilket faktiskt nu tycks vara fallet. Det är vidare — men det tillhör finansminister Strängs avdelning — att föra en skattepolitik som stimulerar näringslivets utveckling och en ekonomisk politik som ökar investeringsförmågan hos de produktionsskapande enheterna i vårt land.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Varken herr Sträng eller herr Wickman kan eller får stå oberörda inför näringslivets skattedelegations påpekande för några dagar sedan. Tron att statlig företagsamhet skall kunna avhjälpa bristerna i investeringsförmåga och höja den ekonomiska tillväxttakten är för mig som att se en hungrig hund bita sig själv i svansen.

Herr talman! Den redan omnämnda »företagsresa» — förberedd av Sveriges ambassadör, Exportföreningen och Industriförbundet — som statsutskottets femte avdelning fick göra och som avdelningens värderade ordförande på ett så föredömligt och trevligt sätt ledde, gav mig ett starkt intryck av att bakgrunden till Japans enorma industriella expansion delvis var ett verkligt engagerat samarbete mellan den privata industrin och statsmakterna. Herr Lindholm har berört denna fråga; jag undrar bara om vi inte har utläst två olika ting av våra erfarenheter, att döma av den diskussion som har förekommit.

Under vårt besök i Japan fick vi veta att i förberedelserna för varje års budget ingick en nära kontakt mellan statsmakter och industri. Näringslivet fick verkligen presentera sina villkor, och finansdepartementet tryckte hårt på att man tog hänsyn till dessa samtidigt som man engagerade sig för landets allmänna intressen och den politiska målsättningen. Men inte nog med detta: man bytte kontinuerligt folk mellan näringsliv och departement för att lära sig förstå varandra. Detta ansågs inte vara ett förräderi mot det japanska folkets intressen utan tvärtom. Det var en fördel att arbeta tio år i ett departement och sedan komma till industrin eller vice versa. Jag skulle vilja fråga herr Lindholm, om han tror att det skulle skada den svenska regeringens anseende, om vi tillämpade samma system i vårt land.

Finns det bärkraft i den näringspolitiska idé som ni förfäktar och finns det

en vilja till innehåll i effektivitetsresonemanget — ge då mer plats för effektivt folk utan krav på att de skall vara »röda»! Använd sparbanksveckor och Arosmässor inte till att mästra utan till att lyssna på vad industrin har att säga!

Herr Lindholm har sagt att det är fråga om kamouflage när moderata samlingspartiet säger sig i viss mån vara positivt till ett förvaltningsbolag — allt andas, enligt herr Lindholm, bara negativism. Jag vill ärligt förklara att vi är positiva till och anser det nödvändigt med en samordning och effektivisering av den statliga företagsamheten. Hur skulle vi kunna ha en annan inställning, när vi hela tiden har kritiserat statsmakterna för att en sådan samordning inte har funnits? Vi har också accepterat statlig företagsamhet under förutsättning att man klart drar upp riktlinjer beträffande målsättningen som inte motverkar den privata industrins utveckling.

Vi är överens om att staten skall driva vissa monopolföretag — televerket, postverket etc. Vi har accepterat exploatering i statlig regi av vissa naturtillgångar såsom vattenfall och malmfyndigheter, och vi anser att skogsmarken och skogsindustrin är något så när praktiskt fördelade för att största möjliga effektivitet skall kunna utvinna i olika landsdelar. Vi tror att det finns forsknings- och utvecklingsområden som är av den storleken att staten bör vara med för att dela ansvar och risker, inte minst på lång sikt.

Vi har ingenting emot att vidga motiven för statlig företagsamhet och att sådan drivs för att kontrollera att de privata företagen verkligen är effektiva och hela tiden ligger på toppen. En sådan kontroll kan åstadkommas genom aktiespridning och börsnotering av de statliga aktiebolagen. Jag skall återkomma härtill.

Ett motiv för statlig företagsamhet är

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

att man vill försöka bevisa att det går att väsentligt förbättra miljön för de anställda och för omgivningen — en viktig fråga i dagens situation — samt förena detta med effektivitet och skäliga konkurrenskostnader. På detta område är staten ännu inte något särskilt gott föredöme. Ett annat motiv är att man vill utveckla jämlikheten på arbetsplatsen och medverka till en acceptabel skillnad mellan kunnighet och arbetsinsats i inkomsthänseende. Ännu så länge finns det emellertid inga bra bevis på statlig framsynthet här heller.

Detta är alltså några skäl för viss statlig företagsamhet. Kan den statliga företagsamheten dessutom skingra något av den osakliga propaganda som bedrivs mot svenskt näringsliv vore mycket vunnet.

Herr Lindholm sade att det är vi som vill försöka få fram ett konkurrensförhållande. Jag tycker att man har en stark känsla av att socialdemokraterna för att de skall kunna försvara eller utveckla sina positioner medvetet håller ett visst avstånd till svenskt näringsliv. Att hålla sig vid makten i 35 år är inte lätt, om man inte har något att slåss mot och engagera sina medarbetare för. Det vore att kritisera sig själv om man erkände att man under en hel arbetande generation ännu inte lyckats lösa de flesta av samhällsproblemen. Man kan inte slåss mot sig själv, och då är ett privat näringsliv bra att ta till — en uppkonstruerad motpart som är en värdig motståndare i stället för en svag politisk opposition som gör dåligt motstånd och ofta jamar med. En sådan motpart behövs för att hålla socialismen frisk, vital och levande. Det privata näringslivet har tydligen fått i uppgift att tjäna förnyelseprocessen inom svensk socialdemokrati.

Den motiveringen mötte aldrig femte avdelningen i statsutskottet på den resa som vi gjorde när vi studerade samverkan mellan stat och privat företagsamhet.

Kanske helt enkelt av den orsaken att sådana spänningar aldrig konstruerats upp, därför att t. ex. IRI i Italien har haft en annan motivering för sin industriella medverkan. Den dynamiska utveckling som skett inom privatindustrin och hos IRI går hand i hand — under de senaste tio åren under en borgerlig regerings ledarskap.

När man talar om IRI skall man också komma ihåg vilken utveckling man haft i Italien. Det är ett företag som kom till under Mussolinis regim under 1930-talet. IRI fick stora naturliga uppgifter efter kriget då Italien låg industriellt sönderslaget. Vi har inte haft sådana förhållanden i vårt land. Motiveringarna här är helt andra. I Italien var man tvungen att ta detta steg för att över huvud taget snabbt komma i gång med en storföretagsamhet och för att kunna upprätta kontakter med andra länder.

Men, statsutskottets värderade ordförande, glöm inte följande synpunkter av IRI:s chef, professor Petrilli:

»Att sprida aktieägandet på så många enskilda händer som möjligt har inte bara till uppgift att hos allmänheten skapa ett direkt intresse för näringslivets verksamhet både i enskild och statlig driftform. Det är dessutom ägnat att vitalisera näringslivet och ge det en likartad stimulerande konkurrens». Var hör vi dessa ord i vårt land? Jag citerar vidare: »Det uppammar till ett aktivt personligt sparande till nytta för hela samhällslivet och det torde vara en särskild stimulans för ledning och anställda att genom börsnotering få en värdemätare på företagets ställning och allmänna effekt.»

Hur många gånger har jag inte hört att ledningen för statlig företagsamhet velat ha det på detta sätt. Man vill verkligen visa upp vad man skulle kunna göra i konkurrens med enskilt näringsliv genom en spridning av aktieägandet. Det skulle ske bl. a. för de anställdas egen skull och för att dessa

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

skulle känna att de befinner sig i samma situation som de i det privata näringslivet anställda.

Jag övergår nu till vår reservation beträffande förvaltningsbolaget.

Vi har avstyrkt propositionen och yrkat att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning om i vilka former de statliga företagen bör samordnas och drivas för att skapa ökad effektivitet och bättre lönsamhet med tillgodoseende av kravet på konkurrens på lika villkor och behovet av vidgad insyn och kontroll. Detta innebär inte att vi vill smita undan eller att vi inte vill ha en bättre effektivitet genom en arbetsform som kan vara passande. Vi anser att ett förvaltningsbolag är ett steg i rätt riktning för att ge detta innehåll men att målsättningen är oklar och den skisserade formen ofullständig.

Vi tycker inte att förvaltningsbolaget i sig självt skapar de nödvändiga effektiviseringarna. Det borde först redovisas hur de nuvarande företagen skall effektiviseras innan man för fram en högst generell målsättning för förvaltningsbolagets verksamhet med krav på lönsamhet och största möjliga expansion.

Vi anser att den byråkratiska konstruktion som bolaget är uppbyggt efter kommer att förlänga beslutsprocesserna hos de i gruppen ingående företagen, och det blir då inte den effektivitet man uppställer som mål. Det är inte bara vi som säger detta, utan det har också sagts i remissvaren från statliga företag.

Man beskär enligt vår mening de individuella företagens ansvar och man skapar ytterligare en beslutsnivå. Vi har sagt att detta minskar handlingsfriheten. En sådan handlingsfrihet är nödvändig att ha, om man i någon mån skall kunna jämföra sig med privat företagsamhet. Det kan bli påfrestningar över det normala, om man skall klara den konfliktsituation som vi tror mäs-

te uppstå mellan de särskilda företagen och förvaltningsbolaget.

Vi fruktar att en företagsledare i ett särskilt statligt företag, vilken möter kritik eller måste ändra sina åtgärder på grund av förvaltningsbolagets ställningstagande, kommer att känna sådant beroende av huvudinstansen att beslutsprocessen blir förlamad.

Att det råder stor osäkerhet om hur bolaget skall fungera utan en mer preciserad målsättning har påpekats av riksbanksfullmäktige som har ett annat förslag om ett från departementet fristående mindre topporgan.

Moderata samlingspartiet brukar vara sparsamt med förslag till förnyad utredning. I denna fråga är en sådan dock väl motiverad för att nå praktiska och effektiva fördelar. Man har inte heller tillvaratagit bolagets samordnade möjligheter genom att man uteslutit sådana företag som SMT Machine Company.

Staten skall inte ägna sig åt småföretagsamhet. Varför har man fortfarande kvar AB Svensk torvförädling som har en omsättning på 4 miljoner kronor per år, när man talar om att man skall skapa jättestora enheter? Varför fortsätter man att sälja mullämnena till Svenska husmödrars blomkrukor? Kan det vara en verksamhet som är lämplig för ett statligt företag? Varför inte göra sig av med det företaget när det finns spekulanter? Man motiverar det med att staten av beredskapsskal behövde denna verksamhet. Men när utvecklingen gått så långt att inga beredskapsskal längre förefinns, varför då inte göra sig av med sådan statlig småföretagsamhet.

Man har en känsla av att det ibland är mer behovet av att äga och driva i statlig regi än behovet att uppnå effektivitet — som man så mycket talar om — som motiverar ställningstagandena. Jag skall inte här ta upp värderingsfrågor och kapitalfrågor; det kommer en annan talare från mitt parti att göra.

Jag övergår till proposition nr 142

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

och reservationen från moderata samlingspartiet i utskottets utlåtande. Vi har avstyrkt propositionen helt och hållet. Vi anser inte, att det finns någon anledning att övertaga aktierna i AB Kabi, Apoteksvarucentralen och Vitrum apotekare AB. Vi begär i stället en översyn av de redan i gång varande produktionsenheterna på läkemedelsområdet för att göra dem mer funktionsdugliga. Genom att köpa nya företag löser man inga problem innan man kommit till rätta med den splittning som nu förefinns i denna produktionsgren.

Staten äger statens bakteriologiska laboratorium, statens veterinärmedicinska anstalt, militärapoteket och försvarets fabriksverk. Dessa är också i viss utsträckning inblandade i den officiella kontrollfunktionen. Staten har alltså redan möjligheter att kontrollera läkemedelsindustrin. En rationalisering av denna verksamhet behöver således inte förutsätta ett inköp av Kabi och Vitrum. Herr Burenstam-Linder kommer att utförligare ta upp denna fråga.

Jag kan inte, trots att saken redan tagits upp, underlåta att anmärka på ett förfaringsätt, som nu tycks bli allt mer vanligt. Riksdagen sätts allt oftare på undantag, och besluten här tycks mer och mer bli en formsak. Åtminstone upplever människorna ute i landet det så. Den ena gången får man av en fackföreningskongress eller en socialdemokratisk partistämma reda på vad riksdagen skall besluta. Den andra gången läser man i en statlig utredning att staten redan äger 65 procent av aktierna i Kabi och att verksamheten tillträtts den 1 oktober 1969; vi har i dag då riksdagen alltså går att fatta beslut i ärendet den 10 december. I slutet av september utsågs ny ordförande och två ledamöter av Kungl. Maj:t att inträda i Kabis styrelse från den 1 oktober. I början av oktober utsågs tre ledamöter att som suppleanter inträda i Vitrums styrelse.

Jag begär inte att regeringen skall erkänna att detta är maktfullkomlighet. Jag vänder mig till riksdagens socialdemokratiska ledamöter och frågar: Gör ni anspråk på självständighet? Finns det i så fall någon socialdemokratisk ledamot som vågar gå upp i denna talarstol och slåss för riksdagens integritet? Sker inte detta, är det ett tyst erkännande av att man struntar i att gå de vägar som den parlamentariska demokratin stakat ut. Det är beklagligt att vi ställs i den situationen.

Samma sak gäller ärendet rörande förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB. De borgerliga ledamöterna har i ett särskilt yttrande påtalat begränsningen av riksdagens konstitutionella möjligheter att realbehandla Kungl. Maj:ts förslag. Samarbetsavtalet har på statens vägnar godkänts av Sveriges Investeringsbank AB, verksamheten igångsattes i augusti och byggnadsarbetena har påbörjats. Det är ett konstitutionellt ingrepp som jag tycker att riksdagen inte får lämna opåtalat.

Herr talman! Här kunde sägas mycket mer om dessa saker, men jag begränsar mig till det sagda. Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 6 i utlåtandet om förvaltningsbolaget.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Efter den mycket utförliga redovisning för vår syn på målsättningen för den statliga verksamheten som har lämnats av herr Ohlin och flera andra talare kommer jag att helt gå förbi reservation 2 i statsutskottets utlåtande nr 168, som berör just målsättningen. Jag hoppas att kammarens ledamöter inte tar illa upp att jag inte upprepar något av de många argument som har anförts i debatten på den punkten. Jag kommer dock att något närmare gå in på några av de andra reservationerna som finns fogade till detta utlåtande.

I den folkpartimotion som ligger till

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

grund för reservationerna framhålls att frågan om information och medinflytande avfärdas mycket lättvindigt i propositionen. »Detta är för oss en stor fråga», sade industriminister Wickman när han med friskt morgonhumör började dagens debatt. Vilket utrymme har man då i propositionen givit denna stora fråga? Jo, man har ägnat den sju rader.

Vi reservanter ansluter oss till motionärernas synpunkter och anser att starka skäl talar för att de anställda i statliga företag bör få rätt att utse representanter i respektive företags styrelser.

Herr Wickman berörde delegationen om industriell demokrati och den av denna delegation påbörjade försöksverksamheten. Jag vill deklarerat att jag av två skäl med intresse har följt försöksverksamheten. För det första därför att jag anser att frågan om företagsdemokrati är mycket viktig. Jag delar herr Eliassons i Sundborn åsikt, att de företagsdemokratiska frågorna måste lösas under 1970-talet.

För det andra har jag följt försöksverksamheten med intresse därför att en fabrik i min hemstad, Svenska tobaksbolagets anläggning i Arvika, utsetts till försöksindustri. Utredningens sekreterare säger i ett färskt uttalande, att försöksverksamheten går något stapplande men — och det tycker jag är positivt — att de anställda visar ett mycket stort intresse för den. Jag hälsar alla framsteg på detta område med tillfredsställelse.

De synpunkter som innefattas i reservationerna 4 och 6 kommer herr Ericsson i Åtvidaberg att utveckla, och av tidsskäl skall jag avstå från att göra det. Jag vill bara helt kort slå fast att vi reservanter anser att, utöver den årliga redovisning som aktiebolagslagen föreskriver, förvaltningsbolaget bör för sig och sina dotterbolag i en löpande redovisning för en femårsperiod redovisa utdelningen, statliga tillskott och nedskrivning av statliga fordringar

samt internleveranser och koncernbidrag, så att det faktiska utfallet av den ekonomiska verksamheten klart framgår.

Reservation 5 avser en, som jag tycker, intressant sak, som redan har vidrörts här i debatten, nämligen möjligheterna för riksdagsmännen att närvara vid bolagsstämmorna. Riksdagsmännen är ju valda att representera dem som faktiskt tillskjuter kapitalet i företagen. Vi har därför på vårt håll bedömt det vara riktigt att dessa representanter har möjlighet att närvara, inte bara vid förvaltningsbolagets stämma utan också vid dotterbolagens stämmor.

I propositionen föreslås det att 12 riksdagsmän skall få närvara och ställa frågor, dock enbart vid förvaltningsbolagets stämma. Industriministern har här utvidgat detta och sagt att de också kommer att få insyn i dotterbolagens redovisning, något som vi hälsar med tillfredsställelse. Utskottet har dock ansett att 12 är ett för litet antal, och majoriteten i utskottet har föreslagit en höjning till 18 ledamöter. Herr Eliasson i Sundborn har deklarerat att han skulle ha velat ha ett högre tal men att han har gått med på 18 som en kompromiss. Vi noterar med tillfredsställelse att alla nu är ense om att 12, som departementschefen har föreslagit, är ett för lågt antal.

Vi folkpartister har emellertid gått något längre i vårt krav på insyn. Vi har föreslagit att 24 riksdagsledamöter skall väljas för att delta både i förvaltningsbolagets och i dotterbolagens stämmor. Men vi har också föreslagit att utöver dessa 24, som genom att de är valda har skyldighet att delta i stämmorna, tillfälle bör beredas varje riksdagsledamot som så önskar att efter särskild anmälan få tillträde till alla de statliga företagens bolagsstämmor i den utsträckning som bolagsordningarna medger.

Det finns ingen som tror att detta kommer att medföra att riksdagens le-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

damöter i alltför stor utsträckning kommer att utnyttja denna rätt. Skulle det emellertid visas ett livligt intresse för de statliga företagens stämmor, är detta enligt vår mening bara tillfredsställande. Vad vi vill åstadkomma med förslaget om ökad insyn är framför allt att den riksdagsledamot som så önskar skall ha möjlighet att delta i de statliga bolagens stämmor.

Jag vill, herr talman, med denna korta motivering yrka bifall till reservationerna 2 till och med 6 i statsutskottets utlåtande nr 168.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har tidigare i dag lämnat en utmärkt översiktlig redogörelse för vårt partis inställning till statlig företagsamhet i allmänhet och till det nu föreslagna statliga förvaltningsbolaget i synnerhet. Jag skall därför här bara anföra en del kompletterande synpunkter.

De statliga företagens struktur, målsättning och uppgifter är ett frågekomplex av stort allmänt intresse. Relationerna mellan dessa företag både horisontellt och vertikalt och mellan företagsgruppen som sådan och den politiska statsledningen har avgörande betydelse för effektiviteten såväl för gruppen som för dess enskilda medlemmar.

Bakgrunden till en bedömning av de statliga företagen måste vara kravet på effektivitet, då denna företagsgrupp enligt proposition nr 121 sysselsätter cirka 200 000 anställda och omsätter omkring 16 miljarder kronor och sålunda utgör en betydande del av vårt näringsliv.

En närmare analys av de statliga företagens ställning och uppgifter leder med naturnödvändighet till en diskussion om det statliga företagandet över huvud taget och motiven för dess existens. Jag skall, herr talman, här inte ge mig in på en sådan diskussion, eftersom det skulle föra alltför långt från

ämnet, nämligen behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 168. Jag skall inskränka mig till konstaterandet att man på högsta socialdemokratiska håll inte heller denna gång lyckats prestera en uttömmande och koncis definition av vad som menas med aktiv näringspolitik. Sistnämnda begrepp är dock ett av de vanligaste slagorden i den socialdemokratiska propagandan.

I proposition nr 121 angående ett statligt förvaltningsbolag anges visserligen fyra »näringspolitiska motiv för en väl fungerande statlig företagssektor», men denna redovisning är någonting annat och betydligt mer substanslöst än den klara definition som jag nyss efterlyste.

Beträffande de nyssnämnda näringspolitiska motiven för en statlig företagsamhet vill jag för min del ansluta mig till de två första, som — ehuru definitionsmässigt inte fullt klara — ändå kan ge viss vägledning i fråga om målsättningen.

Jag har vid flera tillfällen t. ex. vid behandling av propositionen om Investeringsbankens inrättande, och i debatten om SVETAB framhållit två huvudskäl för existensen av statliga företag. För det första är det nödvändigt för samhället att skapa arbetstillfällen i orter och regioner, som dras med sysselsättningssvårigheter. Kan detta icke ske genom lämplig stimulans åt privat företagsamhet, bör samhället söka starta och utveckla statliga företag. Om dessa sköts väl och därför expanderar, bör de bli ett incitament till uppkomsten av även privata och kooperativa företag. För det andra kan det ibland visa sig erforderligt att satsa på så stora investeringsobjekt att enskilt kapital i tillräcklig utsträckning icke kan uppmobiliseras. Då måste samhällets väsentligt större resurser sättas in och ett eller flera för ändamålet lämpliga statliga företag igångsättas.

Dessa av mig i olika sammanhang anförda huvudskäl för statlig företagsam-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

het överensstämmer i sak med de två första av departementschefen antydda näringspolitiska motiven för statlig företagsamhet. Det tredje motivet som han framför tycks mig vara på något sätt diffust och inger mig också olustkänslor. Anledningen härtill är att uttrycket »en mer rationell företagsstruktur inom en industribransch» alltför ofta i den socialdemokratiska propagandan anges vara en struktur, som kännetecknas av att fusioner och nedläggningar sopat bort de mindre företagen, så att branschen i fråga utmärkes av några få storföretag. Om den starka expansionen av statlig företagsamhet har en sådan målsättning i sikte, är man uppenbarligen ute på farliga vägar, som leder till en olycklig samhällsekonomisk snedvridning. Mot denna bakgrund hade det varit både tacknämligt och motiverat, om departementschefen närmare preciserat vad han menar med begreppet »rationell företagsstruktur» som ett näringspolitiskt motiv till statlig företagsamhet.

Beträffande departementschefens fjärde motiv, nämligen hänvisningen till det värdefulla för staten att genom egna företag skaffa »ingående erfarenhet av företagandets villkor» kan anmärkas, att sådan erfarenhet kan skaffas på bättre och billigare sätt än genom startandet av statliga företag. Man kan t. ex. rekrytera dugligt och erfaret folk från näringslivet till Kungl. Maj:ts kansli eller till andra statliga organ.

Vad sedan angår förslaget om att effektivisera de statliga företagen genom inrättandet av ett statligt förvaltningsbolag har vi från centerpartiets sida godtagit detta förslag och de motiveringar som anföres härför. Jag måste emellertid tillstå att jag för min personliga del känt och känner en viss tvekan. Genom den ytterst heterogena karaktär som utmärker de företag som skall föras in under förvaltningsbolaget som dotterbolag kan det i praktiken bli svårt att åstadkomma en organisation, som ger garanti för största möjliga effektivitet.

Det skulle måhända ge större utdelning i effektivitetshänseende, om de statliga företagen sammanfördes i grupper efter intressegemenskap och att var och en av dessa grupper leddes av ett samordningsbolag. Bärigheten av sistnämnda idé skulle emellertid icke kunna avgöras förrän efter ingående utredningar. Mot bakgrunden härav och med hänsyn till nödvändigheten av att snarast få en effektivisering av de statliga företagen till stånd genom bl. a. samordning bör ett statligt förvaltningsbolag komma till stånd så fort som möjligt på de premisser, som anges i propositionen. Det bästa får nämligen icke bli det godas fiende. På några punkter föreslås emellertid avvikelser, som framgår av några reservationer, som jag helt kort skall kommentera i fortsättningen.

Innan jag övergår härtill, vill jag emellertid något uppehålla mig vid ett viktigt förslag i propositionen, om vars rätta uttolkning utskottet är enigt. Ifrågasvarande förslag har den innebörden, att »kravet på lönsamhet för förvaltningsbolaget skall förenas med skyldighet att lämna offert för fullgörande av sådana speciella uppgifter i fråga om sysselsättning, försvarsberedskap m. m. som ägaren begär att bolaget skall fullgöra». Utskottet framhåller att vad som anförts i propositionen icke utgör hinder för även privata och kooperativa företag att inkomma med motsvarande offerter. Utskottet tillägger att det torde vara lämpligt att staten i förekommande fall utnyttjar även denna möjlighet. Kort uttryckt skall de statliga företagen ha skyldighet att avgiva dylika offerter medan privata och kooperativa företag har möjlighet att inkomma med dylika. Detta är i och för sig bra och helt i linje med den fastställda grundregeln om konkurrens på lika villkor mellan de olika företagsformerna. Men innebär inte detta förhållande att mindre företag, som inlämnar offerter, blott i ströfall kan bli

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

slutligt antagna för leveransen? Frågan kan i förstone verka onödig eftersom alla bör ha lika chans oavsett storleken. Den mindre industrins representanter klagat emellertid ofta, alltför ofta, på att de så sällan kommer i fråga som leverantörer vid den nuvarande statliga upphandlingen. För att få slut på dessa klagomål, berättigade eller ej, skulle det måhända vara ändamålsenligt att likasom i USA genom lagstiftning tillförsäkra de mindre företagen en viss, bestämd kvot av den statliga upphandlingen.

Det sist anförda var, herr talman, en parentes, men jag har velat fästa uppmärksamheten på saken för att det skall stå klart att mindre företag icke får bli diskvalificerade vid statlig upphandling av vad slag det vara må, därför att det av naturliga skäl kan ställa sig bekvämare att vid en dylik upphandling vända sig till en handfull större anbudsgivare.

Vad angår reservationerna till statsutskottets utlåtande nr 168, vill jag först uppehålla mig vid reservation 2.

Som jag inledningsvis antytt är det av största betydelse att målen för de statliga bolagens verksamhet preciseras i klara och entydiga termer. Detta har departementschefen ännu inte gjort och det förhållandet kan leda till att det statliga engagemanget på företagsområdet sväller ut för hastigt med byråkratisering, bristande samordning och sämre effektivitet som följd. Det sägs visserligen i propositionen, att den, som det heter, övergripande målsättningen för förvaltningsbolaget bör vara att under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion. Detta är ju en ren truism, eftersom nyssnämnda krav måste ställas på all företagsamhet om denna inte skall vara ett rent självändamål. Men vad är det som är typiskt för de statliga företagens verksamhet, deras rättigheter, struktur, skyldigheter etc.? Enligt reservanternas mening måste statliga företag förutom att vara lön-

samma och kunna expandera av egen kraft även påta sig ett särskilt ansvar för att kunna uppfylla de skiftande krav som samhället och de anställda ställer på näringslivet. Att särskild hänsyn får lov att tas till sådana krav betyder inte att lönsamheten och expansionsförmågan måste bli hämmad. Enskild företagsamhet kan uppvisa många exempel på att god lönsamhet med framgång kan förenas med vederbörliga samhällshänsyn. När det emellertid i propositionen uttalas att det statliga förvaltningsbolaget bör sträva efter att uppnå största möjliga expansion kan det dock aldrig, så vitt jag förstår, få bli tal om en ohämmad sådan. Expansionen måste ske inom den ram som erforderlig lönsamhet, förräntning av kapitalet, produktkvalitet, den yttre miljön och de anställdas arbetsförhållanden kräver.

Från reservanternas sida understryks att konkurrensen mellan statliga och enskilda företag skall ske på lika villkor, vilket tidigare i dag understrukits av olika talare från de båda politiska lägren. Detta gäller så fundamentala ting som kapitalförsörjning, förräntning av eget kapital och utdelningskrav. Förräntningskravet måste ställas på samma nivå som om kapitalet skulle ha anskaffats på kapitalmarknaden, när nu denna fungerar, eller genom aktieemission och liknande. Med denna distinktion följer att kravet på konkurrensneutralitet i alla utvecklingsstadier måste garanteras såväl enskilda som statliga företag. Detta betyder att de statliga företagen icke på något sätt får hindras att expandera inom den ram som dessa företags egna finansiella resurser erbjuder.

Om kapitaltillskott till företagen i fråga behövs härutöver, bör riksdagen pröva om särskilda skäl härtill föreligger.

I reservationen 3 behandlas den viktiga frågan om representation i statliga företags styrelser. Trots denna frågas stora betydelse behandlas den mycket

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

lapidariskt i propositionen och avföres från diskussionen med hänvisning till pågående utredning — det sedvanliga greppet när det gäller att bli av med ett besvärligt spörsmål. Något svävande säger departementschefen att informationen till de anställda bör vara så fullständig som möjlig. Detta låter sig naturligtvis sägas, men mot bakgrunden av den pågående, ytterst engagerade debatt som förs rörande företagsdemokrati och de anställdas inflytande i företagets styrelser hade det varit motiverat med en deklaration av mera substantiellt slag.

I motionerna I:1068 och II:1236 framföres krav på att de anställdas medinflytande i de statliga företagen skall konkretiseras genom att åt de anställda ges representation i företagsstyrelserna. Jag vill understryka ordet och begreppet de anställda. En sådan representation är den säkraste garantin för att informationen till de anställda blir så fullständig som möjligt — för att nu använda departementschefens egna ord. Kravet på medinflytande för de anställda är inte en tillfällig krusning på ytan eller på den breda opinionens hav utan kommer att intensifieras till dess kravet blivit realiserat på ett godtagbart sätt.

I en fråga av denna storleksordning, en fråga som tangerar den moderna demokratins grundelement, finns all anledning för staten att spela en pådrivande roll genom att snabbt visa handlingskraft och vilja att konkretisera allmänna talesätt om nyttan av företagsdemokrati. Utskottsmajoriteten finner tröst i det förhållandet att fackliga organisationer sedan lång tid kunnat sätta in sina representanter i de statliga företagens styrelser, men detta är enligt min mening inte tillräckligt. De anställda i ett företag måste få omedelbar, icke medelbar, insyn i respektive företag om informationen skall kunna bli så fullständig som möjligt och begreppet medbestämmanderätt få en me-

ning. Företagsstyrelser behöver inte spela en så obetydlig roll som här sagts; jag tror det var statsrådet Wickman som sade det. Dessutom förhåller det sig så att de anställda i åtminstone några större företag är anslutna till olika fackliga organisationer, som ofta står i konkurrensförhållande till varandra. Som komplement till åtgärden att bereda representanter för de anställda plats i de statliga företagens styrelser bör också andra former för medinflytande kunna prövas. Förebilden härvidlag kan hämtas från den privata företagssektorn, där nu olika system i växande utsträckning prövas.

I anslutning till reservationen 6 finns det anledning understryka ett uttalande i motionerna I:1068 och II:1236 rörande kapitalmarknaden. Uttalandet lyder: »Kapitalmarknaden bör fungera så att samma lånemöjligheter erbjuds statlig och enskild företagsamhet.» För att garantera denna målsättning och för att undvika att stora, riskfyllda projekt i framtiden företrädesvis går till statliga företag på grund av dessas överlägsna kapitalresurser borde det vara ytterst lämpligt att införa ett system med statliga utvecklingsgarantier. Reservanterna har därvidlag tänkt på mycket stora projekt, varför det föreslås att garantierna knytes till projektet, inte till företagen bakom dessa. Om systemet utformas på rätt sätt kommer det inte att innebära nämnvärda kostnader för staten men väl att medföra inkomster genom lämpligt avvägda royalties. Den viktigaste funktionen hos de föreslagna kreditgarantierna blir att de kan medverka till en välbehövlig riskspridning. Därmed kan de bli en stimulans för företag eller grupper av företag att engagera sig i projekt, som vid normal ekonomisk bedömning skulle förbli oexploaterade till följd av risken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 6 i statsutskottets utlåtande nr 168.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! En främling som ähörde den debatt som förts i dag och som inte kände till de faktiska förhållandena i vårt land skulle av en del borgerliga inlägg kunna få intrycket att Sverige höll på att gå över till socialismen och att såsom ett led i denna utveckling en väldig utvidgning ägt rum av den statliga företagssektorn. Verkligheten är som bekant en annan. De statliga företagen har inte undergått någon kraftig utveckling under det senaste årtiondet. Antalet anställda inom statsföretagen var tvärtom 15 000 mindre förra året än det var 1960. Man kan kanske säga att variationerna i antalet anställda inte varit så stora under de senaste 15—20 åren, men redan det förhållandet att siffran för anställda vid statsföretagen stått stilla vid ungefär 200 000 under hela denna tid är illa nog med hänsyn till den ökning av sysselsättningen som samtidigt ägt rum inom den övriga delen av näringslivet.

För perioden 1950—1963 finns det redovisningar som säger att bruttoinvesteringarna i statsföretagen ökade med bara 50 procent, men inom den privata sektorn med 105 procent. Under åren därefter framträder ungefär samma bild. Mellan 1963 och 1968 ökade bruttoinvesteringarna i statsföretagen med bara 30 procent i löpande penningvärde. Motsvarande siffra för de totala investeringarna i näringslivet var en ökning med 50 procent. Denna kräftgång i den statliga företagsamheten har, såsom vi alla vet, i hög grad drabbat Norrland. Det vore alltså att ge ett felaktigt intryck om någon hävdade att den statliga företagssektorn expanderat kraftigt under de senaste årtiondena. Den har tvärtom stagnerat och kommit på efterkälken i utvecklingen.

Den statliga företagssektorn i Sverige omsluter som bekant en väsentligt mindre del av näringslivet än i många andra kapitalistiska länder. Inte heller

representerar den någon socialism, såsom de borgerliga ibland påstår i sina mest inspirerade stunder. Socialism förutsätter de arbetandes makt över arbetsplatser och över produktionsförhållanden i stort. Någon sådan har vi inte i Sverige.

Det finns en växande konflikt mellan produktivkrafter och produktionsförhållanden i det kapitalistiska samhället. Produktionsprocessen antar en alltmer samhällelig karaktär. Företagen växer, likaså beroendeförhållandet mellan olika näringsgrenar. Men häremot står det privata ägandet av produktionsmedlen, vilket omöjliggör planmässighet i ekonomin. I stället för att upphäva denna konflikt genom en socialistisk politik växer den av socialdemokratin förvaltade statsapparaten ihop med monopolkapitalet. Detta sker i ökad utsträckning genom direkt samverkan i olika företag — vi diskuterar ju här i dag några sådana fall — och genom samarbetsorgar av olika slag. Även den internationella storfinansen dras in i denna samverkan, såsom är fallet i Uddcomb.

Regeringens olika initiativ på detta område har naturligtvis ingenting med »socialisering» eller socialism att göra. De är led i utvecklingen av den statsmonopolistiska kapitalismen. Olika socialdemokratiska krav på ökat statsäggande, t. ex. från SSU, faller inom precis samma ram. Ur ekonomisk synpunkt innebär denna samarbetspolitik att staten på en rad områden inträder som direkt part i den kapitalistiska utbyggnaden tillsammans med olika storfinansgrupper. Skattebetalarnas och löntagarnas pengar används för att garantera bolagens vinster.

Den politiska innebörden av Uddcomb och liknande affärer framgick av finansminister Strängs framträdande på Arosmässan nyligen. Herr Sträng har en smula oförskyllt ensam fått bära hundhuvudet för lovsångerna till det

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

privata kapitalet. Han uttrycker ju bara regeringens och partiledningens uppfattning.

Herrar Wickman och Palme står på precis samma linje, vilket också framgått av debatten här i dag. Grundläggande för den linjen är samarbetet med storfinansen, och detta samarbete vill man nu också fullfölja i de statliga företagen. En äldre generation socialdemokrater tyckte det var ett framsteg att Grängsbergsbolaget kunde lyftas ut ur Lapplandsgruvorna. De nya, teknokratiska socialdemokraterna vill i stället ha statsföretag tillsammans med storfinansen. Det är en ny linje, och den är inte progressiv.

Att överföra produktionsmedel i statens, kommunernas eller de kooperativa organisationernas ägo kan även under nuvarande förhållanden vara ett framsteg. Det kan syfta till att förhindra att stora multinationella eller andra utländska koncerner får ett grepp över nationen — detta gäller exempelvis oljedistributionen och oljeindustrin, som vi tycker skall överföras i samhällets ägo. Det kan avse att fylla vissa allmänna funktioner eller att kontrollera speciella branscher inom näringslivet. Det kan vara befogat från lokaliserings- och sysselsättningssynpunkt. Vi kräver således för vår del en ny statlig industripolitik för ökad sysselsättning i Norrland. Men statligt ägande måste liksom kommunalt eller kooperativt sådant enligt vår uppfattning alltid kombineras med ett verkligt inflytande för de anställda. Därigenom kan byråkrati och kapitalistiskt inflytande motverkas.

Självfallet är vi också anhängare av att statsägda företag sköts på ett från samhällsekonomisk synpunkt så rationellt sätt som möjligt. Vi har länge — bl. a. i motioner här i riksdagen — krävt en samordning av de statliga företagens resurser genom ett förvaltningsbolag. Vi är mycket kritiska mot att detta inte kom att omfatta en större del av den statliga företagsamheten än som nu fö-

reslås av regeringen. Det hade varit bättre om man åtminstone följt förslaget från företagsdelegationen, som ju vill ha in flera företag under förvaltningsbolaget.

Förvånande är, tycker jag, att moderata samlingspartiet går emot denna rätt självklara form av rationalisering. Men det går kanske lättare att förstå denna negativism om man erinrar sig att även de dominerande krafterna inom socialdemokratien länge varit motståndare till en samordning under ett förvaltningsbolag. Frukten för en starkare kapitalistisk stat är emellertid något av en paradox hos moderaterna. De konservativa krafterna har ju alltid slagit vakt om den bestående staten och velat göra den kraftfullare. Om jag inte minns fel var det en högerregering som på sin tid lade fram förslaget om inköp av Lapplandsgruvorna. Om vi i dag hade en liknande situation — vilket alla potentater förbjude! — skulle herr Yngve Holmberg sannolikt med lätt hjärta låta utländskt, troligen amerikanskt kapital ta hand om Lapplandsgruvorna. Så har alltså konservatismen förfallit.

Statens järnvägar annonseras ju som hela folkets järnväg, och på motsvarande sätt vill man att de andra statsföretagen skall betraktas. Men ser man, herr talman, i förteckningarna över styrelseledamöterna får man leta länge efter representanter för det vanliga folket. Representanter för de vanliga anställda saknas helt. — Vi har nyligen här i riksdagen fått en stor skrift som behandlar statsföretagen år 1969. Längst bak i den finns det en förteckning över samtliga styrelseledamöter och suppleanter i de statliga företagens styrelser. Man kan börja läsa var man vill och ändå få ungefär följande titlar: bankdirektör, generaldirektör, direktör, direktör, direktör och så en och annan riksdagsman.

Jag tror att det är ett oriktigt sätt att sammansätta styrelserna för dessa statsföretag. Trots denna nuvarande helt

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

groteska sammansättning av styrelserna i statsföretagen har jag emellertid ingen förståelse för folkpartiets reservation — reservanterna inbillar sig att man löser företagsdemokratins problem genom att sätta in en och annan representant för de anställda i företagens styrelser.

De kommer att bli gisslan där på samma sätt som de blir det i privatbolagen med motsvarande anordning. Företagsdemokrati är makt för de anställda på arbetsplatserna och över företagen. Detta vill varken folkpartiet eller socialdemokraterna vara med om.

I styrelserna för statsföretagen bör man enligt vår mening ha den ordningen att minst hälften av ledamöterna utses av de anställda. Om folkpartiet hade reserverat sig för ett sådant krav, hade det varit någonting att komma med. Den nuvarande reservationen kan man inte stödja.

Den diskussion som har förts om huruvida 12, 18 eller 24 riksdagsledamöter skall få vara närvarande vid det statliga förvaltningsbolagets stämma anser jag vara fullkomligt ointressant. Ett minimikrav måste ju vara att alla riksdagsmän skall ha rätt att vara närvarande och ställa frågor. Jag kan över huvud taget inte förstå den här argumentationen att man skall begränsa närvarorätten till 18 eller 24 av riksdagsledamöterna. Men man måste enligt vår mening gå längre. Ett statligt förvaltningsbolag bör inte vara ett slutet korporativt organ. De anställda i de statliga företagen bör ha rätt att närvara vid respektive företags stämmor. Varför skall de anställda vid SJ eller vid postverket utestängas från rätten att åhöra och ställa frågor vid bolagsstämman för det företag där de arbetar? Detta bör också gälla medborgarna i allmänhet, det bör gälla folket som anses vara ägare av de statliga företagen. Stämmorna bör alltså enligt vår uppfattning vara offentliga.

Ett av de särskilda ärenden vi här

behandlat gäller förvärvet av aktier i Kabi och Vitrum. Vårt parti har år efter år gjort framstötningar i riksdagen om att hela läkemedelsindustrin skall överföras i allmän ägo. Vi är därför i princip positiva till att företag inom läkemedelsbranschen övertas av staten. Men det finns i den konkreta fråga som nu diskuteras en rad anmärkningsvärda omständigheter. Vi anser, som framgått av vad jag tidigare har sagt, att en samverkan mellan stat och monopolkapital i samägda företag inte är en riktig linje. Förvärven av Kabi och Vitrum borde ha omfattat hela aktieposterna. Det finns ingen anledning att behålla Pripp eller andra monopolgrupper som delägare i statliga företag.

Jag vill ställa frågan: Är förvärvet av Kabi verkligen en god affär för staten med de konkreta villkor, på vilka förvärvet har gjorts? Kabis behov av nytt kapital förefaller stort, och det är väl bakgrunden till att den tidigare ägaren vill sälja en stor aktiepost. Jag frågar utskottets och regeringens talesmän: Är det inte så att Kabi har väsentligt mindre andel eget kapital i förhållande till omslutningen än genomsnittet för läkemedelsbranschen? Företagets skuldsättning har varit relativt hög. Nu konverterades ett lån från ägaren Prippbryggerierna på 20 miljoner kronor till aktiekapital under förhandlingarna med staten till en kurs av 125 procent, dvs. 125 kronor per aktie. Där efter skall nu staten betala 237:50 per aktie till Prippbryggerierna! Kan det kallas en god affär för staten? Har inte möjligheten funnits att lösa ut Pripp till ett lägre pris? Att betala s. k. marknadspriser för aktier som staten inköper måste över huvud taget vara felaktigt ur principiell synpunkt. Det är inte aktieägarna som åstadkommer förmögenhetstillväxten inom företaget, utan insatser av dem som utför arbetet. Insatser av stat och kommun är också mycket betydelsefulla för företagets möjligheter att leva och expandera. Varför

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

skall då aktieägarna ta hem hela vinsten av ett företags försäljning? Varför skall staten behöva betala ett överpris? Här borde det vara möjligt att använda någon form av expropriationsförfarande för att undvika dessa nackdelar.

Den tredje konkreta fråga vi behandlar gäller statens engagemang i Uddcomb tillsammans med svenskt och amerikanskt finanskapital. Vår inställning är följande. Om det bedöms som viktigt för utbyggnaden av den svenska atomkraftsproduktionen att tillverkning förekommer i landet av s. k. tunga komponenter och en avveckling av hittillsvarande tillverkning dessutom skulle skapa sysselsättningsproblem, anser vi det riktiga vara att staten helt övertar denna tillverkning.

Vi betraktar däremot den samverkan, som skall ske i Uddcomb, som både omotiverad och skadlig, och detta från flera synpunkter. När utvecklingen av atomkraftsproduktionen började här i Sverige betonade man mycket starkt också från regeringens sida, att staten skulle ha det avgörande inflytandet på detta viktiga område. Vad som nu föreslås av regeringen och tillstyrks av utskottet är det tredje steget i en process, som har inneburit en reträtt från den riktiga princip som man förut fastslog. Första steget var AB Atomenergi, det andra var samarbete med svensk storfinans i ASEA-Atom och det tredje steget är samarbete också med amerikansk storfinans i Uddcomb. Vi anser att den reträtten från en riktig princip måste stoppas.

Även säkerhetspolitiska skäl liksom hänsyn till neutralitetspolitiken talar bestämt mot att insyn i och inflytande över denna viktiga industri ges amerikansk storfinans genom ett företag som är en del av det militärindustriella komplexet i Förenta staterna. Jag vill i detta sammanhang bara mycket kort erinra om att amerikanskt finanskapital under de senaste åren kraftigt ökat sin infiltration i svenskt näringsliv. Enligt

uppgifter i Aftonbladet nyligen finns för närvarande i Sverige 39 USA-ägda företag med 11 500 anställda, och de amerikanska inköpen ökar.

Det kan anföras en rad skäl mot att svenska företag säljs till utländskt stor kapital. Frågan uppmärksammas på fackligt håll och har föranlett ställningstagande mot övergång av företag i utländsk hand. Sådana betänkligheter har också tidigare framförts här i kammaren även av socialdemokratiska ledamöter. Mot bakgrunden av denna opinion på fackligt håll finner jag det synnerligen anmärkningsvärt att regeringen nu vill ha ett stort USA-bolag som delägare i ett företag med ett starkt statligt engagemang.

I utlandsägda företag har det ofta visat sig uppstå speciella fackliga problem. För de anställda kan det vara ännu svårare att erhålla insyn och inflytande än i företag som ägs av svenskt kapital. Jag tycker att händelserna i samband med valet av anläggningsort för Uddcomb redan har demonstrerat en stor nonchalans mot de anställdas önskemål, en nonchalans som står i skarp kontrast till de glättade PR-resonemang som förs i regeringspropositionen. Det förefaller mig också anmärkningsvärt att det ingenstans i regeringens förslag finns några utfästelser om att det skall bli ett inflytande för de anställda i detta nystartade halvstatliga företag som på något sätt motsvarar vad som nu allmänt krävs av såväl arbetare som tjänstemän och deras organisationer.

Herr talman! Vår inställning är att riksdagen bör avslå propositionen 151 och i stället hemställa att regeringen vidtar åtgärder för att bilda ett av staten helägt företag för att projektera, utveckla och producera reaktortankar m. m.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Om man skulle lämna privat företagsamhet helt åt sig själv i

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

någon sorts manchesterliberal värld, skulle man få ett system som var förenat med allehanda nackdelar; det gäller både läkemedelsindustrin, som vi talar om i dag, och andra delar av näringslivet. Därför måste statsmakterna ingripa för att etablera de villkor, som måste råda för den ekonomiska verksamheten. Staten kan förfara på olika sätt. Den kan ingripa i sin egenskap av *myndighet* eller såsom *företagare*. Att staten skall ingripa som myndighet är en självklarhet som det inte råder någon som helst politisk strid om; staten har den funktionen i vårt land och i alla andra länder; statens medel är sådant som lagstiftning, kontroll, konkurrensbefrämjande politik och ekonomisk politik i största allmänhet. Där emot råder i allra högsta grad delade meningar om i vilken utsträckning staten skall ingripa som företagare.

En del anser att staten som myndighet har möjlighet att utöva all den verksamhet som behövs och skall träda till som företagare endast i undantagsfall. Andra menar att det finns starka fördelar däri att staten uppträder som företagare i stor skala. Det är om denna roll — staten som företagare — som den politiska striden står.

Om man står inför en kontrovers är det enklaste sättet att avgöra den att se till den praktiska erfarenhet som man har av de olika systemen i funktion. Därför är det min mening att ta upp den kritik som riktats mot den privata läkemedelsindustrin för att sedan undersöka dels om kritiken är berättigad, dels om det skulle vara bättre om man ändrade ägarförhållandena. För att få underlag till det ställningstagandet ämnar jag också granska de erfarenheter som vi hittills har av statlig läkemedelstillverkning här i landet.

Eftersom vänstern är fantasifylld när det gäller att kritisera det privata näringslivet, finns det ett flertal kritiska argument mot den privata läkemedelsindustrin. Jag tänker för min del be-

gränsa mig till att undersöka hållbarheten i de vanligaste attackerna. Det räcker, eftersom det som jag måste karaktärisera som vulgärkritik mycket eftertryckligt har bemötts i den del av koncentrationsutredningen som handlar om läkemedelsindustrin.

Den starkaste vänsterkritiken riktar sig mot läkemedelsföretagens forskning, och det kan tyckas som om den kritiken hade fått ett visst stöd i koncentrationsutredningens betänkande. Men det förtjänar att strykas under att det stöd som där finns är rent hypotetiskt: det är framlagt i professor Arvidssons slutkapitel inom ramen för en ekonomisk modell utan varje empirisk bevisning. Jag tycker för min del att det är beklagligt men kanske betecknande att finansdepartementets pressrelease när utredningen offentliggjordes tog fasta på just dessa spekulationer — kanske för att man över huvud taget skulle få något att kritisera läkemedelsindustrin för.

Kritiken gäller tre fenomen: underforskning — d. v. s. att man på det hela taget forskar för litet —, dubbelforskning — d. v. s. att man dubblar forskningsinsatsen i olika industrier och företag — och synonymforskning — d. v. s. att man sätter in forskningsresurser på att kopiera vad som redan är känt.

Den viktigaste anledningen till att man skulle kunna tänka sig att vi fick underforskning är att företagen skulle vara ovilliga att ta de stora risker som är förenade med forskning. I stället för att satsa djärvt skulle man hålla på med det triviala. Men innan man drar några slutsatser därav måste man betänka att den största risk som finns för ett läkemedelsföretag — och för andra företag i innovationsbranscher — är att komma på efterkälken ur forskningssynvinkel. Jag tror att man måste ta risken med en avancerad forskning för att inte utsätta sig för säkerheten att bli utkonkurrerad av andra. Detta kommer nog även herr Wickman att få

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

erfara. Dessutom är forskning skattemässigt gynnad på det sättet att det finns omedelbar avskrivningsrätt för sådana investeringar till skillnad från andra investeringar.

Detta är exempel på sådana praktiska överväganden som professor Arvidsson i sitt kapitel inte har tagit hänsyn till. Hans resonemang har därför utsetts för en förintande kritik av nationalekonomiprofessorerna Bentzel och Göran Ohlin.

I den motion av herr Hellström m. fl. som vi också har oss förelagd i dag, görs det gällande att det föreligger just sådan här underforskning. Till utgångspunkt för det påståendet tar herr Hellström ett uttalande från år 1967 av professor Boman i Umeå, i vilket denne som ett exempel anför att det inom läkemedelsföretagen inte finns någon forskning alls på det virologiska området. Om detta påstående av professor Boman, repeterat av herr Hellström m. fl., kan man göra följande uttalande:

För det första är uttalandet numera föråldrat; det finns åtminstone ett stort läkemedelsföretag, som sedan dess tagit upp denna forskning på sitt program. För det andra råder det speciella och för läkemedelsindustrin hämmande förhållanden just på det bakteriologiska området, eftersom statens bakteriologiska laboratorium är både kontrollant och konkurrent i någon sorts underlig monopolistisk funktionssammansättning, något som skapar speciella svårigheter för företagen. Dessutom är det alldeles självklart att läkemedelsföretagen i ett litet land som Sverige inte kan bedriva forskning över hela fältet; det måste på det tillämpade planet — alltså inte när det gäller grundforskningen — bli fråga om en ganska hård specialisering.

För att sedan ta upp påståendet om dubbelforskning, vill jag påstå att det över huvud taget inte finns några bevis för att det i verkligheten skulle

förekomma sådan. Jag utesluter dock inte möjligheten härav, men jag utesluter heller inte risken för att staten — om staten skulle ägna sig åt läkemedelstillverkning — skulle kunna komma att bedriva dubbelforskning. Jag är övertygad om att alla som har någon erfarenhet av byråkrati vet, att det inom den statliga förvaltningen försigår både det ena och det andra i form av dubbelarbete.

Om man sedan går över till frågan om synonympreparat inom läkemedelsindustrin, d. v. s. det förhållandet att man satsar rätt mycket resurser på att kopiera, måste man betänka följande. Det är inte så att ett originalläkemedel kliver fram fixt och färdigt efter det första genombrottet, utan det fordras ett långt utvecklingsarbete. I det utvecklingsarbetet, som bedrivs på många händer, kan det hända att en och annan inte lyckas med att utveckla preparatet utan snarare just kopierar. Men jag tror att det är omöjligt att i förväg avgöra vad som kommer att avsätta verkliga förbättringar och vad som inte kommer att bli mer än en kopiering. Om man studerar läkemedelshistorien, tror jag att man kommer att finna många exempel på just den saken. Tar man som exempel ett sådant preparat som sulfa och följer dess utveckling, kommer man att finna att det från det första genombrottet var en serie av förbättringar och kopieringar. Det är omöjligt att hålla dessa två saker isär, och detta är därför en oberättigad kritik att man ibland uppnår bara kopior. Och även om det bara blir en kopiering, så innebär detta en konkurrens som för det förträffliga med sig att den verkar prissänkande. Koncentrationsutredningen visar att det på gamla läkemedel är fallande priser, något som är till fördel för alla.

Vidare förhåller det sig så att de kostnader som satsas på att få fram dessa synonympreparat är mycket små i för-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

hållande till kostnaderna att få fram nya preparat. Man måste väga kostnaderna mot fördelarna. Är både fördelarna och kostnaderna ganska små, är det hela kanske inte så orimligt. Professor Arvidsson säger att det är mycket svårt att mäta dessa kostnader. Jag tror inte att det är fullt så svårt att bestämma kostnaderna för synonymforskningen. Det finns ett företag i branschen, nämligen det apoteksägda ACO, som staten är i full färd med att inköpa och som inte bedriver någonting annat än synonymforskning och kopiering av andra företags läkemedel. Det företaget svarar för en tredjedel av alla synonympreparat som är inregistrerade i detta land under den senaste femårsperioden. Det företaget har en forskningsbudget på 2 miljoner kronor. Jag föreställer mig att det är rimligt att säga att summan av alla forskningsinsatser på detta område i landet uppgår till ett belopp som är ungefär tre gånger så stort. Om ACO har en tredjedel av denna forskning och den kostar 2 miljoner kronor, borde summan av kostnaderna för synonymforskningen här i landet vara ungefär 6 miljoner kronor, vilket utgör 10 procent av de totala forskningskostnaderna, något som för övrigt stämmer med en del studier som gjorts i branschen i övrigt.

Någonting som också kritiseras när det gäller läkemedelsindustrin är priserna. Koncentrationsutredningen visar att läkemedelspriserna i själva verket stigit mindre än konsumentprisindex. Under de senaste tio åren har läkemedelspriserna enligt statistiska centralbyrån stigit med ungefär 13 procent. Under samma period har levnadskostnadsindex stigit med 41 procent, vilket innebär att dessa priser fallit, relativt sett, och prisutvecklingen är därför kanske inte så farlig.

Ett område där jag tror att det finns större utrymme för berättigad kritik

gäller kostnaderna för information och reklam. Men man får då komma ihåg att endast en tredjedel av de totala kostnaderna för information och reklam läggs ned i Sverige — resten gäller bearbetningen av exportmarknaden. Dessutom visar siffermaterialet att informations- och reklamansträngningarna sätts in för att inarbeta nya preparat. Därefter sker en nedtrappning.

Jag är övertygad, herr talman, att man kan finna ett antal svagheter i privat läkemedelsindustri i förhållande till ett idealtillstånd. Men då är frågan: hur skall vi uppnå detta idealtillstånd? Den bästa av alla världar uppstår enligt socialistiskt tänkande om man skapar ett statligt, direkt företagande på området. Därför skulle jag vilja ägna en del uppmärksamhet åt de erfarenheter vi hittills har av statlig läkemedelstillverkning; vi har ju faktiskt en del sådan tillverkning här i landet. Den bedrivs av statens bakteriologiska laboratorium, statens veterinärmedicinska anstalt, militärapoteket och försvarets fabriksverk i Åkers krutbruk. Dessa tillverkare tänkte jag granska ur fyra synvinklar: för det första priser, för det andra forskning, för det tredje export och för det fjärde kontroll.

Prisutvecklingen hos de statliga tillverkarna har varit häpnadsväckande. Jag har faktiskt gjort mig besväret — ett ganska stort besvär — att titta igenom dessa företags olika prislistor och räkna efter vad som hänt med deras priser under den senaste tioårsperioden. Jag har då funnit att priserna för de tre betydelsefullaste vacciner från statens bakteriologiska laboratorium — trippelvaccin, poliovaccin och smittkoppsvaccin — har mer än fördubblats. Dessa priser har stigit tio gånger snabbare under den senaste tioårsperioden än priserna i den privata läkemedelsindustrin. Samma bild får man om man granskar denna institutions priser på sådana saker som undersökningar, rea-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

genser och blodpreparat; priserna har mer än fördubblats under en tioårsperiod. Detta skall jämföras med en pris-höjning på drygt tio procent på den privata sidan.

Ser man på statens veterinärmedicinska anstalt får man fram precis samma bild eller kanske en ännu mer anmärkningsvärd: priserna på egna preparat och undersökningar har mer än tredubblats under dessa tio år, och priserna på substrat har fördubblats under samma period. Nu finns inte herr Wickman i kammaren, men herr Lindholm är ju här så jag får väl ställa min fråga till honom. När man så legärt säger att det behövs insyn i prisbildningen på den privata marknaden så undrar jag: Har ni insyn i prisbildningen på den statliga sidan? Eller är det bara så att ni kastar detta argument om prisinsyn omkring er ändå? Jag undrar om ni egentligen vet hur den prisbildningen jag har refererat har gått till. Om ni hade nationaliserat läkemedelsindustrin 1958 och prispolitiken där varit densamma som inom statens bakteriologiska laboratorium och veterinärmedicinska anstalten, hade läkemedlen i detta land inte kostat en miljard om året som de gör för närvarande utan två miljarder. Jag finner detta mycket anmärkningsvärt. Om man skall förstatliga någonstans så skulle jag vilja föreslå att man började med de statliga institutionerna för att få en inblick i deras prisbildning.

Sedan var det då frågan om forskningen. Där är bilden lika nedslående. Jag föreställer mig att socialistiska ivrare som herr Hellström tror att det från dessa institutioner strömmar underbara preparat, originalmediciner, som utlänningarna storögt beundrar. Men den föreställningen är fjärran från verkligheten. Vad som bedrivs är ett utvecklingsarbete som faller under rubriken synonymforskning; det kommer egentligen inte ett enda originalpreparat därifrån. Det kanske man kan diskutere

ra med sakkunskapen, men i princip är detta riktigt. När det gäller en sådan sak som mässlingsvaccin, som man under senare år lagt ned ganska mycket pengar på att få fram, har statens bakteriologiska laboratorium i själva verket t. o. m. misslyckats med att framställa ett synonympreparat. Man har försökt göra en satsning på detta och fått lägga ned den ursprungliga verksamheten och börja i ny ända. Jag tycker det är litet underligt att man framför kritik på den punkten utan att se efter hur man har det i det egna huset.

Hur är det på exportsidan? Det förekommer ingen nämnvärd export från dessa institutioner, under det att de privata företagens export under 1969 kan beräknas till 125 miljoner kronor. Eftersom herr Wickman ibland uttrycker bekymmer för valutareserven bör han väl vara ganska glad över det.

I många sammanhang har man dock talat om att det vore bra om man kunde få till stånd någon export från statens bakteriologiska laboratorium och veterinärmedicinska anstalten. En utredning skrev 1958 några förtjusta rader om att det vore utmärkt.

Anledningen till att det inte förekommer någon export är dyster. Anledningen är helt enkelt att priserna inte är konkurrenskraftiga och att synonympreparaten icke har tillräckligt hög kvalitet för att kunna avsättas på världsmarknaden. Det är inget påstående som jag har hittat på, utan det har produktionschefen vid statens bakteriologiska laboratorium gjort gällande. En tredje anledning till att det inte förekommer någon export är att det inte finns några originalpreparat.

Hade branschen socialiserats i början på 1960-talet och de statliga företagen inte hade kunnat exportera, skulle valutareserven i dag ha varit 600 miljoner kronor mindre — det är nämligen summan av de privata läkemedelsföretagens export under 1960-talet.

Hur är det då på kontrollsidan, herr

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

talman? Jag skulle vilja göra gällande att situationen här är anmärkningsvärd. I sitt första anförande på morgonen tog herr Wickman till en del brösttoner om fristående kontroll och ämbetsmannansvar. Allt detta lät fint. Statens bakteriologiska laboratorium har en av socialstyrelsen tillsatt kontrollant, som har en assistent till sitt förfogande. Men de gör inte någon egentlig undersökning av medicinerna. Kontrollen går ut på att undersöka preparatens sterilitet, inte effektiviteten i preparaten.

När ett privat företag ansöker om registrering av en farmaceutisk specialitet skickar det in ansökan till statens farmaceutiska laboratorium, men det gör inte de statliga myndigheterna. Dessutom sitter den kontrollant som är tillsatt för att granska medicinerna i statens bakteriologiska laboratorium i styrelsen för denna institution — ett förhållande som förefaller mig konstigt.

Vid militärapoteket tror jag inte det förekommer någon kontroll över huvud taget. Det anses att apotekaren är yrkesman och att det därför inte behövs någon kontroll över apotekstillverkade läkemedel. Detta kan vara riktigt när det gäller apotekens synonympreparat, men i det här fallet bedrivs det fabrikstillverkning vid Åkers krutbruk, och därför tycker jag att situationen ter sig litet annorlunda.

Man kan väl kverulera över de organisatoriska förhållandena på kontrollsidan, men det avgörande är om dessa institutionella förhållanden har inneburit någon nackdel eller om någon har kommit till skada.

Det är naturligtvis svårt för den som är lekman att bilda sig en uppfattning om detta. Jag har i alla fall försökt göra det, och jag har konsulterat olika experter. Eftersom olika uppfattningar gjorts gällande, skall jag avstå från att repetera dessa i andra fall än där jag känner mig säker.

År 1965 påbjöd världshälsoorganisa-

tionen att om ägg används för vaccinfremställning — det gör man t. ex. vid framställning av smittkoppsvaccin och även influensavaccin — måste äggen vara fria från leukemivirus. Inte förrän i årets petita talar statens bakteriologiska laboratorium om att man har inlett vaccintillverkning med användande av denna typ av ägg.

Jag vill mycket ogärna framföra någon kritik som kan vara felaktig, och jag skall gärna säga att jag inte är bergsäker på denna punkt, men jag har gjort alla ansträngningar för att verifiera uppgifterna, och det är min ärliga övertygelse att det förhåller sig på detta sätt.

På en annan punkt är jag däremot hundraprocentigt övertygad om att jag har rätt. Det står i klartext i statens bakteriologiska laboratoriums petita att under de två senaste åren har sex fall av tuberkulos inträffat bland personal vid laboratoriet som arbetar med tuberkulöst material. Anledningen är, säger man, att produktionslokalerna är så usla. Man säger också att planeringen är invecklad och svår. Myndigheterna är antagligen alltför snåla. Staten som myndighet är alltså snål mot staten som tillverkare, och man måste dras med förhållandena åtminstone fram till 1975.

Jag undrar om det inte skulle bli skandal om produktionsförhållandena i ett privat företag vore sådana, att det på två års tid utbröt sex fall av tuberkulos bland dem som sysslar med medicintillverkning.

Vad är egentligen anledningen till dessa svagheter som jag tycker man kan urskilja hos statliga tillverkare? Jag tror man kan finna många förklaringar men att de inryms under två principiella typer.

Den första förklaringen är att staten som företagare fungerar illa, eftersom staten dessutom skall vara myndighet och politiskt styrd. Byråkrati och politiska hänsyn förenar sig inte speciellt lätt med en skicklig företagsskötsel.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Den andra förklaringen är att staten som myndighet fungerar illa när den dessutom skall vara företagare. Kontrollfunktionen eftersätts, och monopolprivilegier hämmar konkurrensen.

Mot denna bakgrund bör det inte vara svårt att förstå att vi inte visar den entusiasm inför statligt företagande som herr Wickman talade om i sitt anförande på morgonen när han kritiserade oss.

Jag är alltså emot inköpet av Kabi och Vitrum. Jag tror att köpet kommer att leda till en ökad sammanblandning av myndighets- och företagarfunktionerna, till skada för människorna, som är betjänta av att få bra läkemedel till låga priser.

Jag tror att redan den överbetalning som herr Wickman har gjort vid köpet av Kabi innebär att man skaffar sig ett ganska svårt utgångsläge. Jag tänker inte försöka göra någon balansanalys för Kabi, men jag anser att herr Wickman har betalat för mycket. Herr Wickman slog sig för sitt bröst och sade, att moderata samlingspartiet inte ens fattar vad Pripps har förstått, nämligen att detta är en bra affär för staten. Ja, Pripps tycker att det är förträffligt att ha blivit av med sitt ur ekonomisk synpunkt förhållandevis osäkra företag till en hygglig slant — det är den enda förklaringen till att det företaget är med om köpet. Jag tror att också Combustion Engineering och Uddeholm anser att herr Wickman inte var en alltför svår förhandlingspartner vid affären Uddcomb.

Nu har jag gjort denna snabba genomgång av förhållandena i läkemedelsindustrin för att få ett verklighetsunderlag för en principiell deklaration om förvaltningsbolaget. Det är tre saker som för mig framstår som självklara i sammanhanget.

För det första behövs det verkligt snabba åtgärder för att förbättra effektiviteten.

För det andra tycker jag att ett studium visar att man måste ställa sig av-

visande till en utökning av den statliga företagsamheten på så lösa boliner som nu föreslås. Jag har här bara granskat *en* bransch, men jag vet att jag skulle hitta liknande saker om jag granskade en annan bransch. Detta är ingen generell kritik av statliga företag — det finns många som är välskötta — men jag har denna principiella inställning.

För det tredje anser jag att det behövs bättre insyn i förhållandena inom de statliga företagen, speciellt med hänsyn till denna sammanblandning av myndighets- och företagarpuppgifterna.

En effektivisering behövs alltså, men är bildandet av det föreslagna statliga förvaltningsbolaget den rätta metoden? Kommer man inte att bygga upp ett byråkratiskt mellanled med oklara ansvarsförhållanden mellan företag, förvaltningsbolag och departement?

Jag ställer inte denna fråga för att kverulera. Den har tagits upp i remissvar som har utarbetats av, såsom jag bedömer, skickliga personer. Låt oss se på LKAB:s remissvar! Det företaget ställer sig skeptiskt till förslaget på den grund som jag här har anført. Samma sak gäller Vattenfall och riksbanksfullmäktige.

Jag kanske ur riksbanksfullmäktiges yttrande får citera några rader, som jag tycker är bra: »Bankofullmäktige kan inte finna annat än att företagsdelegationerna har hyst en närmast som övertro karakteriserbar tilltro till vad enbart organisatoriska förändringar i toppen av en stor och högst varierad ekonomisk verksamhet kan åstadkomma.»

När herr Åsbrink tidigare tittade in här i kammaren sade jag till honom, att jag skulle läsa upp detta citat. Jag sade också till honom att jag tyckte det var så förnuftigt, att jag var riktigt ledsen för att han inte hade annonserat det samma i dagspressen.

Man undrar om det verkliga huvudsyftet med tillkomsten av förvaltningsbolaget i realiteten är att ordna effektiva förhållanden. Jag tror säkert att

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

herr Wickman är intresserad av effektiva förhållanden, men frågan är om detta är huvudsyftet. Jag vet inte det.

Om man ser på den mycket snäva men ändå klara målsättning — ur en annan synvinkel tveksamma målsättning — som är framlagd för detta bolag, nämligen största möjliga expansion under iakttagande av lönsamhet, får man en känsla av att för detta bolag det mera är fråga om att kunna expandera än att vara lönsamt. Man kommer att samla upp dotterbolagens vinstmedel, d. v. s. framför allt LKAB:s norrländska vinstmedel, för att investera på andra håll i landet. Ibland — om jag får göra en parentes — talar man om utsugning av u-länderna. Jag tar för givet att man skulle med den utgångspunkten även kunna tala om en viss utsugning med hjälp av LKAB:s vinstmedel som sedan skyfflas runt i landet i övrigt.

Jag tror att man för att möjliggöra en långtgående uppsamling av vinstmedel i förvaltningsbolaget och skaffa sig litet spelpengar har valt två kompletterande vägar. För det första skall ju detta förvaltningsbolag vara befriat från utdelningsskyldighet under ett antal inledande år. Det kommer alltså att bli en rejäl pott med pengar att spela med där. För det andra kommer man att överföra de statliga dotterbolagen till förvaltningsbolaget till ett värde som med en miljard understiger det värde, herr Wickman har fått fram, när experterna har granskat och sagt vad hans företag har för avkastningsvärde.

Man säger att det är mycket naturligt, att man skaffar sig en konsolideringsgrad om i det närmaste 40 procent, därför att det har ett relativt nybildat holdingbolag på den privata sidan funnit rimligt. Med anledning därav undrar jag om herr Wickman verkligen vet, hur det var när det bolaget bildades. Det bolag som åsyftas är det som heter Promotion. Det är inte alls något nybildat bolag. Det fanns ett gammalt fa-

miljöföretag som hette Bildt & Co, som omvandlades 1962 till Promotion. Detta gamla företag, Bildt & Co, hade alltså länge varit i verksamhet och hade genom att använda vinstmedel skrivit ned sina aktier så, att det fanns en mycket hög konsolideringsgrad. Det är alltså på det sättet detta uppkommit. Det var inte något nybildat bolag, beträffande vilket man tyckte att man av företagsekonomiska anledningar skulle ha en 40-procentig konsolideringsgrad.

Jag tror att fördelen med att ha 1,7 miljarder i ingångsvärde på dessa bolag är att kraven på avkastningen i form av pengar, utdelade till statskassan ifrån detta bolag, då inte kommer att te sig lika stora, som om man verkligen hade gått in med ett värde med 2,7 eller 2,5 miljarder.

Vidare undrar jag, hur det vad beträffar insyn kommer att bli med detta förvaltningsbolag. Det har ju sagts att det skall bli mycket förbättrad insyn. Jag finner det för min del mycket tveksamt. Sådana debatter, som vi i dag haft om Uddcomb och om Vitrum, kommer inte i fortsättningen att förekomma här. Det kommer i stället att bli så, som när man bildade Oljeprojekteringsbolaget för utforskning av Östersjön med hjälp av pengar från bl. a. LKAB, att man tar förvaltningsbolagets vinstmedel och kör i gång. Det kommer kanske att bli en liten notis i tidningarna. Men det kommer att bli mindre skrivelser och mindre möjlighet att ägna sig åt en insyn än om man kunde resonera om dessa saker i riksdagen. I den bemärkelsen är denna debatt ett slags begravningsdebatt genom att vi i någon mån kommer att förlora våra möjligheter att kontinuerligt granska vad som händer på den statliga företagssidan.

Mot den bakgrunden är jag också tveksam mot att man inte skall kunna som riksdagsman ha rätt att gå på de statliga företagens bolagsstämmor. Utskottet säger på tre rader att det är praktiska skäl som förhindrar detta.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Jag anser att de synpunkter herr Hermansson framförde för en stund sedan är helt riktiga. Riksdagsmän bör väl ha möjlighet att gå på bolagsstämman i alla företag, vilket också mycket starkt understrukits i folkpartiets motion och reservation. Utskottet säger att det finns praktiska nackdelar, men jag har tänkt efter och försökt leta efter sådana. Vilka är de? Det kan inte röra sig om sådana löjligheter som att verkställande direktörerna i dotterbolagen inte är nog begåvade för att kunna svara på frågor. Jag tror inte det förhåller sig så. Men vad skall det kunna vara? Är möteslokaler för små och räknar man med en sådan tillslutning att det inte skulle kunna gå för sig? Eller förhåller det sig kanske som beträffande Karlskronavarvet, som just nu har bolagsstämma i Vattenfalls lokaler i Räcksta, nämligen att bolagsstämmor i statliga företag alltid hålls på onsdagar då det är plenum i riksdagen, så att vi alltså av den anledningen inte kan vara närvarande? Träffas man på natten eller vilka är de praktiska anledningarna? Jag tycker att detta förtjänar att diskuteras litet mer ingående, ty det fordras verkligen möjligheter till insyn. Ju mera befogenheter staten skaffar sig både som myndighet och företagare, desto viktigare är det att det finns en kontrollinstans inte bara på papperet.

Herr Wickman annonserade exempelvis på den socialdemokratiska partikongressen att man skall tillsätta styrelserepresentanter i affärsbankerna för att förbättra insynen. Det skulle inte bli vilka styrelseledamöter som helst; de måste till sitt förfogande ha ett kansli, en stab så att de verkligen kan vara aktiva. Men nu undrar jag om t. ex. herr Lindholm skulle vilja gå med på att de 18 riksdagsledamöterna, som skall ställa upp som representanter i förvaltningsbolaget, också får en stab till sitt förfogande så att de verkligen har möjlighet att bli aktiva. Kommer någon att hjälpa dem att göra de olika utred-

ningar o. d. som erfordras? Det är inte så lätt att i en handvändning förbereda sig för en bolagsstämma och verkligen göra ett effektivt arbete. Jag undrar om det kommer att erbjudas dessa ledamöter möjligheter att göra den effektiva insats som fordras för att det skall bli balans i samhället. Endast om man är intresserad av ett enpartivälde för att skydda sin hantering skulle man ha anledning säga nej till detta förslag.

Mot bakgrunden av den, om än lilla, granskning av läkemedelsindustrin som jag gjort och mina allmänna överväganden är jag förvånad över att ingen socialdemokrat ser någon risk i den nuvarande utvecklingen. Det är riktigt som herr Hermansson sade att vi inte har något helsocialiserat näringsliv, men vi talar ju inte om det förflutna, herr Hermansson. Vi talar om framtiden och om deklarationer av herr Wickman samt om vad som bl. a. framhålls i propositionen, nämligen att det nu är fråga om största möjliga expansion.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har sin vana trogen exercerat med ganska många siffror. Jag har inte tillfälle att i dag kontrollera alla hans sifferuppgifter men hoppas för herr Burenstam Linders egen skull att uppgifterna inte är lika felaktiga som när han förra gången, då vi behandlade Durox exercerade med en mängd siffror. Det gjordes den gången inom industridepartementet en kontroll av hans sifferuppställning, och denna visade att de siffror som den gången serverades icke var hållbara.

Men det är en annan reflexion jag gjort i anledning av herr Burenstam Linders argumentering i fråga om läkemedelsindustrin och dess situation och den statliga verksamheten på det området. Han hade många kritiska synpunkter, men när han kom fram till vilka åtgärder som bör vidtas var han

Interpellation ang. reglerna för statsbidrag till kommunala bostadstillägg

motståndare till inrättandet av det föreslagna förvaltningsbolaget. Borde inte herr Burenstam Linder ta konsekvenserna av sin egen kritik och kräva att vi får detta förvaltningsbolag, så att det blir en effektivare påverkan då det gäller att driva rationell verksamhet?

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller Durox, herr Lindholm, anser jag att om något alltså står kvar efter den debatten, så är det vad jag då sade, inte den insats som en vecka eller två efter debatten gjordes av industridepartementet.

Men eftersom herr Lindholm antagligen inte tror på mig vill jag här läsa ett stycke ur moderbolagets förvaltningsberättelse, upprättad av samma revisor som var på tapeten förra gången. Till att börja med har man där justerat upp siffrorna för nedgången i det egna kapitalet för moderbolaget SSAB i enlighet med vad jag då anförde. Detta visar klart att även det bolaget hade blodsgutit mer än man först talade om. Sedan skriver man: »Denna minskning» — alltså minskningen i moderbolagets egenvärde — »har uppstått huvudsakligen genom förlust på Durox-engagemang- et. Då emellertid kalkylen omfattar även annan verksamhet i koncernen, påverkas resultatet av faktorer, som ej har med Durox-engagemang- et att göra — —.»

Detta betyder alltså i klartext ett erkännande av att den metod man ursprungligen valde för att redovisa Durox-engagemang- et var oärlig och helt felaktig.

På förslag av herr förste vice tal- mannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av föreva- rande utlåtanden samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt ut- 4* — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 41*

färdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4

Interpellation ang. reglerna för statsbi- drag till kommunala bostadstillägg

Ordet lämnades på begäran till

Herr BERGMAN (s), som yttrade:

Herr talman! De fr. o. m. år 1969 in- förda statsbidragen till kommunala bo- stadstillägg till barnfamiljer avsåg bl. a. att stimulera kommunerna till att läm- na familjer med låga inkomster ett kom- pletterande stöd som tog särskild hän- syn till bostadskostnadens storlek. Stats- bidragets storlek anknöt därför inom vissa gränser till bostadskostnaden. Det uttalades att uppställda normer för till- läggen avsåg endast statsbidraget och att kommunerna var oförhindrade att lämna tillägg utöver vad statsbidrags- villkoren föreskrev.

Kungl. Maj:ts kungörelse om kommu- nala bostadstillägg till barnfamiljer in- nehåller bl. a. i 1 § huvudregeln att statsbidrag lämnas kommun om bo- stadstillägg utgår i enlighet med 2—5 §§. I kungörelsens 5 § stadgas att kom- mun vid beräkning av bostadskostna- dernas storlek skall följa de anvis- ningar som bostadsstyrelsen meddelar. Bostadsstyrelsen har — enligt i 10 § lämnat bemyndigande — i augusti 1969 utfärdat anvisningar av innehåll bl. a. att »som bostadskostnad i lägenhet med hyres- eller bostadsrätt anses den hyra eller årsavgift som gäller den 1 okto- ber året före det kalenderår som bo- stadstillägget avser». Undantag medges vid nyinflyttning. Samtidigt har ur tidi- gare gällande anvisningar från augusti 1968 utmönstrats en regel som gav kom- munen »rätt att ompröva bostadskost- naden för året» om väsentlig ändring skett.

Bostadsstyrelsens anvisningar i denna del har uppenbarligen sin grund i admi-

Interpellation ang. reglerna för statsbidrag till kommunala bostadstillägg

nistrativa överväganden för de beslutande kommunernas räkning. Granskningen ur statsbidragssynpunkt sker endast stickprovsvis. Anvisningarnas formella anknytning till 5 och 1 §§ statsbidragskungörelsen har emellertid i vissa fall tolkats så att kommun inte kan påräkna statsbidrag för tillägget eller kanske för en höjning av tillägget i de fall där den tar hänsyn till hyreshöjningar efter den 1 oktober och omprövar bidragen. Det bör noteras att de statliga bostadstilläggen, om t. ex. rumsantalet ändras, skall prövas om fr. o. m. månaden efter ändringen.

Staten har inte något intresse av att påverka kommunerna i restriktiv riktning. Enligt statsmakternas grundläggande beslut bör kommun kunna ompröva bidragen vid hyreshöjningar. Den bör då också kunna påräkna statsbidrag även för ökade tillägg om detta

följer av de allmänna reglerna. Eventuellt önskade kommunala administrativa rekommendationer bör lämnas i annan ordning.

Med åberopande av anförda förhållande anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Kan nu gällande regler anses medge att statsbidrag beräknas för kommuns kostnad för bostadstillägg även om den hänför sig till en hyreshöjning som inträffat efter den 1 oktober året före bidragsåret?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.02.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 10 december

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Statligt förvaltningsbolag, m. m. (forts.), tillika svar på interpellation ang. sysselsättningsskapande åtgärder i Norrlands-länen

Herr förste vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtanden nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett statligt förvaltningsbolag m. m. jämte motioner, nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB jämte motioner, och nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB jämte motioner, bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner om förstatligande av läkemedelsindustrin, samt konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av motioner om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag, nu komme att fortsättas.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet Wickman, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde i samband med behandlingen av dessa ärenden besvara fru Marklunds (vpk) interpellation angående sysselsättningsskapande åtgärder i Norrlands-länen.

Ordet lämnades, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr ERICSSON i Ätvidaberg (fp), som yttrade:

Herr talman! Statsrådet Krister Wickman måste ha sovit dåligt i natt eller också måste han känna en stark oro för hela detta ämnesområde. På något annat vis kan jag inte tolka hans sätt att i dag ta talarstolen i besittning. Jag har visserligen bara varit här i riksdagen under ett år, men jag har aldrig tidigare varit med om denna form för debatt — att först av alla rusa upp i talarstolen och sprida sarkasmer, ironi, förklenande omdömen och mycket annat under de första 10—12 minuterna av ett inlägg. Å andra sidan var herr Wickman ganska långrandig i dag.

Jag måste emellertid ge herr Wickman en komplimang och säga att denna sluggerattityd egentligen inte passar honom. Inte heller passar den detta ämne, tycker jag i varje fall, och den passar absolut inte den som säger att marknadsföring är något viktigt för de företag som lyder under förvaltningsbolaget. Detta sätt att sälja in ett budskap tror jag inte är det bästa.

Det är emellertid alltid intressant att höra nationalekonomer göra företags-ekonomiska kåserier. Jag tänkte särskilt på detta när statsrådet Wickman uttalade sig om hur styrelsearbetet i ett företag går till i dag. Jag vet inte om detta kommer att vara normen för hur det skall gå till i de statliga företagen. Men jag är med i ett ganska stort antal styrelser för privata företag — alldeles för stort antal, tycker många — och där är styrelserna inte endast något slags kontroll- och konfirmationsgrupp, utan beslutsprocessen växer fram och tillbaka i företagen, vertikalt och horisontellt. Styrelsen kommer ofta in i äm-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

nesområdet flera gånger under denna beslutsprocess eller under uppladdningen till beslut. Sedan har styrelsen att i sista hand fälla avgörandet — det är alldeles riktigt — men det är hela metodiken dessförinnan som är så väsentlig.

Ja, detta var några reflexioner rörande de timmar då vi hade statsrådet här inne och framför allt i talarstolen. Men det är naturligtvis frestande att göra en och annan utvikning till den av regeringen framlagda propositionen om skapande av ett statligt förvaltningsbolag. Man kan t. ex. lätt halka in på ett principresonemang om vad den statliga företagsamheten skall finnas och var den inte bör finnas. Jag tycker emellertid inte att det hör hemma i denna debatt och skall därför avstå från att gå in på saken — nästan.

Anledningen till att jag i alla fall vill beröra ämnet är att det i propositionen anges — jag citerar ur referatet i utskottsutlåtandet — »att den statliga företagsgruppen under krav på lönsamhet skall uppnå största möjliga expansion». Det är två saker som jag därvidlag skulle vilja få förtydligade.

För det första menar man väl inte att expansionen skall nås genom att staten köper upp och rafsar åt sig så många företag som möjligt, utan expansionen skall väl under krav på lönsamhet sättas in hos varje företag för sig. Så har i varje fall jag tolkat detta. Men när expansionsglorian tydligen står som ett mål för den statliga företagsamheten, kan det misstänkas att man på det hållet har fått en släng av epidemisk gigantmani.

För det andra är det inte bara lönsamheten som skall anvisa expansionsfakten, utan också i någon mån likviditeten. Jag skulle vara glad om vi på den punkten vore överens så till vida att kravet på expansion inte bara skall tillgodoses med hänsyn till lönsamheten utan också med hänsynstagande till rimlig bindning av likvida medel och rim-

lig inpumpning av likvida medel. Uttrycket på lika villkor betyder inte att den ena parten har en ousinlig källa av likvida medel och att den andra måste dra åt svångremmen.

Låt mig sedan gå in på huvudfrågan, nämligen propositionen om etablerandet av det statliga förvaltningsbolaget. Meningarna kan alltså vara delade om hur stor den statliga företagssektorn skall vara och vilken typ av företag eller branscher som den statliga företagssektorn skall ägna sig åt. Men en sak vill jag klart deklarerera, nämligen att vi i det här landet inte är betjänta av olönsamma, dåligt skötta och misshandlade statliga företag. Kan tillkomsten av ett statligt förvaltningsbolag öka effektiviteten, totalt sett minska administrationskostnaderna inom hela den statliga sektorn och förstärka marknadsföringen för de statliga bolagen, och kan det statliga förvaltningsbolaget dessutom medverka till att insynen för svenska folket och dess förtroendevalda ökas och att långtidsplanering blir vedertagen och förtroendeingivande, då accepterar man gärna tillkomsten av förvaltningsbolaget.

Men jag kan inte underlåta att ge uttryck för en misstanke som gnager litet, inte minst därför att propositionen är bristfällig på den här punkten enligt mitt tycke. Det är en misstanke som jag innerligt gärna skulle vilja bli fri från, nämligen den att förvaltningsbolaget kan åstadkomma en viss illusion när det gäller öppenheten i redovisningen. Visst har vi en aktiebolagslag som talar om hur redovisningar och transaktioner mellan i koncernen ingående företag skall ske och redovisas. Men i en koncern, där flera av företagen har affärer med varandra och mycket med varandra att göra, finns det stora möjligheter att göra dolda koncernöverföringar, t. ex. via omkostnadsbidrag, prissättningsmanövrer och retroaktiva debiteringar och krediteringar.

Det är min förhoppning att man från

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

industridepartementets sida vill medverka till att samtliga koncernöverföringar mellan de i förvaltningsbolaget ingående företagen och mellan olika delar av förvaltningsbolaget görs öppna och icke dolda, så att riksdag och allmänhet kan få en klar bild av förvaltningsbolagets och dess dotterföretags läge och utveckling. En bestämd deklaration på den punkten vore utomordentligt tacknämlig. Låt det statliga förvaltningsbolaget och dess olika dotterföretag bli ett mönster för den öppenhet, uppriktighet och planering som bör tillämpas i det svenska näringslivet.

Förvaltningsbolaget omfattar i dag endast en viss del av den statliga företagssektorn. Törs jag förmoda att frågan om organisationsarbetet för effektivisering och samspel mellan alla grenar av den statliga företagssektorn är under utredning. I så fall kanske man kan vänta sig flera förslag till organisatorisk rationalisering av det statliga företagarmönstret.

Jag hoppas också att man arbetar på att öka öppenheten och undanröja risken för dimridåbildning när det gäller redovisning av all statlig verksamhet inom företag och förvaltning. Med hänsyn till detta vill jag tills vidare utnämna tillkomsten av det statliga förvaltningsbolaget till »Wickmans ofullbordade». Men i fullbordningsarbetet tror jag att riksdagsmännen skulle ta det som — törs jag blygsamt säga det — en artighet, om beslutsrätten inte blev bara illusorisk utan också reell. I flera fall där vi tidigare haft att fatta beslut har riksdagen mer eller mindre ställts inför ett fait accompli. Uppriktigt sagt kan jag inte tro att någon riksdagsman tycker om en sådan handläggning.

Eftersom jag med vad jag yttrat närmast velat komplettera andra av oppositionens talesmän hållna anföranden och med hänsyn till de brister som enligt min mening belastar propositionen i olika delar, främst beträffande möj-

ligheterna till insyn, vill jag yrka bifall i första hand till reservationen 4 men ävenledes till reservationerna 2, 3, 5 och 6 vid statsutskottets utlåtande nr 168.

Därefter anförde:

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Då jag lyssnade till inledningen av herr Ericssons i Åtvidaberg anförande glädde jag mig en smula; jag tänkte att nu kommer det ändock en borgerlig röst som tillstyrker propositionen. Men sedan föll även herr Ericsson in i den trall som blivit vanlig hos hans partivänner i dag.

Det är särskilt på en punkt herr Ericsson ger uttryck åt sina stora farhågor, och det är beträffande informationen, både till de anställda och i övrigt. Man håller emellertid på att bygga upp en ordentlig information. Statsrådet har ju vid upprepade tillfällen vitsordat ett mycket starkt positivt intresse för att ge bästa tänkbara information, men förvaltningsbolagets styrelse måste väl ändå få utforma den informationen på lämpligaste sätt.

Vi har ökat antalet riksdagsledamöter vid bolagsstämman från 12 till 18 för att på så vis ge en vidgad krets möjlighet till information. Det skall sättas i gång en försöksverksamhet med företagsdemokrati i mer avancerad form än den herr Ericsson har i sina egna företag. Dessutom förhåller det sig så, att när vi nu skapar detta förvaltningsbolag och ger det en betydande rörelsefrihet blir inte riksdagen helt avkopplad från möjligheten att yttra sig. Det står herr Ericsson fritt att interpellera, ställa enkla frågor eller på annat sätt här i kammaren av statsrådet begära upplysningar som han saknar i informationsmaterialet. Vi har inte sågat av riksdagen från möjligheten att få den insyn, som man vill skaffa sig utöver den insyn man erhåller genom de olika organen.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det var skickligt av herr Lindholm att på 48 sekunder sätta sig in i hela mitt anförande.

Herr Lindholm kom in på frågan om informationen i de privata företagen, men jag tror inte att vi där har någonting att hämta in från de statliga. Inom de företag jag leder — det var väl dem som herr Lindholm tänkte på — har vi ägnat informationen en utomordentligt stor omsorg. Men jag har ju varit i riksdagen så länge, att herr Lindholm kanske har andra informationer om vad som har hänt i mitt företag de senaste dagarna.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ericsson i Åtvidaberg talade så klart att det gick lätt att på 48 sekunder uppfatta vad han avsåg.

Avsikten är ju att göra informationen så fullödlig som möjligt. Jag tror emellertid att företagsnämnderna på det statliga området kommer att vara mer avancerade än de som herr Ericsson i Åtvidaberg har i sina företag. Men om herr Ericsson vill försöka nå upp till samma nivå som de statliga företagen är jag enbart tacksam.

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Än så länge får väl de statliga företagsnämnderna kasta en blick framåt vid jämförelse med företagsnämnderna i mina företag.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Ingen här i kammaren kan väl bli ledsen om en talare begränsar sig till en enda fråga, och jag vill gärna från början säga ifrån att jag endast kommer att tala om det problem som finns beträffande Kabi och Vitrum. Jag har väckt en motion i den frågan, och statsrådet Wickman har re-

dan i sitt anmärkningsvärda öppningsanförande bevärdigat motionen med några synnerligen kritiska kommentarer.

I propositionen anges en målsättning för statens läkemedelspolitik. Den är att kvalitativt högtstående läkemedel skall kunna tillhandahållas medborgarna i rätt omfattning, vid rätt tidpunkt, på rätt plats och till lägsta möjliga kostnader. Det är mycket bra sagt, tycker jag, och det är inte svårt för oss att vara överens om det målet. Men hur skall vi komma dit? Jag tycker inte det är alldeles självklart att en rationell läkemedelsindustri måste famna över hela området — forskning, produktion, grosshandel och detaljhandel. Inte heller tycker jag att det är självklart att staten måste finnas med på alla dessa områden och att statens åtgärder i de olika leden knyts ihop i en fast samordning. Jag har inte någon övertro på att staten i alla sammanhang besitter den undergörande kraften.

Enligt min mening är det fair mot den svenska läkemedelsindustrin att beslutet om propositionen 142 inte fattas utan att man också tar hänsyn till och försöker balansera den kritik som finns. Mot slutet av eftermiddagens debatt gjordes också en glädjande balansering.

Jag har själv länge varit imponerad av det intensiva forskningsarbete som bedrivits inom svensk industri. Detta gäller alldeles särskilt läkemedelsindustrin. Att diskutera allokeringsspekterna på läkemedelsindustrins forskning helt isolerat tror jag inte är riktigt. Allokering av forsknings- och utvecklingsresurserna är ett stort problem som bör diskuteras allmänt i ett sammanhang och inte bara i anslutning till en viss industrigren. Jag tror därför inte att det är befogat att ta upp det i anslutning till denna industri.

Men finns det kanske några speciella branscher inom just läkemedelsindustrin? Propositionen talar om behovet av en strukturrationalisering. Det är en-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ligt min mening felaktigt att koppla det behovet till hela branschen. Det kan vara motiverat — som herr Burenstam Linder mycket elegant utvecklade det hela under eftermiddagen — när det gäller de statliga och de apoteksägda enheterna. Det är bra att strukturrationalisera de enheterna och bygga upp en slagkraftig läkemedelskoncern kring Kabi, som till skillnad från många av de övriga företagen ändå är välskött. Genom ett direkt engagemang inom läkemedelsindustrin får ju staten också bättre möjligheter till insyn i branschens förhållanden. Om regeringen genom det ökade engagemanget i läkemedelsindustrin kan minska de fördomar som finns kring den branschen, är Kabi-köpet positivt. Men kom ihåg att insynsmöjligheterna i hög grad är beroende av synförmågan!

När förre inrikesministern Johansson skrev direktiven till läkemedelsförsörjningsutredningen — vars betänkande inte blivit remissbehandlat innan vi handlägger detta ärende — summerade han att vad han anfört om läkemedelsindustrin torde tala för att den bör få fortsätta att utvecklas under samma former som nu.

Förre statsministern Erlander sade i Lund för några år sedan: »Svensk läkemedelsindustri har en kvalificerad forskning, och jag tror att den stimuleras genom fri konkurrens. Svensk läkemedelsindustri har dessutom hävdats sig väl på den internationella marknaden, och de tillförda exportinkomsterna ligger det i statens intresse att få. Erfarenheterna visar att privata företag har lättare att driva effektiv exporthandel än statliga.»

Så långt herr Erlander. Detta är en inte alldeles oväsentlig slutsats när det gäller dagens bekymmersamma valutaläge.

Dåvarande medicinalstyrelsen anförde i ett yttrande inför en tidigare riksdagsbehandling, att erfarenheterna inte gav någon anledning att anta att ett

förstatligande av läkemedelsindustrin skulle gynnsamt påverka utvecklingen.

I dag säger chefen för socialstyrelsen, att det inte är något underbetyg åt universitet och högskolor runt om i världen när man konstaterar att de senaste decenniernas stora utveckling inom läkemedelsområdet till väsentlig del beror på den industriella insatsen. Socialstyrelsens chef ger också en honnör till det utvecklingsarbete som blivit samhället till stort gagn.

Expertuttalanden om den svenska läkemedelsindustrin har allmänt varit mycket positiva. Även internationellt har vi haft möjlighet att hävda oss, och vi bör enligt min mening inte snöra in oss i en trång nationell syn på dessa frågor. Då är vi ute efter något annat än rationalitet och konkurrenskraft.

Som en ande över propositionen 142 svävar detta, att staten i realiteten är den huvudsakliga köparen av läkemedel. Det är något oklart vad som skall intolkas i detta. Men jag vill betona att det inte kan få medföra att man på något sätt kommer att nagga läkarnas fria förskrivningsrätt i kanten. Patientens förtroende för sin läkare är mycket stort, och jag är övertygad om att den sjuke litat mera på sin läkare än på staten.

Både den frågan och frågan om huruvida en verklig konkurrensneutralitet blir möjlig därest staten får monopol i detaljhandelsledet får vi väl tillfälle att återkomma till. Det ligger onekligen något i att saken i dag är för tidigt väckt. Men när vi får hit ärendet nästa gång är det i stället för sent; då är skeendets ögonblick redan passerat. Så är det även i dag. Det har redan vidtagits långtgående åtgärder innan riksdagsbeslutet är fattat. Många har talat om det anmärkningsvärda i ett sådant förfarande. Låt mig bara uttrycka den allvarliga förhoppningen inför den fortsatta utvecklingen att vi inte skall integrera ett statligt grosshandelsföretag

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

med ett statligt monopol i detaljhandelsledet och samtidigt blåögt tro att det är möjligt att förverkliga den konkurrensneutralitet som propositionen nu ordar om. Det vore orimligt om ett detaljistmonopol skulle få integrera bakåt i grossistledet och konkurrera med andra grossister. Det kan aldrig bli fråga om konkurrens på lika villkor den vägen. Jag är alltså inte negativ till att staten får en egen grosshandel, men den får inte kopplas ihop med ett monopol. Jag hoppas att i den proposition om apoteksbolaget, som skall föreläggas vårriksdagen 1970, företaget får en konstruktion som tar hänsyn till just dessa krav.

Vad beträffar mitt yrkande kan jag helt instämma med herr Eriksson i Arvika.

Herr **HOVHAMMAR** (m):

Herr talman! Jag skulle också vilja framlägga några synpunkter i anledning av propositionen 142.

Det centrala i läkemedelsförsörjningen är att de sjuka har tillgång till de läkemedel som vid varje sjukdomstillfälle är de mest lämpliga. Det gäller alltså möjligheten att erhålla — som tidigare framhållits här i dag — rätt läkemedel, att få dem vid rätt tidpunkt samt på ett bekvämt sätt.

Vi kan i dag konstatera att trots vår höga framstegstakt när det gäller medicinsk-vetenskaplig forskning återstår mycket att göra i kampen mot olika sjukdomar. I det arbetet är det nödvändigt att forskning och tillverkning sker under friast möjliga former och i så nära och omedelbar anknytning till läkarkåren och den svenska och internationella sakkunskapen som över huvud taget är möjligt.

Systemet med en privat läkemedelsindustri, som för närvarande existerar i västvärlden, torde i alla väsentliga avseenden synnerligen väl fylla de krav man har att ställa på en effektiv läkemedelsförsörjning. Samhället har också

stora möjligheter att utifrån sociala värderingar påverka prissättningen på läkemedel.

Statsrådet Wickman anholder nu om riksdagens bemyndigande att förvärva aktier i AB Kabi och Vitrum AB. Av statsrådets redogörelse i propositionen för den svenska läkemedelsindustrin framgår, liksom för övrigt av debatten i dag, att någon egentlig kritik mot det sätt på vilket forskning och marknadsföring hittills har bedrivits inte går att framföra. De argument som har presenterats som skäl för förvärv av ifrågavarande företag finner jag inte tillräckligt bärande för att motivera att samhället skall behöva ta på sig ett större mått av ansvar och engagemang än som för närvarande är fallet.

Som en motivering för ett förstatligande av nämnda företag anförts bl. a. möjligheterna till en samordnad forskning.

Vi har i Sverige en mycket god läkarutbildning — det är vitsordat från många håll — vilken förutsätter livliga forskningsinsatser. Staten bör liksom hittills ge stöd åt dessa, och läkemedelsindustrin kommer i alltmer ökad omfattning att samarbeta med dem som bedriver denna grundforskning. Efter dessa linjer har vårt land mycket goda möjligheter att få en även internationellt sett betydande läkemedelsindustri, och samhällets inflytande över forskningen torde vara tillfredsställande.

Statsrådet anför som ett ytterligare argument önskvärdheten av en strukturrationalisering inom branschen. Det undandrar sig mitt bedömande, om en sådan inom detta område gynnar konsumenterna. Enbart det förhållandet att ett företag byter ägare innebär ju inte någon strukturrationalisering.

Det har också sagts i propositionen att ett utbyggt samarbete vad gäller forskningen redan förekommer inom den fria läkemedelsindustrin. Riskerna för att detta samarbete kommer att raseras genom statliga ingrepp får bedö-

mas som påtagliga. En alltför hård styrning befrämjar inte forskningen. Genier behöver ett stort mått av självständighet och frihet i sitt arbete.

Som ett skäl för ett statligt övertagande av Kabi och Vitrum anförts i propositionen att företagets produktion och forskning är av stor betydelse för landet i händelse av avspärning. I ett sådant fall äger emellertid samhället redan nu möjligheter att direkt ålägga landets industri en viss inriktning av produktionen. Detta gäller naturligtvis även forskning inom läkemedelsindustrin.

Att samhället övertar ett företag förändrar i det avseendet inte nämnvärt samhällets möjligheter i positiv riktning. Tvärtom kan ett förstatligande av vissa delar av läkemedelsindustrin utgöra ett incitament för industrin inom den fria sektorn att i större utsträckning förlägga sin produktion och forskning till utlandet, vilket skulle innebära en allvarlig forsknings- och kapitalflykt, till skada för vårt land. I England har det redan förekommit i stor utsträckning att forskare har flyttat över till Amerika.

Genom förvärvet av Vitrum AB skulle staten få tillgång till en grosshandelsrörelse. I propositionen framförs också förslag om ett statligt apoteksbolag. Det förutsättes emellertid att de statliga läkemedelsindustrierna inte skall ges någon förtur enbart därför att de är samhällsägda. Senare i propositionen uttalar det att genom tillgången till en icke privatägd grosshandel apoteksbolaget lättare kan bedöma de faktiska kostnaderna inom grosshandelsledet. Även andra fördelar antyds, dock utan närmare precisering.

Den vertikala integration som antyds i propositionen och som blir verklighet om apoteken förstatligas och nu föreliggande proposition antas innebär utan tvivel påtagliga risker för en medveten eller omedveten styrning till av samhället producerade och tillhandahållna lä-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

kemedel. En sådan styrning skulle starkt strida mot vad som sägs inledningsvis i propositionen om att det centrala målet i statens läkemedelspolitik bör vara att kvalitativt högtstående läkemedel kan tillhandahållas medborgarna i rätt omfattning, vid rätt tidpunkt, på rätt plats och till lägsta möjliga kostnader.

Enligt min uppfattning har det inte framkommit någonting mera påtagligt som motiverar ett statligt ingrepp i form av inköp av vissa läkemedelsföretag. Några konkreta fördelar torde inte uppnås genom ett förstatligande. Därför, herr talman, kommer jag att stödja reservationen vid statsutskottets utlåtande nr 169, innebärande avslag på Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 142.

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag ber först att få instämma i det uttalande som bankoutskottets ordförande herr Regnéll gjorde beträffande det förhållandet att propositionen 121 med tillhörande motioner har behandlats av statsutskottets femte avdelning.

Av statsutskottets utlåtande nr 168 skall jag endast något beröra det avsnitt som gäller Norrlandsfonden. Vi är några motionärer från centerpartiet som har tagit upp frågan om Norrlandsfondens fortsatta verksamhet. I propositionen 121 angående ett statligt förvaltningsbolag har departementschefen föreslagit, att förvaltningsbolaget den 1 januari 1970 övertar och därefter förvaltar statens aktier i det övervägande antalet av de aktiebolag vilkas aktier nu förvaltas av fonden för statens aktier.

För att förvaltningsbolaget skall få erforderliga finansiella resurser föreslås det att bolaget icke skall behöva göra några utdelningar för verksamhetsåren 1970—1972. Departementschefens förslag innebär att utdelning från LKAB till Norrlandsfonden icke skall ske i fortsättningen med undantag för

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

1970 års utdelning på 15 miljoner kronor, vilken är bunden av beslut som 1966 års riksdag fattat.

De satsningar som Norrlandsfonden har gjort har haft stor betydelse för Norrlands näringsliv. Jag vill här bara nämna att under fondens snart tioåriga tillvaro cirka 160 miljoner kronor har satsats bl. a. på forskning, utredningar, produktutvecklingsprojekt samt kredit till industrin. Speciellt vill jag understryka betydelsen av kreditgivningen till företagen, vilken i risktagningshänseende kan jämföras med eget kapital.

I motion II: 1235 har vi motionärer hemställt att riksdagen vid behandlingen av propositionen 121 måtte uttala att Norrlandsfonden även efter utgången av år 1970 garanteras årliga tillskott av medel motsvarande minst de belopp som hittills erhållits från LKAB. Vi motionärer menar att Norrlandsfondens fortsatta verksamhet måste tryggas, även om dagens riksdagsbeslut innebär att medelstildelningen från LKAB upphör.

Utskottet avstyrker motionen med motiveringen att det är mindre välbetänkt att riksdagen i förevarande sammanhang fattar beslut om den fortsatta finansieringen av Norrlandsfondens verksamhet. Jag tolkar utskottets motiv för yrkandet om avslag på motionen så, att utskottet funnit det icke vara praktiskt att riksdagen i ett beslut som avser bildandet av ett statligt förvaltningsbolag även tar ställning till delfrågan om Norrlandsfondens fortsatta medelstildelning.

Trots utskottets avslagsyrkande har motionen fått en välvillig behandling. På s. 10 i utlåtandet säger utskottet bl. a.: »De positiva erfarenheterna av fondens verksamhet motiverar att den även framdeles erhåller årliga bidrag.» Jag noterar med tillfredsställelse andemeningen, att utskottet ställer sig positivt till de synpunkter vi anför i motionen.

Om den nuvarande medelstildelningen från LKAB till Norrlandsfonden säger utskottet, att den grundats på särskilda propositioner. Utskottets ställningstagande bör således innebära — industriministern har deklarerat någonting liknande här i dag — att riksdagen kan emotse en särskild proposition om medelstildelning till Norrlandsfonden vid kommande vårriksdag, och jag förbehåller mig rätten att då återkomma till frågan.

Herr talman! Jag har inget yrkande som avviker från utskottets på denna punkt. I övrigt ber jag att få instämma i det yrkande som herr Eliasson i Sundborn tidigare har framställt.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Dagens debatt har delvis handlat om frågor som har med vår konstitution att göra. En effekt av nuvarande konstitution är att ett statsråd har fysiska svårigheter att samtidigt följa debatterna i båda kamrarna. Det är en ofullkomlighet, som vi fr. o. m. år 1971 inte kommer att lida under, men den utgör anledningen till att jag inte har kunnat följa debatten här i kammaren sent på eftermiddagen och omedelbart efter middagsuppehållet i den omfattning som jag hade önskat.

Det gjorde att jag inte var närvarande, när herr Burenstam Linder höll ett längre anförande här i kammaren. Samma konstitutionellt betingade malör inträffade under vår Duroxdebatt, och för att inte herr Burenstam Linder eller någon annan i kammaren skall tro, att jag vill undvika några debatter med herr Burenstam Linder vill jag ta upp vissa av de synpunkter som, efter vad jag har blivit underrättad, han framförde i sitt inlägg.

Jag kommer då först till vad herr Burenstam Linder hade att säga om statens bakteriologiska laboratorium. Jag

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

berör inte den saken för att starta en ingående debatt med herr Burenstam Linder om denna statliga myndighet, utan jag gör det för att få tillfälle att fästa kammarens uppmärksamhet på herr Burenstam Linders alldeles speciella debatteknik i kammaren, nämligen att komma till en debatt med mycket preciserade uppgifter om ett visst företag. Ju mer vår statliga företagssektor växer, ju fler företag kommer det att finnas och desto större blir möjligheten att singla ut ett av dessa företag och framlägga mycket detaljerade analyser beträffande företaget. Självfallet är företaget valt så, att det skall finnas negativa ting att säga om dess verksamhet.

Herr Burenstam Linder vet mycket väl att det inte finns några praktiska förutsättningar att öppna en debatt på det material han redovisar, helt enkelt därför att det är helt uteslutet att det ansvariga statsrådet — jag är för övrigt inte ansvarigt statsråd när det gäller statens bakteriologiska laboratorium utan det är socialministern — att ha tillgång till erforderliga detaljuppgifter. Jag tycker att detta är en teknik, som inte vittnar om ett intresse att verkligen föra en sakdebatt i allvarliga frågor. Jag hoppas att herr Burenstam Linder inte tredje gången som vi diskuterar statliga företag kommer att använda samma teknik, men det är klart, att det står honom fritt att göra som han vill.

Det finns således ingen möjlighet för mig att ta upp alla de synpunkter herr Burenstam Linder anförde beträffande statens bakteriologiska laboratorium (SBL). Givetvis kan man plocka ut prisutvecklingen på ett speciellt vaccin som SBL tillverkar och jämföra den med den genomsnittliga prisutvecklingen för läkemedel i övrigt. Men det är fullkomligt ointressant att göra en sådan jämförelse, om man inte samtidigt redovisar de speciella omständigheter som ligger bakom detta särskilda vaccin. Herr

Burenstam Linder kanske dock har anspråk på medlemmar i en socialdemokratisk regering, att de skall känna till alla speciella förhållanden inom den statliga sektorn. Jag beklagar att jag inte är kompetent att nu omedelbart ta upp en diskussion på denna punkt. Jag är emellertid övertygad om att den ansvarige verksamhetschefen kommer att utförligt diskutera och bemöta herr Burenstam Linders synpunkter, och jag skall inte göra det på annat sätt än att jag vill påpeka, att SBL icke är ett affärsdrivande företag. Min kunskap om SBL är begränsad, men jag kan dela herr Burenstam Linders uppfattning så långt som att bekräfta att SBL:s lokalfrågor inte är väl ordnade.

SBL har icke, vilket är naturligt, eftersom SBL icke är ett affärsdrivande verk, visat någon aktivitet i fråga om exportförsäljning.

Det finns mycket att säga om SBL, men vilken är den polemiska poängen med att framföra dessa uppgifter om SBL? Den är självfallet att framställa SBL som om det vore ett konkurrensinriktat, med kommersiella ambitioner uppträdande företag. SBL är — för att upprepa — inte ett sådant företag, det har vare sig befogenheter eller resurser härtill och därmed faller också mening- en med att i denna debatt räkna upp en mängd uppgifter om detta företag, uppgifter som dessutom ingen här i kammaren kan kontrollera och diskutera. Jag vill emellertid understryka att en av avsikterna med de förslag som nu diskuteras av riksdagen är just att skapa förutsättningar för att så ordna SBL:s verksamhet, att dess potentiella möjligheter kan bättre utnyttjas än som sker för närvarande. Man kunde lika väl ha tagit upp andra statliga aktiviteter när det gäller läkemedelsproduktion, exempelvis militärapoteket och försvarets fabriksverks verksamhet i Åker, om det funnits en ambition att ge en rättvisande bild av den verksamhet som faktiskt

Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen

förekommer. Men det har herr Burenstam Linder alltså valt att icke göra.

Jag skall i detta sammanhang inte ta upp vad herr Burenstam Linder mer allmänt uttalade om läkemedelsindustrin, eftersom jag vet att herr Hellström inom kort kommer att göra detta. I stället vill jag ta upp herr Burenstam Linders yttranden av mera allmänt intresse som enligt min mening mer hör hemma i en debatt om den statliga företagspolitiken. Med utgångspunkt från Kabi tog han upp vissa värderingsfrågor, och det är helt riktigt eftersom det är Kabi-förvärvet vi diskuterar. Han sade bl. a. att det inte är så konstigt att Pripp-koncernen är nöjd med sina relationer till staten eftersom den, om de uppgifter jag fått av vad herr Burenstam Linder sade är riktiga, fått så bra betalt. Han sade att Pripp har blivit av med ett dåligt företag, vilket jag tror är ett omdöme han har anledning ångra, och att staten enligt hans mening betalat alldeles för mycket. Man kan ju diskutera varför ett, antagligen också enligt herr Burenstam Linders uppfattning, framstående svenskt företag som Pripp-koncernen driver ett dåligt företag med insats av så stora resurser. Det kunde i och för sig vara intressant att diskutera den saken, men nu bestrider jag mycket bestämt att Kabi är ett dåligt företag. Jag bestrider också att staten skulle ha betalat ett överpris, framför allt att staten skulle ha betalat ett mer eller mindre sensationellt överpris. Man kan självfallet alltid diskutera värdet på ett företag, dvs. värdet i säljarens hand och i köparens, vid en förhandling. Hur pass effektiva förhandlingarna är på båda sidor kan det finnas olika omdömen om, och det tillkommer kanske inte mig att utfärda något betyg beträffande förhandlingsresultatet i just detta avseende.

Jag väljer därför en mer objektiv bedömning av förhandlingsresultatet,

nämligen den objektiva värdering som flera av herr Burenstam Linders partivänner brukar hänvisa till, d. v. s. den svenska fondbörsen, som självfallet reagerade på nyheten om statens förvärv av aktiemajoriteten i Kabi. Låt mig till kammarens protokoll inläsa den börskommentar som fanns att läsa i Svenska Dagbladet omedelbart efter förvärvet. Den lyder: »Pripps affär med staten om Kabi var en händelse som börserna ställde sig en aning tveksam inför. Det likviditetstillskott som affären ger Pripp, borde väl ha kunnat gynna Pripp-aktien. Men det var bara första dagen Pripp gick upp ett par kronor, sedan föll kursen tillbaka. En del av dem som har aktier i Pripp var funder samma och undrade om detta nu var en så särskilt bra affär för Pripp — en första reaktion var att köpeskillingen, 49,5 milj. kr., var låg. Man menade att de 65 proc. av Kabi som Pripp överlät borde vara värda ett pris motsvarande bortåt en årsomsättning för Kabi, d. v. s. i runda tal 60 miljoner.»

Jag har kanske inte samma respekt för börsernas reaktioner som herr Burenstam Linder och hans partivänner ofta ger sig sken av att ha, men jag vill ändå nämna detta exempel på en i varje fall av de inblandade förhandlingsparterna helt oberoende bedömning av det pris till vilket förhandlingarna ledde.

Jag skulle här kunna redovisa mera material om Kabi. Herr Burenstam Linder vet lika bra som jag att det alltid är svårt att värdera ett företag. Men jag utgår från att det värderingsmaterial vi hade och de bedömningar vi gjorde har redovisats inför utskottet. Vi förde en förhandling och kom så småningom överens om ett pris. Om det skall bli en uppgörelse är det självklart att den måste uppfattas som god av båda förhandlingsparterna, eftersom förhandlingarna sker frivilligt och mellan i denna mening helt likvärdiga parter. Affä-

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

ren måste självfallet då framstå som lockande för båda, om den skall komma till stånd.

Jag kan emellertid för kammarens ledamöter nämna vissa uppgifter om de resultat Kabi nu vid det senaste bokföringsårets utgång den 1 oktober 1969 redovisar. Kabi har nämligen brutet räkenskapsår. De siffrorna visar på en utveckling som i alla avseenden är bättre än den prognos som låg till grund för de värderingar och värderingsdiskussioner vi förde under förhandlingarna. Detta företag, som herr Burenstam Linder anser vara dåligt, har under det senaste verksamhetsåret redovisat en bättre resultatutveckling än Pharmacia och Astra. Jag vet inte hur herr Burenstam Linder vill rubricera de båda sistnämnda företagen, och allting kan ju ändra sig i framtiden. Vi får hålla oss till vad vi vet i dag och se på de rörelseresultat som föreligger. Och Kabis rörelseresultat före avskrivningen har ökat med 16,1 procent, alltså litet mer än Pharmacias 15,9 och inte oväsentligt mer än Astras 11,9 procent. Också företags utdelning i relation till omsättningen — som i och för sig också kan vara ett godtyckligt mått — ligger över vad som har redovisats för Pharmacia och Astra.

Självfallet kan man diskutera priset, men jag kan med största bestämdhet hävda, utan att anklagas för subjektivitet, att staten inte har gjort någon dålig och Pripps inte någon sensationellt god affär. Det är en affär som varit gynnsam för båda parter. Självklart är också att de förutsättningarna måste vara uppfyllda för att en överenskommelse av denna art över huvudet skall komma till stånd.

Sedan anför herr Burenstam Linder en rad synpunkter på förvaltningsbolaget, och det är naturligt att han gör det. Förvaltningsbolaget kommer att bli en mycket byråkratisk organisation, sade han. Det är svårt att se vad herr Burenstam Linder baserar detta omdö-

me på. Han hänvisar bl. a till bankofullmäktiges remissyttrande över företagsdelegationens förslag, i vilket talas om att det föreligger en övertro på organisationen. Ja, man kan alltid göra statistik på sitt eget sätt, och det går som bekant också att ljuga med statistiska medel. Men om vi nu skall använda remissinstanser som mätare på sanningen — och det är alltså den metod som herr Burenstam Linder vill tillämpa, vilket man naturligtvis kan göra — kunde vi lika väl säga att endast 5 av de 50 remissinstanser som yttrat sig över förslaget har varit negativa — en av dem var mycket riktigt riksbanksfullmäktige. 45 av de 50 yttrandena har däremot varit neutrala eller positiva.

I det förslag till förvaltningsbolag, som företagsdelegationen framlade och som vi i stort sett följt i propositionen, är det inte fråga om en byråkratisk organisation om man därmed menar — vilket man rimligen bör göra — en stor och otymplig organisation. Det är tvärtom fråga om en liten organisation. I vilken mån den blir byråkratisk eller icke i sitt sätt att arbeta kommer naturligtvis framför allt att bero på de personer som är satta att genomföra förslaget och som fått ansvaret att verkställa de intentioner regeringen och som jag hoppas i kväll riksdagen deklarerar när det gäller förvaltningsbolaget. Jag tror att valet av dessa personer, vilket kommer att offentliggöras när riksdagen har fattat sitt beslut, i varje fall för dem som är intresserade av en objektiv och verkligheten någorlunda näraliggande prognos för företagets utveckling inte kommer att upplevas som att förvaltningsbolaget skulle bli en byråkratisk organisation.

Något som är viktigt för förvaltningsbolaget och för den statliga företagssektorns framtida utveckling är att det — att döma av debatten och utskottsutlåtandena — kommer att stå en mycket stor majoritet i detta hus bakom

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

bildandet av förvaltningsbolaget. Var-ken riksdag eller regering har någon ambition att göra detta företag till en byråkratisk organisation. Det är ju tvärtom för att öka effektiviteten i våra statliga företag och därmed förbättra vår statliga företagsgrupp — alltså vår egen och därmed även herr Burenstam Linders företagsgrupp — möjlighet att motsvara de krav vi ställer på företagen i fråga, som vi inrättar förvaltningsbolaget. Att anse att det skulle finnas någon naturlag som skulle säga att en statlig verksamhet, i detta fall driven i bolagsform, med nödvändighet skulle bli byråkratisk tycker jag skulle vara att allvarligt underskatta den statliga förvaltningens och — om jag får vara något allvarligare — den svenska demokratins funktionsduglighet.

Men, säger herr Burenstam Linder, visst behöver vi göra de statliga företagen effektiva och effektivare. Jag instämmer i att detta är syftet med inrättandet av förvaltningsbolaget. Vi har inte heller några överdrivna och naiva föreställningar om att vi omgående åstadkommer stora resultat med inrättandet av detta företag, men vi tror alldeles bestämt att vi har skapat förutsättningarna för en sådan utveckling. Att förverkliga denna utveckling är en uppgift som får ankomma både på regeringen som aktieägarnas närmaste representant och på de personer vi väljer att förverkliga intentionerna.

Herr Burenstam Linder säger vidare att vi i själva verket inte vill att företagen skall bli effektiva. Jag skulle vilja säga att vi önskar att de skall bli effektiva. Det kan emellertid vara en värderingsfråga vilken komparationsform av adjektivet man väljer.

Herr Burenstam Linder säger emellertid att vi inte alls är intresserade av effektivitet utan bara av expansion. Jag vill verkligen fråga herr Burenstam Linder hur man tror att det skall va-

ra möjligt att förverkliga den målsättning vi har, nämligen att företagen skall expandera, utan att dessa samtidigt är effektiva och effektivare än i dag.

Det har tidigare i dagens debatt bl. a. på grundval av herr Bohmans motion — och frågan har även tagits upp av herr Burenstam Linder — diskuterats vilken konsolideringsgrad den använda värderingen av aktierna i förvaltningsbolagets dotterbolag innebär. Vi har sagt att vi når, med den värdering som vi valt och som är utförligt redovisad utan något som helst försök att dölja någon bedömningsgrund, en relativt låg konsolideringsgrad av 36 procent. Det betyder att den är lägre än den konsolideringsgrad som bl. a. ett nyligen bildat privatägt holdingbolag har valt.

Då säger herr Burenstam Linder att denna jämförelse är mycket missvisande, därför att det bolag som åsyftas inte är ett nytt bolag utan ett gammalt företag — det är därför som konsolideringsgraden är så pass hög som 40 procent. Men, herr Burenstam Linder, alla de företag som det här är fråga om är också gamla företag. Det gäller, kan man säga, en partiell ombildning av fonden för statens aktier till ett förvaltningsbolag. Det är alltså även härvidlag fråga om ett gammalt företag som ombildats, och mot den bakgrunden finner jag att parallellen med det privatägda holdingbolaget är helt hållbar, med den enda skillnaden att vi — vilket man kan diskutera och kanske kritisera oss för — har valt en något för låg men alltså ingalunda för hög konsolideringsgrad i det förvaltningsbolag som riksdagen nu har att ta ställning till.

Vidare säger herr Burenstam Linder att förvaltningsbolaget kommer att förhindra sådana diskussioner som de som i dag ägt rum i kamrarna om företaget Uddcomb. Men kom ihåg att vi har två ambitioner med förvaltnings-

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

bolaget, klart uttalade i propositionen och upprepade i flera inlägg i kammaren i dag och dessutom verkligen inpräglade i den offentliga debatten efter måttet av vår förmåga. Det första ändamålet med detta förvaltningsbolag är att på sikt — inte omedelbart — uppnå en bättre fungerande statlig företagssektor än den vi har i dag. Vi menar att detta inte bara är ett intresse för skattebetalarna som ägare av dessa företag utan att det är ett angeläget önskemål även med hänsyn till de syften för vilka vi vill använda den statliga företagsgruppen. Det andra klart uttalade syftet med de förändringar som vi föreslår i proposition 121 är att riksdagen icke skall få en minskad insyn i de statliga företagens utveckling utan tvärtom en ökad sådan.

Och då kommer vi in på hur denna insyn skall organiseras. Herr Burenstam Linder frågar varför inte alla riksdagsmän skall få närvara vid bolagsstämmorna — det är för övrigt inte bara herr Burenstam Linder som ställt denna fråga, utan flera andra talare har också gjort det. Utskottet har behandlat saken i sitt utlåtande, och den har även tagits upp i debatten. Jag har därför inte mycket att tillägga på den punkten. Vi menar att den ordning vi föreslagit är — såvitt nu kan bedömas — den effektivaste möjligheten för riksdagens ledamöter att få insyn i de statliga företagen.

Jag skall inte gå in på alla de olika elementen i låt mig säga det insynssystem som skisseras i proposition 121. Men jag vill framhålla att det är framför allt till de 18 riksdagsledamöter som kommer att kunna besöka förvaltningsbolagets bolagsstämma som riksdagens omedelbara insyn koncentreras. Utskottet liksom självfallet samtliga kammarledamöter får tillfälle att varje år diskutera — på grundval av ett material som kommer att successivt bli öppnare och mer upplysande — de statliga före-

tagens utveckling, och som resultat av dessa diskussioner ges givetvis de anvisningar för den framtida utvecklingen som riksdagens majoritet beslutar. Det är naturligtvis viktigt — jag vill gärna understryka det — att dessa 18 ledamöter uppfattar sitt uppdrag att följa de statliga företagens utveckling på det sättet, att de är medansvariga för denna utveckling och att de icke kommer att fullgöra uppdraget i syfte att försvåra företagens utveckling. Om jag skall tala i klartext syftar jag självfallet här inte på dem av de 18 som kommer att väljas av den socialdemokratiska riksdagsgruppen, inte heller på dem som kommer att väljas av centerpartiets riksdagsgrupp. Jag syftar faktiskt på dem som kan komma att väljas av folkpartiets och moderata samlingspartiets riksdagsgrupper.

En del av de frågor som herr Burenstam Linder nu skriftligen uppvaktar våra företag med ger en antydning om att den risken inte kan betraktas som obefintlig att dessa ledamöter kommer att använda sina möjligheter att ställa frågor, inte på ett sätt som är avsett att förbättra förutsättningarna för dessa företags verksamhet utan så att de i verkligheten kommer att innebära en belastning för företagen, inte därför att dessa skulle vara ovilliga att redovisa sin verksamhet utan därför att de frågor som kommer att ställas icke är uttryck för ett intresse av att dessa företag skall utvecklas till aktieägarnas, dvs. det svenska folkets, fördel utan att det är andra syften som ligger bakom frågeställandet. Därför är jag, herr Burenstam Linder, i dag tveksam när det gäller ett positivt svar på herr Burenstam Linders fråga, i vilken grad vi är beredda att ställa en stab av experter till dessa riksdagsledamöters förfogande för att de skall kunna fullgöra sitt uppdrag. Jag tror att herr Burenstam Linder underskattar riksdagsledamöternas förmåga både att motta den information

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

som de begär och också att ställa de relevanta frågorna. Det är alldeles uppenbart att det är ett experiment som vi här startar, och jag vill från denna talarstol i dag uttrycka den förhoppningen att detta experiment verkligen skall genomföras i den andan, att samtliga dessa 18 ledamöter känner sitt ansvar såsom ombud för det i detta företag aktieägende svenska folket.

Herr Burenstam Linder säger slutligen: Genom att en av förvaltningsbolagets främsta inkomstkällor självfallet kommer att bli utdelningen från LKAB innebär tillskapandet av förvaltningsbolaget — om nu de uppgifter om hur Burenstam Linders anförande som jag har fått är riktiga — en utsugning av Norrbotten.

Jag måste säga att detta, milt uttryckt, är en oförsynthet mot det kommande förvaltningsbolaget. Vad vi vet om de statliga företagen i Norrbotten — vi kommer att få anledning att diskutera dem i fortsättningen i kväll — är bl. a. att ASSI i sina anläggningar i Norrbotten under en treårsperiod kommer att investera 330 miljoner kronor. Inte ens LKAB:s vinstutdelning räcker för att finansiera en sådan investering. Men det är framför allt en oförsynthet mot förvaltningsbolaget att påstå att dess tillkomst skulle medföra en utsugning av Norrbotten, när förändringen är att utdelningen av LKAB:s vinstmedel i stället för att omedelbart inflyta på budgetens inkomstsida — där självfallet också bolaget från ett så pass stort och vinstgivande företag som LKAB framstår som relativt marginellt i en budget med den omslutning vi för närvarande har — i stället kommer att utdelas till förvaltningsbolaget, detta förvaltningsbolag som har som en av sina centrala uppgifter att öka den industriella aktiviteten i Norrbotten. Jag vill säga att tillkomsten av förvaltningsbolaget är en av de mest glädjande och positiva händelserna när det gäller

Norrbottens industriella utveckling och att den framtida utvecklingen kommer att visa detta. Att vända på detta och säga att bildandet av förvaltningsbolaget tvärtom skulle innebära en utsugning av Norrbotten betyder att man väljer ett enkelt demagogiskt argument utan att ha gjort sig besväret att sätta sig in i den mekanism, som kommer att känneteckna detta förvaltningsbolags verksamhet.

När jag nu, herr talman, har kommit till den sista punkten i herr Burenstam Linders anförande har jag avlägsnat mig från Stockholm och hamnat i Norrbotten. Jag vill använda tillfället att i anslutning därtill, såsom jag tidigare har anmält, svara på fru Marklunds interpellation angående sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen.

Fru Marklund har frågat mig dels om jag kan upplysa om regeringen avser att förelägga riksdagen en plan för investeringar i Norrlandslänens näringsliv som syftar till att bryta trenden med avfolkning och som kan garantera en säkrare utkomst för befolkningen i landsdelen, dels om det föreligger några planer på omedelbara sysselsättnings-
skapande åtgärder i den riktning interpellationen angivit.

Interpellationen framställdes vid höstsessionens början den 16 oktober. I Kramfors och Luleå den 23 respektive den 24 oktober tillkännagav regeringen ett närprogram, som kan sammanfattas i följande punkter:

Särskilt bidrag kommer att ges för åtgärder som främjar återväxten efter skogsavverkningar på marker med dålig spontan föryngring. Stödet berör ett 60-tal kommuner i Norrlands inland, och genom bidraget räknar man med att skogsavverkningen skall öka i sådan omfattning att den år 1970/71 kan bereda sysselsättning för inemot 2 000 personer under viss del av året.

För att möta de väsentliga sysselsättningsbehoven under vintern framför

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

allt i de fyra nordligaste länen har AMS vidare bemyndigats att ta ytterligare 75 miljoner kronor i anspråk för allmänna beredskapsarbeten som AMS tidigare disponerar för innevarande budgetår.

Ramen för lokaliseringsslån höjs med 100 miljoner kronor under förutsättning att riksdagen bifaller förslag här-
om.

Genom överenskommelser med SAAB-Scania skapas industrisysselsättning för ca 450 man, varav i Luleå ca 250 man, i Kramfors ca 150 och i Örnsköldsvik ca 50.

Investeringar i Assi kommer att göras som uppgår till 315 miljoner kronor för att säkerställa och utöka produktionen vid Karlsborg och Lövholmen.

LKAB:s investeringsprogram för de närmaste åren ligger på en nivå av 150—200 miljoner kronor per år.

NJA har lagt fram ett omfattande investeringsprogram. Slutlig ställning till detta har ännu ej tagits.

Lokalisering av en A 60-division kommer att ske till Luleå, vilket ger sysselsättning för ca 50 man.

Nytt fredsförband förläggs till övre Norrlands inland. Utredning pågår om lokaliseringsort.

Anläggningsarbeten för försvaret tidigare läggs, vilket kommer att beröra ett 20-tal orter framför allt i det inre av övre Norrland.

Ansträngningarna att öka militära beställningar i norrländska företag kommer att intensifieras, och undersökningar görs om huruvida även civila statliga beställningar i större utsträckning än nu kan ges till företag i norra delarna av landet. I samband med de vidtagna åtgärderna kan det vara av intresse att notera att det är första gången som en industrilokalisering av privatägda företag sker i samband med en statlig beställning.

Självfallet är detta inte ett slutgiltigt program för att lösa sysselsättnings-

problemen i Norrland. Men de nämnda insatserna visar att en satsning på bred front pågår för att i enlighet med våra näringspolitiska värderingar efter hand nå fram till en ökad likställighet mellan olika delar av landet på det industriella området.

Vi kommer att fortsätta att inom ramen för en aktiv region- och lokaliseringspolitik stimulera såväl samhälls-
ägda som privatägda och kooperativa företag till en ökad industriell verksamhet i de industriellt eftersatta områdena. Undersökningar pågår också beträffande möjligheten att flytta delar av den statliga förvaltningen från Stockholm. Vidare beräknas förslag inom kort bli framlagt angående förläggning av högre teknisk utbildning till Norrland.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort
genmäle:

Herr talman! Det kan hända att kammarens regler är onådiga mot statsrådet Wickman, men de är säkerligen ännu mer onådiga mot den stackare som på tre minuter skall replikera på allt vad han har sagt.

Jag var förvånad — och jag antar att jag inte var ensam i kammaren om det — över det angrepp som statsrådet Wickman riktade mot min debattteknik. Jag förmodar att han inte vill göra gällande att jag inte har rätt att visa upp den typ av undersökningsmaterial som jag har räknat fram och som jag anser ha ganska stor betydelse för denna debatt. Om herr Wickman sedan inte kan bemöta siffrorna är det liksom inte mitt fel, ifall de har någon som helst relevans för den fråga vi diskuterar.

Jag fick en känsla av att statsrådet Wickman menade att jag hade plockat ut några enstaka priser från statens bakteriologiska laboratorium och med hjälp av dessa ljugit med statistik. Det har jag inte gjort. Jag har räknat med

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

samtliga priser och gjort ett index för alla de olika komponenter som ingår. Jag har inte räknat bara med priserna vid statens bakteriologiska laboratorium utan även med priserna vid statens veterinärmedicinska anstalt. Att jag inte har räknat med militärapoteket beror på att insynen där är så skral att jag, trots att jag har gjort stora ansträngningar, inte har lyckats få fram något prismaterial. Men det kanske är mitt eget fel — jag har måhända inte arbetat tillräckligt mycket på den punkten.

Sedan säger statsrådet Wickman att detta inte alls är representativt — statens bakteriologiska laboratorium är inte affärsmässigt o. s. v. Rent formellt är det inte något affärsdrivande verk, men det står i dess stadgar att den verksamhet som bedrivs skall ha full kostnadstäckning. Det menar jag måste innebära att man syftar till att sätta priser som är rättvisande och att utvecklingen under den tioårsperiod som jag har intresserat mig för hade ett direkt företagsekonomiskt intresse.

Ganska mycket av statsrådet Wickmans svar var upphängt på att jag hade gjort gällande att Kabi var ett dåligt företag. Jag är medveten om statsrådets svårigheter eftersom statsrådet inte var närvarande här, men låt mig läsa upp vad jag sade enligt den stenografiska uppteckning som jag har framför mig: »Pripps tycker säkert att det är förträffligt att ha blivit av med sitt ur ekonomisk synvinkel förhållandevis osäkra företag till en hygglig slant.»

Sedan läste herr Wickman upp børsrapporten i Svenska Dagbladet och sade att han själv inte hade lika stor respekt för börsern som en del på den moderata sidan. Låt mig bara påpeka att jag inte har läst børsreferatet; alltså måste herr Wickman ha större respekt för börsern än åtminstone jag har.

Beträffande Kabis situation på litet längre sikt påpekade statsrådet Wickman att det fanns en prognos och att man nu låg över denna. Jag har händelsevis haft tillfälle att läsa den prognosen, och jag anser att det ännu inte är avgjort hur framtiden kommer att bli. Prognosen är nämligen speciellt optimistisk mot slutet av planperioden men inte i början av densamma.

Jag vet inte hur byråkratin inom det nya systemet kommer att utveckla sig. Inte heller här har jag gjort någon ansträngning att ljuga med statistik. Jag har tagit fasta på några som jag själv tycker rimliga uttalanden av remissinstanser sådana som Vattenfall, LKAB och riksbanksfullmäktige. Jag har inte upprättat någon statistik, och jag står gärna för min egen uppfattning, herr Wickman. Jag har bara sagt att jag inte är ensam om den, och det måste jag uppenbarligen ha rätt att göra.

Statsrådet Wickman påstod att jag hade sagt att regeringen inte var intresserad av effektivitet. Jag är övertygad om att ni är intresserade därav. Vad jag sade var att huvudintresset antagligen inte är effektivitet utan expansion — det utesluter inte att ni också är intresserade av effektivitet.

När det gäller konsolideringsgraden kan man naturligtvis resonera fram och tillbaka. Jag anmärkte bara på att ni ville göra gällande att den 40-procentiga konsolideringsgraden i AB Promotion skulle vara en ursäkt för den 37-procentiga konsolideringsgrad som ni själva väljer. Jag anser att det är ett mycket grunt motiv.

Slutligen är jag verkligen förvånad över den typ av diktat som statsrådet Wickman utdelar till dem som skall sitta i de framtida bolagsstämmorna. Det måste väl ändå vara de därtill valda riksdagsmännens eget privilegium att under ansvar uppfatta sin situation?

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

Jag tror att statsrådet kan vara övertygad om att det här inte är fråga om att försvåra, utan det är fråga om att känna det ansvar för Sverige som man är vald till att ta.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag går in i debatten på denna punkt redan nu, eftersom jag vet att vi om ett ögonblick kommer att få en debatt om centralare frågor, nämligen om Norrlandsproblemen, och jag vill sära ut min diskussion med herr Burenstam Linder från den debatten.

Jag talade något om herr Burenstam Linders debatteknik. Jag vill inte alls förhindra herr Burenstam Linders ambitiösa räknande på statliga företag. Det är bra. Jag tror faktiskt — jag vet att jag är en optimist — att herr Burenstam Linder och jag så småningom kommer att kunna ha riktigt bra debatter om statliga företag. Men skulle inte en sådan debatt underlättas, om vi valde en av två vägar, nämligen att antingen resonera om de allmänna centrala problemen — om den saken kan vi omedelbart ha en debatt och har delvis redan haft det — eller också, om vi vill gå in på ett enskilt företags utveckling och verksamhet, men då göra det utifrån ett allmänt tillgängligt material för att få en debatt på något så när lika villkor, något som väl borde vara till fördel inte minst för dem som sitter i kammaren och lyssnar.

Det är möjligt att herr Burenstam Linder tycker att jag är en okunnig medlem av den svenska regeringen. Jag vet att det enligt konstitutionen finns ett formellt antagande, att ett statsråd vet allting om hela den statliga förvaltningen och att varje medlem av det svenska statsrådet de facto är ansvarig för alla regeringsbeslut. Men, herr Burenstam Linder, bör vi ändå inte i denna debatt om grundlagen, som förekommit flera

gånger tidigare i dag, försöka hålla oss till det som är realistiskt och rimligt.

Jag vill gärna diskutera SBL med herr Burenstam Linder, och vi kanske kan få en trevlig debatt härom framöver. Med då vill jag verkligen ha tillgång till en mycket fullständigare redovisning av SBL:s verksamhet än den som herr Burenstam Linder lämnat i dag. Det kan hända att herr Burenstam Linder har alldeles rätt — jag tvivlar dock på att det är en fullständig bild han gett — men det är möjligt att så är fallet. Jag kan inte bedöma den saken, och därför måste vår debatt nu ofrånkomligen bli mycket skev. Jag kan inte inse att vare sig herr Burenstam Linder, jag eller debatten som sådan har någonting att vinna på den debattekniken. Det är klart att herr Burenstam Linder kan fortsätta att debattera på det här sättet. Han har fullständig rätt till det, och det förekommer inga diktat från min sida om hur herr Burenstam Linder skall debattera. Det är bara ett råd jag ger honom.

Herr Burenstam Linder vet mycket väl att SBL icke är ett typiskt statligt företag, om vi såsom i denna debatt med statliga företag avser de statliga aktiebolagen. SBL är icke något typiskt statligt aktiebolag — det är inte något aktiebolag alls. SBL tillverkar enbart vacciner. Jag vet icke hur vaccinprisutvecklingen varit i jämförelse med prisutvecklingen för läkemedlen i övrigt. Herr Burenstam Linder har antagligen räknat ut den saken. Men jag vet ingenting om detta, och herr Burenstam Linder har inte heller redovisat någon jämförande analys av kostnadsutvecklingen när det gäller vaccintillverkningen.

Låt mig komma tillbaka till frågan om diktat. Om herr Burenstam Linder blir en av »de aderton», kommer han naturligtvis att kunna ställa precis de frågor han vill på bolagsstämmor och

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

skriva vilka brev han vill. Han får göra det under sitt ansvar som riksdagsledamot. Att jag tog upp denna fråga beror på att jag vet att herr Burenstam Linder redan har ställt rätt orimliga frågor till våra statliga företagsledningar. Jag kommer alltså inte med några diktat, men jag vädjar faktiskt — för att vi skall få en vettig debatt om de statliga företagen — att herr Burenstam Linder och andra i denna artonmannagrupp använder sin rätt att fråga på ett sådant sätt, att de statliga företagen inte kommer att uppfatta ert agerande som ett försök att försvåra de statliga företagens verksamhet. Ni kan naturligtvis om ni vill nerlusa de statliga företagen med frågor som kommer att föranleda att de faktiskt för att kunna svara på frågorna måste anställa ett stort antal experter. Om frågorna är väsentliga skall de naturligtvis ställas, men i den mån de framställda frågorna av företagen och av de människor som arbetar där uppfattas icke som ett uttryck för ett intresse för dessa företags verksamhet utan tvärtom som en attack mot företagen, tror jag att vår företagsdebatt kommer att halka in på fel spår.

Dessa allmänna synpunkter tycker jag att herr Burenstam Linder möjligen skulle kunna överväga om inte här i kammaren i dag så i en annan ensligare kammare. Herr Burenstam Linder är också aktieägarnas — skattebetalarnas — representant i denna riksdag och något kostnadsansvar bör man även känna för de uppgifter man drar på de personer och företag som utsätts för frågor.

Vi får senare tillfälle att diskutera hur detta nya system fungerar. Det är ett experiment och helt oprövat. Det har höjts kritiska röster mot idén att ha riksdagsledamöter med på bolagsstämmor. Jag har hävdlat att det är rimligt att riksdagen får denna möjlighet och det vore synd om det skulle visa

sig att den möjligheten kommer att användas på ett improduktivt sätt.

Herr Burenstam Linders formulering om Kabis värde var av den halvt försåtliga typen som varken säger det ena eller det andra. Jag tycker nog att den tolkning av innebörden av herr Burenstam Linders anförande som jag gav på grundval av de uppgifter som jag hade fått var riktig. Kammaren får bedöma om det förhåller sig på ett annat sätt. Jag vet ingenting bestämt om Kabis framtid. Det enda jag kan säga är att den prognos för det första året, som var ett av elementen vid bedömningen av företagets värde, har överträffats. Vi vet inte om den fortsatta utvecklingen blir likadan, men vid bedömningen av den aktuella situationen anser jag att det kan vara av värde att kammarens ledamöter åtminstone får den informationen.

Man kan välja remissinstanser på många olika sätt. När jag säger »ljuger med statistik» vet herr Burenstam Linder mycket väl vad jag menar med detta. Han är säkert i utmärkt god tro och sannolikt inte ens medveten om subjektiviteten och styrningen i sitt urval av remissinstanser. För honom är det alldeles naturligt att han väljer de negativa remissinstanserna. Han sitter själv i riksbanksfullmäktige som suppleant. Detta är en mycket fin institution. LKAB är ett mycket fint företag. Vattenfall är ett utmärkt företag, vilket jag haft tillfälle att särskilt poängtera i första kammaren. När man talar om statliga företags ineffektivitet nämner man aldrig att Vattenfall är ett av vårt lands största företag, och ett företag som arbetar i konkurrens med andra företag och visar en alldeles utomordentlig utveckling. Man låtsas inte om detta när man talar om att statliga företag aldrig kan vara effektiva. Detta är inte en kall effektivitetsvärdering av Vattenfall, om jag får uppehålla mig ett ögonblick vid detta företag. Vattenfall re-

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

dovisar inte bara en mycket god resultatutveckling. Det för dessutom en prispolitik på energiområdet som är samhällsekonomiskt utomordentligt gynnsam för den svenska ekonomins utveckling. Dessutom har Vattenfall fört en föredömlig politik när det gäller företagsdemokrati. Företaget tar i dag ett ytterligare steg genom en skrivelse som vattenfallsstyrelsen efter framställning från centrala företagsnämnden riktar till Kungl. Maj:t om att utöka antalet ledamöter i verkets styrelse för att därmed ge utrymme för två representanter för de anställda. Det är en framställning som i dag har inkommit till industridepartementet, och jag föregriper inte utvecklingen om jag säger att vattenfallsstyrelsens framställning kommer att bifallas av Kungl. Maj:t.

Detta var en utveckling. Nu tillbaka till herr Burenstam Linder. Det finns flera remissinstanser som har yttrat sig. Man kan alltid diskutera de statistiska metoderna, men av naturliga skäl tillgriper man ofta kvantitativa mätningar. Herr Burenstam Linder valde att åberopa en minoritet, och det sägs ju ibland att minoriteten alltid har rätt. Det är emellertid betecknande att bland de remissinstanser som herr Burenstam Linder tydligen inte tillmäter någon betydelse och som varit positiva till förslaget om ett förvaltningsbolag ingår bland andra Landsorganisationen, Kooperativa förbundet, TCO och SACO.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar för givet att jag fortfarande inte är ensam här i kammaren om att vara förvånad över statsrådet Wickmans uttalande, att en del av ledamöterna på förvaltningsbolagets stämma skulle försvåra förvaltningsbolagets arbete. Det förefaller som om han är överdrivet känslig då han inte är beredd att acceptera det system han själv

vill införa. Är detta en intimidering av de ledamöter som skall väljas in, tycker jag det är en mycket dålig början.

Herr Wickman sade att jag har nedlusat de statliga företagen med frågor. Jag förmodar att kammaren vid det här laget undrar vad detta egentligen gäller. Jag har skrivit runt till flertalet statliga företag och ställt några frågor som jag tycker är ganska rimliga, t. ex. om kalkylmässiga avskrivningar, i den mån detta inte står i förvaltningsberättelsen. Jag har t. o. m. haft oförskämtheten att fråga — och det är kanske detta herr Wickman tycker är verkligt besvärande — vad företagschefen har i lön. Jag har svårt att förstå att det skulle krävas en hel stab för att svara. Jag har också frågat, vilka kungl. brev som reglerar företagets verksamhet.

Brevet gick ut häromdagen, och jag är förvånad över att företagscheferna redan har rapporterat till herr Wickman. Vi har hört tidigare i dag att de skall agera fullständigt oberoende, utan någon styrning från departementet, men inom 48 timmar vet tydligen departementschefen att jag har skickat ut dessa brev. Är det detta som kallas för oberoende verksamhet i företagen? Herr Wickman kritiserade mig för att jag har anfört statistik över prisbildningen på läkemedel som tillverkas av offentliga företag, och han sade att han inte rimligen kan känna till den saken. Är det inte förvånande att man i många år har gjort svepande uttalanden om prissättningen på den privata sidan men inte har gjort sig besvär att ta reda på hur det är på den egna sidan? Det behöver inte vara ohemult att tänka sig att statsrådet, som brukar tala om att man måste socialisera för att få insyn, skall veta vad som händer på den egna sidan.

Jag håller visserligen med om att dessa institutioner inte sorterar under industriministern, men jag föreställer mig att han bör intressera sig för dem,

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

om han vill köpa upp läkemedelsföretag.

Vidare säger statsrådet att jag kastar siffror i ansiktet på honom men inte är beredd att debattera. Hur var det när vi förra året behandlade Durox? Herr Wickman använde en vecka eller fjorton dagar för att komma med ett svar. Efter det svaret utmanade jag industriministern på debatt. Jag kan ge industriministern hur lång tid som helst att förbereda sig för den debatten. Det har nu gått nästan ett år, men jag är beredd att ställa upp vilken dag som helst.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation.

Det är riktigt som det sägs i svaret att jag framställde interpellationen dagarna innan det s. k. Norrlandspaketet presenterades. Jag tycker det är bra att regeringsledamöter åker ut i landet — i det här fallet till Kramfors och Luleå — och presenterar de satsningar som är aktuella, men eftersom de här sakerna alltså var klara redan då kan det väl tillåtas mig att undra, varför jag inte har fått interpellationssvaret något tidigare.

Innehållet i Norrlandspaketet hade jag tillfälle att värdera i höstens allmänpolitiska debatt. Jag skall därför inte ta upp så mycket tid i denna långa debatt som min interpellation har stoppats in i, i synnerhet inte när jag nu var så nära att hamna mitt i ordduellen mellan herrar Wickman och Burenstam Linder. Man kan verkligen som herr Burenstam Linder tala om onådiga regler i kammaren i dag.

Det finns naturligtvis ingen som bestrider att de satsningar som industriministern redogör för har betydelse, men jag finner skäl att ifrågasätta om satsningen verkligen pågår på bred

front och om målsättningen att »efter hand» nå fram till ökad likställighet mellan olika delar av landet är tillräcklig.

I fjol sades det att den socialdemokratiska lokaliseringpolitiken skulle leda till mellan 15 000 och 17 000 nya arbeten före 1980. En genomgång av de åtgärder som redovisas i svaret inger inte mig något särskilt stort hopp om att man skall kunna nå det målet.

Herr talman! »Syftet med lokaliseringpolitiken är att främja en sådan lokalisering av näringslivet att landets tillgångar av produktionsfaktorer blir utnyttjade och fördelas mellan olika områden på sådant sätt, att nationalinkomsten blir så stor som möjligt och att arbetskraften bereds full sysselsättning.» Den inriktningen ville den Näs-lundska kommittén ge lokaliseringsarbetet. Men om produktionsfaktorerna skall kunna utnyttjas så rationellt som det citerade uttalandet antyder, fordras en helt annan planmässighet än den som hittills har karakteriserat lokaliseringpolitiken.

Den kommunistiska riksdagsgruppen har i olika sammanhang utförligt motiverat sina krav på en planmässig näringspolitik från samhällets sida. Jag skall därför inte ta upp tiden med att redovisa de kraven. Jag vill emellertid gärna notera att detta krav på en starkare samhällelig styrning av investeringarna numera ställs allt oftare i debatten om den framtida ekonomiska utvecklingen.

Industriministerns svar ger inte stöd för det i den ekonomiska debatten starkt underbyggda kravet på en konkret plan för en omfattande och målmedveten expansion av det statliga näringslivet i Norrlandslänen. De satsningar som svaret anger utmärks av den linje som man hittills har följt i lokaliseringpolitiken, nämligen subventioner till privatkapitalet och ett småplottrande som inte på något avgö-

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

rande sätt förändrar den situation som inte minst de kommunalt ansvariga överallt i Norrlandslänen känner alltför väl.

I ett av sina inlägg i dag sade industriministern, om jag uppfattade det riktigt, i ett avsnitt där han berörde de norrländska problemen, att man borde ge samhället resurser att lösa dessa problem. Just det! De resurserna måste samhället ha, och de måste användas planmässigt.

Herr talman! Också jag skall synda på de onådiga reglerna i kammaren i dag och från mina kommentarer till interpellationssvaret gå över till en annan fråga, som också debatteras i dag, nämligen förslaget om att bilda ett statligt förvaltningsbolag.

Tillkomsten av ett sådant bolag tycker jag på ett alldeles speciellt sätt aktualiserar frågan om de statsägda företagens utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen. Enligt propositionen skall förvaltningsbolaget från starten omfatta 28 000 anställda. I en intervju i Statsanställd nr 20 för i år säger statssekreterare Sven-Göran Olhede bl. a.: »Då det finns en gemensam ägare till företagen, är det rimligt att man försöker maximalt utnyttja de förutsättningar som det gemensamma ägandet ger.»

Jag finner den ambitionen lovvärd och jag hoppas att den inte skall inskränka sig bara till den rent affärsrättsliga sidan. Den måste också omfatta strävanden att åstadkomma bättre och enhetligare anställningsförhållanden för de anställda. Olhede är också inne på detta, när han exempelvis säger att »vinst får aldrig uppfattas som mål» och att »företagsdemokratien måste fördjupas».

Skall dessa intentioner kunna förverkligas, så kan staten inte samordna — eller underordna — sin avtalspolitik med SAF, vars målsättning är maximal vinst och vars intresse för företags-

demokrati väl snarast består i att motarbeta sådan.

Staten beroendeförhållande till SAF har under många år utsatts för berättigad kritik från arbetstagarhåll. Särskilt under den senaste avtalsrörelsen var kritiken påtaglig. I det sammanhanget vill jag för industriministern, som tycks helt okunnig om det, nämna, att den motion vi har framlagt vid årets riksdag inte är den första framstötten vi gör i detta avseende. Jag har inte så noga tagit reda på när vi motionerade om denna sak första gången, men jag är alldeles säker på att vi är inne åtminstone i andra årtiondet.

Det finns alltså en stark opinion som menar att det inte finns någon anledning för staten att vare sig marschera med Arbetsgivareföreningen eller traska patrullo efter denna. Tvärtom är det på tiden att staten såväl politiskt som organisatoriskt skaffar sig en egen profil som arbetsgivare. Under de förhållanden som nu råder kan det inte bli någon kvalitativ skillnad mellan arbetare och arbetsgivare på den statliga sidan jämfört med det privata näringslivet. Och i motsats till utskottet är jag övertygad om att en sådan skillnad måste finnas.

Det har lagts ett skriftligt yrkande på ledamöternas bord. Undertecknaren står en bit efter mig på talarlistan och kommer förstås då att förklara varför yrkandet har kommit till. Låt mig bara göra den reflexionen att det väl närmast måste röra sig om en manöver för att slippa biträda ett kommunistiskt motionsyrkande. I detta fall kan man väl tycka att SAP-kongressens beslut och andra yttringar till förmån för motionskravet borde ha gjort ett sådant steg möjligt att ta — t. o. m. för herr Ericson i Örebro. Men tydligen var det inte så.

Det vore naturligtvis förmätet av mig att ge socialdemokraterna i utskottet några råd. Men en fundering må tillåtas. En liten reservation av någon av dem kunde ha besparat herr Ericson

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

och kanske också andra den vända som jag tror att det nu framlagda yrkandet är ett uttryck för. Visserligen hade inte utskottet, när det behandlade frågan, nåtts av de telegram som enligt tidningsuppgifter nu har kommit, men SAP-kongressens beslut hade man ju.

Kravet i det skriftliga yrkandet är det i och för sig inte fel på. Men vi ser det så, att det nu är väsentligt, att riksdagen uttalar sig för det principiella kravet att LKAB och andra statliga företag lämnar SAF. Detta måste väl också ha varit andemeningen i SAP:s kongressbeslut.

Industriministern sade i sitt inledningsanförande i förmiddags att man redan undersöker möjligheterna att få till stånd en förhandlingsorganisation för de statliga företagen. Jag lämnar därhän industriministerns utvikinngar om betydelsen av vår motion och vad som hänt i frågan före eller efter den socialdemokratiska partikongressen. Jag vill bara illustrera min uppfattning att grunden till de organisatoriska förutsättningarna för de statsägda företagens utträde ur SAF redan finns med ett svar som dåvarande civilministern Hans Gustafsson gav för ganska exakt ett år sedan på en interpellation av min partikamrat herr Thunborg. Av svaret framgick nämligen att avtalsverket på begäran skall kunna lämna förhandlingshjälp åt alla företag som staten är ägare till eller delägare i. Civilministern konstaterade visserligen att dimensioneringen av verkets resurser måste omprövas ifall utvecklingen i framtiden skulle medföra att avtalsverket skall ge förhandlingshjälp och service även åt de statliga bolag som för närvarande är anslutna till SAF. Men han ifrågasatte inte på något sätt att en sådan omprövning skulle kunna göras.

Ett många gånger upprepat argument för medlemskap, anfört bl. a. av LKAB-chefen Arne S. Lundberg, är att endast SAF kan ge den förhandlingservice

som anses behövlig. I och med Hans Gustafssons besked måste naturligtvis detta argument anses ha fallit. I utlåtandet med anledning av vpk-motionerna I: 51 och II: 9 åberopar inte heller utskottet detta argument, och det borde man kanske räkna det till godo. Men på de korta rader som man funnit anledning kosta på våra yrkanden blir det förstås inte rum för så många argument.

Kungl. Maj:ts kansli undersöker alltså hur man skall komma fram till en lämplig ordning för de statliga bolagens löneförhandlingar med sina anställda, och det var väl den undersökningen inrikesminister Wickman avsåg i sitt anförande i förmiddags. Men vart tog då avtalsverket vägen? Med utbyggda resurser, och en utbyggnad anser väl också utskottets ledamöter i likhet med före civilministern möjlig, borde väl avtalsverket kunna bli lämpligt.

Det är utskottets mening att de statliga företagen också i det avseende det här gäller skall kunna vara verksamma på samma villkor och under samma förutsättningar som enskilda företag. Jag har redan sagt att jag tvärtom anser det nödvändigt med en kvalitativ skillnad i olika avseenden mellan dessa företagsformer. Vilken anledning har vi annars att vänta oss resultat, t. ex. av de försök med företagsdemokrati som det talas så mycket om? I detta sammanhang vill jag gärna citera ur Ernst Wigforss' bok »Efter välfärdsstaten» som utkom 1956, d. v. s. vid en tidpunkt när talet om demokrati på arbetsplatserna och de anställdas insyn i företagets ledning inte alls var så vanligt som i dag. Wigforss skriver på ett ställe: »Vill socialdemokratin pröva hur långt idéerna om industridemokrati kan omsättas i praktiken finns just de statsägda företagen som fält för alla grader av försök. En socialdemokrati i regeringsställning, med de anställdas delaktighet i ledningen på sitt program,

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

tycks ha en viss skyldighet att här gå i spetsen.»

Anser inte utskottets socialdemokratiska ledamöter att de har denna skyldighet? I så fall måste de också anse det nödvändigt att alla statliga företag som fortfarande tillhör SAF — och då spelar det mindre roll om de är små eller stora, få eller många — samordnas när det gäller förhandlingsorganisation.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till motionerna I: 51 och II: 9.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågan i vilka former staten skall bedriva sina förhandlingar är ingalunda ny. Tvärtom är det ett spörsmål som har diskuterats ganska länge. Fru Marklund åberopade partikongressens uttalande att de statliga bolagen bör utträda ur Arbetsgivareföreningen, och det är riktigt att partikongressen har gjort ett uttalande i den riktningen. Men man kan inte utträda förrän man har ett annat organ som de berörda personalorganisationerna kan förhandla med.

Som industriministern framhöll pågår det inom departementet en undersökning om den lämpligaste formen för de statliga bolagen att föra löneförhandlingar med sina anställda. Statens avtalsverk är uppbyggt för att föra de förhandlingar som där förts tidigare. Skall man nu utvidga de förhandlingarna, så måste verket byggas ut ganska kraftigt. Och under tiden som frågan utredes måste personalorganisationerna ha någon att förhandla med. Utskottets uttalande innebär en hänvisning till den beredning som för närvarande göres inom departementet. När den beredningen är klar får man ta ställning till dess resultat.

Fru Marklund anmärkte också på utskottets skrivning: »Utskottet anser att de statliga företagen även i nu ifrågava-

rande avseende bör kunna vara verk samma på samma villkor och under samma förutsättningar som enskilda företag.» Men vi har ju en förhandlingsordning här i landet, och den bör naturligtvis också vara tillämplig på den statliga sektorn. Man skall inte där ha andra rättsregler och bedömningar än dem som gäller vid allmänt förhandlingsförfarande. När utskottet avstyrker motionerna I: 51 och II: 9 så har det sitt oskiljaktiga samband med att departementet först måste genomföra sin utredning innan vi kan ta ställning till sakfrågan.

Fru MARKKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nej, jag har inte påstått att denna fråga är ny. Tvärtom har jag framhållit bl. a. att vårt parti i åtskilliga år har gjort framstötter om utträde ur Arbetsgivareföreningen. Och naturligtvis får man förutsätta att det under den tiden har diskuterats hur vi skall komma fram till en annan förhandlingsordning för de statsägda företagen.

Man kan inte utträda direkt, säger herr Lindholm. Nej, men nog tycker jag att man vid detta laget borde ha kommit så långt att möjligheten att utträda skulle finnas. Och som jag sade i mitt förra anförande har jag, med stöd av de uttalanden som förre civilministern gjorde i fjol, räknat med att de förutsättningarna finns i och med att den utbyggnad av avtalsverket som civilministern ställde i utsikt kommer till stånd.

Vidare sade herr Lindholm att vi inte kan ha andra rättsregler för de statliga företagen än för de enskilda. Nej, naturligtvis inte. Men inte är det naturligt att ett statligt företag tillhör en arbetsgivarorganisation, där man inte på något sätt befrämjar utvecklingen t. ex. när det gäller företagsdemokratien som man inom de statsägda företagen säger sig ivra så starkt för.

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Marklund bör skilja på förhandlingsverksamheten och företagsdemokratin. Företagsdemokratin utvecklas för närvarande i samråd och samarbete med personalorganisationerna oberoende av vilken part som sköter förhandlingarna. Ett uttråde av de statliga företagen ur Arbetsgivareföreningen är förenat med åtskilliga komplicerade problem, som först måste lösas. Om man tar steget utan att lösa dessa problem, har den personal som är anställd i dessa företag ingen part att förhandla med, och så kan vi väl ändå inte behandla de anställda i de statliga bolagen.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Naturligtvis skall man skilja på förhandlingsverksamhet och företagsdemokrati. Vad jag sagt är emellertid att medlemskapet i SAF försvårar för de statliga företagen att utveckla företagsdemokratin, och jag har av pressreferaten från SAP:s kongress tyckt mig kunna utläsa att sådana värderingar där kom till uttryck. Man kunde t. ex. tänka sig att de medlemsavgifter som betalas till Arbetsgivareföreningen kunde användas exempelvis för att utveckla företagsdemokratin och för att genomföra andra förbättringar av arbetsförhållandena i de statliga företagen.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Den långa debatt som förts i dag bl. a. om bildandet av ett statligt förvaltningsbolag har väl varat bara alltför länge. Allt som finns att säga och mycket därtill är sagt, och jag skall därför bli mycket kortfattad. Jag kan emellertid inte underlåta att uttrycka min förvåning över den stora hetsigheten i debatten. Vi har ju inte diskuterat dessa frågor bara här i dag, utan en debatt har pågått sedan många

år tillbaka både i denna kammare och ute i landet.

Inte minst från borgerligt håll har det ständigt framhållits att de statliga företagen borde bli effektivare, borde skötas bättre, samordnas bättre osv. När propositionen om ett statligt förvaltningsbolag, som skall göra de statliga företagen både effektivare och bättre samordnade och ge dem möjligheter att utvecklas på ett sunt och riktigt sätt, framläggs trodde man att de borgerliga skulle säga att de antligen kommer att få den förbättring som de så länge önskat. Då inträffar emellertid det egendomliga att de går emot förslaget och menar att det är olämpligt med ett förvaltningsbolag.

Moderata samlingspartiet yrkar klart avslag på propositionen och uttalar alltså att det inte vill vara med om inrättandet av bolaget. För det är den sammansättning av blandekonomin som består av fem procent statlig företagsamhet den rätta. Denna rent mikroskopiska utspädning innebär gränsen för den blandning av ekonomin partiet kan tänka sig. De moderata vill inte vara med om en starkare inblandning av statlig verksamhet, om detta krav skulle föras fram från annat håll. Det är en ståndpunkt som man kan förstå. De är motståndare till hela denna tanke.

Folkpartiet och i någon mån centerpartiet går en annan väg. De säger sig acceptera förvaltningsbolaget men är samtidigt måna om att poängtera att det inte får utvecklas för mycket. De fruktar mycket för att de statliga företagen skall få för stora utvecklingsmöjligheter. De talar hela tiden om att expansionen inte får ske annat än under vissa bestämda förhållanden. Man vill göra alla möjliga inskränkningar i den statliga företagsamhetens förutsättningar att utvecklas. Jag har synnerligen svårt att förstå denna inställning, särskilt mot bakgrunden av den propaganda dessa partier för i Norrland, spe-

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

ciellt i Norrbotten där flera av de statliga företagen är belägna. Det går knappast en vecka utan att man i Norrbotten både i tidningspress och från talarstolar från borgerligt håll framhåller att den statliga verksamheten i länet inte utvecklas och inte har någon initiativkraft eller att detta län, som har så mycket statlig företagsamhet, har den största arbetslösheten. Detta sägs bero på att de statliga företagen inte vill åstadkomma någonting, inte vill göra någonting, inte har utvecklingskraft. Det borde kunna krävas mer av staten, säger man.

Detta är OK. Men sedan uppkommer möjligheten här i kammaren att diskutera en annan ordning, och då säger man: Nej, det vill vi inte vara med om.

Jag tycker att de borgerliga får bestämma sig för vilken väg de är beredda att gå. Det tycks vara som med en viss litterär personlighet, att två själar bor i detta bröst. Och jag skulle önska att den svarta, negativa själen någon gång också visades upp för väljarna i Norrbotten. Jag anser att man har rätt att begära att de borgerliga bestämmer sig för hur det skall vara.

Slutligen finner jag det glädjande att herr Stridsman på ett så utomordentligt sätt försvarar Norrlandsfonden. Jag har ingenting att invända mot herr Stridsmans motion om att Norrlandsfonden skall bevaras. Den tillkom en gång i tiden efter en socialdemokratisk motion och har betytt och betyder en hel del för Norrlands näringsliv. Nu har det i alla fall beslutats att även under 1970 skall pengar utgå till Norrlandsfonden, och vad herr Stridsman begär är att man redan nu skall bestämma sig för vad som skall hända 1971 o. s. v. Efter att ha deltagit i diskussionen om dessa frågor under utskottsbehandlingen tror jag mig kunna försäkra herr Stridsman att de pengar till norrbottniskt näringsliv som har utgått via Norrlandsfonden även i fortsättningen

kommer att finnas till förfogande för näringslivet.

Jag är som sagt glad över herr Stridsmans intresse för detta. Industriministern sade tidigare här i dag att det var så nyttigt med centerns påverkan på folkpartiet när det gällde näringspolitiken, och jag tror att han har alldeles rätt i det. Om herr Stridsman fortsätter sin utveckling mot att försvara sådana ting som har kommit till genom socialdemokratisk politik och kan få detta att smitta av sig på folkpartiet, så är detta givetvis ännu mycket bättre.

Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 168.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg fövånar mig verkligen. Kan detta vara en pedagogik som svarar mot de krav man kan ställa på den som uppträder i denna talarstol?

Herr Svanberg har ju deltagit i avdelningens behandling av detta ärende. Jag frågar: Vad är det för någonting som strider mot herr Svanbergs uppfattning i det jag deklarerat i dag och det som står i reservationen, nämligen att förvaltningsbolaget skall ha samma villkor att arbeta på som enskilt företag? Om det därutöver krävs kapital för investeringar som anses nödvändiga, t. ex. av lokaliseringspolitiska skäl i Norrland, skall förvaltningsbolaget komma till riksdagen och redovisa det behovet. Vad är det i detta som skiljer sig från den uppfattning som herr Svanberg har?

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen om herr Eliasson i Sundborn uppfattar vad jag sade som ett angrepp först och främst på honom, eftersom vi båda deltagit i behandlingen av ärendet. Men är det inte så, herr Eliasson, att man vill kring-

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

gärda de statliga företagens expansion med den ena bestämmelsen före och den andra efter?

Jag tror inte att herr Eliasson menar någonting annat än jag själv med detta. Men varför hoppa på alla dessa reservationer, där den gruppering som industriministern kallade för herr Eliassons något sämre mittenbroder kanske har andra intressen och vill hålla igen?

Jag hoppas fortfarande att herr Stridsman skall påverka herr Eliasson och via honom folkpartiet till en mera progressiv inställning till de statliga företagens utvecklingsmöjligheter som vi i norr är synnerligen beroende av.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! För det första vill jag till kammarens protokoll notera att herr Svanberg inte svarat på min fråga.

För det andra konstaterar jag att min och herr Stridsmans uppfattning är densamma.

För det tredje tillåter jag mig påpeka att jag utan några inskränkningar fått förtroendet att vara partiets talesman i denna fråga både i utskottet och här i kammaren.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Det korta avsnitt i statsutskottets utlåtande nr 168, som behandlar några statliga företags medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen, förefaller att vara alltför kortfattat och litet oklart skrivet. Man får ett intryck av att utskottet ställer sig helt negativt till den fråga som berörs i motionerna. Verkligheten är den att motionsförslagens omedelbara förverkligande kortsiktigt skulle kunna medföra en del nackdelar för de berörda företagen. Men som utskottet antyder i sitt utlåtande och som statsrådet Wickman klargjort i sitt anförande här i förmiddags förbereder man redan inom kanslihuset en

förstärkning av de statliga företagens utrednings- och förhandlingsresurser. Det bör leda till att de så småningom kommer att klara sig lika bra utan SAF:s tjänster.

Riksdagen har all anledning att uttala sitt gillande av dessa förberedelser och klargöra sin inställning till denna fråga. Därför föreslår jag det tilläggsyrkande som delats ut i stencil.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till en hemställan på punkt 10 i utskottets utlåtande som lyder »att riksdagen med avslag på motionerna I:51 och II:9 i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en förstärkning av de statliga företagens utrednings- och förhandlingsresurser så att de statliga företag som i dag är anslutna till SAF kan lämna denna organisation».

I detta anförande instämde herrar *Bergqvist*, *Sörenson*, *Gustavsson* i Näs-sjö, *Ekvall* och *Häll* samt fru *Dahl* och fru *Hjelm-Wallén* (samtliga s).

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste nu reagera litet när herr Ericson i Örebro säger att det av utskottets skrivning verkar som om det skulle vara negativt inställt.

Som jag tidigare anfört finns det många komplicerade problem i detta sammanhang. Vi menar att dessa problem måste klarläggas. Detta är inte något uttryck för att vi är negativa, utan det är i statsutskottet tradition att icke skriva till Kungl. Maj:t i ärenden som Kungl. Maj:t redan bereder. Det är klart för herr Ericson i Örebro att denna beredning pågår. Med tanke på de principer som uttalades på partikon-gressen borde herr Ericson kunna vara nöjd.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är nära nog beredd att instämma med herr Lindholm. Trots allt tycks det vara så att herr Ericson i Örebro inte i likhet med sina partivän-

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

ner i första kammaren hyser tillit till industriministerns uppgifter om vad som pågår på detta område. Förstakammarledamöterna avstod nämligen från att framlägga något särskilt yrkande.

Det förefaller mig — i synnerhet efter herr Ericsons motivering — som om han slår in öppna dörrar. Jag är överens med herr Lindholm vad det gäller hans uppfattning om det här skriftliga yrkandet. Det väsentliga i sammanhanget måste ändå vara att riksdagen uttalar sig för ett utträde ur SAF. Ingen påstår att detta skall ske i morgon. Självklart måste man utreda och diskutera formerna och ta tid på sig. Men ett uttalande från riksdagen om utträde rimmar med partikongressens uttalande — jag skall inte kalla det ett beslut. Men även ett uttalande bör väl följas av handling.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ställa två mycket korta frågor till herr Lindholm. Den första är: Innebär herr Lindholms senaste inlägg att han instämmer i mitt tilläggsyrkande men inte vill yrka bifall till det?

Den andra frågan är: Vad menar egentligen statsutskottet med följande formulering: »Utskottet anser att de statliga företagen även i nu ifrågavarande avseende bör kunna vara verksamma på samma villkor och under samma förutsättningar som enskilda företag.»?

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! På herr Ericsons i Örebro fråga angående utskottets skrivning om de statliga företagens verksamhet »på samma villkor och under samma förutsättningar som enskilda företag» vill jag svara, att vi därmed avser att om det skapas ett speciellt organ, som skall handha förhandlandet för de statliga bolagen, skall dessa förhandlingar kunna äga rum på samma villkor som

förhandlingar i allmänhet här i landet. Varken personalorganisationer eller förhandlingsorgan skall vara diskriminerade, utan man skall, enligt de traditioner som har vuxit fram på den svenska arbetsmarknaden, ha möjlighet att resonera sig fram till förhandlingsuppdrag.

Vad beträffar den första frågan anser jag att den är fullständigt onödig att framföra i detta sammanhang, alldestund man i departementet redan undersöker alla dessa förutsättningar. Då är det överflödigt att skriva till departementet på den punkten.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett »om» i herr Lindholms senaste inlägg som jag inte gillade. Vad jag begär är ett klart uttalande av riksdagen att de statliga företagen skall lämna SAF när förberedelserna för en statlig förhandlingsorganisation är färdiga och denna kan sköta förhandlingarna utan hjälp från SAF.

Trots detta »om» vill jag konstatera att den formulering i utskottets utlåtande, som är den egentliga orsaken till att vi har agerat i denna fråga, enligt femte avdelningens ordförande nu skall tolkas så, att de statliga bolagen så snart det är praktiskt möjligt kommer att lämna SAF. Jag hoppas självfallet att också de borgerliga ledamöterna i statsutskottet instämmer i detta.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Här har i utskottets formulering inskrivits av herr Ericson i Örebro någonting som jag tror att herr Lindholm inte kan stå för. Man talar om att statliga och enskilda företag skall arbeta under samma förutsättningar och säger att en bättre kontakt skall åstadkommas mellan enskilt och statligt näringsliv, men samtidigt försöker man smyga sig från de arbetsförhållanden

Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen

som nu råder i vårt land. På den linjen går icke de borgerliga ledamöterna, åtminstone inte inom moderata samlingspartiet. Det *skall* vara ett arbete på lika villkor, som vi tidigare har sagt i denna kammare.

Herr HÄLL (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i den långa raden av talare för att beröra det lilla men enligt min mening mycket betydelsefulla avsnitt i statsutskottets utlåtande nr 168 som behandlar de statliga företagens organisationshemvist. Jag har varit verksam inom detta område, jag känner denna fråga så att säga inifrån, och det är möjligt att jag också ser den utifrån en något annan synvinkel just på grund av detta förhållande.

Låt mig nämna att ända sedan LKAB förstatligades har gruvarbetarna genom sina fackliga och politiska organisationer riktat kritik mot att företaget är anslutet till SAF. Man har inte kunnat finna något härande motiv för den anslutningen men väl en hel del som talar emot den — jag skall litet senare anföra något exempel härpå.

Jag delar herr Ericsons i Örebro uppfattning att utskottets utlåtande på denna punkt är så knapphändigt formulerat att man kan utläsa det som herr Ericson tog upp. Det är beklagligt att det förhållandet har uppstått. Den nämnda undersökningen inom Kungl. Maj:ts kansli betecknar jag som klart positiv och den har ytterligare understrukits i dag, inte minst av industriminister Wickman. Jag hoppas att undersökningen skall kunna forceras så att ett förslag mycket snart kommer att framläggas. Detta säger jag inte minst av den anledningen att debatten i dag går het om 32 § i SAF:s stadgar. Det är alldeles uppenbart att de som i dag har en motpart som har stadgar vari denna paragraf ingår ser en möj-

lighet att befria sig från det bekymret genom att utträda ur SAF.

Jag skall inte beröra den mening i utskottsutlåtandet som herr Ericson i Örebro citerade — jag delar hans synpunkter på den. Den synes mig inte vara särskilt väl genomtänkt.

Man bör ha klart för sig att på de platser där LKAB är verksam är detta företag den helt dominerande industrin, och hela bygden i Kiruna och Malmberget bygger sin existens på den. Företaget exploaterar dessutom landets naturtillgångar, och malmen utgör en mycket väsentlig del av landets export.

Jag vill anföra ett exempel på oron inför anslutningen till SAF. Låt mig då, ärade kammarledamöter, gå något tillbaka i tiden, närmare bestämt till 1966 års avtalsuppgörelse. Vi var då i den situationen att SAF var beredd att lockouta gruvorna med de konsekvenser som det skulle ha för dessa bygder. Jag kan väl förstå att SAF valde gruvindustrin för den aktionen — dess syfte var ju att påverka en förhandlingssituation, och då väljer man naturligtvis en känslig och vital del av näringslivet. Vådorna i andra avseenden blir en andrahandsfråga för SAF men kan rimligen inte bli det vare sig för samhället eller för dem som hämtar sin bärning ur företagets hantering.

Dess bättre kom denna lockout aldrig till stånd, men jag ser inga framtida garantier för att inte en liknade situation skulle kunna uppstå igen. Jag måste beteckna det som en äventyrlig politik att man tillåter att en hel bygds existens och en livsviktig del av vår export blir en bricka i spelet för SAF i en avtalsrörelse.

Det är ett rimligt krav att arbetarna får känna trygghet i sin anställning. Ett undanröjande av den osäkerhetsfaktor som medlemskapet i SAF bevisligen i vissa situationer medför är därför för mig och för tusentals gruvarbetare en angelägen fråga. Jag är klart

Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen

medveten om att man inte kan utträda ur SAF utan att först så att säga se om sitt hus — man måste bygga upp den förhandlingsapparat som är nödvändig för löneförhandlingarna. Jag tror att det är angeläget att därvid beakta den något speciella situation som råder inom gruvorna. Det är i varje fall, som jag ser det, en fråga om en klar viljeinriktning. Det råder ingen tvekan hos mig i dag om att den viljan finns. Jag förväntar mig att man snart kommer att förverkliga detta och att vi kommer att få ett alternativ som gör det möjligt för oss att i framtiden klara förhandlingsarbetet utan SAF:s hjälp.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis än en gång instämma i det av herr Ericson i Örebro framförda yrkandet.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! I anslutning till herr Wickmans interpellationssvar skulle jag vilja säga några ord, fastän industriministern nu lämnat kammaren.

I detta lands största socialistiska tidning — vi kanske rent av kan betrakta den som regeringens organ — fanns häromdagen en insändare om de nya djärva målen. Tidningen införde den under porträttet av rikets statsminister — ett porträtt på vilket excellensen företer en djupt tankfull attityd med hakan stödd mot handen och blicken fylld av visioner. Rubriken är placerad över bilden av herr Palme, och den lyder »Lägg ned Norrland». Statsministern uppmanas: »Tänk som realisten Sträng». Jag vill citera det korta men talande stycket:

»Om Olof Palme verkligen vill gå mot nya djärva mål så ska han börja med att lägga ned Norrland. Norrland är och kommer att förbli olönsamt.»

Undertecknaren är socialist — men namnet har han inte satt ut. Kanske det är klokt.

Han kunde kanske få medalj för sitt förslag till rationalisering — eller kan-

ske en guldklocka. Vilket vore orätt — ty han är inte ensam. Han har förmodligen miljoner sympatisörer och meningsfränder.

Norrland kommer att förbli olönsamt. Norrland är ett kostsamt bihang till Svealand och Götaland — de två utgör det egentliga Sverige. Dessa andra provinser har genom gammalt oförstånd fått Norrland på halsen. Det vill säga: det finns värdefulla tillgångar i detta Norrland, och dem skall det egentliga Sverige utnyttja — för att öka sitt välstånd. Dessa tillgångar ligger långt i norr, i dunklet där Gävle och Sveg och Gäddede och Kiruna och Pajala finns som dimmiga punkter intill varandra eller strödda var som helst i den egentliga svenskens föreställning. Långt, långt bort är det — men visst skall vi ta vara på malmen och träet och vattenfallens produkter, och visst skall vi hålla så mycket folk där att de lönsamma källorna fortsätter att strömma och föra rikedom till det egentliga Sverige. Och visst skall vi, när isen smälter och midnattssolen kommer, bila dit för att få omväxling till fritiden vid Medelhavet. Men att hålla nuvarande eller tidigare befolkningstal är orimligt! Norrland kommer att förbli olönsamt. Rationalisering krävs för att trygga det egentliga Sveriges plats bland de tio i topp av världens i-länder.

Käre Olof Palme! Lägg ned Norrland! Du måste börja med det, skriver alltså signaturen Skånesosse och anger det som ett nytt djärvt mål.

Om han ändå vore ensam om sin slutledning!

Norrland är olönsamt! Lägg ned det! Så säger inte en politiker än — han måste tänka på rösterna. Och jag menar inte, att regeringen och det stora s. k. arbetarpartiet är ensamma om de tankarna. Under de år jag vistats i det här huset, läst tryck och hört anföranden och samtalat med alla dessa kloka

**Statligt förvaltningsbolag, m. m., tillika svar på interpellation ang. sysselsättnings-
skapande åtgärder i Norrlandslänen**

och fina män, som har plats och voteringsknapp här i bänkarna, har jag motvilligt måst ge efter för en allt starkare uppfattning att bakom talet om regionalpolitik och omtanken om det s. k. norra stödområdet ligger hos otroligt många en olust. Vore det möjligt för dem att vara ärliga, skulle de säga: Norrland lönar sig aldrig! Kan vi inte hitta på ett försvarligt sätt att lägga ned Norrland?

Många lider väl av det — andra lider inte.

Och visst har regeringens politik i snart 40 år varit rubricerad »Norrland komer att förbli olönsamt». Men är det alldeles säkert att vi som kallar oss opposition verkligen har hjärta för Norrland? Tror de s. k. borgerliga grupperna i övriga Sverige att Norrland skall bli lönsamt? Jag vill nog angripa den förda regeringspolitiken och påstå att socialdemokraterna försummade riksplaneringen åtminstone under de två första decennierna av sitt maktinnehav men jag frågar: Skulle flertalet i de andra partierna ha velat kosta på Norrland mer?

Vi skall akta oss för skrymteri. Jag hoppas att oppositionens folk arbetar för hela Sveriges liv och framtid och tror på hela landets lönsamhet, men att det finns tvivel även på vårt håll är säkert. Det öststyrda partiet i vårt land hade ett valmanifest — eller kanske var det ett nummer av tidningen Norrskensflamman, om jag minns rätt år 1948 — där man införde ett hånfullt angrepp på kapitalismen. Det var en teckning som föreställde en ko som stod på en kartbild av Sverige. Kons mule befann sig över Norrbotten, juvret över Stockholm och svansen över Skåne. Den presenterades som bolagens mjölkko, som betar i Norrbotten, mjölkas i Stockholm och gödslar i Skåne. Jag medger att det kanske fanns ett uns sanning i karikatyren. När statens verk, t. ex. vattenfallsverket, betar sin ko i norr sitter

dess löntagare förvisso i tätorten Stockholm. Och kraft och vinster strömmar till både privata och statliga företag söderut.

Om alla som sysselsätts av norrländska rikedomar bodde och skattade i Norrland, skulle kanske denna arma provins bära sig. Jag hoppas att den tankfulle excellensen, vars huvud sjunkit mot handen under idéernas tyngd, måtte i sina visioner upptäcka vad ett rätt använt Norrland skulle betyda i lönsamhet. När t. ex. en familj med tre barn och en god fastighet skall bortrationaliseras från Norrland och omplaceras t. ex. i Skåne lär det kunna kosta upp till en kvarts miljon kronor. Jag önskar att statsrådet skulle kunna se alla pengar som i onödan lagts ned på ett flyttningsprogram som skulle varit onödigt om Norrland fått åttnjuta större skörd av sina tillgångar.

Jag skall, herr talman, be alla »egentliga-Sverige-svenskar» att sluta tala om Norrland och i stället nämna län och orter vid namn. Då vi t. ex. talar om Hässleholm säger vi inte »en stad i Götaland». Då vi talar om Flen säger vi inte »en plats i Svealand». Och till dimbilden av Norrland bidrar även vi som bor i landsdelen när vi i tid och otid ordar om Norrland och norrländska problem. Låt oss tala om Sverige och svenska sysselsättnings- och lönsamhetsfrågor!

Kära kammarkamrater, lönar sig Sverige? Lönar sig Sverige om vi tar bort Kirunas malm, Bolidens metaller, Umeälvens vattenkraft, Ångermanlands skogar, Jämtlands trä- och jordbruksprodukter, Hälsinglands råvaror och hela detta väldiga område av god miljö? Skall vi lägga ned landet så låt oss lägga ned alltihop. Eller skall vi tänka om och säga att hela Sverige är lönsamt?

I svaret på interpellationen i dag påminner industriministern om snabbheten hos de ansvariga här i landet. Interpellationen ställdes av fru Mark-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

lund den 16 oktober. En vecka senare reste jultomten från kanslihuset norrut och infann sig i interpellantens eget län den 25 oktober, två månader före julaftonen, med uppfyllelsen av önskningarna i sin säck, i dag sammanfattad i en rad punkter som i mina ögon ånyo bekräftar uppfattningen att regeringen finner norra Sverige dyrt och besvärligt.

Jag har i stort sett inte mycket att invända mot de föreslagna åtgärderna, men låt mig samtidigt säga att behovet av dessa åtgärder i dag visar att man på den tiden, då ett gynnsamt världsläge m. m. medförde ett ekonomiskt uppsving för landet, glömde att planera för denna del av Sverige, fastän dess råvaror och andra tillgångar utnyttjades. Man byggde på annat håll, investerade på annat håll, utökade tätorterna. Och när det behövdes arbetskraft där, tog man den norrifrån. Norra Sverige var en lagerbod, en befolkningsreserv, men ingen tänkte på att det var en del av Sverige. Det betraktades bara som det egentliga Sveriges vidhängande provins, som ett slags Alaska, där man kunde gräva guld men inte leva.

Självfallet är detta inte ett slutgiltigt program för att lösa sysselsättningsproblemet i Norrland, säger herr Wickman. Visst vore det på tiden att framlägga ett sådant program. Men inte för Norrland! Jag utprepar: Inte för Norrland utan för Sverige, med de norra delarna integrerade. När man läser om undersökningarna beträffande möjligheten att flytta delar av den statliga förvaltningen från Stockholm hoppas man att de inte förläggs till Malmö eller Hälsingborg — det står inte om den skall norrut eller söderut — utan till Östersund, Sundsvall, Luleå och Kiruna. Och varför inte lägga Vattenfalls hela förvaltningskontor och personalkader i Jämtland och förlägga alla som har med LKAB att göra till Luleå? Då

kunde man även förvänta en enhetlig telefontaxa för hela Sverige och en sänkning av flygets och järnvägens biljettpriser. Jag önskar verkligen undersökarna hjärtligen framgång när de går ut med slagrutan och kartbladet.

Herr talman! Jag vill sluta med ett citat ur en av denna veckas tidningar. Det är ett uttalande av en man i mycket framstående ställning:

»-- — Det finns inget försök att forma en målsättning på mycket lång sikt för vad vi vill göra av vårt land, en föreställning om hur vi vill använda och gestalta det till människors välfärd och glädje.

Då blir det lätt så att slumpen, den kortsiktiga ekonomiska fördelen, det skenbarligen minsta motståndet får ta överhanden.

När det saknas en långsiktig viljeriktning blir klokheten i våra byar lätt så kompakt att skönheten har föga att beställa.»

Uttalandet är av dåvarande kommunikationsministern — det sades nämligen i maj 1966. Det gällde i första hand då miljövård och fysisk riksplanering, men man kan säga så inte blott om det, utan också om det som vi diskuterar i dag: den kortsiktiga ekonomiska fördelningen har fått ta överhanden.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Först vill jag ta upp en liten detalj. Vi har här i riksdagen ett utskott som skall behandla de frågor som har med ekonomisk politik att göra. Vi har andra utskott som skall behandla frågor om hur vi skall få in pengar till statskassan och hur vi skall fördela anslag.

I bankoutskottet diskuterar vi som huvudområde just den ekonomiska politiken, organisationsformerna och riktlinjerna i anledning av partimotioner och andra motioner om näringspolitik och lokaliseringspolitik. Vi tycker nog

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

att vi borde ha fått diskutera detta förslag till organisation av den statliga företagsgruppen, även om det kanske inte skulle ha lett till en skrivning som varit annorlunda än den vi har framför oss i dag. Om man sedan i en sådan diskussion kommer in på någon fråga som gäller direkta förslag om utgifter för statsverket, kan ju den speciella punkten behandlas av något annat utskott.

Vid vår behandling av näringspolitiken har vi också kommit i närheten av sådana frågor som kammaren har behandlat nu under en stund och också tidigare i dag i anledning av motioner som gäller organisationen också på arbetsgivar sidan. Det gäller ju inte förslagsanslag eller andra anslag. Det är som sagt möjligt att vi inte skulle ha lagt fram någon skrivning av annat innehåll, men det finns ingen anledning att nu gå in på dessa detaljer, eftersom frågorna är under utredning.

Jag skulle nog vara tacksam om vi med herr talmannens hjälp i fortsättningen kunde få motioner och propositioner så fördelade, att de som avser den generella näringspolitiken och liknande organisatoriska frågor hänskjuts till bankoutskottet, medan speciella förslag till utgifter behandlas gemensamt av bankoutskottet och andra utskott.

Det delförslag som vi nu står inför har en lång lidandes historia, som det inte finns någon anledning att erinra om nu. Riksdagen behandlade frågan redan på 1920-talet och 1930-talet. Inom det socialdemokratiska partiet togs den upp på partikongressen 1948. Behandlingen där resulterade i ett betänkande som diskuterades på 1952 års partikongress. I det betänkandet nämndes möjligheten att inrätta ett statligt förvaltningsbolag. Partikongressen tog inte definitiv ställning men behandlade detta som en positiv möjlighet att åstadkomma ökad samordning.

Därefter arbetade en statlig utredning 1953—1960 med de statliga företags-

formerna. Dess förslag skickades ut på remiss, och LO, TCO och KF yttrade sig för en samordning av den statliga företagsgruppen. Själv gjorde jag i den offentliga utredningen ett särskilt yttrande som vann anslutning på löntagarkåll och kooperativt håll, om en bättre samordning av gruppen. Tyvärr vann det inte någon större förstärkning på annat håll, och inte heller 1964 års partikongress, där vi diskuterade frågan, ville följa den linjen. Man trodde sig finna en bättre lösning genom inrättande av en särskild industriavdelning i varje departement. Den industriavdelningen skulle då ha samma arbetsuppgifter som ett förvaltningsbolag och hålla ihop räkenskaperna för den grupp företag som hörde under vederbörande departement. Industriavdelningen skulle emellertid därutöver göra någonting som ett förvaltningsbolag enligt vederbörande statsråd inte skulle behöva göra, nämligen en översikt över utvecklingen inom hela näringslivet.

Det visade sig emellertid vid särskilda utredningar som gjordes på våren 1966 att den industriavdelning som hade funnits i ett av departementen inte hade fungerat som ett förvaltningsbolag hade bort göra, nämligen genom att göra upp räkenskaper och planer för innevarande år och utkast till planer för nästkommande år. Allt detta saknades i departementets industriavdelning. Därefter kom frågan på nytt i rullning vid partikongresserna 1967 och 1968, då en kommitté som Landsorganisationen och regeringen hade tillsatt var i arbete.

Trots denna långa lidandes historia vore det för mycket sagt att vi är framme vid en lösning, men vi är framme vid en dellösning. Det förslag som företagsdelegationen lade fram i början av detta år syftade nämligen bara till en första etapp i utvecklingen, en samordning av en sjättedel av den statliga företagsgruppen, om vi räknar samman affärsverken och bolagen och räknar

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

med deras anställda. Fem sjättedelar återstår att ekonomiskt samordna med den första sjättedelen, innan vi får en ekonomiskt samverkande företagsgrupp.

Vid det tillfälle då företagsdelegationen lämnade sitt betänkande framhöll jag önskvärdheten av att vi i företagsdelegationen fick fortsätta arbetet, sedan den första etappen var klar, med att gå vidare i en förberedelse av organisationsformer för samordningen av de återstående fem sjättedelarna, nämligen affärsverksgruppen, på något likartat sätt under någon förvaltningsbolagsliknande organisation och därefter ta upp den tredje frågan, nämligen en samordning under ett särskilt departement av hela den statliga företagsgruppen. Det var i januari i år. Inom delegationen var vi emellertid vid den tidpunkten överens om att detta var en första etapp och att vi skulle gå vidare med den andra och tredje etappen sedan och att det därför inte fanns någon särskild anledning att framlägga det särskilda yttrandet.

Detta är inte någon privat synpunkt från min sida. Landsorganisationen yttrade sig över företagsdelegationens arbete i sitt remissvar i februari, och jag vill gärna läsa in i kammarens protokoll vad Landsorganisationen då sade på denna punkt, nämligen: »Enligt LO:s mening bör företagsdelegationen i sitt fortsatta arbete överväga om ytterligare administrativa fördelar kan vinnas genom att sammanföra alla statliga företag, även de företag som enligt förslaget finans- och kommunikationsdepartementen skall ansvara för, under ett departement. I det sammanhanget bör delegationen också pröva, om inte omfattningen av den nuvarande statliga företagssektorn och den väntade expansionen motiverar ett särskilt departement för de statliga företagen speciellt för att besätta samordningen mellan de affärsdrivande verken och aktiebolagen.»

När den linjen inte fick fullföljas av

företagsdelegationen och företagsdelegationen sedan inte haft något mera arbetsammantråde, såvitt jag vet, sedan förra året, fann jag ingen anledning att kvarstanna i den utan hemställde att få lämna den. Det beror inte på att jag skulle vara missnöjd med det förslag som föreligger här i dag. Det förslaget är i och för sig en bra dellösning av en sjättedel av den ekonomiska samverkan som vi måste få till stånd inom den statliga företagsgruppen. Men vad jag skulle vilja se har inte kunnat infrias, nämligen att vi fick möjligheter att fortsätta arbetet som det var tänkt och som det också var framställt på partikongressen 1968 från partiordförandens sida och även andras sida i den slutdiskussion som vi då hade. Det motsvarar också skrivningen från näringspolitiska kommitténs betänkande som lades fram vid extra partikongressen 1967/68 och ordinarie kongressen 1968, nämligen att företagsdelegationen just skulle ha denna arbetsuppgift att gå vidare.

Nu vet jag inte i vilka former det kommer att behöva föras vidare. Delvis kan väl förvaltningsbolagets styrelse ta upp några av förslagen, men man kan knappast tänka sig att förvaltningsbolagets styrelse kan ta upp organisationsformer, som sträcker sig utanför förvaltningsbolagets verksamhet och inte heller former som gäller förvaltningen på det departementala planet. Därmed har väl frågan tyvärr fallit för denna gång.

Beträffande samordningen av den statliga företagsgruppen har moderata samlingspartiet varit negativt i dag, vilket något förvånar mig. Jag hade nöjet diskutera dessa frågor med Industriförbundets verkställande utskott våren 1961, och vid den tidpunkten fanns på det hållet ingen negativ inställning till en bättre samorganisation av den statliga företagsgruppen vare sig med avseende på bolagssidan eller affärsverkssidan. I princip var man posi-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

tivt inställd. Man ville inte ha en statlig företagsgrupp som gick med sådana förluster att skattebetalarna onödigtvis belastades, och man ville naturligtvis att den statliga företagsgruppen skulle skötas på ett konkurrensmässigt riktigt sätt i fråga om prissättning och annat.

Detta är en sak som även måste understrykas från andra utgångspunkter. Även om det finns anställda inom de statliga företagen som sysslar med tillverkningar har vi också anställda inom de 90 procent av näringslivet som är privat och inom de 5 procent som är konsument- och producentkooperativt samt kommunalt. Vi vill naturligtvis att de yrkesverksamma inom den sektor av näringslivet som uppgår till 95 procent skall ha möjlighet att fortsätta arbetet och kunna sälja sina varor på en så rättvis konkurrensgrund som möjligt. Det är inte förfälskning av priser o. d. som vi eftersträvar. Det betyder inte att man inte med synliga anslag kan ta upp frågor om socialt bidrag för någon speciell verksamhet, något företag eller geografiskt område.

Det gäller nu att utveckla den här lilla sektorn som uppgår till en sjättedel på ett bättre sätt än tidigare. Arbetet bör gå ut på att klara sysselsättningen bättre, öka den i de trakter där det är nödvändigt, förbättra reallöneutvecklingen över hela linjen, trygga anställningsförhållandena samt skapa bättre anställnings- och arbetsvillkor. Sedan principen accepterats, om än bara beträffande en sjättedel, återstår det praktiska utvecklingsarbetet inom detta avsnitt och där vill vi se de praktiska resultaten så snart som möjligt.

Jag har vid ett par tillfällen tidigare för kammarens ledamöter framlagt prognoserna för 1960-talet beträffande sysselsättningen inom den statliga företagsgruppen, speciellt inom det område där den statliga företagsgruppen betyder mycket, nämligen i de fyra nordligaste länen. De uppgifter som jag lämnat kammarens ledamöter tidigare efter

ett par kontakter med de statliga företagen vid olika tillfällen visade att från 1960 till 1970 skulle sysselsättningen inom den statliga företagsgruppen i Norrland gå ned från 50 000 till 40 000 sysselsatta, d. v. s. med 20 procent på tio år. De förnyade kontakter jag tagit visar att utvecklingen blivit litet sämre än jag förut trodde. Nedgången har blivit något större.

Den nedgång som jag räknade med att vi skulle nå fram till 1971 har vi noterat redan 1969. Sysselsättningen inom den statliga företagsgruppen i Norrland har nu gått ned till ungefär 39 000 anställda. Trots det Norrlandspaket som lades fram i år kommer sysselsättningen i Norrland att minska i fortsättningen. Såvitt man nu kan bedöma kommer sysselsättningen inom den statliga företagsgruppen att gå tillbaka ytterligare från mitten av 1970-talet. Det är en mycket stor arbetsuppgift att försöka hindra den utvecklingen och ta igen något av de gångna tio årens försummelser.

Det är inte så att den statliga företagsgruppen skall öka överallt. Man skall givetvis rationalisera på de punkter där detta behövs. Men av principiella skäl anser jag det vara arbetsgivarens sak att vid en rationalisering skapa nya företag som ökar sysselsättningen. En av de arbetsuppgifter som förestår är därför att skapa nya sysselsättningstillfällen när de gamla försvinner ett stycke in på 1970-talet. Speciellt i Norrland är sysselsättningen ett mycket känsligt problem. Nedgången i Malmbergets gruva och i Gällivare bör i tid kompenseras med nya arbetstillfällen. Anser sig LKAB:s ledning inte ha den uppgiften — eller anser sig staten-regeringen som ägare till gruppen inte vilja lägga den arbetsuppgiften på LKAB? I så fall antar jag att staten-regeringen kommer att ålägga det förvaltningsbolag vi nu skall bilda att försöka skaffa fram nya arbetstillfällen när de gamla försvinner.

Någon kanske tycker att det förslag vi här diskuterar är föga romantiskt,

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

men det är inte så vi skall se det. Här gäller det att trygga sysselsättningen för framtiden, och den tryggheten är inte given i ett liberalt låtgåssystem. Den fordrar planering av företagsägaren, i detta fall samhället. Att trygga sysselsättningen är en av grundpelarna i vår politiska uppfattning. Det skall ge oss möjligheter att gå vidare på den väg som ger oss bättre reallöner och bättre sociala förhållanden i övrigt.

Den statliga företagsgruppen bör emellertid samtidigt kunna spela en annan roll, nämligen att medverka till den ekonomiska demokrati som vi så ofta talar om men så sällan praktiserar. Ingen förväntar sig att vi genom en enda åtgärd skall kunna skapa ekonomisk demokrati. För det kommer att fordras åtskilliga åtgärder. Några är på gång, med de samarbetsundersökningar som nu företas inom den statliga delen av näringslivet och även från samhällets sida gentemot det privata näringslivet med samarbete på arbetsplatserna i olika former. Men ekonomisk demokrati fordrar att man från samhällets och även från löntagarnas sida får möjligheter att gå in och påverka sysselsättningen och dess inriktning redan vid den tidpunkt då planerna på det nya företaget göres upp, då det ännu inte finns något företag eller några anställda. Och den enda vägen därvidlag är att få vara med och bestämma om organisationen och pengarna bakom den samt om de människor som skall planera för verksamheten.

Den statliga företagsgruppen bör på sitt sätt kunna bidra till den utvecklingen, men vi skall naturligtvis vara medvetna om att det bara är fråga om 28 000—29 000 anställda på en total arbetsmarknad om 4 miljoner yrkesverksamma i vårt land. Denna grupp upptar bara en halv procent av den totala sysselsättningen. Hade vi fått med hela den statliga företagsgruppen, skulle vi åtminstone ha fått något i närheten av 5 procent av sysselsättningen i vårt land.

Inom den lilla halva procent som vi har får vi ändå försöka åstadkomma en sådan utveckling att vi får insyn, medinflytande, trygghet, förbättrade reallöner, viss ökad makt åt löntagarna och vidgat inflytande för samhället på sådana punkter där näringslivet behöver en samhällsinsats, d. v. s. där verksamheten inte fungerar väl eller borde kunna fungera bättre med hjälp av en aktiv statlig näringspolitik.

Det enda som nu återstår är att införa den nya och — i förhållande till det lätta efterkrigsårtionde vi har bakom oss annorlunda och svårare situationen — önska det lilla embryot till en företagsgrupp framgång i sin utveckling och hoppas att den får utvecklas efter de linjer som vi fackligt och politiskt framhållit att vi önskar att den skall följa.

Vi bör också befria den statliga företagsgruppen från en del av de 1800-talsmässiga former som tyvärr ännu finns kvar inom delar av densamma. Vi har nu efter 10—15 års arbete fått en princip accepterad. Det är beklagligt att det skulle behöva dröja så länge. De år som är försummade betyder att vi har kommit på efterkälken på ett sätt som inte hade bort få förekomma. Enbart de sysselsättningssiffror för Norrland som jag redogjort för klargör vad detta betyder för löntagarna bl. a. i form av en onödig arbetslöshet. Det gäller nu för oss att inte råka ut för samma svårigheter utan att få till stånd en snabbare utveckling. Vi bör också få regeringens stöd för att sprida denna utveckling i sådana organisatoriska former att den kommer att avse hela företagsgruppen.

Vi bör också genomföra en sådan reorganisation av regeringsapparaten på departementsnivån att vi får moderna departement anpassade till de arbetsuppgifter vi har framför oss. De bör inte vara så belastade som de nu är av arbetsuppgifter vilka varit utmärkande för föregående och början av detta århundrade. Detta organisatoriska arbete påbörjas med det beslut som vi väl nu

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

kommer att fatta. Arbetet på det organisatoriska området måste gå vidare, även om företagsdelegationen inte fått möjlighet att bedriva det. Det vilar nu ett så mycket större ansvar på regeringen för att detta arbete vidareutvecklas och för att det praktiska och organisatoriska uppbyggnadsarbetet genom förvaltningsbolaget sköts på ett sådant sätt att sysselsättningsfrågorna i framtiden blir bättre tillgodosedda.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag har begärt ordet för att på detta sena stadium av debatten upprepa vad jag redan sagt i början av dagens debatt i frågan om de statliga företagens anslutning till respektive utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen. Jag gör det inte därför att jag i sak har något att tillägga. Jag har inte heller i sak något att tillägga till vad utskottets ordförande nu framhållit men känner ändå ett behov av att för att undvika varje risk för missförstånd förnya den deklARATION, som jag gjorde i mitt anförande i morse.

Jag upprepar därför att frågan om inrättande av en ny förhandlingsorganisation för de statliga företagen är under utredning såväl i vårt lönedepartement — d. v. s. numera finansdepartementet — som i industridepartementet. Denna utredning startade redan tidigt i våras, alltså långt innan den socialdemokratiska partikongressen fattade det beslut som åberopats här i debatten. Utredningen kommer att fortsättas och slutförandet av den påskyndas av det förvaltningsbolag till vars inrättande jag hoppas att kammaren skall lämna sitt bifall. Det kommer i verkligheten att vara en av det nya förvaltningsbolagets första och viktigaste uppgifter att slutföra detta arbete, och syftet med den nya organisationen är självfallet att möjliggöra ett utträde för de statliga företagen ur Svenska arbetsgivareföreningen.

Utskottets skrivning på denna punkt liksom de kompletterande tolkningar av utlåtandet som lämnats av utskottets ordförande säger precis samma sak. När utskottet talar om att de statliga företagen också i ifrågavarande avseende skall vara verksamma på samma villkor och under samma förutsättningar som enskilda företag har jag i likhet med utskottets ordförande självfallet tolkat detta uttalande så, att ett inrättande av en särskild förhandlingsordning för de statliga företagen icke — tyvärr kanske jag skall säga — av någon löntagarorganisation kan tas till intäkt för förhoppningen, att de statliga företagen härigenom skulle ges möjlighet att i fråga om de allmänna lönevillkorens totala effekt på något avgörande sätt avvika från de villkor som gäller för de företag med vilka de statliga företagen konkurrerar. Detta är, menar jag, en självklarhet. Men även självklarheter kan ibland behöva sägas, och det är alltså vad som har skett i utskottsutlåtandet.

Slutsatsen av vad jag här deklarerat — och jag ber kammaren ursäkta att jag i och för sig upprepar vad jag sagt tidigare — är att det från Kungl. Maj:ts synpunkt icke föreligger behov av något yrkande utöver vad som förekommer i utskottets skrivning för att det arbete som jag har beskrivit i fortsättningen skall bedrivas med all kraft och all skyndsamhet.

Herr ERICSON i Örebro (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar statsrådet Wickman för hans konkreta och klargörande inlägg och för hans distinkta tolkningar av utskottets utlåtande.

Mitt replikskifte med herr Lindholm tidigare i kväll gav besked om för det första att de borgerliga har en annan syn på dessa frågor och för det andra att utskottets talesman delar den uppfattning som statsrådet Wickman gav uttryck för i förmiddags och som han nu ytterligare har klargjort. Denna upp-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

fattning täcker också innehållet i mitt yrkande.

Det utredningsarbete som pågår har som klar målsättning att skapa de utrednings- och förhandlingsresurser som behövs för att de statliga företag, som i dag är anslutna till Svenska arbetsgivareföreningen, skall kunna lämna denna organisation.

Jag anser mig därför ha nått syftet med det yrkande jag ställde och ber, herr talman, att få ta tillbaka yrkandet.

Herr **HELLSTRÖM** (s):

Herr talman! I moderata samlingspartiets motion II:1275 slår man kategoriskt fast att några skäl för en samhällselig inbrytning i fråga om produktionen av läkemedel inte finns. Konkurrensen fungerar väl, industrin är effektiv o. s. v. Herr Burenstam Linder har under lång tid här i kammaren upprepat och utvecklat de argumenten.

Jag tror att det finns skäl att vända på problemställningen och i stället fråga vad som motiverar en dominerande privat produktion inom läkemedelsindustrin. Enligt min uppfattning är det anledning att betrakta läkemedelsproduktionen som en del av samhällets hälso- och sjukvårdssektor i stort. Många av de skäl som motiverat det starka samhällseliga engagemanget när det gäller hälso- och sjukvårdstjänsterna kan vara giltiga också beträffande produktionen av läkemedel.

Om man bedömer läkemedelsindustrin från de vanliga kriterierna på när en privat industriverksamhet är effektiv ur välfärdssynpunkt, tror jag att, just med den företagsekonomiska och nationalekonomiska teori som de borgerliga så gärna använder, kan man visa att privat företagsamhet i den här sektorn inte leder till speciellt hög effektivitet eller särskilt god resursfördelning. Konsumenternas valfrihet, som är en hörnsten för att marknadsmekanismen skall bli effektiv saknas så gott

som helt; statsrådet Wickman utvecklade den saken i morse. Dels sker inköpen till övervägande del genom receptföreskrivning av läkarna, dels kan inte konsumenten, den sjuke, själv planera vare sig mängden av konsumtionen eller varaktigheten av den. Argumentet att läkaren så att säga intar konsumentens plats är bara relevant till en liten del. Framför allt har inte läkaren, som själv inte skall bekosta konsumtionen, några speciella incitament att välja de billigaste läkemedlen. Pris konkurrensen är av dessa och andra orsaker till stor del satt ur spel.

Då invänder herr Burenstam Linder att det har visat sig att prisutvecklingen för läkemedel under 1960-talet har varit betydligt lugnare än när det gäller det genomsnittliga konsumentprisindex. Ja, det är riktigt. Men vad herr Burenstam Linder inte säger och som står i nästa mening i koncentrationsutredningens betänkande, där man tar upp just denna sak, är att detta förhållande till en del kan antas bero på att tillkomsten av nya preparat får ersätta höjningar på gamla preparat. De siffror som herr Burenstam Linder kommer med blir därför närmast en sifferlek. Det är delvis en skenbar jämförelse han gör, och detta kan man få klart för sig om man läser inte bara en enda, utan två sammanhängande meningar i koncentrationsutredningens betänkande.

Framför allt har emellertid diskussionen gällt läkemedelsindustrins forskningsinriktning. Det finns starka skäl att anta — koncentrationsutredningen drar också den slutsatsen — att produktutvecklingen baseras bl. a. på analys av konkurrenters preparat för att få ett eget patent som ger en mycket snarlik medicin, och endast en svag förbättring ur samhällets synpunkt. Detta ges ett stort utrymme, medan det blir en underforskning som i fråga om utveckling av originella preparat och liknande. Utvecklingsarbetet för folkhälsan blir

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

inte optimalt fullföljt. Det stora utbudet av sömnmedel, huvudvärkstabletter, vitaminpiller o. s. v. är andra exempel. Skälet till att det inte här blir någon effektiv utveckling är just att företagen följer en enkel vinstprincip.

Nu säger herr Burenstam Linder att koncentrationsutredningens resonemang och slutsatser är rent hypotetiska och saknar varje empirisk bevisning. Praktiska överväganden skulle leda till helt andra resultat enligt herr Burenstam Linder. Men koncentrationsutredningen framhåller dels att dess studie av företagsekonomiska och samhällsekonomiska kriterier i förening med direkta observationer, egna och andras, indicerar att resurser felallokerats, särskilt i forsknings- och utvecklingsarbetet på nya läkemedel. Dels citerar man den senaste offentliga utredningen i USA, den s. k. Nelsonkommittén, som just har gjort direkta kvantitativa uppskattningar i detta avseende. Jag skall läsa upp ett kort avsnitt av vad denna Nelsonkommitté anför: »Eftersom av de nya läkemedel, som förs ut på marknaden varje år, endast en mindre del, kanske 10—20 %, utgörs av betydande nyheter och återstoden endast består av lätt modifierade preparat eller kombinationspreparat, så förefaller mycket av industrins forsknings- och utvecklingsverksamhet endast ge mindre bidrag till det medicinska framåtskridandet.

Kommittén finner sålunda att, i den mån industrin inriktar sin forskning på imitativa, onödiga preparat, den åstadkommer ett slöseri med välutbildad forskningspersonal, forskningsapparatur och klinisk utrustning, som tas i anspråk för att testa preparaten, en förvirrande mångfald av preparat, som uppreklamerar hos läkarna, och en ytterligare börda för patienterna eller skattebetalarna, som till sist måste stå för kostnaderna.»

Så nog finns det empiriskt underlag för koncentrationsutredningens och andras slutsatser!

I samma sammanhang kritiserade herr Burenstam Linder de exempel på underforskning som ges i min motion II: 310. Det gäller ett konstaterande för två år sedan av professorn i mikrobiologi i Umeå att forskning i grundläggande virologi så gott som fullständigt saknas i de svenska läkemedelsföretagen, medan kanske 60 procent av alla sjukdomstillstånd förorsakas just av virus. Herr Burenstam Linder har rätt i att en viss forskning har tagits upp på detta område efter år 1967, då professor Boman förde denna debatt med läkemedelsindustrin, men kvar står fortfarande en våldsamt disproportion mellan den lilla och senkomna forskning som bedrivs och den utomordentligt stora betydelse virus har som sjukdomsbringare.

Ytterligare ett skäl till att den svenska virologiska forskningen är så blygsam är, säger herr Burenstam Linder, att statens bakteriologiska laboratorium både som kontrollant och som konkurrent skulle skapa speciella svårigheter för de svenska företagen. Det är ett ganska fantastiskt påstående; herr Burenstam Linder måste nog ändå ha blandat ihop begreppen ganska ordentligt. Statens bakteriologiska laboratorium sysslar med vaccin, d. v. s. med döda virus som tillförs kroppen för att skapa ett *förebyggande* skydd mot virussjukdomar. Detta är en helt annan sak, och en helt annan typ av forskning än när det är fråga om att söka komma åt virussjukdomarnas process och finna *läkemedel* mot dem. Här gäller det i stället att studera levande virus — hur de förökar sig, deras livsprocess, hur de sprider sig i kroppens celler — och att finna läkemedel som kan gripa in i deras livsprocess. På den punkten torde sannerligen inte statens bakteriologiska laboratorium skapa några som helst svårigheter för de svenska läkemedelsföretagen.

Fenomen av den art jag har beskrivit, liksom möjligheten — jag säger *möjlighet*

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ten — av att företagen kan tänkas ligga onödigt länge på vissa produktförbättringar, därför att en äldre typ av preparat fortfarande kan säljas med vinst på marknaden, innebär ingen speciell anklagelse mot den svenska läkemedelsindustrin för misskötsel eller något liknande. Den sortens effekter är tvärtom vanliga inom flera typer av privat marknadsproduktion och är vad man bör vänta sig som en naturlig följd av de vinstprinciper som är rimliga, sett från det enskilda företagens synpunkt. Men det är självklart att dessa defekter i själva marknadsekonomisystemet ställs på sin spets just när produktionen gäller utvecklingsarbete som direkt angår liv och hälsa och inte vanliga konsumtionsvaror. Här är det alltså särskilt angeläget att samhället engagerar sig också i produktionsledet.

En annan av moderata samlingspartiets invändningar mot propositionen gäller samordningen mellan forskningen i de statliga medicinska institutionerna och produktionsföretagen. Utvecklingsarbetet beträffande läkemedel bedrivs i många fall så, att företagen kontrakterar forskare knutna till statliga medicinska institutioner för att vidareutveckla deras forskningsresultat och exploatera dessa kommersiellt. Samordningen mellan den forskning som för närvarande sker i samhällets regi och det kommersiella utnyttjandet av forskningsresultaten blir därigenom delvis slumpartad. Samhället saknar möjlighet att påverka vilka forskningsresultat som kommer att användas för industriell produktion av nya läkemedel. Viktiga forskningsresultat kan på det sättet bli outnyttjade och ett effektivt utvecklingsarbete omöjliggöras genom bristande samordning och den privata läkemedelsindustrins suveränitet i valet av utvecklingsområden.

I sina motioner skriver moderata samlingspartiet att det framgår av koncentrationsutredningens betänkande att samordningsmöjligheterna fullt ut är

tillvaratagna. Det enda som skulle kunna åstadkommas, framhåller man, är en omdisponering av resurserna till Kabi och Vitrum. Påståendet har såvitt jag kan se inget som helst stöd i koncentrationsutredningens betänkande. I själva verket är samordningen mycket ofullständig på stora fält, inte bara på det farmakologiska området utan även när det gäller den mikrobiologiska forskningen, biokemin och den fysiologiska forskningen. Propositionen syftar här till att skapa nya möjligheter.

Den väg som har anvisats i propositionen är ungefär densamma som föreslogs i våras i motionen II: 310, att som den närmaste uppgiften etablera ett stort statligt produktionsföretag med stark ställning på marknaden. Självfallet måste detta företag ges en god konsolideringstid och bli startpunkten för en läkemedelspolitik som syftar just till en integrering mellan å ena sidan olika forskningsresurser och å andra sidan forskning, produktion, distribution och information om läkemedel på ett sätt som svarar mot de allmänna hälsopolitiska mål som vi ställer upp för hela hälso- och sjukvårdssektorn.

Samtidigt är det viktigt att samhället kontinuerligt följer och värderar produktionsutvecklingen inom hela läkemedelsbranschen för att överväga om i framtiden ytterligare inbrytningar behövs göras på t. ex. produktionsområdet. Det är självklart att köpet av Kabi och Vitrum inte löser alla de problem beträffande produktionen som t. ex. koncentrationsutredningen har pekat på. När det gäller den överforskning som vi har talat om — alltså forskning beträffande parallella och icke originella preparat — visar koncentrationsutredningen på möjligheten av en socialisering, men i första hand tänker sig utredningen ett priskontrollsystem som direkt skulle diskriminera sådana preparat genom att endast tillåta att de åsättes mycket låga priser. Går man sedan till läkemedelsförsörjningsutred-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ningen som haft till uppgift bl. a. att mer detaljerat diskutera just priskon- trollens utformning finner man inte nå- gon av dessa tankar.

Den närmaste uppgiften för den stat- liga läkemedelspolitiken är således en konsolidering och samordning av de statliga företagsenheter, en forsk- nings- och produktionsinriktning som mer än tidigare bör gälla de för folkhäl- san vitalaste områdena. Detta måste ske parallellt med en noggrann bevakning av utvecklingstendenserna i den privata delen av industrin för att man skall kunna bedöma om samhället i framti- den ytterligare bör utvidga sina enga- gemang på produktionsområdet i syfte att främja en tillräckligt snabb förbät- ring av folkhälsan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets och bankoutskottets hem- ställan i förevarande del.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hellström gjorde gällande att konsumenten är svag. Ja, hans ställning är säkerligen svag när det gäller läkemedel, men jag förestäl- ler mig att han inte blir speciellt myc- ket starkare bara därför att staten i stäl- let för någon annan tillverkar läkemed- len.

Konkurrensen är satt ur spel, säger herr Hellström vidare. Nej, skulle jag vilja säga — det visar koncentrations- utredningen. Men däremot kommer pris- konkurrensen att sättas ur spel om man inför ett statligt monopol, som man har t. ex. på den bakteriologiska sidan.

Sedan anklagar herr Hellström mig för att felaktigt tolka prisindex. Jag skulle vilja göra gällande att den men- ing i koncentrationsutredningens be- tänkande, som herr Hellström läste upp och som är understruken i mitt eget exemplar, ingalunda innebär att det be- höver vara fråga om någon systema- tisk undervärdering. Man kanske tvärt- om har överdrivit stegringen när man

anger den till 13 procent under den senaste tioårsperioden. Under alla om- ständigheter är det inte så att man, om man gör korrigeringar och får fram en verkligt rättvisande statistik, skulle kun- na konstatera en tiofaldig ökning av priserna, något som har skett på den statliga tillverkningsidan.

Dessutom är det, herr Hellström, frå- ga om gamla preparat på den statliga sidan. Det har icke företagits några tek- niska förändringar av de preparat som där tillverkas. Det är därför helt rätt- visande att göra en jämförelse just med de väletablerade preparat som kan ingå i den vanliga prisstatistiken.

Vad Nelsonkommittén beträffar, arbe- tar amerikanska utskott inte alls som våra offentliga utredningar. Ett ameri- kansk utskott inkallar representanter som läser upp partsinlagor. Det hela är därför ungefär detsamma som om man inkallade herr Hellström och lät ho- nom läsa upp sin uppfattning om läke- medelsindustrin för att sedan detta ma- terial skulle kunna spridas över världen och citeras som något slags källa. Jag litar inte på material av det slaget. Jag litar mer på den kritik som åtminstone två nationalekonomiprofessorer gjort av professor Arvidssons redovisning på denna speciella punkt.

När det gäller frågan om satsningen på den virologiska forskningen, bör man läsa professor Philipsons inlägg i Dagens Nyheter med anledning av den debatt som professor Boman påbörjade. Professor Philipson ger där uttryck för ungefär samma uppfattning som jag här gett uttryck för.

Herr Hellström framför en del argu- ment för att staten skulle överta mer av läkemedelstillverkningen. Eftersom herr Hellström inte litar på mig, kan jag citera ur en tidigare version av koncentrationsutredningens betänkan- de, där det i en fotnot angående olika skäl för socialisering sägs följande:

»(1) De sentimentala skälen ('Det är fult att tjäna pengar på sjuka')

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

(2) Finansminister G. Strängs skäl: 'Jag kan gå så långt att jag säger, att om vi ska inleda någon socialiseringsaktion — — — så visst ligger läkemedelsindustrierna i främsta linjen. Det är icke för att jag misstror deras förmåga att effektivt producera läkemedel utan helt enkelt för att läkemedel, apoteksväsende och sjukvård hör så intimt samman'.

Så avslutar författarna noten med följande kommentar: »Den sortens pladder bör ju inte stå oemotsagt.»

Herr **HELLSTRÖM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har nu liksom tidigare i dag en benägenhet att debattera material som bara han har tillgång till. Jag har inte tillgång till några tidigare versioner av koncentrationsutredningens betänkande, och jag lämnar den saken därhän.

När det gäller Nelsonkommittén är det inte fråga om något utskottsförhör med experter, utan vad jag har refererat, det är kommitténs egen uppfattning. Jag tror att den är ganska allmän i Amerika, även om det naturligtvis — särskilt inom läkemedelsindustrin — förekommer andra meningar. Det har också länge varit en allmän uppfattning i Sverige. Särskilt professor Boman i Umeå har anfört liknande exempel, och han har som specialist just på det virologiska området utmanat läkemedelsindustrin.

Herr Burenstam Linder säger att man även bör läsa professor Philipsons svar på professor Bomans första artikel. Philipson gjorde sig där skyldig till ungefär samma missuppfattningar som herr Burenstam Linder gör i dag. Sedan återkom herr Boman med en andra artikel, i vilken han tillrättalade de missuppfattningar som Philipson och herr Burenstam Linder har gemensamt.

De prisjämförelser som jag talade om och som koncentrationsutredningen gör är jämförelser mellan läkemedelspriserna i dess helhet och totala konsumtions-

prisindex. Det är sannerligen inte oväsentligt att man jämför icke jämförbara storheter när man å ena sidan har totalindex och å andra sidan — inom läkemedelsområdet — stillaliggande priser på gamla preparat, som alltså inte får någon prishöjning — företagen tar sedan i stället ut de högre priserna på de nya preparaten som inte kommer in i index.

Jag kan inte se att herr Burenstam Linder på någon punkt har rubbat de slutsatser som jag och, såvitt jag vet, många med mig har dragit.

Herr **STRIDSMAN** (cp):

Herr talman! Med anledning av det interpellationssvar som industriminister Wickman gav till fru Marklund vill jag ställa några frågor till departementschefen.

1. Statsrådet Wickman säger att närmare 2 000 personer under viss del av säsongen 1970/1971 genom särskilt bidrag kommer att beredas ökad sysselsättning i skogsavverkningar på mark med dålig spontan föryngring i ett sextiotal kommuner i Norrlands inland. Enligt nyligen publicerade uppgifter skulle i Norrbottens län hittills inte en enda bidragsansökan ha inkommit för avsedda skogsavverkningar. Hur situationen är i de övriga länen i Norrland har jag inga uppgifter om, men jag förmodar att utvecklingen i dessa hittills varit likartad. Med anledning av att resultatet hittills varit så magert är det väl rätt optimistiskt att räkna med att 2 000 personer skall kunna placeras i ökad sysselsättning. Kan statsrådet svara på hur många som hittills efter utspelet i Luleå erhållit sysselsättning som det särskilda bidraget stimulerat till?

2. Kommer Assis och NJA:s investeringsprogram till någon del att stödjas med lokaliseringsmedel i form av lån och bidrag under innevarande budgetår?

3. När kommer de ca 250 nya arbetstillfällena att skapas i Luleå med an-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

ledning av överenskommelsen SAAB-Scania?

4. Vad kan dölja sig bakom formuleringen i svaret att ansträngningarna att öka militära beställningar i norrländska företag kommer att intensifieras? Avser statsrådet Wickman med detta svar måhända de föreskrifter som Kungl. Maj:t den 3 december 1965 angav beträffande intendenturverkets, fortifikationsförvaltningens, sjukvårdsstyrelsens samt armé-, marin- och flygförvaltningarnas upphandling i de fyra nordligaste länen?

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Jag kan lova herr talmannen och kammarens övriga ledamöter att ni inte skall behöva se mig länge i talarstolen. Jag vill endast be herr Stridsman rikta sina frågor till de närmast ansvariga departementscheferna. Jag kommer därför icke att uppta kammarens tid med att besvara frågorna i kväll.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Vad först gäller interpellationssvaret tycker jag det är rätt intressant att inte industriministern vill svara på någon fråga i anledning av detta svar. Jag hoppas att han inte är helt okunnig om överenskommelsen med SAAB-Scania om sysselsättning för 250 man i Luleå, i annat fall blir jag orolig.

Orsaken till att jag över huvud taget deltar i debatten, trots att den inte avser ett utskottsutlåtande som behandlas i den avdelning av statsutskottet som jag tillhör, är herr Svanbergs anförande. Herr Svanberg tror att förvaltningsbolaget skall rädda sysselsättningen i Norrbotten. Jag vill hoppas att herr Svanberg har rätt, men jag tror det inte. För några år sedan fick vi veta att regeringens lokaliseringpolitik skulle hjälpa upp näringsproblemen i Norrland och Norrbotten. Något senare var det regeringens geniala förslag om investeringsfond, vilken snabbt förvand-

lades till investeringsbank, som radikalt skulle förbättra sysselsättningsläget i norra Sverige. Ännu något senare var industrietableringsdelegationen det organ som skulle rädda Norrbotten enligt regeringens och herr Svanbergs säkra uttalanden. Delegationen övergick i Svenska industrietableringsaktiebolaget eller SVETAB, som blev hönan som — enligt herr Svanberg — genom att arbeta i hela Sverige skulle värpa guldägg i norra Sverige.

Herr Hagnell har — även här under debatten — påvisat hur den statliga sysselsättningen i Norrland har nedgått de senaste tio åren, och han har också sagt att »Norrlandspaketet» inte vänder den trenden. Tyvärr tror jag att herr Hagnell har rätt i det fallet.

Herr Svanberg anser att tillkomsten av ett statligt förvaltningsbolag på ett avgörande sätt skall förändra sysselsättningsläget i Norrbotten, men det är bara en tro, och nya löften. Jag kan inte inse att det nya förvaltningsbolaget skulle få en sådan underbar verkan på statlig företagsamhet i Norrbotten som herr Svanberg gör gällande. Om det visar sig att herr Svanberg får rätt, skall jag gärna tala om det, men till dess förbehåller jag mig rätten att både här och på andra ställen upplysa om värdet av socialdemokraternas vallöften till Norrbottens folk.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Herr Petersson klagar återigen på att de statliga företagen i Norrland har för dålig expansionskraft. Varför går han då här i kammaren emot försök att effektivisera dem?

Sedan vill jag i all stillhet ställa en fråga till herr Petersson: Om vi inte hade haft de statliga företagen i Norrbotten att lita till, hur hade det då varit med sysselsättningen?

Jag tror inte att man bör framställa saken på det sätt som herr Petersson gör. Han säger att han inte tror på någonting av allt detta. Det är dock till

stor del de statliga företagen i Norrbotten som svarar för den sysselsättning vi har. Den kverulans och det misstänkliggörande som herr Petersson ägnar sig åt har ännu inte givit oss ett enda sysselsättningstillfälle.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Jag hoppas att också herr Svanberg försöker fundera litet över vad det kan vara som gör att sysselsättningsläget i de andra skogslänen, där den enskilda företagsamheten har mer att säga till om, är bättre än i Norrbotten.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lothigius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 168, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lothigius begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställ-

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

des. Därvid avgavs 182 ja och 28 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 168, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 120 ja och 70 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

Mom. 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 168, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 69 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 5) i utskottets utlåtande nr 168, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 35 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 6) i utskottets utlåtande nr 168, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 149 ja och 45 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 7—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 10

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 51 och II: 9; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Marklund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 10) i utskottets utlåtande nr 168, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 51 och II: 9.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Marklund begärde

Statligt förvaltningsbolag, m. m.

emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 195 ja och 3 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 11

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 11) i utskottets utlåtande nr 168, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 94 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr CLARKSON (m), som yttrade:
Herr talman! I voteringen vid mo-

Förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB

ment 3 röstade jag ja men avsåg att avstå.

§ 2

Förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB jämte motioner.

I propositionen nr 142 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriären den för den 17 oktober 1969 föreslagit riksdagen att

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal efter de riktlinjer som anförs i statsrådsprotokollet mellan staten å ena sidan samt Pripp-Bryggerierna AB respektive apotekarsocieteten å andra sidan,

2) till förvärv av aktier i AB Kabi på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier för budgetåret 1969/70 anvisa ett investeringsanslag av 50 200 000 kr.,

3) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att såsom likvid för 19 791 aktier i Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB till apotekarsocieteten utge reverser på sammanlagt 24 431 990 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1105 av herr Skårman m. fl. och II: 1276 av fru Nettelbrandt m. fl., vari bl. a. hemställts att riksdagen

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att tillverknings- och grosshandelsdelarna inom Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB organisatoriskt den 1 januari 1971 fördes till den planerade statliga läkemedelstillverkningsgruppen,

dels de likalydande motionerna I: 1106 av herr Virgin m. fl. och II: 1275 av herr Holmberg m. fl., vari hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen nr 142 och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om översyn av de statliga produktionsenheterna på läkemedelsområdet i syfte att dels åstadkomma en bättre samordning av produktionen, dels ock särskilja kontrollfunktionen från läkemedelsproduktionen.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att efter de riktlinjer som anförs i statsrådsprotokollet godkänna avtal mellan staten å ena sidan samt Pripp-Bryggerierna AB respektive apotekarsocieteten å andra sidan,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Förvärv av aktier i AB Kabi på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 50 200 000 kr.,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att såsom likvid för 19 791 aktier i Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB (Vitrum) till apotekarsocieteten utge reverser på sammanlagt 24 431 990 kr.,

4. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 1105 och II: 1276, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående ställningstagande i förevarande sammanhang till Vitrums framtida driftform,

5. att riksdagen måtte avslå motioner-

na I: 1105 och II: 1276 såvitt de icke behandlats under 4,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1106 och II: 1275 i vad de avsåge läkemedelskontrollen.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin, Ottosson, Bohman* och *Lothigius* (samtliga m), som ansett

dels att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1106 och II: 1275, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om godkännande av avtal mellan staten å ena sidan samt Pripp-Bryggerierna AB respektive apotekarsocieteten å andra sidan och som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört beträffande en översyn av den nuvarande statliga tillverkningen av läkemedel,

dels att utskottets hemställan under 2 t. o. m. 4 — vid bifall till yrkandet beträffande 1 — bort utmynna i avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LOTHIGIUS** (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr *Virgin* m. fl.

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till ut-

Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB

skottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Lothigius* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 169, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr *Virgin* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr *Lothigius* begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 180 ja och 28 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt oförändrat.

§ 3

Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB jämte motioner.

I propositionen nr 151 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriären-

Förstatligande av läkemedelsindustrin

den för den 30 oktober 1969 föreslagit riksdagen att till Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB på kapitalbudgeten för budgetåret 1969/70 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 500 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1100 av herr *Brundin m. fl.* och II: 1269 av herr *Bohman m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 1101 av herr *Werner* och II: 1270 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen måtte avslå propositionen nr 151 och hemställa att Kungl. Maj:t snarast vidtog åtgärder för att bilda ett av staten helägt företag för att projektera, utveckla och producera reaktortankar m. m.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1101 och II: 1270 till Förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 500 000 kr.,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1100 och II: 1269.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Virgin* (m), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Sjönell* (cp), *Lothigius* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HERMANSSON** (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 1101 och II: 1270.

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 1101 och II: 1270; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Förstatligande av läkemedelsindustrin

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motioner om förstatligande av läkemedelsindustrin.

I detta utlåtande behandlades i ett sammanhang

A) de likalydande motionerna I: 280 av herrar *Yngve Persson* och *Ove Karlsson* samt II: 310 av herr *Hellström m. fl.*;

B) de likalydande motionerna I: 740 av herr *Werner* och II: 446 av fru *Ryding m. fl.*, vari yrkades att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa

dels om en utredning av frågan om läkemedelsindustrins överförande i allmän ägo,

dels att — utan avvaktan på slutförandet av en sådan utredning — en plan utarbetades för fortsatt utvidgning av statlig läkemedelstillverkning.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 280 och II: 310,

b) motionerna I: 740 och II: 446.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

Rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag

fall till de likalydande motionerna I: 740 och II: 446 i den del som rör utredning av frågan om läkemedelsindustrins överförande i allmän ägo.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till det i motionerna I: 740 och II: 446 framställda yrkandet om en utredning av frågan om läkemedelsindustrins överförande i allmän ägo; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

§ 5

Rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av motioner om rätt för riksdagens revisorer att granska statliga aktiebolag.

I detta utlåtande behandlades två motioner, nämligen

1) I: 414 av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Tistad*, vari hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till grundlagsändring, varigenom riksdagens revisorer får rätt att granska de statliga företagen»; samt

2) I: 1069 av samma motionärer, vari hemställdes »att riksdagen beslutar att riksdagens revisorer skall ha rätt att granska det statliga förvaltningsbolag som föreslås i proposition nr 121».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 414 och I: 1069.

Reservation hade avgivits av herrar

Hernelius (m), *Richardson* (fp), *Lindblad* (fp), *Nelander* (fp), *Werner* (m) och *Strömberg* (fp) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 414 och I: 1069 anhålla hos Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning och förslag om rätt för riksdagens revisorer att granska statlig och statskontrollerad affärsverksamhet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Hernelius m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

Ändring i stadgan för Nordiska rådet — Ändringar i kommunallagen, m. m.

kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 56 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs vart efter annat utrikesutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av motioner om förbättrad samordning av de nordiska ländernas utlandsrepresentation, och

nr 22, i anledning av väckta motioner om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Ändring i stadgan för Nordiska rådet

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i stadgan för Nordiska rådet jämte i ärendet väckt motion.

Genom en den 30 oktober 1969 dagtecknad proposition, nr 143, vilken hänvisats till utrikesutskottet, hade Kungl. Maj:t — under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för samma dag — föreslagit riksdagen att anta vissa förslag till ändring av stadgan (1952: 618) för Nordiska rådet. Till utrikesutskottet hade vidare hänvisats motionen II: 1272 av herr Cassel.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte bifalla proposition nr 143 med förslag till lag om ändring i stadgan för Nordiska rådet,

2. att motionen II: 1272 måtte anses besvarad med vad utskottet anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan i dess utlåtande nr 23 med den ändringen att i förslaget till lag om ändring i stadgan för Nordiska rådet 1 § andra stycket ordet »landsstyrelse» utgår och ersättes med »landsstyre». I denna paragraf bör nämligen den danska benämningen användas.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls med den av herr Mellqvist yrkade ändringen.

§ 8

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Ändringar i kommunallagen, m. m.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Konstitutionsutskottets utlåtanden nr 44 och 45 kommer att föredragas och debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande dessa båda utlåtanden framställas under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 44, med förslag till ändringar i kommunallagen i anledning av två propositioner jämte följdmotioner, och

nr 45, med förslag till ändringar i

kommunallagen för Stockholm i anledning av två propositioner jämte följdmotioner.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 44

Under vårsessionen framlade Kungl. Maj:t *propositionen nr 63* med förslag om införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m. Vid denna fogades sju lagförslag, däribland ett förslag till lag om ändring i kommunallagen (KL).

Två par följdmotioner väcktes:

1) I: 1027 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 1181 av fröken *Ljungberg m. fl.*; samt

2) I: 1028 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och II: 1182 av herr *Sjönell m. fl.*

Ärendet uppsköts till höstsessionen. Under denna hade Kungl. Maj:t framlagt *propositionen nr 129* med förslag till ytterligare, omfattande ändringar i kommunallagarna och anknytande författningar. Vid densamma hade fogats 14 lagförslag, däribland ett förslag till lag om ändring i KL.

Tolv följdmotioner hade väckts:

3) I: 1102 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* samt II: 1271 av herrar *Magnusson* i Borås och *Enarsson*;

4) I: 1107 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 1284 av fru *Nettelbrandt m. fl.*;

5) I: 1108 av herr *Per Jacobsson* och II: 1281 av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*;

6) I: 1109 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 1280 av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.*;

7) I: 1110 av herr *Strandberg* samt II: 1282 av fröken *Ljungberg* och herr *Oskarson*;

8) II: 1279 av herr *Hugosson*; samt

9) II: 1283 av fru *Marklund m. fl.*

Beträffande handläggningen av de genom propositionerna anhängiggjorda ärendena anförde utskottet följande.

Utöver KL berörs ytterligare fyra kommunallagar av båda propositionerna, nämligen kommunallagen för Stockholm, landstinglagen, lagen om kommunalförbund och kommunala indelnings-

Ändringar i kommunallagen, m. m.

lagar. I viss utsträckning föreslås ändringar i samma paragrafer i båda propositionerna. Det har därför varit nödvändigt att behandla dessa gemensamt och att i fråga om envar av nämnda fem lagar sammanföra de båda förslagen till ett. Emellertid berörs ett stort antal paragrafer av motionerna och särskilt av yrkanden i fråga om enhetlig kommunbeteckning. Ställningstagandena får betydelse för utformningen av övriga lagförslag och även för behandlingen av ett samtidigt inom utskottet handlagt ärende angående omfattande ändringar i vallagstiftningen (proposition nr 148 jämte ett flertal följdmotioner).

Om samtliga lagförslag läggs fram samtidigt, måste alternativa förslag presenteras genomgående. Utskottet har funnit att det möter mycket stora svårigheter att framställa ärendet på ett överskådligt sätt. För att så långt som möjligt förenkla ärendets behandling har utskottet beslutit att först, i detta utlåtande, behandla propositionerna nr 63 och nr 129 samt alla följdmotionerna i vad de avser KL. Alla de sakfrågor, som tagits upp i propositionerna och motionerna, kan bli föremål för riksdagens ställningstagande i detta ärende, med något smärre undantag.

I ett samtidigt härmed framlagt utlåtande nr 45 tar utskottet upp samma propositioner och motioner i vad de avser kommunallagen för Stockholm, eftersom ett särskilt yrkande i frågan om enhetlig kommunbeteckning framställts beträffande denna lag.

Sedan riksdagen fattat beslut i anledning av dessa utlåtanden, kommer utskottet att framlägga utlåtanden dels om övriga lagförslag i propositionerna nr 63 och nr 129, dels i det ovannämnda ärendet angående vallagarna. Därvid kommer utskottet att utgå från vad riksdagen beslutit i frågan om enhetlig kommunbeteckning m. m.

I fråga om propositionernas huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Ändringar i kommunallagen, m. m.*Propositionen nr 63*

I propositionen föreslås att nuvarande beteckningar på de borgerliga primärkommunerna — landskommun, köping och stad — mönstras ut ur kommunallagarna och ersätts med den enhetliga beteckningen kommun. De skilda beteckningarna på kommunens fullmäktige och styrelse — kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige resp. kommunalnämnd, drätselkammare och stadskollegium — skall enligt förslaget bytas ut mot de enhetliga beteckningarna kommunfullmäktige resp. kommunstyrelse. Den möjlighet som f. n. finns för städer att flytta drätselförvaltningen från styrelsen till ett särskilt organ föreslås bli öppnad för alla kommuner.

Vidare föreslås att municipalsamhälle inte längre skall finnas och att städernas auktionsmonopol skall upphävas.

Reformerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1971. Auktionsmonopol som utövas skall dock enligt förslaget få bestå intill utgången av år 1972.

Propositionen nr 129

I propositionen föreslås att kommunerna, utan att som f. n. vara bundna av något föreskrivet maximital, skall få bestämma hur många fullmäktige som skall utses. Nu gällande minimital föreslås bli jämkade med hänsyn till de kommunblocksanpassade kommunerna. Antalet fullmäktige skall enligt förslaget alltid bestämmas till ett udda tal.

Med reglerna om fullmäktiges antal har i propositionen sammanknutits ett förslag till ändring i de nuvarande bestämmelserna om förutsättningarna för valkretsindelning. Sådan är f. n. obligatorisk i kommun med mera än 40 000 invånare. Under hänvisning till att sådan kommun enligt de nya reglerna skall utse minst 51 fullmäktige föreslås, att varje kommun, som skall utse fullmäktige till minst detta antal, skall in-

delas i valkretsar. Eljest avses ingen ändring i gällande regler. Dessa innebär att kommun med mellan 10 001 och 40 000 invånare får indelas i valkretsar, där så befinnes lämpligt, men kommuner med ännu färre invånare endast om särskilda skäl föreligger.

Vidare föreslås att kommun, församling och kyrklig samfällighet skall få bestämma att suppleanter för fullmäktige skall utses.

Med anledning av att i samband med beslutet om en partiell författningsreform mandattiderna för de representativa organen, styrelserna och de flesta nämnderna för specialreglerad förvaltning i kommun, landstingskommun och kommunalförbund förkortas från fyra till tre år föreslås vidare i propositionen vissa ytterligare ändringar i fråga om kommunala organs mandattider. Sålunda föreslås bl. a. att mandattiderna för de kyrkokommunala organen och för vissa icke kommunala organ, vilka helt eller delvis utses av kommun eller landstingskommun, skall vara tre år. Mandattiden för styrelserna och för de nämnder för specialreglerad kommunal och landstingskommunal förvaltning, vilkas mandattid f. n. liksom styrelsernas börjar året efter de representativa organens mandattid, föreslås bli samordnad med denna.

Den nya ordningen skall enligt förslaget tillämpas fr. o. m. 1970 års val. Kommun som då ännu inte blivit föremål för indelningsändring enligt gällande planer skall dock kunna tillämpa äldre bestämmelser om antalet fullmäktige. Nu löpande tjänstgöringstider för ledamöter och suppleanter i bl. a. styrelserna skall enligt förslaget upphöra vid utgången av år 1970.

Beträffande motionernas huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Motionerna 1) avser väsentligen att varje stad skall ha rätt att själv besluta, om den skall avstå från beteckningen stad och om benämningarna på stads-

Ändringar i kommunallagen, m. m.

fullmäktige, drätselkammare och stadskollegium skall ändras.

Motionerna 2) har i sak samma syfte.

Motionerna 3) vill ha en allmän bestämmelse i KL om att vad som sägs där och i andra författningar om kommunfullmäktige och kommunstyrelse skall i tillämpliga delar gälla om stadsfullmäktige, drätselkammare och stadskollegium i städer som behåller stadsbeteckningen.

Motionerna 4) avser att mandattiden för fullmäktige och suppleanter skall börja den 15 oktober valåret (8 § KL) och att den föreslagna ändringen av regeln om förutsättningar för valkretsindelning inte skall genomföras (9 § KL).

Motionerna 5) framför en rad synpunkter och förslag som önskas beaktade, bl. a. om obligatoriskt suppleantsystem och vissa andra detaljer i de föreslagna reglerna om suppleanter.

Motionerna 6) avser dels obligatoriskt suppleantsystem, dels strängare krav än nu för att valkretsindelning skall få ske, dels att valkretsindelning och antal mandat i varje valkrets skall fastställas senast i april 1970 medan propositionen föreslår juni, dels att de nya bestämmelserna om antal fullmäktige skall tillämpas i alla kommuner fr. o. m. 1970 års val.

Motionerna 7) vill ha obligatoriskt suppleantsystem utom i kyrkofullmäktige samt oförändrade regler om förutsättningar för valkretsindelning (i sistnämnda del i sak = 4).

Motionerna 8) avser att högst 15 mandat skall få finnas i en valkrets.

Motionerna 9) åsyftar liksom 6) strängare krav för att valkretsindelning skall få ske men föreslår andra regler än 6).

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i *kommunallagen* för sin del besluta i fråga om denna lag,

1) med avslag på motionerna I: 1027 och II: 1181 (nr 1), I: 1028 och II: 1182 (nr 2) samt I: 1102 och II: 1271 (nr 3) i motsvarande del, att 1 och 4 §§ skulle ha den lydelse som föreslogs i en vid utlåtandet fogad bilaga 3 (*enhetlig kommunbeteckning*), innebärande bifall till det i propositionen nr 63 framlagda förslaget;

2) med avslag på motionerna I: 1108 och II: 1281 (nr 5), I: 1109 och II: 1280 (nr 6) samt I: 1110 och II: 1282 (nr 7) i motsvarande del, att två nya paragrafer skulle införas, 5 a och 14 a §§, med den lydelse som föreslogs i bilaga 3, och att 15 § första stycket skulle ha den lydelse som föreslogs i bilaga 3 (*fakultativt suppleantsystem*), innebärande bifall till det i propositionen nr 129 framlagda förslaget med en mindre jämföring av 15 § första stycket;

3) med bifall till motionerna I: 1109 och II: 1280 (nr 6) och avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284 (nr 4), I: 1110 och II: 1282 (nr 7) samt II: 1279 (nr 8) och II: 1283 (nr 9) i motsvarande del, att 9 § skulle ha den lydelse som föreslogs i bilaga 3 (*reglerna om valkretsindelning*), innebärande bifall till förslagen i motionerna 6) att valkretsindelning aldrig skulle vara obligatorisk, varvid som förutsättning för att indelning skulle få ske uppställdes, att invånarantalet överstege 40 000 eller att speciella omständigheter förelåge; samt

4) med besvarande av motionerna I: 1108 och II: 1281 (nr 5) och avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284 (nr 4) samt I: 1109 och II: 1280 (nr 6), samtliga i vad de avsåge kommunallagen men icke blivit behandlade under punkterna 1)–3), anta övriga förslag i bilaga 3.

Reservationer hade avgivits

1) i fråga om *enhetlig kommunbeteckning*:

av herrar *Svenungsson* (m), *Lindblad* (fp) och *Richardson* (fp), fröken *Lundbeck* (m) samt herrar *Adamsson* (s),

Ändringar i kommunallagen, m. m.

Henningsson (s), *Nelander* (fp), *Werner* (m) och *Strömberg* (fp), vilka ansett

dels att utskottet bort beträffande punkten 1) hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i *kommunallagen* för sin del besluta i fråga om denna lag,

1) med besvarande av motionerna I: 1027 och II: 1181 (nr 1), I: 1028 och II: 1182 (nr 2) samt I: 1102 och II: 1271 (nr 3) i motsvarande del, att 1 och 4 §§ skulle ha den lydelse som föreslogs i en vid utlåtandet fogad bilaga 4 (*enhetlig kommunbeteckning*), innebärande främst den skillnaden mot lagförslaget i propositionen nr 63 att några nya beteckningar på kommunernas fullmäktige och styrelser icke infördes utan att man därvidlag i lagstiftningen och som officiell benämning bibehölle de för de nuvarande kommuntyperna gemensamma beteckningarna »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse», varvid kommun emellertid kunde besluta att för dessa organ — vid sidan av de berörda officiella benämningarna — fortsätta att begagna hittillsvarande benämningar,

dels ock att — vid bifall till reservanternas hemställan i fråga om punkten 1) — i utskottets hemställanden under punkterna 2—4 borde företas de ändringar beträffande kommunbeteckningen, som föranleddes av beslutet rörande punkten 1) och angivits i bilaga 4;

2) i fråga om *suppleantsystemet*:

av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Svenungsson* (m), *Richardson* (fp), *Axel Georg Pettersson* (cp), *Larsson* i Luttra (cp), *Wennerfors* (m), *Boo* (cp), *Nelander* (fp) och *Strömberg* (fp), vilka ansett att utskottet bort beträffande punkten 2) hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i

kommunallagen för sin del besluta i fråga om denna lag,

2) i anledning av motionerna I: 1108 och II: 1281 (nr 5), I: 1109 och II: 1280 (nr 6) samt I: 1110 och II: 1282 (nr 7) i motsvarande del, att två nya paragrafer skulle införas, 5 a och 14 a §§, med den lydelse som i reservationen angäves och att 15 § första stycket skulle ha den lydelse som likaledes angäves i reservationen, innebärande att — med avvikelse från propositionen nr 129 och bifall till motionerna 5), 6) och 7) i denna del — suppleanter obligatoriskt skulle utses för fullmäktige;

3) i fråga om *förutsättningarna för valkretsindelning*:

av herrar *Georg Pettersson*, *Erik Olsson*, *Sörlin*, *Nyquist*, *Norberg*, *Adamsson*, *Nilsson* i Östersund och *Henningsson*, fru *Thunvall* samt herr *Johansson* i Trollhättan (alla s), vilka ansett att utskottet bort beträffande punkten 3) hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i *kommunallagen* för sin del besluta i fråga om denna lag,

3) med avslag på motionerna I: 1107 och II: 1284 (nr 4), I: 1110 och II: 1282 (nr 7), I: 1109 och II: 1280 (nr 6) samt II: 1279 (nr 8) och II: 1283 (nr 9) i motsvarande del, att 9 § skulle ha den lydelse som i reservationen angäves, innebärande bifall till det i propositionen nr 129 framlagda förslaget.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Richardson*, *Nelander* och *Strömberg* (alla fp).

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 45

Ärendet gällde — såsom framgår av redovisningen i det föregående av utskottets utlåtande nr 44 — propositionerna nr 63 och nr 129 i vad de avsåge *kommunallagen* för Stockholm. Av de i

Ändringar i kommunallagen, m. m.

utlåtandet nr 44 upptagna följd-motionerna avsåge följande även denna lag:

- 1) I: 1027 och II: 1181;
- 2) I: 1028 och II: 1182;
- 3) I: 1102 och II: 1271;
- 5) I: 1108 och II: 1281; samt
- 6) I: 1109 och II: 1280.

Utlåtandet innehöll endast en självständig fråga i förhållande till utlåtandet nr 44, nämligen ett särskilt yrkande i fråga om enhetlig kommunbeteckning. Skillnaden vore att reservanterna ville ha kvar beteckningarna »stadsfullmäktige» och »stadskollegium» i Stockholm.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i *kommunallagen för Stockholm* för sin del besluta anta lagförslaget i en vid utlåtandet fogad bilaga 1, med avslag på motionerna I: 1027 och II: 1181 (nr 1), I: 1028 och II: 1182 (nr 2), I: 1102 och II: 1271 (nr 3), I: 1108 och II: 1281 (nr 5) samt I: 1109 och II: 1280 (nr 6), i den mån de icke blivit tillgodosedda genom utskottets lagförslag.

Reservation hade avgivits av herrar *Svenungsson* (m), *Lindblad* (fp) och *Richardson* (fp), fröken *Lundbeck* (m) samt herrar *Adamsson* (s), *Heningsson* (s), *Nelander* (fp), *Werner* (m) och *Strömberg* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av de i propositionerna nr 63 och nr 129 framlagda förslagen till ändringar i *kommunallagen för Stockholm* för sin del besluta anta lagförslaget i en vid utlåtandet fogad bilaga 2, med avslag på motionerna I: 1027 och II: 1181 (nr 1), I: 1028 och II: 1182 (nr 2), I: 1102 och II: 1271 (nr 3), I: 1108 och II: 1281 (nr 5) samt I: 1109 och II: 1280 (nr 6), i den mån de icke blivit tillgodosedda genom reservanternas lagförslag.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! I konstitutionsutskottets utlåtanden nr 44 och 45 behandlas propositionerna nr 63 och 129. Proposition 129 gäller förutom ändringar i kommunallagarna ändringar i en rad andra lagar. Konstitutionsutskottet har också haft att behandla proposition 148 om ändring av vallagarna. Dessa propositioner har alla ett visst samband med varandra. Jag säger detta som en orientering för kammarens ledamöter inför den fortsatta debatten.

Vid utskottsbehandlingen har vi funnit att det från flera synpunkter skulle ha varit till fördel att sammanföra behandlingen av kommunallagen till ett utlåtande. Personligen hade jag gärna sett att även kommunallagen för Stockholm behandlats i samma utlåtande, då ändringarna i sak rör samma frågor. Nu redovisas dessa ändringar emellertid i ett särskilt utlåtande, som anknyter till utlåtandet nr 44.

Låt mig först, herr talman, göra några allmänna betraktelser om bakgrunden till de nu föreslagna ändringarna i kommunallagarna. Jag vill gärna ge ett erkännande åt civilminister Lundkvist. Jag är övertygad om att när det en gång i framtiden skall skrivas historia på detta område kan man inte förbigå årtalet 1969 — det år då vi genomförde den kommunala indelningsreformen, det kommunala partistödet och de nu aktuella ändringarna, vilka alla motiveras av de kommunala uppgifternas ökade betydelse i samhällslivet och syftar till att stärka den kommunala demokratin. Jag tycker att statsrådet Lundkvist är värd en eloge för sitt mycket energiska arbete på detta område under det gångna året.

Det är heller inte svårt att finna en rak linje i statsrådets kommunala reformsträvanden. Han har strävat efter att vidga kommunernas handlingskraft samtidigt som han velat ge dem ökad självbestämmanderätt när det gäller att vidga kretsen av förtroendemän och

Ändringar i kommunallagen, m. m.

därmed öka den medborgerliga förankringen av den kommunala verksamheten. Som ett mål på längre sikt synes statsrådets strävan vara att söka få till stånd en gemensam kommunallag för alla kommuntyper med en vid ram för lokal anpassning. Om denna strävan råder i och för sig icke några delade meningar, men vid närmare studium finner man att statsrådet tyvärr icke lyckats härmed. Han föreslår sålunda icke ett avskaffande av den särskilda kommunallagen för Stockholm. Den skall alltså bestå, även om i det nu framlagda förslaget föreslås vissa ändringar.

Personligen hade jag tillfälle att i en debatt som vi hade i våras om storlandstinget i Stockholm framföra synpunkter härpå. Vid detta tillfälle hävdade jag att det även finns andra regioner i vårt land som har samma problem som Stockholmsområdet. Därför finns enligt mitt förmenande numera icke någon anledning till att stifta en särskild kommunallag för Stockholm.

Skälet till att statsrådet icke lagt fram något förslag i detta avsnitt, d. v. s. en inbakning av en Stockholmslag i en allmän kommunallag, är förmodligen att han bedömer tiden ännu icke vara mogen härför. Jag vill gärna erkänna att jag hysar förståelse för detta. Jag har emellertid svårt att förstå att man i kommunallagen för Stockholm nu skall införa sådana beteckningar som kommun, kommunfullmäktig respektive kommunstyrelse. Detta är ting som hade kunnat anstå och för vilka det inte finns någon verklig motivering. Jag hade bättre kunnat förstå, om man hade fått till stånd en kommunallag för rikets alla kommuner, att man infört enhetliga beteckningar i lagen för alla. Detta betyder inte nödvändigtvis att alla kommuntyper i sin verksamhet skall vara tvingade att använda samma namn på de beslutande och verkställande organen. Från lagstiftningssynpunkt räcker det med en enhetlig beteckning i lagen. Detta önskemål blev — bortsett från

Stockholm — tillgodosett redan år 1953 i den då ändrade kommunallagen i en för alla de borgerliga primärkommunerna gemensam lag. Man införde då de gemensamma beteckningarna kommunens fullmäktige och kommunens styrelse. Att här slopa dessa beteckningar och införa nya är enligt mina bedömanden att öva större våld än nöden kräver för att få till stånd en gemensam kommunallag för rikets kommuner.

Ärade kammarledamöter! Jag kan gärna vara med om att slopa de skilda kommunbeteckningarna i kommunallagen, städernas auktionsmonopol och den gamla privilegielagstiftningen för städerna, om det nu är detta man vill komma åt. Men låt kommunerna själva få besluta om namnen på kommunala fullmäktige och på kommunens styrelse. Som allmän princip bör enligt min syn de enskilda kommunernas handlingsfrihet icke beskäras i onödan. En lösning bör här söka ernås med tillgodeende av det berättigade kravet på ett enhetligt kommunbegrepp i kommunallagstiftningen, vilket lämnar de enskilda kommunerna en viss frihet att framträda under hävdvunna benämningar och att begagna nuvarande namn på de representativa och styrande organen. Det är en sådan lösning av dessa problem som föreslås i den föreliggande reservationen 1, som jag har anslutit mig till i utskottet.

Vad utskottsmajoriteten i dunkla ordalag skriver om beteckningen stad och det begreppets användning i framtiden är minst sagt oklart för att inte säga betydelselöst. Men faktum kvarstår. Beteckningen stad synes varken departementschefen eller utskottsmajoriteten vilja ta bort. Nog klarar sig städerna utan en särskild lagstiftning på detta område. Det gäller i varje fall för de nuvarande städerna. Men hur skall det gå för de nya tätorter som byggs och som nu håller på att växa ut till städer? Det överlåter utskottsmajoriteten — om jag så får säga — till Guds försyn och

Ändringar i kommunallagen, m. m.

en fri språkutveckling att klara. Den darrar emellertid på manschetten. »Skulle det gå illa får vi väl lagstifta i framtiden», blir troligen svaret om man skulle fråga om saken.

Vi skall emellertid, ärade kammarledamöter, inte tvista om detta. Nu skall vi ta ställning till det föreliggande kommunallagsförslaget. Vi reservanter vill att de kommunala församlingarna själva skall kunna besluta att för kommunens fullmäktige och styrelse begagna hittillsvarande beteckningar, d. v. s. i städerna stadsfullmäktige och drätselkammare eller stadskollegium, eller att, om de så vill, välja beteckningarna kommunalfullmäktige och kommunalnämnd. Det är med andra ord den lösning som föreslagits av kommunalrättskommitténs flertal och biträts av en stor majoritet av remissorganen. Därmed skulle vårt yrkande egentligen vara tillräckligt motiverat.

Men varför har då departementschefen gått längre, frågar man sig, och svikit den frivilliglinje som han på övriga punkter gjort sig till talesman för? Det vet han givetvis bäst själv. Allt kan inte skrivas i en proposition, och det begär jag inte heller. Propositionen 63 lades på kammarens bord redan i våras, tyvärr så sent att det inte var möjligt för konstitutionsutskottet att under vårsessionen handlägga ärendet. I våras hade vi en synnerligen livlig debatt om kommunindelningen, och det är förståeligt om departementschefen med alla medel sökte fånga in de motsträviga och underlätta en sammanläggning av städer med kringliggande landsbygd.

Jag är för min del inte övertygad om att statsrådet, om propositionen hade lagts fram i höst, hade fallit för frestelsen att begå den överloppsgärning som han nu gjort sig skyldig till, även om jag är väl medveten om vad beteckningar och uttryckssätt kan betyda. Inkorporering är ett fullt ord, som sannerligen inte får någon kommunalnämndsordförande på gott humör. Sammanlägg-

ningar är lösenordet i detta sammanhang; jag vet att statsrådet Lundkvist själv har upplevt att så är förhållandet. Jag tror att den tid då detta gällde nu är förbi, men jag kan naturligtvis inte veta något om statsrådets innersta tankar.

Eu annan förklaring kan givetvis vara att flera städer i framtiden kommer att ingå i storkommuner, och kanhända får man då vissa besvärligheter om man skall knyta ordet stadsfullmäktige till någon av dessa städer. I dessa fall är dock lösningen ganska enkel enligt reservanternas förslag. Man har alltid möjligheten att använda benämningen kommunalfullmäktige även i sådana kommuner; enligt propositionen skulle beteckningen vara kommunfullmäktige. Detta är ett nytt ord, som kommer att användas som beteckning vid de kommunala valen av fullmäktige nästa höst. Personligen tycker jag att vi ändå har tillräckligt med nyheter vad beträffar vallagen. Jag vill erinra om att vi på det statliga området kommer att genomföra en särskild informationskampanj i anslutning till författningsfrågan och de nya vallagarna. Mycket mera skulle vara att säga härom, men jag skall med hänsyn till den sena timmen avstå från detta.

När det gäller beteckningen kommunstyrelse för kommunens styrelse tror jag att statsrådet delar min mening, att det i varje välordnad kommun bör finnas en kommunstyrelse; det kan vi inte vara oeniga om. Civilministern menar emellertid någonting annat i detta sammanhang än vad vi i vanliga fall avser med ordet kommunstyrelse. När han vill annektera den benämningen på kommunens styrelse kan jag inte följa honom. Låt den beteckningen även i fortsättningen med ensamrätt få användas av arbetarkommunerna på respektive orter i vårt land och låt kommunerna som hittills få använda de beteckningar som de sedan gammalt har använt! Eller med andra ord: Låt även

Ändringar i kommunallagen, m. m.

här samma frihet råda som nu gäller — och som även i framtiden kommer att gälla — för kommunens övriga nämnder!

I kommunallagen talas det om att kommunen styres av en styrelse och en rad nämnder. Men som bekant kan dessa nämnder kalla sig vad de vill, och i många fall kallar de sig styrelser. Jag vill erinra om att vi har namn sådana som renhållningsstyrelse och industriverksstyrelse, som från lagens synpunkt är nämnder. Varför skall man nu plötsligt kringskära möjligheterna att kalla kommunalnämnd och drätselkammare vid deras rätta namn? Den ordning som hittills har gällt har gått bra och kommer säkert att göra det även i framtiden.

De förslag som ligger på riksdagens bord upptar en rad andra ändringar i nu gällande kommunallag. Jag skall med hänsyn till den sena timmen inte kommentera dem, eftersom jag vet att andra ledamöter av utskottet kommer att utveckla synpunkter på dem.

Jag har i övrigt anslutit mig till utskottsmajoritetens förslag utom i fråga om förutsättningarna för valkretsindelningen. Den borgerliga utskottshalvan har här vunnit med lottens hjälp. Jag skall inte närmare beröra detta, även om det kunde vara frestande, utan jag slutar med att yrka bifall till reservationen 1 punkten 1 samt till reservationen 3 vid utlåtandet nr 44. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Det förslag till ändring i kommunallagarna som behandlas i utskottsutlåtandet är dels en konsekvens av författningsbeslutet om övergång till treåriga mandatperioder, dels ett förverkligande av en del önskemål som i vissa fall ganska länge stått på dagordningen. Dit hör val av styrelser och

nämnder samma år som fullmäktigevallet, suppleanter för fullmäktige, gemensam kommutyp samt ändrade regler för kommunens indelning i valkretsar.

Vad först gäller frågan om gemensam kommunbeteckning kan nämnas att lagstiftningen under årens lopp har ändrats så, att de skillnader som tidigare har funnits mellan landskommuner, köpingar och städer helt har utplånats. Frågan om en kommutyp aktualiserades genom de av blockorganisationen förordade kommunsammanslagningarna. Dessa skulle vara näringsgeografiskt sammanhängande regioner, bestående av såväl tätort som landsbygdsområde. Det är riktigt som konstaterats i utskottsutlåtandet att detta i sak innebar en slutgiltig brytning med den äldre synen på kommunbegreppet.

Frågan togs upp av indelningssakkunniga 1961; det var företrädarna för Stadsförbundet och Kommunförbundet som aktualiserade frågan, som inte fanns med i uppdraget för utredningen. Man konstaterade då att indelningen skulle baseras på näringsgeografiskt bestämda regioner och inte på bestående administrativa eller kommunala enheter.

Praktiskt taget alla städer kommer att beröras av reformen. För flertalet städer kommer dess förverkligande att betyda att det nuvarande stadsområdet blir en mindre del av det nya kommunterritoriet — för vissa städer också att den nuvarande stadsbefolkningen blir i minoritet bland kommuninvånarna. Man konstaterade också att sammansmältningsprocessen inom kommunblocken måste ta en viss tid men också att det ligger i sakens natur att alla rimliga åtgärder bör vidtagas för att avlägsna praktiska och psykologiska hinder för att befordra en snabb integration inom kommunblocken. Och man menade att till dessa hinder hörde den traditionella indelningen i tre kommutyper. Att behålla denna hävdvunna uppdelning på tre kommutyper måste

Ändringar i kommunallagen, m. m.

te sig irrationellt. Införandet av en enda kommuntyp i de äldre kommunformernas ställe framstår som den naturliga konsekvensen av det historiska utvecklingsförloppet.

Jag skall inte ta upp tiden med att ytterligare utveckla de mycket starka skälen för det förslag som nu ligger på bordet. Beslutet om tvångsmässig sammanläggning av kommunerna har ytterligare understrukt det angelägna i reformen och att den genomföres nu. Inom kommunerna har man räknat med denna reform och skulle uppleva det som en besvikelse om den ej blir av.

I utskottet har man också konstaterat att farhågorna för beslutets konsekvenser är mycket överdrivna. Att man nu byter ut beteckningarna »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse» mot »kommunfullmäktige» och »kommunstyrelse» är en klar förbättring. De nuvarande beteckningarna är tunga och opraktiska i både tal och skrift. Men det var också en klar förbättring när vi fick de gemensamma beteckningarna i nuvarande kommunallag. Det är nu helt i sin ordning att man går över till ännu bättre beteckningar.

I den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande i denna del, föreslås att de nuvarande beteckningarna »kommunens styrelse» och »kommunens fullmäktige» skall bibehållas. I huvudsak är detta den enda konkreta skillnaden mellan reservationen och utskottet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del, vilket är lika med propositionen.

Förslaget om suppleanter i fullmäktige innebär att kommunen kan besluta att det skall utses suppleanter för fullmäktige. Denna fråga har upprepade gånger varit föremål för riksdagens behandling och har slutligen föranlett utredning genom kommunalrättskommittén som föreslagit att det skall finnas suppleanter för fullmäktige. I propositionen föreslås alltså att suppleantinstitutionen skall bero av ett kommunalt be-

slut och alltså kunna finnas i vissa kommuner men saknas i andra. Detta är ett avsteg från vad som annars gäller i kommunallagstiftningen, där suppleanter regelmässigt är föreskrivna. I landsingen gäller detta också det representativa organet. Vi kan inte finna större rörligheten hos befolkningen i yrkeslivet m. m. har behovet av suppleanter ökat alltmer och är nu allmänt. Nu får man visserligen besluta om saken i fullmäktige. Men ofta är det minoritetsgrupperna i fullmäktige som känner det största behovet av suppleanter. Oavsett vad fullmäktige beslutar kan det sägas vara ett legitimt intresse för alla väljargrupper att vara representerade i fullmäktige även vid de tillfällen då någon eller några av gruppens ordinarie fullmäktigeledamöter är förhindrade att delta i något sammanträde eller kanske för ganska lång tid måste vara borta. Allt talar alltså för att suppleantinstitutionen skall vara obligatorisk i alla kommuner.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservation 2 av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Jag går därefter över till frågan om valkretsindelningen vid fullmäktigeval. Nu gäller att kommun kan besluta om indelning i valkretsar om kommunen har mer än 10 000 invånare eller om särskilda skäl föreligger. Är folkmängden mer än 40 000, skall valkretsindelning ske. I propositionen föreslås ingen annan ändring än att skyldighet att indela i valkretsar även skall föreligga om kommunen skall utse mer än 51 fullmäktige. De nuvarande folkmängdstalen 10 000 respektive 40 000 har länge ansetts otillfredsställande. Redan för åtskilliga år sedan var arbetsgruppen för den kommunala demokratin under ledning av dåvarande statsrådet Rune Johansson överens om att höja siffran till 100 000 invånare då valkretsindelning måste ske. Om jag minns rätt skulle kommun kunna besluta sådan indelning

Ändringar i kommunallagen, m. m.

vid mer än 40 000 invånare. Vi var helt överens, och avsikten var då att en proposition med denna innebörd skulle läggas. Av någon anledning blev så inte fallet.

Avsikten med valkretsindelningen har ursprungligen varit att åstadkomma en bättre geografisk fördelning av mandaten. Det har vitsordats från olika håll att så inte kommit att ske i praktiken. Ofta användes nämligen samma valsedlar i olika valkretsar eller i hela kommunen. Den geografiska fördelningen åstadkommer man betydligt bättre genom valsedlarnas namnfördelning eller genom att använda olika valsedlar i skilda delar av kommunen. Det enda man nu åstadkommer genom valkretsindelningen är i många fall en försämrad proportionalitet vid fördelningen av mandaten på de olika partigrupperna. Det är därför angeläget att frågan om valkretsindelningen såväl vid landstingsval som vid fullmäktigeval får en mer definitiv lösning i konsekvens med beslutet om riksproportionalitet när det gäller riksdagsmannaval. I väntan på detta har vi föreslagit att någon skyldighet för kommun att indela i valkretsar ej skall föreligga men däremot en möjlighet till detta vid en folkmängd av mer än 40 000 eller om särskilda skäl föreligger. Förslaget härom har vunnit majoritet i utskottet, och jag ber att på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 av fru Segerstedt Wiberg m. fl. vid utlåtandet nr 44 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! De båda utlåtandena 44 och 45 från konstitutionsutskottet vilka här behandlas innehåller ett mycket omfattande material. De baserar sig på propositionerna 63 respektive 129 och berör olika kommunallagar, landstingslagen, kommunalförbundslagen och indelningsslagen. I anslutning till propositionerna har ett stort antal följdmotioner väckts.

Jag kommer här inte att beröra ändringarna i den särskilda kommunallagen för Stockholm utan tar i stället upp några frågor i utlåtandet 44 i vad de avser kommunallagen. Jag vill först beröra den enhetliga kommunbeteckningen.

I propositionen 63 föreslås att man ur kommunallagarna skall mönstra ut de nuvarande beteckningarna på de borgerliga primärkommunerna, nämligen landskommun, köping och stad, även om de olika beteckningarna på kommunens fullmäktige och styrelse, d. v. s. kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, kommunalnämnd, drätselkammare och stadskollegium. Municipalsamhälle skall inte längre finnas, och städernas auktionsmonopol skall upphävas.

Det är riktigt som departementschefen säger att de förr så stora skillnaderna mellan stadskommun och landskommun i hög grad har varit och fortfarande är föremål för utjämning. De nya större kommunala enheterna, näringsgeografiskt sammansatta och med såväl tätort som landsbygdsområde inom sina gränser, har inneburit en brytning med den gamla synen på kommunbegreppet. Nu råder därför nära nog full enighet om de enhetliga beteckningarna i lagarna. Det är närmast beträffande utformningen och de praktiska verkningarna som meningarna bryter sig. I reservationen nr 1 föreslår vi att de nuvarande gemensamma beteckningarna i lagstiftningen: »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse» bibehålls. Men sedan tycker vi att lagstiftaren inte i onödan bör beskära de enskilda kommunernas handlingsfrihet. Städerna bör sålunda, om de så önskar, fortfarande behålla sitt stadsnamn, likaså de nuvarande beteckningarna stadsfullmäktige och drätselkammare. En liknande lösning föreslogs av kommunalrättskommitténs majoritet, till vilken flertalet remissinstanser anslutit sig.

Genom bildandet av större kommunenheter har antalet förtroendemän bli-

Ändringar i kommunallagen, m. m.

vit hårt decimerat. Det föreslås nu — för att i någon mån motverka detta förhållande — att kommunerna inte skall vara bundna av något maximalt för fullmäktige. Antalet skall emellertid alltid bestämmas till udda tal. Vi tycker att detta är ett steg i rätt riktning.

Likaså föreslås att suppleanter för fullmäktige skall kunna utses. Departementschefen hänskjuter avgörandet till kommunerna själva. Vi som står för reservation 2 kan inte finna skäl varför — när lagen nu medger detta — inte inrättande av suppleantsystem skall vara obligatoriskt. Så är ju förhållandet i landsting, kommunala styrelser och nämnder. Det bör utses suppleanter i alla fullmäktigeförsamlingar. Ett obligatorium i detta avseende skulle bredda och stärka den kommunala demokratin.

I anledning av att den partiella författningsreformen förkortat mandattiderna till tre i stället för fyra år föreslås nu att mandattiderna för kommunala styrelser och nämnder likaledes skall vara tre år och att mandattid skall samordnas med de representativa organen. Själv har jag den uppfattningen att fyra år vore en bättre mandattid. I grundlagsuppgörelsen ingick emellertid denna tidsförkortning, varför likformigheten kräver de föreslagna besluten.

I motionerna I: 1107 och II: 1284 från vårt håll har föreslagits att mandattiden för kommunalfullmäktige och suppleanter skulle räknas från den 15 oktober det år då valet äger rum. Så är förhållandet i Stockholm. I ett särskilt yttrande har vi understrukit att vi anser detta vara det principiellt riktiga. Åtskilliga praktiska problem skulle emellertid yppa sig vid ett genomförande redan 1970, varför vi avstått från att reservera oss. Vi anser det emellertid angeläget att en ändring kommer till stånd efter 1973 års val.

I fråga om valkretsindelning är sådan för närvarande obligatorisk i kommun med mer än 40 000 invånare. Propositionen föreslår därjämte att kommun som utser minst 51 fullmäktigeledamö-

ter skall indelas i valkretsar. Vi som här står för utskottsskrivningen menar att utvecklingen gått mot en strävan att undvika valkretsindelning där sådan inte är absolut nödvändig. För vår del går vi därför emot propositionen och föreslår att 9 § får följande lydelse: »För val av kommunalfullmäktige må kommun med mera än 40 000 invånare indelas i valkretsar. Annan kommun må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill.»

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid utlåtandet nr 44 och i övrigt till utskottets hemställan. Jag yrkar samtidigt bifall till den vid utlåtandet nr 45 fogade reservationen.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag skall uteslutande uppehålla mig vid frågan om de enhetliga kommunbeteckningarna.

Jag liksom de övriga reservanterna har naturligtvis ingenting emot att vi får kommunalrättsligt enhetliga kommuntyper, liksom vi i enlighet med 1962 års kommunala indelningsreform får näringsgeografiskt enhetliga strukturer så långt detta nu är möjligt.

Vi är fullt medvetna om att det inte är praktiskt att kommunalrättsligt ha skilda regler för städer och landskommuner, men när det gäller benämningen på de i lagen fastställda organen finner vi inte några motiv till att man nödvändigtvis måste lämna de nuvarande vedertagna namnen.

När utskottet nu i enlighet med propositionen föreslår att kommunallagarna skall uppta benämningarna kommunalfullmäktige och kommunstyrelse, vill vi alltså behålla de nuvarande officiella benämningarna kommunens fullmäktige och kommunens styrelse och vi vill vidare att det sedan skall stå kommunerna fritt att benämna dessa organ på sätt som svarar mot vedertagna lokala

Ändringar i kommunallagen, m. m.

förhållanden. De föreslagna enhetliga beteckningarna bör alltså ges endast förvaltningsrättslig betydelse.

Skillnaden mellan utskottets skrivning och reservanternas på denna punkt måste i sak anses mycket blygsam. Det bör inte var något stort offer för utskottets sympatisörer att godta reservationen och därmed ge kommunerna en större valfrihet i namnfrågan, vilket ju också skulle rimma väl med den kommunala självbestämmanderätten.

Begreppet stad figurerar inte så mycket i reservationen men desto mera i utskottsutlåtandet, och därför vill jag kommentera det särskilt.

Departementschefen vill utmönstra det begreppet ur den officiella vokabulären, men även här måste man fråga sig, med vilka reella motiv en sådan drastisk åtgärd vidtas. Det skall väl ändå mycket starka skäl till för att avfärda en benämning som sedan århundraden är förankrad i folkmedvetandet, är associationsmättad och därtill synnerligen praktisk.

Kommunalrättskommittén avsåg inte något förbud, utan ställde i utsikt möjlighet för kommunerna att fritt välja, i varje fall under en övergångsperiod. Samma inställning kommer till uttryck i de tunga skrivelser som har sänts från Stockholms, Göteborgs och Malmö stadsfullmäktige till konstitutionsutskottet. Alingsås, Lund och Ulricehamn har anfört liknande uppfattningar.

Herr Gösta Jacobsson har i sin motion 1027 i första kammaren — den har nr 1181 i denna kammare — närmare utvecklat en rad synpunkter för stadsbenämningarnas vidmakthållande. Självfallet finns ingen anledning att slå vakt om något annat av stadsprivilegierna än rätten till beteckningen stad.

Utskottets skrivning är minst sagt dunkel och underlig. Man deklarerar inledningsvis nog så klart, att stad »inte bör kvarstå som administrativ beteckning», men i nästa andetag sägs att åtgärden endast innebär att »ett led

utgår ur den hittillsvarande definitionen». Sedan slutar denna hoppfulla period med att begreppet stad och dess användning överlämnas åt »en fri språkutveckling». Därpå är man plötsligt beredd betyga, att kommunerna kan, »utöver sin officiella beteckning, ange sig som stad», och man rekommenderar faktiskt allra sist kommunerna »att framträda med en benämning som anknyter till förhållandena i främmande land eller eljest till allmänt gällande språkbruk». Detta är verkligen, herr talman, berg- och dalbana i tankegången.

Om vi stannar för slutstationen på denna underliga tankebana, att kommun med fördel kan kalla sig stad i internationella sammanhang och därvid anknyta till allmänt gällande språkbruk, måste man fråga: Varför i all världen överger vi då detta allmänt gällande språkbruk, som utskottet alltså självt menar verkligen är allmänt gällande, och komplicerar situationen för kommunerna så att de måste manipulera med skilda beteckningar, som är mer eller mindre äkta?

Den internationella aspekten på frågan är verkligen mycket väsentlig. För en rad hamnstäder med internationella förbindelser måste det te sig mycket besvärande om stadsbegreppet utgår som officiell beteckning. Ordet stad har stark internationell förankring och har i affärsförbindelser med utlandet ett värde som man inte får underskatta.

Men också här hemma måste det uppstå komplikationer om stadsbegreppet lämnas därhän. Stockholms stadsfullmäktige anför i sin skrivelse till konstitutionsutskottet följande: »I viss utsträckning har förekommit att i namn på kommersiella företag, föreningar och andra sammanslutningar Stockholms stad ingått i någon form. Detta har kunnat inge allmänheten den föreställningen att det varit fråga om ett kommunalt organ, vilket föranlett missförstånd. Med hänvisning härtill har efter

Ändringar i kommunallagen, m. m.

påpekanden härom från stadens sida en ändring kunnat ske. Om Stockholms stad inte längre skulle utgöra kommunbeteckning, torde man kunna förutse en ökad användning av Stockholms stad i nämnda sammanhang, eftersom namnet inte längre är skyddat. Detta skulle uppenbarligen skapa större osäkerhet och i vissa fall leda till allvarliga missförstånd.»

Man skulle kunna tillägga att det dessutom skulle ge dylika företag en oberrättigad goodwill och sken av soliditet som de företagen kanske inte representerar. Vad sägs t. ex. om »Malmö stads ingenjörbyrå»? Ordet stad blir alltså fritt för merkantil användning men stängt för städerna själva att använda i officiella sammanhang, och det kan ju inte vara rimligt. Här är det alltså inte till fyllest med utskottets beskedliga resonemang om att inget hindrar det allmänna språkbruket att fortsätta att nyttja begreppet stad. Det tarvas en rättslig reglering.

Slutligen är det värt att erinra om hur hela vår befolkningsstrukturering är föremål för en stark urbanisering — ordet kommer som bekant av det latinska urbs, urbis. Men i den situationen skulle vi avföra begreppet för denna företeelse ur sammanhanget. Det är minst sagt en underlig motsägelse. Urbaniseringsprocessen kommer ju inte heller, även om vi på goda grunder försöker motverka den, att vara avslutad i och med årsskiftet 1973—1974, då kommunindelningsreformen skall vara genomförd. Den kommer att fortgå, och snart nog, om inte redan nu, har vi kommuner som i befolkningstäthet skiljer sig högst väsentligt från andra, vilket kan vara skäl för någon differentiering av kommunbeteckningarna.

Herr talman! Reservationen kan synas kargt utformad vad beträffar yrkandet om vissa kommuners rätt att bibehålla stad som officiell benämning, men den noggranne läsaren finner dock, att reservationen väl täcker in också detta

yrkande. Det är uppenbarligen inte bara min mening utan också övriga reservanternas, och jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationerna 1 och 2 vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 44.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Med de förslag som nu lagts fram får vi åtminstone tillfälligt en lösning av tre problem som länge har stått på dagordningen. För det första blir det möjligt att öka antalet fullmäktige genom att maximigränserna försvinner. Om det är vi helt eniga, men det är en betydelsefull reform med hänsyn till de sammanläggningar som pågår.

För det andra minskas avsevärt den eftersläpning som äger rum. Även denna reform är vi helt eniga om. Efter herr Nelanders deklaration står det också klart, att man även från folkparti-håll inser de svårigheter som finns för en mer radikal åtgärd i dagens läge, men vi hoppas inom grundlagberedningen att kunna lägga fram förslag som skall göra det möjligt att ännu mera reducera eftersläpningen.

För det tredje blir det möjligt för kommunerna att införa ett suppleantsystem. Jag hör till dem som har ivrat för detta. Jag skall inte fördölja att jag känner en viss glädje över det beslut som kammaren här kommer att fatta, eftersom jag var ensam motionär i frågan 1964, då den moderna tiden i suppleantskapets historia började.

Men min iver sträcker sig inte så långt att jag anser det nödvändigt att införa ett obligatoriskt suppleantskap. Jag erkänner att det kan finnas skäl för ett sådant obligatorium, men i dagens läge föreligger ett mycket starkt skäl emot en sådan ordning. Förhållandena skiljer sig nämligen ganska mycket från den ena kommunen till den andra. Ta den grupp av kommuner där man kommer att besluta om en sammanläggning 1973—1974. Man kan då

Ändringar i kommunallagen, m. m.

finna det klokt att inte rubba den nuvarande ordningen utan hålla fast vid den tidigare. Man vill följaktligen inte införa suppleanter i dessa kommuner. Detta observerades i en folkpartimotion, men folkpartisterna i utskottet har frångått denna mening och vill nu ha ett fullständigt obligatorium. Jag tror det vore olyckligt, om man skulle påtvinga denna typ av kommuner ett suppleantskap. Även i andra fall bör det skapas valmöjligheter.

I debatten har man nu också infört frågan om förutsättningarna för valkretsindelningen. Som bekant pågår en utredning på detta område och med hänsyn därtill är det enligt min mening inte lämpligt att vidta några större förändringar. Det förslag som framlagts av regeringen innebär att man fasthåller vid den nuvarande ordningen. Regeln om uppdelning vid minst 51 mandat anknyter till det förhållandet, att maxigränserna för antalet fullmäktige försvinner, och utgör en ersättning för denna regel.

Vid utskottsbehandlingen förelåg motioner från folkpartiet och moderata samlingspartiet som byggde på ungefär samma principer, ehuru man inte observerat regeln om minst 51 mandat. Men av någon märklig anledning kom man att under utskottsbehandlingen avsluta sig till centerpartilinjens, som innebär förbud för kommuner med under 40 000 invånare att företa en valkretsuppdelning och som betyder valmöjligheter för kommuner ovanför denna gräns. Detta innebär en ganska betydande förändring under pågående utredningsarbete. Av tidsskäl har det inte varit möjligt för mig att undersöka hur en sådan förändring skulle, om den varit tillämplig, ha inverkat i kommunerna 1968, men jag har applicerat det som nu genom lotten blivit utskottets förslag på förhållandena i 1966 års val. Det visar sig då att man inom 18 kommuner, där man hade en uppdelning på två eller flera valkretsar, inte skulle

ha kunnat genomföra denna på grund av lagbestämmelser. I några av dessa kommuner som jag väl känner till har man traditionellt haft en uppdelning på valkretsar, och härom är man helt enig i dessa kommuner. Men detta skulle inte ha varit möjligt på grund av denna lagstiftning.

Herr Larsson i Luttra och jag brukar ibland åberopa en annan västgöte i riksdagen, nämligen Persson i Stallerhult, som ofta brukade anknyta till förhållandena i sin egen hemkommun. Om vi, herr talman, ett ögonblick skulle få tillämpa Perssons i Stallerhult gamla gyllene regel kan jag konstatera att man i min egen kommun år 1966 inte skulle ha kunnat göra en uppdelning i valkretsar, trots att det rädde fullständig enighet i fullmäktige om uppdelningen. Kan det vara rimligt att genomföra en sådan ordning? Av dessa skäl har jag ansett att man inte bör följa utskottet, utan har reserverat mig på denna punkt.

Så återstår frågan om terminologin. Jag skall erkänna att jag känner det litet besvärande att ta upp en lång terminologisk debatt vid denna tidpunkt. Men för en del är detta tydligen en stor fråga, och då skulle det vara oartigt mot dem att inte beröra den något.

Jag har fattat såväl reservationen som de föregående debattinläggen så att man accepterar ett enhetligt kommunbegrepp, och då vore det väl underligt om vi skulle ha kvar tre olika kommunbegrepp — landskommun, köping och stad — när vi har samma lagstiftning. Som herr Larsson i Luttra så riktigt påpekade är det på grund av samhällsutvecklingen nödvändigt att ha en gemensam lagstiftning. Samhällsförhållandena är i stort sett desamma, och många gånger är det rena tillfälligheter som gör att en kommun betecknas som stad eller rätt och slätt som kommun. Jag har åtminstone haft mycket svårt att se skillnaden mellan sådana orter som Huddinge och Nacka, och jag har inte kunnat finna några rationella skäl för

att vi i ena fallet skall tala om stad och i andra fallet om kommun.

Om vi godtar ett enhetligt kommunbegrepp kan vi också bevara namnet stad på olika enheter i en och samma kommun. Låt mig bara ta ett enda exempel. Med den kommunblocksindelning vi har kommer det att finnas två städer inom Kungälv kommun: Kungälv och Marstrand. De får kalla sig för stad båda två, om de så önskar. Men om man godtar ett enhetligt kommunbegrepp har jag svårt att förstå varför man ställer sig avvisande till regeringens förslag i det fallet. Det är väl ganska naturligt att man då inför samma beteckningar på fullmäktige och styrelser. Jag hade i början ett intryck av att reservanterna ville ha ett bättre språkligt uttryck. Det kan verka som om reservanterna var motståndare till sammansatta ord och hade förkärlek för genitivformer. Men om man läser reservationen mera noggrant upptäcker man att det inte bara är fråga om språkliga finesser i detta fall. Går vi till beteckningarna för Stockholm kan vi notera att man där önskar bibehålla benämningarna stadsfullmäktige respektive stadskollegium. Om reservationen bifalles på den punkten kommer vi i den situationen att vi får sådana beteckningar i Stockholm men ingen annanstans i Sveriges kommuner. Och då frågar jag mig om det finns sådana reella skillnader mellan å ena sidan Stockholm och å andra sidan låt mig säga Göteborg och Malmö, att det är nödvändigt att på det sättet markera Stockholms egenart. Att Stockholm är landets huvudstad beror ju inte på hur man benämner de kommunala organen, utan det beror på att regering och riksdag har sitt säte där.

Denna problematik försöker reservanterna komma undan genom att skriva: »Kommun kan emellertid enligt utskottets mening besluta att för dessa organ — vid sidan av de berörda officiella benämningarna — fortsätta att begagna hittillsvarande benämningar.»

Ändringar i kommunallagen, m. m.

Man skall alltså i lagen ha benämningarna kommunens fullmäktige och kommunens styrelse, men i praktiken kan man använda andra beteckningar, om man så önskar. Det står emellertid ingenting härom i lagen. Det har inte lagts fram något förslag om en fakultativ lagstiftning på den punkten av typen »desa benämningar skall gälla därest fullmäktige icke annorlunda beslutar». Man utgår i stället från att tillämpningen skall baseras på det uttalande som konstitutionsutskottet skall göra i detta avseende. Det är en svag grund att stå på.

För sin uppfattning åberopar reservanterna såvitt jag förstår två skäl. Det ena är en hänvisning till den kommunala självstyrelsen, som skulle innebära att kommun själv skulle få använda de beteckningar den önskade på olika organ. Hittills har vi emellertid aldrig uppfattat det som en begränsning i den kommunala självstyrelsen att man använder de beteckningar som lagen innehåller.

Det andra skälet är en hänvisning till traditionerna. Ja, en del av oss har vant oss vid att säga »Stadsfullmäktige» och »drätselkammare» men nog kan vi göra oss fria från denna vana. Även de som kanske mest håller på den skall nog vara mäktiga detta. Jag skall inte närmare gå in på de olika citat som herr Werner läste upp ur en motion, vilkens grundpelare har raserats av såväl utskötsmajoriteten som reservanter. Jag fäste mig emellertid vid ett uttryck som han använde. Herr Werner hänvisade till att det pågår en urbanisering och menade att människorna skulle få svårigheter att inse detta om ordet »stad» försvinner. De av oss som läst latin i vår ungdom har naturligtvis en viss känsla för sambandet mellan ordet »urbanisering» och latinets »urbs», men jag tror inte att vi av denna anledning bör bevara ett stadsbegrepp.

Över huvud taget gäller att det är det kommunalrättsliga begreppet »stad» som försvinner. Ordet »stad» kommer

Ändringar i kommunallagen, m. m.

att leva vidare både i vetenskapligt och i vardagligt språkbruk. Man kommer att skriva lärda verk även i fortsättningen om staden som en geografisk och en sociologisk enhet. Liksom tidigare kommer de som bor i ytterkanten av stadsbebyggelsen att tala om att de reser in till staden. Man kommer säkerligen även att tala om stadshotell, stadspark, stadshus o. s. v. Staden kommer att leva vidare som en geografisk och sociologisk enhet. Vad det nu gäller är om man även skall bevara begreppet stad som en kommunaljuridisk beteckning. Såvitt jag förstår är vi eniga om att avskaffa denna beteckning för att få ett enhetligt kommunbegrepp. Då fordrar nog konsekvensen att vi också använder oss av beteckningar i lagen på de ledande organen som knyter an till detta och alltså utnyttjar beteckningarna »kommunfullmäktige» och »kommunstyrelse».

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 44 utom beträffande punkten 3, där jag ber att få yrka bifall till reservationen 3 av herr Georg Pettersson m. fl. Jag anholder dessutom om att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 45.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ställa frågan när kammarens ledamöter anser att det finns anledning att göra lagändringar. Jag menar att vi bör ändra lagbestämmelser och uttryck endast när detta är nödvändigt. Om detta inte är nödvändigt och inte tjänar något ändamål, tycker jag inte att det finns någon anledning att ändra gamla och invanda begrepp.

Det finns inte något bärande skäl i motiveringen för en ändring av kommunallagen för Stockholm i det avseende som nu är aktuellt. Det finns en särskild kommunallag för Stockholm. Förslaget har till och med det lilla skön-

hetsfelet att särskild tid satts för nämndernas och styrelsernas mandat. Enligt förslaget gäller ett år för Stockholm och tre år för övriga delar av landet. Men det har inte påvisats att det på något sätt skulle vålla missförstånd om vi i lagen för Stockholm — så länge vi nu har denna kvar — använder uttrycken stadsfullmäktige och stadskollegium.

Det är inte tu tal om annat än att herr Johansson i Trollhättan är skicklig då det gäller att försvara utskottsmajoritetens uppfattning. Men när han försöker göra reservanternas inkonsekventa i deras ställningstagande, går han ändå för långt. Reservanternas har precis samma förhoppningar som majoriteten, att vid voteringen vinna både när det gäller konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 och samma utskotts utlåtande nr 45. Då uppstår alls inte den situation som herr Johansson i Trollhättan sökt göra gällande, nämligen att vi skulle kunna få olika begrepp beträffande Stockholm och de övriga städerna. Då ger vi såväl Stockholm, Göteborg och Malmö som de övriga städerna den frihet de önskar; om de vill behålla begreppet stadsfullmäktige skall de också få göra detta.

På denna punkten går det inte att föra ett sådant här advokatoriskt resonemang. Jag skall sedan inte ge mig in på någon terminologisk eller språklig debatt beträffande genitivformer och annat. Jag vill på denna punkt bara hänvisa till det sunda bondförståndet.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan säger att vi som regel anför två skäl för våra ståndpunkter när det gäller kommunbeteckningen: den kommunala självbestämmanderätten och traditionen. Och när det gäller den kommunala självbestämmanderätten framhåller herr Johansson att lagen väl aldrig har begränsat denna. Nej, det kan vara sant — men nu träder vi den likväl

Ändringar i kommunallagen, m. m.

för när, då vi går emot bl. a. de tre största städernas vilja att behålla stadsbegreppet som officiell benämning. Vi skall akta oss för en sådan lagstiftning som söker begränsa denna kommunala självbestämmanderätt.

Och traditionen åter har sin betydelse — herr Adamsson var inne på detta — på det sättet, att det alltid ligger en praktisk anordning i en väl utarbetad tradition. Eftersom det inte finns några vettiga motiv för en förändring av traditionen har man inte heller anledning att vidtaga en förändring.

Uttrycket »urbanisering» polemiserade herr Johansson mot. Men detta är ett skeende som är på gång — det är ovedersägligt. Det finns redan kommuner som verkligen har en befolkningstäthet som kommer att skilja dem från alla andra kommuner. Därför kan det i själva beteckningen också ligga en lämplig differentiering.

Det var synd att herr Johansson inte alls gick in på det kommersiella missbruk av stadsbegreppet som kan komma att ske. Städerna själva kan inte använda begreppet stad som officiell beteckning, men affärsföretag kan benytta sig av beteckningen och därmed få en goodwill som de inte är berättigade till.

Herr LARSSON i Luttra (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart, herr Adamsson, att även de som företräder landskommuner och köpingar skulle kunna gråta en skvätt för att dessa båda begrepp försvinner som officiell benämning. Men något skall man ju offra i solidaritetens intresse, tycker jag.

Herr Johansson i Trollhättan talade om de obligatoriska suppleanterna. Jag måste säga att han inte hittade så värst starka skäl för att gå emot förslaget om obligatoriska suppleanter när han sade att förhållandena kan skifta mellan olika kommuner. Jag undrar om det är så. Jag tror inte man kan påstå att det

finns ett mindre behov av suppleanter i t. ex. kommunalnämnder och skolstyrelser i vissa kommuner än i andra. Förhållandena är väl likartade när det gäller fullmäktige som ju spelar en ändå viktigare roll, då de är det beslutande organet. Jag har också hävdad att väljaren egentligen har rätt att kräva suppleanter.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Det centrala för mig är att man använder samma kommunbegrepp, sedan får det heta kommun eller stad, det spelar mindre roll. Man kan naturligtvis kalla alla kommuner för städer, men jag kan inte finna något skäl för detta, ty kommun har ändå varit den beteckning vi använt i kommunaljuridiska sammanhang.

Reservanterna anför att man inte avser en motsättning mellan Stockholm och övriga delar av landet. Men åstadkommer man ändå inte en sådan? Antar vi den lag som reservanterna föreslagit för Stockholm betyder det att fullmäktige där inte själva får avgöra om man skall kalla sig för stadsfullmäktige eller något annat, utan det bestämmer riksdagen. För övriga kommuner gäller den lagbestämmelsen att fullmäktigeinstitutionerna skall heta kommunens fullmäktige. Sedan kan de vid sidan av denna bestämmelse enligt reservanternas skrivning få använda andra beteckningar. Men det finns ingen lagstiftning om detta. Häri ligger uppenbarligen en skillnad.

När reservationen hänvisar till traditionen inom städerna tappar man bort en annan tradition. Man anser det inte vara farligt att bryta den tradition som finns i många av de kommuner som nu förenas med vad som geografiskt och sociologiskt bör betecknas som stad. I dessa har man tidigare talat om kommunalfullmäktige och kommunalnämnd. Varför är den ena traditionen mer värdefull än den andra? Jag har uppfat-

Ändringar i kommunallagen, m. m.

tat förslaget på det sättet, att man har velat frigöra sig från båda dessa begrepp och få in nya begrepp med så enkla beteckningar som möjligt.

Vad sedan gäller frågan om suppleanter är väl skillnaden mellan herr Larssons i Luttra och min ståndpunkt ganska liten. I praktiken kommer den att bli ännu mindre, såvitt jag förstår. Jag har hänvisat till det ganska egenartade förhållande som råder för närvarande, innebärande att man genomför kommunsammanläggningar av vissa kommuner, där man finner det psykologiskt riktigt att ha en suppleantinstitution, medan man kanske är helt överens i andra kommuner med motsvarande sammanläggning att inte introducera detta system från början. Vidare finns kommuner, där sammanläggningen görs senare men där man är överens om att inte göra några som helst förändringar under övergångsskedet. Det skulle man emellertid tvingas att göra enligt reservanternas mening. Det är min argumentering på denna punkt.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsn att ännu en gång få beteckna herr Johanssons i Trollhättan anförande som advokatyr. Det förhåller sig ändå på det sättet, herr Johansson, att Stockholms stad har skrivit till konstitutionsutskottet och hemställt om att ej behöva göra dessa ändringar, utan att Stockholms stad skulle kunna få möjlighet att ha kvar beteckningarna stadsfullmäktige och stadskollegium. Då är det väl ändå att vända upp och ned på saken att säga att riksdagen sitter här och beslutar om vad Stockholms kommunala myndigheter skall heta. Stockholms stad har själv önskat att få lov att behålla dessa beteckningar. Jag skall inte gå närmare in på detta, herr talman.

Anledningen till att jag nu begärt ordet är närmast att jag vill yrka bifall till den reservation som finns fogad

till konstitutionsutskottets utlåtande nr 45.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Frågan om att införa ett system med suppleanter i fullmäktigförsamlingarna väcktes för många decennier sedan, och den har då och då aktualiserats genom inlägg i samhällsdebatten och genom motioner i riksdagen. Det kan väl i dag finnas anledning att konstatera, att det har tagit synnerligen lång tid innan vi har kommit dithän att vi äntligen får fatta beslut om att införa suppleanter för fullmäktige.

Det intressanta är att suppleantprincipen sedan länge har tillämpats i praktiken; jag tänker bl. a. på landstinget, på styrelser och nämnder i primärkommunen och på utskottsväsendet i riksdagen. När det gällt fullmäktige i kommunen eller riksdagens kamrar har emellertid än det ena, än det andra argumentet årtionde efter årtionde anförts emot en sådan ordning. Vad beror det på? Jag är tveksam om huruvida de egentliga skälen är de som har framförts under årens lopp, t. ex. eventuella skiljaktigheter i fråga om viljeinriktning vid de politiska besluten mellan en helt fulltalig fullmäktigförsamling och en decimerad fullmäktigförsamling respektive en decimerad fullmäktigförsamling som är kompletterad med suppleanter.

Ett annat argument är att suppleantprincipen skulle minska ansvars känslan hos de ordinarie ledamöterna, medan enligt ett tredje argument fullmäktiges status skulle minskas när viktiga ärenden avgörs i en församling där flera suppleanter deltar.

Jag undrar om det verkligen är dessa argument som varit de bärande. Man kan inte befria sig från misstanken att de verkliga skälen under de gångna åren möjligen stått att finna i ängslan hos politikerna för att, som man brukar säga, säga av den gren som de själva

Ändringar i kommunallagen, m. m.

sitter på. Även om denna ängslan är synnerligen mänsklig och förstäelig är det beklagligt att den i många år har fått påverka ställningstagandet beträffande suppleanter i fullmäktige och i riksdagens kamrar. Jag hälsar därför med största tillfredsställelse att jag i dag får vara med om att suppleantprincipen införes. Jag är övertygad om att frågan så småningom kommer att lösas även för den nya enkammarriksdagen.

Jag nämnde att vi i dag står eniga kring suppleantprincipen. Det uttrycket kanske inte är helt riktigt, eftersom regeringen sviktar litet i den politiska viljan. Den vågar inte ta steget fullt ut; det skall sålunda enligt regeringen stå kommunerna fritt att införa principen om suppleanter. Då undrar man vad detta är för slags ängslan. Herr Johansson i Trollhättan har försökt att förklara den. Han säger att han inte känner någon iver för att införa suppleantprincipen obligatoriskt. Han talar om att psykologiska skäl kan tala emot detta när det gäller de grupper av kommuner som eventuellt skall sammanläggas. Det är en mycket märklig argumentering och jag kan inte alls förstå tyngden i den. Om man genomför principen för samtliga kommuner blir den aldrig aktuell.

Samtidigt inser han att det verkligen finns skäl för ett obligatorium. I en replik säger herr Johansson i Trollhättan att skillnaden mellan herr Larssons i Luttra inställning och hans egen är mycket liten, och den blir allt mindre och mindre. Spelreglerna bör vara lika över hela linjen, och det är precis vad de har varit när det gäller samtliga landsting.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2. Jag vill bara ytterligare påpeka att departementschefens tanke att suppleanterna till och med skulle kunna tjänstgöra under en del av sammanträdena inte har vunnit gehör hos utskottet. Härvidlag är utskottet helt enigt. Vi anser att de reg-

ler som i detta avseende gäller för landstingen också skall gälla för fullmäktige. Den suppleant som inträder under sammanträdet skall tjänstgöra under hela återstoden av sammanträdet. Suppleanterna skall således inte kunna springa ut och in under sammanträdet gång.

Det finns avsevärt mer att säga i denna fråga, men jag begränsar mig till att yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid utlåtandet nr 44 och till utskottets hemställan beträffande punkterna 3 och 4.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Årsskiftet 1970—1971 är som alla vet en betydelsefull tidpunkt i svenskt parlamentariskt liv. Det är då den nya partiella författningsreformen träder i praktisk tillämpning. Jag skall självfallet inte vid detta tillfälle diskutera innehållet i reformen. Låt mig endast beröra ett inslag i debatten om reformen, nämligen det s. k. kommunala sambandet. Vi har från centern rest invändningar mot att kungsvägen i ett självklart samband skulle gå över gemensam valdag. Vi har redovisat andra vägar. Men grundlagsreformen är fastlagd och nu skall vi ge den innehåll.

I detta läge är det synnerligen beklagligt att vi inte har fått möjlighet att med verkan redan vid 1970 års val i princip tillämpa lika valsätt i landstings- och kommunalvalen som det som kommer att gälla vid riksdagsvalet. Kommunalvalskommittén, som har att utreda dessa frågor, borde ha börjat sitt arbete i så god tid att de hunnit avlämna sitt betänkande.

Grundläggande för ett valsätt måste vara att alla röster så långt möjligt får lika värde. Detta uppfylls också i princip i det nya valsättet för riksdagsvalet. De spärregler som delvis korregerar denna princip är tillkomna för att hindra partisplittring och att därmed självfallet verka så att demokratins

Ändringar i kommunallagen, m. m.

organisationsformer inte försvagas.

När det gäller landstingskommunal och i synnerhet primärkommunal verksamhet är dessa synpunkter om partispplittring inte lika tunga. Tvärtom torde det vara önskvärt att ge även mindre grupper utrymme för aktiviteter i kommunerna.

En väsentlig fråga när det gäller valsättet på läns- och kommunnivå är valkretsindelningen. Små valkretsar och kanske också olika storlek av valkretsar kan ganska betydligt påverka mandatutfallet för partierna. Man måste således se valkretsindelningen i samband med spärreglerna i riksvalet. Man bör då hålla i minnet att riksvalet kommer att ske på ett sådant sätt att hela landet utgör en valkrets genom det tilläggsmandatförfarande som ingår i systemet.

När vi nu inte får tillfälle att vid kommunalvalen år 1970 tillämpa ett nytt valsätt, har vi inom centern ändå velat föreslå vägar för att korrigera nuvarande valsätt i den riktning jag tidigare antytt. Det gör vi genom att följa utskottets förslag om att valkretsindelning i regel icke skall ske vid ett invånarantal under 40 000, medan det vid ett invånarantal över 40 000 skall föreligga frihet för kommunerna att välja om de önskar en valkretsindelning. Jag tycker att det är väsentligt att göra åtminstone denna korrigering, och jag uttalar förhoppningen att kamraren skall följa utskottets förslag i det avseendet.

När herr Johansson i Trollhättan säger att förslaget om komplettering av valkretsindelningsreglerna med obligatoriskt indelningstvång vid 50 mandat inte innebär någon större ändring, är han väl något blygsam. Detta innebär en skärpning av nu gällande regler, och det kan vi inte anse vara riktigt i nuvarande läge.

Låt mig beträffande övergångsbestämmelserna bara säga att det är otillfredsställande att valkretsindelningen enligt propositionens förslag skall kunna fast-

ställas så sent som före utgången av juni månad. Jag vill påminna om att vi för två år sedan hade en liknande diskussion beträffande framflyttning av valkretsindelningsfastställelsen för landstingsvalen. Jag vill nu liksom då säga att det ur partisynpunkt är aldeles för kort tid att hinna ordna de valorganisatoriska frågorna från den senaste tidpunkt som i propositionen föreslås skall kunna tillämpas. Jag vill understryka att utskottet delar den uppfattningen och i sin skrivning mycket klart säger att valkretsfastställelseärenden bör avgöras i så god tid som möjligt för att således ge bättre utrymme för partierna att kunna lägga upp sin valverksamhet.

Låt mig till sist säga beträffande införandet av suppleantinstitutionen i fullmäktige att det är en angelägen reform, detta inte minst nu när kommunindelningsreformen är under genomförande. Vi får större avstånd såsom tidigare redovisats. Genom införandet av suppleantinstitutionen behålles flera aktiva ute i det kommunala arbetet. Vi har också fått en allt rörligare arbetsmarknad och även detta betyder att vi bör få en suppleantinstitution så att kommunernas beslut inte fattas av alltför få i de församlingar som skall besluta i ärendena. Jag vill därvid understryka vad herr Larsson i Luttra sade beträffande en obligatorisk institution och vill även i det avseendet hoppas att vi skall kunna få en organisation som är lika i samtliga kommuner i hela landet.

Herr talman! Med det sagda ber jag få yrka bifall till reservationen 2 och utlåtandet nr 44 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att beröra bara en punkt i detta utskottsutlåtande, nämligen frågan om en enhetlig kommunbeteckning. Trots att jag representerar en stadskommun med

Ändringar i kommunallagen, m. m.

drätselkammare och stadsfullmäktige har jag ändå inte kunnat följa reservanternas resonemang på denna punkt, när de menar att kommunerna i fortsättningen skall ha frihet att välja om de vill behålla nuvarande benämningar på de representativa och styrande organen. Jag har i stället anslutit mig till utskottsmajoritetens förslag, som följer propositionen på denna punkt och som i korthet innebär att man vill genomföra en enhetlig kommuntyp. Jag tror inte att det efter denna debatt är nödvändigt att utförligare förklara vad de olika begreppen betyder. Jag har biträtt utskottets mening därför att jag tycker att reformen är konsekvent och går helt i linje med den kommunreform som vi har beslutat om och som vi håller på att genomföra.

Kommunreformen innebär nämligen att man i många fall lägger samman en stadskommun med ett antal landskommuner, många kanske av glesbygdskaraktär. I andra fall lägger man samman ett antal landskommuner, som innesluter tätorter vilka i och för sig skulle förtjäna beteckningen stad enligt nuvarande begrepp. I samtliga dessa exempel får man helt naturligt en helt annan struktur på de nya kommunenheterna, där beteckningen stad inte täcker vad vi i dagligt språkbruk menar med det ordet.

Jag vet inte om denna reform möjligen i första hand är en huvudvärk för de stora städerna. Jag vet heller inte om det måhända är på det sättet att orden stadsfullmäktige och stadsfullmäktiges ordförande på något sätt har en bättre klang än kommunfullmäktige och kommunalfullmäktiges ordförande. Men det får i så fall inte hindra denna reform.

Reservanterna motiverar sitt förslag med att reformen bryter mot gammal hävd och gammal tradition. Ja, men det gör vi ju ofta i detta hus när vi stiftar nya lagar och genomför nya reformer. Såsom ett exempel på detta skulle jag

vilja påstå, att hela kommunreformen bryter mot gamla invanda traditioner, men trots detta har vi ansett den så värdefull att vi vill genomföra den och håller på därmed. Mot den bakgrunden har utskottsmajoriteten resonerat sig fram till ett förslag som överensstämmer med propositionen 63 och som vi tycker ligger i linje med hela detta reformverk.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan under punkten 1 i utlåtandet nr 44.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Vid den här sena tidpunkten hade jag inte tänkt delta i debatten. Frågan om suppleantskapet har emellertid tagits upp av flera talare, och olika motiv har framförts, vilket föranlett mig att deklarerat mitt ställningstagande i frågan.

Herr Larsson i Luttra ansåg att suppleantsystemet borde ha införts och gjorts obligatoriskt. Jag har alltid röstat för avslag på de motioner härom som vi tidigare haft att ta ställning till och som innehållit yrkanden om införande av ett suppleantsystem. I motsats till min partivän herr Hilding Johansson har jag haft en principiell motvilja mot ett system med suppleanter för personer som fått mandat och förtroende i allmänna val.

Med tvekan har jag följt departementschefen och utskottet på den här punkten nu. Jag förstår att många kommuner kommer att använda denna institution. Jag har emellertid kunnat biträda förslaget just därför att det blir ett fakultativt suppleantsystem och därför att 14 a § reglerar möjligheten att inkalla suppleanter.

Med tanke på de många frågor i vilka fullmäktige har att besluta är det angeläget att ledamöterna kontinuerligt kan följa ärendenas gång, och det är ju inte alltid möjligt för suppleanter. Departementschefen har visserligen i propositionen förutsatt att suppleanterna skall närvara och alltså på visst sätt följa

Ändringar i kommunallagen, m. m.

ärendena, men i de stora kommuner som vi nu i många fall får kan man inte begära att de enskilda suppleanterna, hur stort intresse de än har, skall följa behandlingen av alla ärenden, eftersom det också kan bli en ekonomisk fråga. Vi kan nämligen inte förutsätta att alla kommuner beslutar om ersättning även för icke tjänstgörande suppleanter. — Det är en sida av saken.

Herr Larsson i Luttra sade i en replik senare, att fullmäktige är ett viktigare organ än kommunens nämnder och styrelser och menade att det därför borde finnas suppleanter. Jag instämmer i att fullmäktige är ett mycket viktigt organ, viktigare än många nämnder och styrelser, men i motsats till herr Larsson i Luttra anser jag det inte vara ett skäl för att ha suppleanter utan som ett skäl till att de valda ledamöterna skall fullfölja sina mandat genom att i största utsträckning delta i sammanträdena.

Detta blir också min förklaring till herr Wennerfors. Han menade att motivet mot suppleantsystem skulle vara att man är rädd för att säga av den gren man sitter på. Det har alltså inte varit min uppfattning, utan det som jag här har försökt förklara är min argumentation mot herr Wennerfors på den punkten.

Min bestämda uppfattning är att suppleantskapet, där det införs, bör utnyttjas mycket sällan och restriktivt. I förhoppningen att så skall bli fallet har jag anslutit mig till förslaget, och jag instämmer i de yrkanden som här har framställts av herr Johansson i Trollhättan.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag skall först be att få instämma med herr Boo när han säger att det är beklagligt att kommunalvalskommittén inte är färdig med sitt arbete och att vi därför inte har kunnat beakta de synpunkter på principerna för indelningen i valkretsar som man hoppas att den kommittén skall framföra.

Nuvarande regel innebär att kommun med mer än 40 000 invånare skall indelas i valkretsar, och tillägget i förslaget går ut på att valkretsindelning skall göras också när kommunen skall välja mer än 51 ledamöter. Det enda villkoret är att varje valkrets skall omfatta minst 10 mandat. Detta är alla regler som gäller för en kommuns indelning i valkretsar.

En stad som har 450 000 invånare och 81 fullmäktige kan alltså välja en indelning i mellan två och åtta kretsar. Det är kommunalmännen själva som bestämmer, hur många kretsar det skall vara. Det kan bli en stor skillnad i partifördelningen i fullmäktige beroende på om kommunen beslutar om två kretsar eller om åtta.

Eftersom kommunalvalskommittén inte är färdig med sitt arbete och propositionen således inte har kunnat beakta dess förslag, har jag väckt en motion om att denna sak skulle regleras fastare. Motionen gick ut på att man maximalt skulle få välja 15 mandat per krets. Därigenom skulle det kommunala spelrummet väsentligt reduceras. Jag är inte någon vän av att minska den kommunala självstyrelsen, men när det gäller att bestämma hur partierna skall bli representerade i respektive fullmäktigeförsamlingar tycker jag att det principiellt är fel att kommunalmännen skall få träffa dessa avgöranden. Det är därför enligt min mening beklagligt att det inte är fastare regler i lagen på den här punkten.

Eftersom det är ett enigt utskott som hänvisar till kommunalvalskommittén har jag rönt samma öde som många motionärer: man hänvisar till sittande utredning. Låt mig endast få uttrycka den förhoppningen att kommunalvalskommittén kommer att vara färdig i så god tid att vi får en bättre tingens ordning åtminstone vid 1973 års val.

Härmed var överläggningen slutad.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 44*Punkten 1*

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Adamsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Svenungsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Adamsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 62 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i

Ändringar i kommunallagen, m. m.

anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 86 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Trollhättan begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 3) i utskottets utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Ändringar i kommunallagen, m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Georg Pettersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 87 ja och 110 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 3) av herr Georg Pettersson m. fl.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 45

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Svenungsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 55 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av motion angående vilande grundlagsförslag om riksdagens krigsdelegation.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 47, med uppgift på ett vilande förslag till ändring i grundlagarna, avseende riksdagens krigsdelegation.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på antagande av det i memorialet upptagna förslaget, dels ock på förkastande av detsamma; och antog kammaren förevarande förslag till grundlagsändring.

§ 12

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst ärende.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 13

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista bevillningsutskottets betänkanden nr 70 och 71, första lagutskottets utlåtande nr 55 och memorial nr 59, tredje lagutskottets utlåtanden nr 61, 62 och 63 samt memorial nr 64 i nu nämnd ordning uppföres närmast efter tredje lagutskottets utlåtande nr 59.

Denna hemställan bifölls.

§ 14

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 404, med uppgift på ett vilande förslag till ändring i grundlagarna, avseende riksdagens krigsdelegation;

från statsutskottet:

nr 378, i anledning av motioner om ersättning till upphovsman vid utlåning av musikalien;

nr 379, i anledning av motioner om ekonomiskt stöd till de ideella rörelsernas tidningsutgivning;

nr 380, i anledning av motioner rörande den statliga trafikpolitiken m. m.;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett statligt förvaltningsbolag m. m. jämte motioner;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB jämte motioner; och

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB jämte motioner; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 395, i anledning av motioner om naturvården inom de svenska fjällområdena.

Vidare anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 366, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

§ 15

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Persson* i Heden (cp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående nedläggning av industrier i Boråsregionen, och

herr *Börjesson* i Falköping (cp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående tidpunkten för framläggande av förslag inom konkurslagstiftningens område.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.19 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson